

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Центр українознавства
Історичний факультет
ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ АРХІВІВ УКРАЇНИ

ОЛЕКСАНДР ОГЛОБЛИН

Українська історіографія
1917–1956

Переклад з англійської

Київ 2003

У монографії відомого українського історика-емігранта, вихованця і викладача Київського університету Олександра Оглоблина (1899–1992) простежено поступ національної історичної думки за 1917–1956 роки як в Україні, так і поза її межами. Автор був безпосереднім свідком тих подій. Його праця – це своєрідні спогади про ті роки. В ній показані основні історичні школи в галузі історії України 1920-х рр. (М. Грушевського, Д. Багалія, М. Слабченка, М. Василенка, М. Яворського), проаналізовано процес їх нищення. В роботі згадані сотні імен репресованих вчених, дається стисла характеристика багатьом історичним процесам. Монографія була видана всього один раз у 1957 р. англійською мовою і тепер є бібліографічною рідкістю. Вона розрахована насамперед на науковців, викладачів і студентів, а також буде цікава всім, кому не байдужа історія України.

Переклад зроблено за виданням: Olexander Ohloblyn. Ukrainian Historiography. 1917–1956 // The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S. – New York, 1957. – Vol. V–VI.

Підготували до друку:

Ігор Верб,

Оксана Юркова

**Виходить у світ за сприяння Фонду Катедр
Українознавства (США).**

**Програма українських досліджень
фундатором якої є ФКУ, фінансується за рахунок
благодійних пожертв українських громад США і Канади.**

ISBN 966-8225-18-X

© Олександр Оглоблин, 2003

© Ігор Верб, 2003

З М І С Т

Олександр Оглоблин та його праця
“Українська історіографія. 1917–1956”
3

Українська історіографія в Наддніпрянській Україні
19

Українська історіографія в Галичині
73

Історіографія Карпатської України
90

Українська історіографія за межами України
94

Коментарі
132

Іменний покажчик
243

**ОЛЕКСАНДР ОГЛОБЛИН
ТА ЙОГО ПРАЦЯ “УКРАЇНСЬКА
ІСТОРІОГРАФІЯ. 1917–1956”**

На ім'я історика і громадського діяча О. Оглоблина (1899–1992) довгий час в Україні було накладено табу. Ідеологічний підхід превалював в наукових і популярних дослідженнях, виблискував на адресу вченого витонченими епітетами на кшталт “український буржуазний націоналіст”, “колаборант”. І це незважаючи на те, що дослідник своєю невтомною працею збагатив національну історіографію більш ніж на 1000 праць, які знайшли визнання у всьому світі. Але ідеологія брала гору. Звичайно, все це перешкоджало як об'єктивному вивченню творчості О. Оглоблина, так і з'ясуванню складних обставин його більш ніж 90-літнього життя, 70 років з якого було присвячено українській історії. Однак сприятливе становище, яке виникло в останні роки розвитку українського суспільства, дало можливість повернути в науковий обіг ім'я ще одного визначного суспільствознавця.

Народився вчений 24 листопада (6 грудня) 1899 р. в м. Києві. Рідним батьком О. Оглоблина був колишній випускник юридичного факультету Університету св. Володимира М. Мезько (1870–1938), проте в силу низки обставин Сашко виховувався в заможному купецько-міщанському роді Оглоблиних¹. Його названий татко П. Оглоблин (1865–1919), на прізвище якого він був записаний, змалку страждав глухонімотою² і через це не мав істотного впливу на формування світогляду Олександра Петровича. І рідна мати вченого К. Оглоблина із знатного українського козацького роду Лашкевичів також

відзначалась подібними вадами³. Історичний ґрунт, який формував науковця, охоплював територіальний обшир стародавнього Києва з його багатовіковими традиціями та Новгород-Сіверщину, де проживала його бабка по лінії матері і численні кровні родичі. Вже в ранньому дитинстві Сашко захопився книжками, які на все життя стали його основними дорадниками в складних і бурхливих подіях ХХ століття. Закінчивши із золотою медаллю ІІІ-ю Київську чоловічу гімназію⁴, юнак восени 1917 р. поступив на історично-філологічний факультет Університету св. Володимира у Києві. Тут він під керівництвом русофільської професури (М. Довнар-Запольський, С. Голубєв, М. Бубнов, П. Смирнов та ін.) прослухав скорочений в зв'язку із громадянською війною та визвольними змаганнями курс гуманітарних дисциплін і в 1919 р. почав викладати історію та українознавство в гімназії по благоустрою дачних поселень Пущі-Водиці. Однак цей період тривав недовго, і вже в 1921 р. О. Оглоблин був запрошений до читання лекцій в стінах Вищого інституту народної освіти ім. М. П. Драгоманова (ВІНО) (створений на базі колишнього Київського університету). Це була ціла епоха в творчій біографії Олександра Петровича. Без малого 20 років (з перервою) віддав суспільствознавець цьому шановному вищому навчальному закладу України⁵. Тут він сформувався як здібний і талановитий дослідник, блискучий лектор та педагог, організатор навчального процесу. Це було рідке гармонійне поєднання в одній особі вченого і адміністратора. Великого наукового та громадського розголосу набув заснований в стінах ВІНО за його участю і під безпосереднім керівництвом Історичний семінар вищого типу (1923–1927). Ця інституція готувала молоду генерацію викладачів та дослідників для українських вищих навчальних закладів і архівів, серед відвідувачів семінару варто згадати К. Антиповича, Д. Бованенка, М. Левченка, сьогодні практично забутих, а тоді знаних науковців. Разом із своїми учнями зростав і Олександр Петрович. Вже в 1925 р. завдяки своїй енергії та працездатності, вмінню не гаяти жодної зайвої хвилини він зміг

підготувати і видати два наукових томи з історії української економіки XVIII–XIX ст.⁶. За одну з цих праць, видану під титулатурою “Очерки истории капиталистической фабрики. Предкапиталистическая фабрика на Украине”, після публічного захисту в Одесі в 1926 р. він першим з вітчизняних істориків удостоївся наукового ступеня доктора історії української культури⁷. Це був справжній триумф для суспільствознавця.

1920–1930-і роки увійшли в життя О. Оглоблина низкою пам’ятних подій, пов’язаних, насамперед, із дружнім товаришуванням з акад. Д. Багалієм та акад. М. Слабченком, чим він пишався до останніх своїх хвилин. Слід зазначити, що разом із своїми старшими та заслуженими колегами Олександр Петрович творив, як вони себе називали, “нову революційну школу” на противагу неонародницькій, котру репрезентував адепт української історіографії акад. М. Грушевський⁸. В зв’язку з цим до діяльності останнього на терені Всеукраїнської академії наук (ВУАН) О. Оглоблин ставився стримано і скептично. Однак все це не завадило йому зберегти повагу до визначного українського історика.

Діяльність в стінах ВУАН, з якою він був зв’язаний ще з 1926 р., дала можливість О. Оглоблину видрукувати низку напрочуд цікавих розвідок, які не втратили своєї наукової вартості і сьогодні. Між ними назвемо “Ескізи з історії повстання Петра Іваненка (Петрика)”, “До історії Руїни”, “До історії політичної думки на початку XVIII ст.”, “Орлик і Петрик” та інші. Ці роботи на зламі 1920–30-х років ствердили новий погляд на історичні події XVII–XVIII ст. та, зокрема, на постать гетьмана І. Мазепи. На думку О. Оглоблина, доба І. Мазепи – це час відродження України – політичного, економічного та культурного, що наступив після Руїни другої половини XVII ст. Всупереч дореволюційній російській та радянській історіографії вчений вважав Мазепу визначним державцем і дипломатом. Проаналізувавши історично-політичні умови, в яких опинилася Україна на початку XVIII ст., і вивчивши джерела, О. Оглоблин прийшов до слушного

висновку, що І. Мазепа продовжував плани Б. Хмельницького щодо визволення українських земель від російського поневолення, однак його доктрина другої Хмельниччини не зреалізувалась. З іншого боку, І. Мазепа зумів сприяти піднесенню українського господарства і культури, зберегти ці головні атрибути української державності та національної самобутності. Сьогодні міркування вченого вже стали хрестоматійними і прийняті переважною більшістю як закордонних, так і вітчизняних дослідників⁹. Взагалі, Олександр Петрович завжди був на крок попереду від своїх колег.

В 1929 р. О. Оглоблина за згодою акад. Д. Багалія було призначено керівником Комісії для виучування соціально-економічної історії України XVIII–XIX ст. в зв'язку з історією революційної боротьби (КВСЕІУ). Д. Багалій, репрезентуючи нового керівника КВСЕІУ перед Президією ВУАН, характеризував його як “одного з найвидатніших істориків нашого часу”¹⁰. КВСЕІУ об'єднала в своїх рядах цілу плеяду професійних і працелюбних науковців, зокрема Н. Полонську-Василенко, котра була вченим секретарем цієї комісії, К. Антиповича, О. Багалій-Татаринову, Г. Жураківського, В. Романовського, М. Ткаченка, Л. Окиншевича та інших¹¹.

Між тим, 1930-ті роки увійшли в життя українського суспільства тотальним наступом сталінізму на всі сфери буття, в тому числі науку і культуру. Зазнав репресивних акцій і Олександр Петрович. Вже наприкінці 1930 р. відповідні органи заарештували О. Оглоблина, однак сфабрикувати чергову справу над національною інтелігенцією тоді не вдалося: дослідника звільнили на початку 1931 р.¹². Почався довготривалий ланцюг нагінок на вченого. Їх вінцем стала триденна дискусія з приводу наукових праць суспільствознавця, улаштована Українським товариством істориків-марксистів, що відбулася в стінах колишнього Київського університету 26–28 травня 1931 р. З вуст недавніх колег і деяких учнів Олександра Петровича було піддано ідеологічному цькуванню, робилися закиди на штиб його відриву від “марксистської науки”. Недоброхотливі опозиціонери звинувачували дослід-

ника в “буржуазному репродукуванні схеми історії України”. Логічним був і присуд – вченому не місце серед дослідників-гуманітаріїв¹³. З цього часу на нього різко посилювався політичний тиск. Довелося зайняти конформістську позицію. Так, в травні на засіданні КВСЕІУ О. Оглоблин засудив свої наукові праці періоду 1920–1925 рр., зазначивши, що на них в значній мірі позначилися теорії економізму, у зв’язку з чим виникла недооцінка класової боротьби в Україні. Щоб виправити цю ситуацію, науковець пообіцяв написати розвідку методологічного змісту на тему “Методологія історії фабрики на Україні”¹⁴. Викривав він себе і на сесії ВУАН, де здекларував заяву про визнання своїх попередніх помилок (пріоритетність наукової концепції акад. М. Грушевського, дружба з акад. М. Слабченком, вплив школи М. Довнар-Запольського)¹⁵. В свої інтелектуальні роботи він вимушено додавав партійно-пропагандистські домішки і працював під невблаганним пресом урядової цензури. Відома дослідниця історії ВУАН, друг і колега вченого, живий свідок тих подій професор Н. Полонська-Василенко зазначала, що це було “тяжкою життєвою катастрофою для Оглоблина: він втратив всі катедри, деякі його вже видрукувані роботи не вийшли... Наслідком цих репресій на кілька років був загальмований у праці талановитий історик, професор високих шкіл, що мав багато учнів”¹⁶.

Подальший життєвий і творчий шлях Олександра Петровича виблискує цілою низкою злетів і падінь. В 1932–1934 рр. він директорствував в Київському центральному архіві давніх актів, однак невдовзі був вигнаний з роботи буцімто за те, що зробив поважне архівосховище пристанищем для ворогів пролетаріату, як от учнів М. Грушевського, В. Романовського, В. Дубровського та інших. У ідеологічно-загострених висновках, характерних для тих часів, відмічалось, що “за переведення буржуазно-націоналістичної лінії О. Оглоблина з посади директора зняти і з роботи в архіві звільнити”¹⁷. Справжні і уявні провини вийшли назовні. Не встиг дослідник влаштуватись на роботу до Інституту історії мате-

ріальної культури АН УРСР (1935–1937 рр.), як був звільнений за “саботаж”¹⁸. Останні передвоєнні роки його діяльності пройшли в стінах Інституту історії України АН УРСР. І все ж в цьому науковому закладі вчений посів поважне місце: впродовж декількох років очолював сектор історії капіталізму, підготував цілу плеяду авторитетних в майбутньому дослідників: В. Дядиченка, М. Марченка, Ф. Лося, К. Гуслистого, Ф. Ястребова, С. Сенченка та інших. В цей же час він відновив і своє професорство в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка (КДУ), накреслив і частково реалізував план відродження і розвитку української історичної науки, по якій пройшлася тоталітарна кривава сокира. Однак цим планам не судилося втілитися в життя. На заводі стала війна.

В перші місяці військового лихоліття почалася евакуація академічних осередків, склалися списки від’їжджаючих. Як свідчили очевидці тих подій, О. Оглоблину виїхати не запропонували¹⁹. Відчуваючи небезпеку бути заарештованим, він декілька днів до евакуації переховувався у друзів.

З вступом німецьких частин до Києва вчений на запрошення української громади міста з 23 вересня по 29 жовтня 1941 р. очолював Київську міську управу (КМУ). Не має сумніву, що він хотів більш дієво зреалізувати свій громадсько-політичний та науковий потенціал, а, можливо, йому пригадався приклад його старшого наукового колеги акад. Д. Багалія, який, хоча і за інших умов, головував свого часу в Харківській управі. Нам здається, що серед більш, ніж 1000 науковців Києва, які залишилися в окупації, саме О. Оглоблін був найпридатнішою кандидатурою для окупаційної адміністрації на посаду першого голови КМУ. Такі його особисті якості та обставини життя, як молодість, часткове знання німецької мови, організаторський досвід, позапартійність, зв’язки і обізнаність з науково-громадськими колами Києва, високий науковий статус, ореол жертви більшовизму, зрештою, амбіційність, створювали йому в очах нової влади більш привабливе реноме в порівнянні з іншими ймовірними кандидатами. Як перший голова КМУ він піклувався про

відродження міста, яке було частково зруйноване, дбав про його нормальне функціонування²⁰, сприяв заснуванню в окупованому місті Української академії наук, а впродовж 1942 р. очолював Музей-архів переходової доби історії м. Києва, де збирали і фіксували документальні та усні свідчення про “сталінський культурний неп”²¹.

Як авторитетний науковець влітку 1942 р. за завданням нової адміністрації О. Оглоблин очолив Комісію по українській емблематиці, що мала за мету обґрунтувати доцільність введення в Україні геральдичних атрибутів державності. Ця інституція, до якої входили історик Н. Полонська-Василенко, археолог П. Курінний, літературознавець та архівіст В. Міяковський, літературознавці С. Драгоманов та О. Грузинський, підготувала три студії, одну з яких – “Герб м. Києва” написав власноручно Олександр Петрович²².

В 1943 р. з наступом Червоної армії О. Оглоблин переїхав до Львова. Тут він відразу включився в роботу історичної секції напівлегального Наукового товариства ім. Шевченка та зорганізованої за ініціативою митрополита А. Шептицького Церково-археографічної комісії, як референт співпрацював з Українським центральним комітетом. Влітку 1944 р. історик перебрався до Праги, де викладав в Українському вільному університеті, а після його відродження в Мюнхені наприкінці 1945 р. продовжував там професорувати. Однак вже в 1951 р. вчений перебрався до США, де заснував і очолив низку товариств, насамперед Українське геральдичне й генеалогічне товариство (1963) та Українське історичне товариство (1965)²³. 1960–1970-ті роки позначилися для О. Оглоблина новим витком в розбудові історичної науки в еміграції. Довгий час він головував в Науковій раді Східноєвропейського дослідного інституту ім. В. Липинського (Філадельфія), а впродовж 1960–1977 рр. працював науковим консультантом для докторантів з історії України в Українському науковому інституті Гарвардського університету. З 1970 р. Олександр Петрович був президентом Української вільної академії наук у США²⁴.

Окремо слід зазначити й про те, що він виховав ціле сузір'я відомих вчених (Л. Винар, В. Омельченко), які відіграють помітну роль в науковому українознавстві і сьогодні.

До кінця свого життя науковець жваво і з ностальгічним почуттям цікавився всіма процесами, що відбувалися в Україні, з радістю вітав хвилю державотворчого оновлення, вірив, що український народ-трудівник переборить всі труднощі і гордо увійде до когорти європейських країн. З цією вірою він і помер 16 лютого 1992 р. в м. Спрінгфілді (США)²⁵.

Еміграційний доробок вченого великий і різноманітний. Хронологічно він охоплює всі ключові періоди української історії. Плідно О. Оглоблин працював і в ділянці генеалогії. Серед його синтетичних праць вартісної цінності набрала "Українська історіографія. 1917–1956 рр.", серед спеціальних робіт треба, насамперед, відмітити його монументальне і ґрунтовне дослідження над шедевром української національно-патріотичної думки кінця XVIII століття "Історією Русів". Як найкращий знавець Мазепинського ренесансу, вчений написав розлогу монографію "Гетьман Мазепа і його доба" (1960), де підвів підсумок своїй титанічній майже півстолітній праці з цієї проблематики. Значного розголосу набула і його книжка "Люди Старої України" (1959). Великий історично-літературний та громадсько-науковий сенс мають і його спогади про відомих діячів українства, його духовних речників А. Шептицького, Д. Дорошенка, Б. Крупницького, Н. Полонську-Василенко та інших.

* * *

Українською історіографією О. Оглоблин займався все своє творче життя. Він одним з перших серед викладачів Київського ІНО ще у 1920-х роках почав розробляти і читати лекційний курс з національної історичної думки. (Заради правди все ж зазначимо, що до нього деякі питання української історіографії піднімали і інші дослідники, зокрема В. Антонович, М. Довнар-Запольський, Д. Яворницький, М. Грушевський, О. Грушевський, В. Іконников, але вони

носили спорадичний характер). Джерела зафіксували лекції проф. О. Оглоблина з цього аспекту періоду історіографічного піднесення в Україні як синтетичного, так і індивідуального спрямування: “Звичайна схема “руської” історії, її зміст, коріння та історія”, “Звичайна схема” в науковій історіографії російській XVIII–XX ст.”, “Звичайна схема “польської” історії, її зміст, коріння та історія”, “О. М. Лазаревський в науці економічної історії України”, “Історичне значення Антоновича” та інші²⁶.

Як можна здогадатися, для творчої манери Олександр Петровича, переобтяженого адміністративною працею, було характерне складання до історіографічних лекцій тільки конспективних планів, тоді як його учні, шануючи фантастичне перевантаження вчителя, конспектували лекції. Переглянуті і відредаговані О. Оглоблиним і редакційною комісією з його послідовників О. Іванського та К. Подолою, вони у 1930 р. були дозволені до друку Київським окрлітом у кількості аж 37 примірників²⁷.

У 1940–1941 рр. Олександр Петрович у КДУ ім. Т. Г. Шевченка розробив і прочитав курс лекцій з української історіографії, які охоплювали період від “Історії Русів” (кінець XVIII ст.) і до 1920-х років включно (М. Грушевський, М. Слабченко). Його відмінність від попередніх лектур вченого полягала, насамперед, в тому, що науковець вимушено намагався подавати національний історіографічний процес через призму марксистської схеми історії України, як того вимагали обставини і час.

Природно, еміграційний етап в діяльності суспільствознавця позначився його відірваністю від джерел. Тому питання національної історіографії зайняли чи не центральне місце в його науковому доробку. Однак дослідник вже менше звертався до своїх ранніх зацікавлень, а тематично і хронологічно цілеспрямовано обробляв аспекти української історичної думки 1920-1950-х років. З реєстру його праць еміграційного періоду зазначимо тільки основні, які знайшли попит у читачів ще за життя О. П. Оглоблина: “Українська істо-

рична наука під совєтами в 1920–1930-х рр.” (Визвольний шлях. – Лондон, 1951. – Ч. 4/5, Підпис – О. Мезько), “Про деякі загублені праці й видання Всеукраїнської Академії наук у Києві” (Науковий збірник УВАН. – Нью-Йорк, 1957. – Т. II), “Українські гуманітарні науки під Совєтами в 1920–1930-х рр.” (Альманах-Календар Гомону України на 1956 рік. – Торонто, 1956), “Думки про сучасну українську совєтську історіографію” (Нью-Йорк, 1963), “Завдання української історіографії на еміграції” (Український історик. – 1963. – Т. 1. – Ч. 1), “Українська церковна історіографія” (Український історик. – 1969. – Т. 4). Ми тут свідомо опускаємо численні історіографічні статті вченого мало не про всіх національних істориків, які були спеціально написані ним для “Енциклопедії українознавства”, бо це окрема тема. Зайве говорити, що і там знайдеться чимало матеріалу до української історіографії 1920–1950-х років.

Етапною в біографії дослідника стала його монографія “Українська історіографія. 1917–1956 рр.”, яку Олександр Петрович вмістив в т. 5–6 “The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.” (Нью-Йорк, 1957). Цю працю він писав на пропозицію президента УВАН М. О. Ветухова і професора Колумбійського університету Філіпа Мозлі ще з початку 1950-х років, маючи на меті підготувати англomовне видання відомої книжки Д. Дорошенка (1882–1951) “Огляд української історіографії”, котра охоплювала період від XI до XX століття і була видана у Празі у 1923 р. Спочатку О. Оглоблин планував написати тільки додатки до дорошенківської студії, проте згодом, в процесі роботи, оглоблинські коментарі вирости до самостійного історіографічного дослідження, яке і побачило світ разом з працею Д. Дорошенка в англomовному варіанті у 1957 р. Не має сумніву, що Олександр Петрович вважав підготовку цього видання своїм громадянським і моральним обов’язком перед пам’яттю свого померлого друга і колеги, з яким заочно заприятелював ще на початку 1920-х рр. “Значною подією в моєму науковому житті було знайомство з славнозвісною працею Дмитра Іва-

новича Дорошенка “Огляд української історіографії”. Книжка досить скоро, мабуть, 1924 року, дісталася до Києва, і я просто захоплений був нею. Мене привабила не так бібліографічна частина її, зрештою мені більш-менш відома, як новий підхід і до самої історіографії, що її Дорошенко вважає наукою про розвиток історичної думки на тлі національної ідеї, і до критичної оцінки історіографічних явищ ХІХ – початку ХХ століття”, – пригадував він на еміграції²⁸. Звичайно, в своїх лекційних курсах київського періоду Олександр Петрович спопуляризував цю працю²⁹. Як водиться, і Дмитро Іванович не був у боргу перед О. Оглоблиним. Відчуваючи його емоційний імпульс, він відгукнувся прихильною рецензією на монографію свого київського колеги “Очерки истории украинской фабрики. Мануфактура в Гетьманщине” (1925)³⁰.

Тоді ж суспільствознавець через ВУАН відправив Дмитру Івановичу низку своїх найголовніших праць³¹, однак в умовах погрому національної історичної науки в УСРР, який розпочався наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр., годі було й думати про контакти з еміграційним вченим. Вони відновилися щойно під час Другої світової війни. Листовний зв'язок наповнився новим змістом. Лаштувалися творчі плани, обдумувалися перспективні наміри, зокрема Д. Дорошенко зацікавився студією О. Оглоблина про “Історію Русів”, висловлював надію побачити її виданою³², сприяв обранню Олександра Петровича на дійсного члена Українського історико-філологічного товариства у Празі (1942)³³. Щоправда, цим зв'язки і обмежилися. Війна і тут внесла свої корективи. Особисто заприятелювали вони вже на еміграції. У співавторстві написали статтю “історіографія” для “Енциклопедії українознавства”, розбудовували українську історичну науку за кордоном. Але по-справжньому співробітничати вони ледве чи встигли. У 1951 р. Д. Дорошенко помер, так і не зреалізувавши чимало своїх творчих планів. Виданням його наукової спадщини займалася його дружина Наталія Михайлівна (1888–1970), яка перед смертю заповіла весь історично-літературний архів Д. Дорошенка О. Оглоблину³⁴.

Підсумовуючи взаємини двох відомих істориків, слід зазначити, що вони були оповиті серпанком щирості і сердечності. Мабуть, так склалося неспроста. Логічно думати, що духовний зв'язок між Д. Дорошенком і О. Оглоблиним йшов від їх територіальної спорідненості, позначеної рисами земляцтва (обидва вважали своєю малою батьківщиною Новгород-Сіверщину). Немалу роль грала і та обставина, що дослідники тематично і хронологічно займалися дотичними проблемами (історія Гетьманщини, історія національної історіографії), доповнюючи, а іноді випереджаючи один одного. Звичайно, це тільки незначні штрихи до відносин О. Оглоблина і Д. Дорошенка, однак, гадаємо, вони малюють більш чітку картину появи праці Олександра Оглоблина “Українська історіографія. 1917–1956 рр.”.

Не буде перебільшенням сказати, що на сьогодні це найгрунтовніше і правдиве дослідження розвитку (а в УРСР і занепаду) національної історичної думки за часів тоталітарної доби. Важливо підкреслити, що О. Оглоблин був безпосереднім свідком і учасником тих подій, він сам у 1920–1930-х рр. творив українську історіографію. Тому логічно, що окремі сюжети його праці місцями переростають у своєрідні спогади. Взагалі, про ті буремні і страхітливі роки тільки деякі суспільствознавці залишили свої мемуари. Йдеться, головне, про еміграційних науковців (Н. Полонська-Василенко, Л. Окиншевич). Ті ж, хто пережив кошмари сталінщини в УРСР, воліли мовчати. Тому наукова вага праці О. Оглоблина неспівмірно велика.

Структурно і хронологічно оглоблинська монографія складається з декількох історіографічних розділів, в основному поділених за регіональним принципом: Наддніпрянська Україна (1920-і, 1930-і, 1940-і рр.), Галичина, Буковина, Карпатська Україна, розвиток національної історичної думки в еміграції (до і після Другої світової війни). Іноді перо дослідника досягає свого апогею і фіксує мало не всі відомі йому праці українських вчених, які працювали в ділянці національної історії. Від цього студія О. Оглоблина має всі ознаки

бібліографічного довідника. Ще один аспект цієї книжки слід підкреслити. О. Оглоблин вивів на світ божий чимало дослідників, які були відомі у 1920–1930-х рр., а сьогодні про них згадують хіба що окремі спеціалісти (приміром, йдеться про К. Антиповича, Д. Бованенка, В. Камінського, К. Кушнірчука, І. Балінського, П. Фоміна та ін.). Ясно, що все це переваги оглоблинського дослідження.

Разом з тим Олександр Петрович не обійшов увагою і наукові школи українських істориків 1920-х років, без яких просто важко уявити тодішній історіографічний процес. Це такі школи, як історико-соціологічна школа акад. М. Грушевського, соціально-економічна школа акад. Д. Багалія, історично-економічна школа акад. М. Слабченка, історично-юридична школа акад. М. Василенка, які пізніше були розгромлені. І зараз питання відродження наукових шкіл, а разом з ними і кращих традицій в галузі історії України стоїть надзвичайно актуально. Симптоматично тому, що своєю працею О. Оглоблин немов би перекидає генетичний місток між істориками, дає нам ключ до розуміння, що зв'язок між поколіннями не перервався. Акцентуючи увагу на цьому, значимо й інший аспект студії. Як учасник і свідок багатьох важливих історіографічних подій, Олександр Петрович, зрозуміло, мав своїх прихильників і опонентів. До його друзів слід записати акад. М. Слабченка, істориків К. Антиповича, Д. Бованенка, М. Левченка, М. Марченка, Н. Полонську-Василенко. Натомість зі школою акад. М. Грушевського (О. Гермайзе, О. Грушевський, М. Ткаченко та ін.) у нього взаємини не склалися³⁵. Але О. Оглоблин залишив свої емоції і підійшов до оцінки життя і діянь істориків різних шкіл кваліфіковано, безсторонньо та зважено. Взагалі, сьогодні статті Олександра Петровича вважаються чи не найкращими в національній історіографії.

Звісно, з часу створення оглоблинської монографії “Українська історіографія. 1917–1956 рр.” пройшло вже чимало літ. Наша обізнаність з цієї проблематики і з цього періоду зросли у десятки разів. Очевидно, сьогодні ми можемо відшукати в

ній деякі недоліки і прорахунки біографічного та історіографічного характеру, позначені рівнем тодішніх знань. Але не будемо це ставити на карб вченому, який тоді створив першу синтетичну працю про національну історичну думку 1917–1956 рр. По можливості ми їх намагалися виправити або доповнити в коментарях. Ясна річ, ми також далекі від гадки, що в національних і закордонних архівах не знайдеться українського варіанту чи якогось матеріалу до цієї праці О. Оглоблина. Все це можна буде врахувати у подальшому.

Логічно нагадати і таку обставину. Монографія Д. Дорошенка “Огляд української історіографії” була перевидана в Україні Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України у 1996 році (упорядники Ю. Пінчук та Л. Гриневич), отже, вихід у світ студії О. Оглоблина на його батьківщині вже на часі.

Людина великої посвяти і промотор прогресивній ідей, О. Оглоблин, без сумніву, заслуговує на шану співвітчизників. Гадаємо, що процес повернення постаті великого історика всеукраїнського масштабу на свою материзну тільки починається, і це невеличка передмова прислужиться всім, кому не байдуже його ім'я та справи.

Переклад з англійської зроблений кандидатами історичних наук О. Кураєвим та О. Юрковою. Коментарі складені доктором історичних наук І. Вербою та кандидатом історичних наук О. Юрковою.

В роботі О. Оглоблина, що є продовженням праці Д. Дорошенка, нумерація посилань починається з 213 числа. Для зручного користування даним виданням упорядники вважають за потрібне розпочати нумерацію посилань від номера 1. Посилання, зроблені перекладачами та упорядниками, позначені зірочкою (*).

доктор історичних наук *Ігор Верба*

¹ *Винар Л.* Олександр Петрович Оглоблин. 1899–1992. Біографічна студія. Нью-Йорк, Торонто, Київ, Париж, 1994. – С. 12–15.

² Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 3561, оп. 1, спр. 346, арк. 11.

³ Зберігся її диплом про закінчення Санкт-Петербурзького училища глухонімих. Див. ЦДАВО України, ф. 3561, оп. 1, спр. 350, арк. 1.

⁴ Державний архів м. Києва, ф. 246, оп. 1, спр. 4, арк. 14-зв.

⁵ Див. *Оглоблин О.* Спогади про Миколу Зерова та Павла Филиповича // *Хроніка 2000. Наш край.* – К., 1993. – № 1–2. – С. 87–104.

⁶ Див. *Оглоблин А. П.* Очерки истории украинской фабрики. Мануфактура в Гетьманщине. – К., 1925. – 270 с.; *Оглоблин А. П.* Очерки истории украинской фабрики. Предкапиталистическая фабрика. – К., 1925. – 232 с. (премія Укрголовнауки за 1926 р.); *Оглоблин О. П.* Нариси з історії капіталізму на Україні. Вип. 1. – К., 1931. – 174 с.

⁷ *Оглоблин О.* Пам'яті Дмитра Багалія (1857–1932–1957). Дмитро Іванович Багалій і українська історична наука // УІ – Нью-Йорк, Торонто, Мюнхен. – 1988. – № 4. – С. 104.

⁸ Див. *Заруба В.* Історик трагічної долі (Академік Михайло Єлисейович Слабченко) // *Архіви України.* – 1992. – № 5/6. – С. 79.

⁹ Більш докладно про це див.: *Винар Л.* Олександр Оглоблин як дослідник гетьмана Івана Мазепи і його доби // УІ – 1989. – № 4. – С. 44–49.

¹⁰ ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, спр. 5913, арк. 229-зв.

¹¹ Рукописний відділ Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, ф. 37, спр. 531, арк. 29.

¹² *Полонська-Василенко Н.* Українська Академія Наук (нарис історії). – К., 1993. – Ч. 2. – С. 17.

¹³ ЦДАВО України, ф. 3561, оп. 1, спр. 303, арк. 1–110.

¹⁴ Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Інститут рукописів, ф. X, № 3761, арк. 5–5-зв.

¹⁵ Там само, № 2992, арк. 6.

¹⁶ *Полонська-Василенко Н.* Історична наука в Україні за совєтської доби та доля істориків // *Записки НТШ. Париж, Чикаго, 1962.* – Т. CLXIII. – С. 25.

¹⁷ ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 1729, арк. 86–91.

¹⁸ Там само, ф. 3561, оп. 1, спр. 6, арк. 40.

¹⁹ За свідченнями доктора історичних наук Катерини Стецюк, вона зустрічала О. Оглоблина наприкінці літа 1941 р. і він їй розповів, що йому не запропонували і не допомогли виїхати з Києва. (Особисте свідчення К. Стецюк автору 20 березня 1992 р.).

²⁰ Державний архів Київської області, ф. 2356, оп. 4, спр. 6–А, арк. 6; спр. 18–А, арк. 91; оп. 3, спр. 6, арк. 3.

- ²¹ Там само, ф. 2412, оп. 1, спр. 32, арк. 9.
- ²² ЦДАВО України, ф. 3561, оп. 1, спр. 55, арк. 1–7.
- ²³ Див. *Домбровський О.* Олександр Оглоблин і Українське Історичне Товариство // УІ – 1989. - № 4. – С. 30–37.
- ²⁴ *Омельченко В.* Проф. д-р Олександр Оглоблин (Життя і діяльність) // УІ – 1989. – № 4. – С. 40–43.
- ²⁵ Некролог на смерть О. Оглоблина // Старожитності. – К., 1992. – № 5. – С. 16.
- ²⁶ Більш докладно див.: *Верба І.* Олександр Оглоблин: Життя і праця в Україні. – К., 1999.
- ²⁷ ЦДАВО України, ф. 3561, оп. 1, спр. 292, арк. 1.
- ²⁸ *Оглоблин О.* Мій творчий шлях українського історика // Збірник на пошану проф. д-ра Олександра Оглоблина. – УВАН у США, Нью-Йорк, 1977. – С. 39.
- ²⁹ ЦДАВО України, ф. 3561, оп. 1, спр. 275, арк. 122-зв.
- ³⁰ *Дорошенко Д.* [Рец. на кн. Оглоблин А. Очерки истории украинской фабрики. Мануфактура в Гетьманщине. – К., 1925] // Суспільство. – Прага, 1926. – Т 3. – С. 171.
- ³¹ Див.: З листів Д. І. Дорошенка до О. П. Оглоблина // Оглоблин Олександр. Студії з історії України: Статті і джерельні матеріали. – Нью-Йорк, Київ, Торонто, 1995. – С. 303.
- ³² Там само. – С. 304–307.
- ³³ *Винар Л.* Олександр Петрович Оглоблин. 1899–1992. – С. 38.
- ³⁴ *Винар Л.* “Заповіт” Наталії Дорошенко // VI – 1999. – № 2/4. – С. 269.
- ³⁵ Про конфлікт між М. Грушевським і його школою та О. Оглоблиним див.: *Верба І.* До взаємин Олександра Оглоблина з Михайлом Грушевським (1920-ті роки) // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1999. – № 1/2. – С. 233–259.

УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Відновлення української державності у 1917 році відкрило нові перспективи для розвитку української історіографії. Наукове вивчення минулого України стало нагальною потребою нації. Прискорився розвиток історичних досліджень, зокрема питань української державності в минулому. Основна увага була спрямована на висвітлення історії української Козацько-Гетьманської держави сімнадцятого та вісімнадцятого століть. За рамки цього періоду виходить чільна праця української історіографії “Україна на переломі” В’ячеслава Липинського. Чисельність публікацій з української історії почала швидко збільшуватись: відновились такі видання, як “Записки Українського наукового товариства у Києві” та “Україна”, у Києві з’явився новий історичний часопис “Наше минуле” (1918–1919 рр.). З’явилась також ціла серія інших видань як у столиці, так і в провінції, переважно у Харкові. Заснування Української академії наук у Києві (14 листопада 1918 року), Українських державних університетів (у Києві та Кам’янці-Подільському), історико-філологічного факультету у Полтаві, кафедр історії України та українського законодавства в існуючих університетах (у Києві, Харкові та Одесі), заснування Національних архівів, Національної бібліотеки та Національного музею – усе це відкривало світле майбутнє для української історичної науки.

Однак окупація України радянською Москвою та розподіл українських територій між сусідніми державами створили

скрутні умови для української науки. Чимало українських істориків було змушено емігрувати, а ті, хто залишився на Батьківщині під чужою владою, були позбавлені можливості вільно займатися науковими дослідженнями. Однак, незважаючи навіть на такі несприятливі умови, українські історичні дослідження продовжувались. Навіть схема історичного українського процесу, сформульована та науково класифікована М. Грушевським, була прийнята та розвинута, хоча й на новій ідеологічній (національній) основі; українські історики за кордоном та навіть в окупованій советами Батьківщині продовжували свою дослідницьку діяльність, розпочату за часів третьої української держави (1917–1920 рр.), та піднесли її до нових висот.

Найбільш плідно розвивалися українські історичні дослідження в Наддніпрянській (східній) Україні. Старі наукові традиції, діяльність чисельних наукових товариств та закладів, зокрема Української академії наук, видатних вчених старшого та молодшого поколінь, багатство архівних матеріалів, що стали доступними науковцям після 1917 р., та зрештою, найважливіше – широка національна арена для історичної думки – усе це створило сприятливі умови для розвитку української історіографії у двадцяті роки.

В царині української історії наукові розшуки тривали як у старих університетських центрах (Києві, Харкові, Одесі), так і в провінційних (Ніжині, Катеринославі, Дніпропетровську, Полтаві, Чернігові та інших), де історичні дослідження організаційно були пов'язані з діяльністю педагогічних інститутів (що у 1920-ті рр. звалися інститутами народної освіти)¹, архівів, музеїв, пам'яток національної історії та культури, місцевих географічних товариств тощо. Діяльність великих університетських центрів мала всеукраїнське значення; менших центрів – здебільшого місцеве. Однак як перші, так і другі працювали в ідейно-науковому та нерідко організаційному контакті (зокрема в питаннях публікацій) і

¹ У 1920 р. університети в Українській СРР були реорганізовані в Інститути народної освіти – І.Н.О.

об'єднаними зусиллями забезпечили великі здобутки української історіографії 1920-тих років.

Головним центром українських історичних досліджень названого періоду був Київ, зокрема Всеукраїнська академія наук (ВУАН)² з її чисельними установами. Науково-дослідницьку роботу продовжували декілька ідеологічно-наукових центрів.

Найбільш активно працював центр, очолюваний Михайлом Грушевським (1866–1934). Грушевський у 1924 р. повернувся з-за кордону, щоб продовжити свою роботу в Українській академії наук. Він відновив діяльність історичної секції Українського наукового товариства, яке увійшло до складу ВУАН. У складі секції було організовано багато комісій, переважно історичного напрямку. Це були комісії старої історії України, історії козаччини, нової історії України, української історіографії, а також цілий ряд комісій з вивчення історії регіонів України, зокрема комісія історії Києва та Правобережної України, комісія історії Лівобережної України, комісія історії Південної України, комісія історії Західної України та інші. Грушевський також очолив одну з двох академічних Кафедр історії українського народу, Археографічну комісію ВУАН, присвячував багато часу роботі Історично-географічної комісії, яку очолював його брат Олександр Грушевський.

Найбільше значення мало заснування в Києві Науково-дослідної кафедри історії України. Ця установа, що об'єднала навколо себе декількох провідних українських істориків, була створена для підготовки нового покоління українських науковців. За час свого існування (1924–1930) кафедра підготувала чимало кандидатів для самостійних наукових досліджень, видала три томи “Студій з історії України” (Київ, 1926–1930) та декілька монографій, здебільшого з історії України від сімнадцятого по дев'ятнадцяте століття, які друкувалися в інших виданнях ВУАН.

² Ця аббревіатура буде використовуватися і надалі.

Величезне значення мало здійснення широкої програми науково-історичних видань, започаткованої М. Грушевським в рамках Державного видавництва України та ВУАН у Києві. Історичний часопис “Україна”, відновлений з 1924 по 1930 рр., об’єднав навколо себе більшість українських істориків та зіграв провідну роль не тільки для Наддніпрянської України, але й для всієї української історичної науки і навіть для світової україністики. За активної участі М. Грушевського цей часопис публікував багато наукових статей, монографій, хронік, інших матеріалів, вів великий розділ рецензій та бібліографій.

Під редакцією М. Грушевського виходила також ціла серія інших періодичних та неперіодичних видань, що мали виключне значення для історіографії України, зокрема: “Науковий збірник Історичної секції ВУАН” (6 томів, Київ, 1924–1930); “За сто літ” (6 томів, Київ, 1927–1930); “Записки Історично-філологічного відділу ВУАН”; праці Історичної секції: “Київ та його околиці” (Київ, 1926); “Чернігів та Північне Лівобережжя” (Київ, 1928)³; “Київські збірники історії, археології, побуту і мистецтва” (1 т., Київ, 1931)⁴; “Український архів” (4 томи, поч. з 1929 р.)⁵; “Український археографічний збірник” (3 томи, Київ, 1926–1930); “Історично-географічний збірник” (під редакцією О. Грушевського, 4 томи, Київ, 1927–1931) та інші. Були перевидані такі праці: перший том “Літо-

³ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven”, vol. IV, № II, Breslau, 1928.

⁴ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, vol. VIII, № I, Berlin, 1933.

⁵ Серед цих публікацій варто відзначити: “Генеральне слідство про маєтності Стародубського полку 1729–1931 рр.”, “Український архів”, т. 1, Київ, під ред. К. Лазаревської; “Коденська книга судових справ”, там же, т. II, Київ, 1931, під ред. О. Гермайзе; “Переписні книги 1666 року”, там же, т. III, Київ, 1931, під ред. В. Романовського; “Генеральне слідство про маєтності Лубенського полку 1729–1931 рр.”, там же, т. IV, Київ, 1931, під ред. К. Лазаревської; “Опис Новгород-Сіверського намісництва 1779–1781 рр.”, Київ, 1931, під ред. П. Федоренка. Рецензовано Д. І. Дорошенком: т. 1 “Українського архіву” у “Zeitschrift für osteuropäische”, vol. V, № 3, 1931, та т. II, там само, vol. VIII, № 1, 1933.

пису” С. Величка (Київ, 1926); історичні, етнографічні та публіцистичні статті М. Костомарова у трьох томах⁶; дослідницькі праці І. Джиджори із З[аписок] Н[аукового] Т[овариства ім.] Ш[евченка]: “Україна в першій половині 18 віку” (Київ, 1930)⁷. Було розпочате видання “Творів” В. Антоновича (побачив світ лише перший том 1931 р. у Києві). З нагоди шістдесятиріччя з дня народження і сорокаріччя наукової та літературної діяльності М. С. Грушевського ВУАН видала “Ювілейний збірник на пошану акад. М. С. Грушевського” у трьох томах (Київ, 1928–1929, том 3 вміщує бібліографію праць Грушевського з 1905 по 1928 рр.).

Разом з науково-організаційною та видавничою діяльністю М. Грушевський провадив велику науково-дослідницьку роботу в царині української історії, української історіографії, історії української літератури і фольклору. Він продовжував свою головну працю “Історія України-Руси”, завершуючи її дев’ятий том, присвячений добі Хмельницького між 1651 і 1657 рр. (перша частина – Київ, 1928, друга – Київ, 1931). Останній (десятий) том “Історії України-Руси”, який висвітлював події 1657 та 1658 рр., вийшов вже після смерті Грушевського під редакцією його дочки К. Грушевської (Київ, 1937).

Грушевський також продовжував свою чільну працю, розпочату за кордоном “Історію української літератури”. Томи від першого по п’ятий були видані у Львові та Києві між 1923 та 1927 рр., наступні не побачили світу.

Продовжуючи свої розшуки з історії доби Хмельницького, Грушевський опублікував декілька документальних праць у виданнях української та російської Академії наук, зокрема “К истории Переяславской Рады 1654 года” в “Известиях Академии наук СССР” 1929 року.

⁶ Рецензія Д. І. Дорошенка на “Науково-публіцистичні і полемічні писання Костомарова”, Київ, 1928 у “Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes”, vol. II, Berlin, 1929.

⁷ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, vol. VII, № 1, Berlin, 1932.

Велике значення для української історичної науки мають численні статті М. Грушевського з питань української історіографії козацько-гетьманського періоду, а також з історії XIX та XX століть, що присвячені окремим історичним працям або доробку видатних істориків. Заслужують бути згаданими, зокрема, його нариси про М. Костомарова, П. Куліша, О. Лазаревського, В. Антоновича та М. Драгоманова, надруковані в часопису “Україна”, а також публікації останнього періоду життя, сфокусовані на висвітленні української історіографії XVII та XVIII століть, особливо “Самовидец “Руины” и его позднейшие отражения” у “Трудах Института славяноведения Академии наук СССР”, т. I, 1932, та “Об украинской историографии XVIII века. Несколько соображений” в “Известиях Академии наук СССР”, 1934, VII серія, № 5.

Грушевський згуртував навколо Історичної секції ВУАН та її періодичних видань багато українських істориків як з Києва так і поза його меж, навіть з-за меж України (зокрема з Галичини). Декілька поколінь науковців співпрацювали з його Науково-дослідною кафедрою, серед них учні В. Антоновича – О. Грушевський, В. Данилевич, В. Щербина; учні М. Довнар-Запольського – П. Клименко, О. Гермайзе; нові київські учні Грушевського та його брата О. Грушевського, які працювали в його Науково-дослідній кафедрі – О. Баранович, М. Ткаченко, С. Шамрай, С. Глушко, В. Юркевич та інші.

Олександр Грушевський (нар. 1877 року), приват-доцент університетів Одеси та Санкт-Петербурга, потім професор Київського університету, продовжував дослідження соціально-економічної історії України, зокрема литовського та гетьманського періодів. Його монографія “Города Великого Княжества Литовского в XIV–XVI вв. Старина и борьба за старину” була видана у Києві 1918 року. Серед численних досліджень та статей цього вченого, виданих у 1920-тих роках, слід відзначити “Універсали та грамоти лівобережним ратушам у XVII в.” у “Ювілейному збірнику на пошану академіка М. С. Грушевського”, том 1, Київ, 1928.

Володимир Щербина (1850–1936) продовжував свої дослідження історії Києва переважно XVII–XVIII століть.

Він опублікував збірник статей “Нові студії з історії Києва”, Київ, 1926, та збірник указів, що стосувалися магдебурзьких привілеїв міста Києва в “Українському археографічному збірнику”, том 1, Київ, 1926. Серед інших його праць на увагу заслуговують такі: “До питання про статті Богдана Хмельницького” в редакції 1659 року у “Ювілейному збірнику...”, том 1, Київ, 1928, та “Доля козаччини на Лівобережній Україні” у ЗНТШ, том 100, Львів, 1930.

Пилип Клименко (нар. 1880 р.), професор Кам'янець-Подільського університету, працював над проблемами соціально-економічної історії України сімнадцятого–дев'ятнадцятого століття і, зокрема, продовжував вивчення історії цехів на Правобережній Україні. Він видав монографію “Цехи на Україні”, Київ, 1929⁸, та серію досліджень і статей, серед яких “Місто й територія на Україні за Гетьманщини (1654–1767 рр.)” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, томи VII–VIII, Київ, 1926; “До історії м. Ніженя”, там же, том XV, Київ, 1927; “Промисловість і торгівля в Подільській губернії на початку XIX ст.” у “Ювілейному збірнику ВУАН на пошану академіка Д. Багалія”, Київ, 1927.

Осип Гермайзе (нар. 1892 р. у Києві), випускник, а пізніше професор Київського університету, зосередив свою увагу на науковому вивченні українського національно-визвольного руху дев'ятнадцятого та двадцятого століть та соціально-політичної історії України сімнадцятого та вісімнадцятого століть. Його “Нариси з історії революційного руху на Україні”, том 1, Київ, 1926, були першим та поки що єдиним монографічним дослідженням Революційної української партії (РУП). Він також публікував документальні матеріали, зокрема “Незаконні відозви з нагоди Шевченківських роковин”, Київ, 1925, та “Матеріяли до історії українського руху за світової війни” в “Українському археографічному збірнику”, том 1, Київ, 1926, та інші.

⁸ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven”, vol. VI, №№ 2–3, 1931.

Гермайзе також досліджував історію декабристів в Україні, написав, зокрема “Рух декабристів і українство” в часописі “Україна”, т. VI, Київ, 1925.

Дослідження Гермайзе з історії Коліївщини 1768 р. має документальний характер, особливо його велика праця “Коліївщина в світлі новознайдених матеріалів” в “Україні”, тт. I–II, Київ, 1924. Він був редактором так званої “Коденської книги судових справ” – записів розслідування та покарання поляками учасників Коліївщини, опублікованої в “Українському архіві”, тт. I–II, Київ, 1931⁹.

Дослідження Гермайзе “Україна та Дін у XVII ст.” у “Записках Київського Інституту Народної Освіти”, т. III, Київ, 1928, дає детальний огляд взаємин України та Дону вказаного періоду.

Серед інших численних праць Гермайзе на увагу заслуговують історіографічні статті, а саме “М. П. Драгоманов в українській історіографії” в “Україні”, тт. II–III, 1926, та його огляди тогочасної української історіографії.

1929 р. Гермайзе був заарештований за участь у діяльності “Спілки визволення України” та висланий. Це обірвало його працю в галузі української історіографії, яку він так широко розгорнув впродовж 1920-х рр.

Серед учнів та молодших колег Грушевського найвищого рівня досягли:

Олекса Баранович, котрий вивчав соціально-економічну історію Правобережної України шістнадцятого-вісімнадцятого століть. Він видав монографію “Залюднення Волинського воєводства в першій половині XVII ст.”, Київ, 1931; серію документальних досліджень під заголовком “Нариси магнатського господарства на півдні Волині у XVIII в.” у “Студіях з історії України”, т. 1, Київ, 1926 та т. III, Київ, 1930; “Панське господарство в ключі Володарським за часів Коліївщини” в

⁹ Книга була видана без передмови редактора та без вказівки його імені. Вона була рецензована Д. І. Дорошенком в “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, vol. VIII, № 1, 1933.

“Ювілейному збірнику на пошану академіка М. С. Грушевського”, т. I, Київ, 1928, та інші¹⁰.

Микола Ткаченко працював над соціально-економічною історією Лівобережної України XVII–XVIII століть, досліджуючи, зокрема, історію селянства. Він видав “Нариси з історії селян на Лівобережній Україні в XVII–XVIII вв.” в “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. XXVI, Київ, 1931, а також серію праць та статей.¹¹

Сергій Шамрай працював в галузі соціально-економічної історії України, переважно вісімнадцятого та дев’ятнадцятого століть. Він видав монографію “Київська Козаччина 1855 року. До історії селянських рухів на Київщині” в “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. XX, Київ, 1928, а також окремим виданням; також серію праць та статей.

Віктор Юркевич працював в галузі історії України середини сімнадцятого століття та випустив монографію “Еміграція на схід і залюднення Слобожанщини за Богдана Хмельницького”, Київ, 1931¹².

Федір Савченко вивчав історію соціальних і культурних процесів в Україні у дев’ятнадцятому столітті та, окрім серії праць та статей, надрукував монографію “Заборона Українства 1876 р. До історії громадських рухів на Україні 1860–1870-х рр.,” Київ, 1930¹³.

¹⁰ Наукова діяльність О. Барановича в Україні була перервана 1934 р. Після закінчення Другої світової війни його роботи почали з’являтися в російських наукових виданнях. Були названими заслуговують такі з них: “Упадок города Речи Посполитой (Старокопчантин)” у “Вопросах истории”, № 8, Москва, 1947; “Население предстепной Украины XVI ст.” у “Исторических записках”, № 32, Москва, 1950; “Фольварки в южной Волыни во второй половине XVIII века” в збірнику “Академику Б. Д. Грекову ко дню семидесятилетия”, виданому Академією наук СРСР, Москва, 1952, та інші.

¹¹ Після перерви у 1930-х роках М. Ткаченко продовжував свою наукову працю у Києві.

¹² Рецензовано Д. І. Дорошенком в “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, vol. VI, № 4, 1932.

¹³ Рецензовано Д. І. Дорошенком в “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, vol. VI, № 2, 1932.

Прокіп Нечипоренко працював над проблемою історії Гетьманщини першої половини та середини вісімнадцятого століття. Він опублікував такі дослідження: “До характеристики податкової політики уряду Єлизавети” у “Науковому збірнику Історичної секції за рік 1927”, Київ, 1927, “Про “порції” та “рації” на Гетьманщині 1725–1750 рр.” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, том 20, Київ, 1929, та статтю про “Національні строєнія” 1748–65 рр. на Посем’ї та їх відношення до господарства гетьмана Розумовського” у “Студіях з історії України”, т. II, Київ, 1929.

Михайло Карачківський досліджував соціально-економічну історію Правобережної України, зокрема цехи, та опублікував декілька праць та статей – “Опис Поділля з 1819 року В. Рудницького: До історії Поділля поч. ХІХ в.” у “Студіях з історії України”, т. II, Київ, 1929, та інші¹⁴.

Деякі вчені, що формально не були членами Історичної секції, також брали участь у її виданнях. Серед них відзначимо наступних:

Олександр Андріяшев (1863–1932), історик-архівіст, учень Антоновича, опублікував декілька нарисів з історії колонізації України до кінця шістнадцятого століття: “Нарис історії колонізації Сіверської землі до початку ХVІ в.” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. XX, Київ, 1928; “Нарис історії колонізації Переяславської землі до початку ХVІ в.”, там же, т. XXVI, 1931; “Літописне Болохово й Болоховські князі” у “Науковому збірнику Історичної секції за рік 1929”, Київ, 1929.

Гнат Житецький (1866–1929) є автором серії нарисів та статей з історії української національної думки та її напрямків у дев’ятнадцятому столітті: “Киевская старина” за часів Ф. Лебединцева” в “Україні”, т. VI, 1925; “Південно-Західний Відділ Російського Географічного Товариства у Києві” в

¹⁴ Додамо, що кілька співробітників М. Грушевського, чії перші роботи були присвячені історії України та опубліковані у виданнях ВУАН, пізніше перестали вивчати українську проблематику і перенесли свою наукову діяльність до Росії (Д. Кравцов, О. Народницький та інші).

“Україні”, т. 5, 1927; “Киевская старина” 40 років тому” у “За сто літ”, т. III, Київ, 1928; “Київська “Громада” за 60-х років”, Київ, [“Україна”, т. 1], 1928, та інші.

Володимир Міяковський, історик літератури та суспільної думки, директор Центрального історичного архіву ім. Антоновича у Києві, автор численних документальних нарисів з історії української вільної думки та визвольного руху дев’ятого століття, зокрема: “Революційні відозви до українського народу у 1850–1870 рр.”, Київ, 1920; “З нових матеріалів до історії Кирило-Методіївського братства” в “Україні”, т. I–II, 1924; “Нові сторінки з автобіографії В. Б. Антоновича”, “Україна”, т. I–II, Київ, 1924; “Люди сорокових років (Кирило-Методіївці в їх листуванні)” у “За сто літ”, т. III, Київ, 1928, та інших.

Михайло Корнилович є автором нарисів “Бібіковські [обов’язкові] інвентарі [й селянство в Володимирському повіті на Волині]” в “Українському археографічному збірнику”, т. I, Київ, 1926, та серії статей в “Україні”, зокрема “Заповіт Олександра II і окраїнна політика”, т. I–II, 1924.

Праці академіка Костя Харламповича (1870–1932) з історії ніжинського Грецького братства, написані на основі архівних матеріалів, також заслуговують на увагу. Була видана лише частина його великої за обсягом монографії “Нариси з історії грецької колонії XVII–XVIII ст. в Ніжині” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. XXIV, Київ, 1929.

Василь Ляскоронський (1858–1928), історик, археолог та нумізмат, учень Антоновича та колишній професор Ніжинського історико-філологічного інституту, опублікував декілька нарисів та статей, зокрема: “Тітмарові повідомлення про руські справи з початку XI століття” у “Ювілейному збірнику М. Грушевського”, т. I, Київ, 1928.

Леонід Добровольський (1867–1929) є автором декількох нарисів з історії Києва та Київщини.

Катерина Лазаревська, дочка О. Лазаревського, працювала в Археографічній комісії. Вона була істориком-палеографом, редактором декількох чільних публікацій комісії, вивчала іс-

торію київських цехів; праця на цю тему була опублікована у збірнику “Київ та його околиці”.

Веніамін Кордт, колишній приват-доцент Київського університету, продовжував дослідження з української картографії та іноземних джерел з історії України. Він опублікував такі роботи: “Чужоземні подорожі по Східній Європі до 1700 року”, Київ, 1926; “Матеріали до історії картографії України”, № 1, Київ, 1931; та в “Українському археографічному збірнику”, вип. III, Київ, 1930 скопійовані Н. Молчановським “Матеріали з Стокгольмського державного архіву до історії України другої половини XVII – початку XVIII ст.”.

Другим центром історичних досліджень у Києві була Кафедра історії українського народу ВУАН. У двадцяті та на початку тридцятих років її очолював академік Дмитро Багалій, котрий розділив свою серйозну наукову та організаційну діяльність між Харковом та Києвом. У ВУАН у Києві під головуванням Багалія існувала Комісія соціально-економічної історії України XVII–XIX століть, членами якої було багато істориків з Києва та з інших міст. Окрім академіка Багалія, її постійними членами були О. Оглоблин (керівничий комісії) та Н. Полонська-Василенко (вчений секретар комісії), які також співпрацювали з Харківським науково-дослідним інститутом історії української культури Д. І. Багалія. Комісія видала два томи своїх “Праць”, лише один з яких – “Нариси соціально-економічної історії України”, Київ, 1932 – отримав дозвіл на розповсюдження; підготувала до видання збірник праць академіка Багалія та декілька монографій, присвячених, головним чином, соціально-економічній історії України вісімнадцятого-дев’ятнадцятого століть (історії промисловості та історії робітництва), а також історії польського повстання 1831 р. в Україні¹⁵. Праці колег Багалія друкувалися і в інших виданнях ВУАН: “Записках Історично-Філологіч-

¹⁵ Про те, що сталося з цими працями та публікаціями, див. “Українські бібліографічні вісті”, т. I, Аугсбург, 1948, с. 31–53, та “Науковий збірник УВАН в США”, т. II, Нью-Йорк, 1953, с. 196–198.

ного Відділу”, “Ювілейному збірнику на пошану академіка Д. І. Багалія”, Київ, 1927 та інших.

Олександр Оглоблин (нар. 1899 р. у Києві), випускник Київського університету та його професор у 1921–1943 рр., також професор Українського Вільного Університету у Празі та Мюнхені (з 1944), зосередив свою дослідницьку увагу переважно на вивченні економічної історії України XVII–XIX століть (історія промисловості, торгівлі та транзитних операцій), політичної історії України XVII–XVIII століть (періоду Хмельницького, періоду Мазепи та українського національно-визвольного руху другої половини вісімнадцятого століття), а також української історіографії (зокрема “Літопису Самовидця” та “Історії Русів”).

Серед його опублікованих праць найважливішими є такі: “Очерки истории украинской фабрики. Мануфактура в Гетманщине”, Київ, 1925¹⁶; “Очерки истории украинской фабрики. Предкапиталистическая фабрика”, Київ, 1925¹⁷; “Транзитний торг України за першої половини XIX ст.”, Київ, 1927; “Ескізи з історії повстання Петра Іваненка (Петрика)”, Київ, 1929; “Нариси з історії капіталізму на Україні. т. I. Закавказький транзит і Україна в першій половині XIX століття”, Харків-Київ, 1931; “Московська теорія III Риму в XVI–XVII ст.”, Мюнхен, 1951; “Українсько-московська угода 1654 р.”, Нью-Йорк–Торонто, 1954, опублікована англійською мовою під заголовком “Treaty of Pereyaslav 1654 p.”, Торонто–Нью-Йорк, 1954.

Слід згадати такі роботи з окремих питань історії виробництва, як: “Рабочие на Топальской мануфактуре в 1771 году” в “Архиве истории труда в России”, т. VI–VII, Петроград, 1923; “Архів Києво-Межигірської фабрики” в “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. IX, Київ, 1926; “До

¹⁶ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Суспільство”, № III–IV, Прага, 1926.

¹⁷ Третій (хронологічно другий) том історії української промисловості, що має назву “Українська кріпацька фабрика XVIII–XIX ст”, був надрукований у 1931, однак не отримав дозволу на розповсюдження та був знищений.

історії будницької промисловості України за часів Хмельниччини”, там же, т. X, Київ, 1927; “Фабрично-заводські архіви України за кріпацької доби” у “Архівній справі”, т. VII, Харків, 1928 та окремим виданням; “Архів Бахмутських і Торських соляних заводів (XVIII ст.)”, там же, т. IX–X, Харків, 1929; “Бавовняна промисловість на Україні в XVIII–XIX ст.” у “Червоному шляху”, 1929, т. III, Харків; “Архів Шостенського порохового заводу” у “Архівній справі”, т. XII, Харків, 1930; “До історії порцеляно-фаянсової промисловості на Україні” у “Нарисах з соціально-економічної історії України”, що була складовою частиною “Праць Комісії соціально-економічної історії України”, ВУАН, т. I, Київ, 1932; “До історії металургійної промисловості на Правобережній Україні” у “Архіви Радянської України”, 1932, т. I–II, Харків; “К истории металлургии на Правобережной Украине в первой половине XIX столетия” у “Трудах исторического факультета Киевского государственного университета им. Т. Г. Шевченко”, т. I, 1939 (1940); “Хмельниччина і залізорудна промисловість Правобережної України” у ЗНТШ, т. CLVI, Мюнхен, 1948 та інші.

Наступні роботи висвітлювали політичну історію України: “Справа Дараганенка (1728–1729 рр.)” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. X, Київ, 1927; “До історії Руїни”, там же, т. XVI, Київ, 1928; “До історії української політичної думки на початку XVIII в.”, там же, т. XIX, Київ, 1928; “Боротьба старшинських угруповань на Гетьманщині в кінці XVII ст. і виступ Петрика” у “Записках історичного та філологічного факультетів Львівського державного університету ім. Івана Франка”, т. I, Львів, 1940; “Нові матеріали до історії повстання Петра Іваненка (Петрика)”, Аугсбург, 1949; “Ханенки (сторінка з історії українського автономізму 18-го століття)”, Кіль, 1949; “Василь Капніст (1756–1823)” у “Літературно-Науковому Збірнику УВАН у США”, т. 1, Нью-Йорк, 1952; та у “Збірнику “Української літературної газети”, 1956, Мюнхен, 1957, та інші.

О. Оглоблин присвятив наступні праці окремим питанням української історіографії: “До питання про автора “Літопису

Самовидця” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. VII–VIII, Київ, 1926; “Annales de la Petite Russie by Scherer and Istoriya Rosov”^{2*} у “Науковому збірнику Українського Вільного Університету в Мюнхені”, т. V, Мюнхен, 1948; “До питання про автора “Історії Русів”” в “Україні”, № 2, Париж, 1949; “Григорій Покас та його “Описание о Малой России” у “Науковому збірнику УВАН у США”, т. I, Нью-Йорк, 1952; “The Ethical and Political Principles of “Istoriya Russov”^{3*} у “The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.”^{4*}, т. II, № 4(6), Нью-Йорк, 1952; “Where was “Istoriya Russov” Written?”^{5*} у “The Annals”, т. III, № 2(8), Нью-Йорк, 1953 та інші¹⁸.

У двадцять роки у Києві працював семінар з історії української економіки (разом з архівним семінаром) під керівництвом О. Оглоблина, що був науково-дослідним центром соціально-економічної історії України. Основна увага зосереджувалась на питаннях історії промисловості та господарської праці (переважно вісімнадцятого та дев’ятнадцятого століть), на історії поміщицьких господарств і міст Правобережної України XVIII–XIX ст. та історії української економічної думки. У семінарі працювали:

Кость Антипович – з історії міст. Оpubлікував нарис “Київська міська печатка” в “Ювілейному збірнику ВУАН на пошану академіка Багалія”, Київ, 1927, та декілька статей.

Дмитро Бованенко – над історією економічних ідей. Оpubлікував нариси про Миколу Зібера в “Ювілейному збірнику

^{2*} “Записки Малої Русі” Шерера та “Історія Русів”. – прим. перекл.

^{3*} “Етичні та політичні принципи “Історії Русів”. – прим. перекл.

^{4*} “Аннали Української Академії мистецтв та наук у США”. – прим. перекл.

^{5*} “Де була написана “Історія Русів”?” – прим. перекл.

¹⁸ Ще не опубліковані такі монографії О. Оглоблина: “Українська кріпацька фабрика XVIII–XIX ст.”; “Металургія Правобережної України XVI–XIX ст.”; “Гетьман Іван Мазепа та його доба”; “Україна в часи гетьманів Івана Скоропадського і Павла Полуботка”; “Люди старої України XVIII ст.”; “Опанас Лобисевич, 1732–1805”; “Студії над “Історією Русів”.

на пошану академіка Багалія” та у “Наукових записках Київського інституту народного господарства”, т. ІХ, Київ, 1928; про Сергія Подолинського у “Прапорі марксизму”, № 2 (3), Харків, 1928, та декілька статей¹⁹.

Андрій Вірниченко – над історією інституту так званих “вільних хлібопашців” Київської губернії у першій половині дев’ятого століття, нарис з цієї теми був надрукований у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. ХХІ–ХХІІ, Київ, 1929.

Василь Камінський – над історією робітничого та революційного руху; опублікував статтю “До історії реформи 1861 р. на Поділлі” у “Студіях з історії України”, т. ІІ, Київ, 1929.

Іван Кравченко – над економічною структурою великих поміщицьких маєтків ХVІІІ–ХІХ ст., організацією робітництва цукрових заводів у місті Сміла Київської губернії. Опублікував нарис “Ямпільський маєток наприкінці ХVІІІ та в першій чверті ХІХ ст.” в “Студіях з історії України”, т. ІІ, Київ, 1929²⁰.

Кіндрат Кушнірчук – над історією промисловості у ХVІ–ХVІІ ст.

Семен Підгайний – історією робітництва у ХVІІ–ХVІІІ ст.²¹ та інші.

Більшість наукових праць семінару не були опубліковані.

Наталя Полонська-Василенко (Моргун, уроджена Меньшова, нар. 1884 р. у Харкові), випускниця Київського університету, професор Київського та пізніше Українського вільного

¹⁹ Велика монографія Д. Бованенка про С. Подолинського залишилася невиданою через арешт та заслання її автора.

²⁰ Монографія І. Кравченка про робітництво цукрових заводів графа Бобринського у Смілі у дев’ятому столітті та його “Нариси з історії польського повстання 1830 – 1831 рр. на Правобережній Україні” не були опубліковані.

²¹ Праці С. Підгайного: археографічна збірка документів з історії соляних заводів у Бахмуті і Торі сімнадцятого-вісімнадцятого століть та дослідження умов праці на льоноткацьких фабриках у першій половині вісімнадцятого століття були прийняті ВУАН до друку, однак не були опубліковані через заслання автора на Соловецькі острови.

університету у Празі та Мюнхені, спрямувала свою дослідницьку діяльність переважно на вивчення історії Запоріжжя та Південної України. Вона написала серію нарисів та статей, що друкувалися головне у виданнях ВУАН. Найважливішими з них є: “З історії останніх часів Запоріжжя” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. IX, Київ, 1926; “Маніфест 3 серпня 1775 в світлі тогочасних ідей”, там же, т. XII, 1927; “Історики Запоріжжя XVIII ст.” у “Ювілейному збірнику на пошану академіка Багалія”, Київ, 1927; “Південна Україна 1787 року” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. XXIV, Київ, 1929; “Майно Запорізької старшини як джерело для соціально-економічного дослідження історії Запоріжжя” у “Нарисах з соціально-економічної історії України”, т. I, Київ, 1932; “До історіографії Запоріжжя XVIII ст.” у “Записках історичного та філологічного факультетів Львівського державного університету імені Івана Франка”, т. I, 1940; “Заселення Південної України в середині XVIII ст.” в “Історик-марксист”, т. V, Москва, 1941; “До історії повстання на Запоріжжі 1768 року” у “Науковому збірнику Української Вільної Академії наук у США”, т. I, Нью-Йорк, 1952, та інші. Велика монографія Н. Полонської-Василенко “The Settlement of the Southern Ukraine (1750–1775)”^{6*} була видана Українською Вільною Академією наук у США у спеціальному випуску “Анналів” Академії, тт. IV–V, №№ 14–15, Нью-Йорк, 1955.

Н. Полонська-Василенко працювала також в галузі давньої історії України: [опублікувала] “К вопросу о христианстве на Руси до Владимира”, “Київ часів Володимира та Ярослава”, Прага, 1944, а також деякі інші праці; з економічної історії України відзначимо “Матеріали до історії гірничої промисловості Донбасу” у “Працях комісії соціально-економічної історії України”, т. I, Київ, 1932; невиданими поки що є наступні монографії: “Історія Києво-Межигірської фаянсової фабрики”; “Робітництво на Києво-Межигірській фаянсовій фаб-

^{6*} “Заселення Південної України (1750–1775)”. – прим. перекл.

риці”. Н. Полонська-Василенко також досліджувала історію української культури, відзначимо “Историко-культурный атлас по русской истории”, тт. I–III, Київ, 1913–1914; вивчала розвиток суспільної думки дев’ятого – двадцятого століть та історію церкви в Україні. Вона розглядала окремі проблеми російської історії, наприклад “Теорія III-го Риму в Росії протягом XVIII-го та XIX-го століть,” Мюнхен, 1952.

Діяльність деяких місцевих істориків, які вивчали старовинні промислові підприємства, була тісно пов’язана з Комісією соціально-економічної історії України ВУАН.

Вадим Фесенко, історик-архівіст, працював у Луганську, досліджував історію стародавнього залізоливарного заводу на основі його архівів. Він опублікував декілька нарисів з історії міста та ливарного заводу, а саме: “Архів Луганського ливарного заводу (1795–1887)” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. XXI–XXII; “Перша домна Луганського ливарного заводу”, Луганськ, 1930; “Початок металургійної промисловості на Україні” у “Працях комісії соціально-економічної історії України”, т. I, Київ, 1932, та інші²².

Деякі історики у Києві співпрацювали з дослідним центром академіка Багалія, формально до нього не належачи, однак близькі до нього своїми науковими зацікавленнями.

Віктор Романовський (нар. 1890 р. у Глухівському повіті), історик-архівіст, випускник Київського університету та згодом директор Київського центрального архіву стародавніх актів, досліджував історію Гетьманської держави сімнадцятого – вісімнадцятого століть та історію друкарства в Україні. Понад усе його цікавили археографія та давні документи. Окрім праці про економічний статус кріпаків Любецького повіту Чернігівської губернії, що належали монастирям згідно з “Румянцевським описом”, яка вийшла до 1917 р., він опублікував: “Іван Федоров і друкарська справа на Волині в XVI ст.” як складову частину серії “350 років українського друку”

²² Монографія В. Фесенка про робітництво Луганського ливарного заводу залишається невиданою.

у “Бібліологічних вістях”, № 1–3, Київ, 1924; “Хто був “Самовидець”” в “Україні”, т. 5, Київ, 1925; “Українська книга XVI–XVIII ст.”, Київ, 1926; “Нариси з архівознавства”, Харків, 1927; “До історії бюджетного права Гетьманщини за Кирила Розумовського” в “Ювілейному збірнику ВУАН на пошану академіка Грушевського”, т. I, Київ, 1928; “Документи до історії державного скарбу давньої Гетьманщини: Про прибутки з аренд в 1678 році” в “Українському археографічному збірнику”, т. III, Київ, 1930; “Війна 1735–1739 років та її наслідки для України” у “Працях Комісії соціально-економічної історії України”, т. I, Київ, 1932; та інші. Романовський був редактором праць “Переписні книги 1666 року” в “Українському архіві”, т. III, Київ, 1931; він також підготував до друку видання магдебурзьких грамот містам Лівобережної України XVI–XVII ст. (під редакцією академіка М. Василенка)²³.

Василь Базилевич (1889–1942), випускник Київського університету, опублікував свої перші роботи до 1917 р. Він досліджував історію Києва та його пам’ятників та історію декабристського руху в Україні. Він опублікував декілька нарисів і статей, книгу “Декабристи на Україні”, Київ, 1926.^{7*}

Микола Тищенко, випускник Київського університету, історик-архівіст, цікавився переважно економічною історією України вісімнадцятого століття. Він видав цикл документальних нарисів, а саме: “Гуральне право та право шинкувати горілкою на Лівобережній Україні до кінця XVIII ст.” у “Працях Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права”, т. III, Київ, 1927; “Суконна фабрика Київського “Приказа Общественного Призрения” в “Історично-географічному збірнику”, т. I, Київ, 1927; “Шовківництво

²³ Друкування цього збірника не було закінчено. Після повернення із заслання у 1950-тих роках, Романовський продовжив працювати над історією економіки Лівобережної України другої половини сімнадцятого століття.

^{7*} Помилка О. П. Оглоблина: В. Базилевич опублікував дві книги: “Декабристи на Київщині” (К., 1926) та “Повстання декабристів на Україні: За матеріалами КЦІА” (Харків, 1926). – Прим. упор.

в Києві та на Київщині в XVIII та в першій половині XIX ст.”, там же, т. II, 1928; “Нариси історії торгівлі Лівобережної України з Кримом у XVIII ст.”, там же; “Нариси історії зовнішньої торгівлі Стародубщини в XVIII ст.” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. XXVI, Київ, 1931.

Третім центром дослідження історії у Києві двадцятих – початку тридцятих років була Комісія вивчення звичаєвого права ВУАН, очолювана академіком М. П. Василенком, та пов’язана з нею Комісія виучування історії західно-руського та українського права. М. П. Василенко з 1920 був головою Історичного товариства Нестора Літописця (яке у 1924 р. злилося з ВУАН)²⁴, у зв’язку з чим діяльність та наукова робота його молодших колег та студентів не була обмежена виключно юридичними проблемами, але охоплювала й інші галузі історичних досліджень, що потребували великої історіографічної обізнаності.

Микола Василенко (1866–1935) представляв старе покоління українських істориків²⁵ та працював у двадцять роки переважно над історією Козацько-гетьманської держави XVII–XVIII ст., а також над історією українського права. Він опублікував серію нарисів і документальних матеріалів, зокрема “Павло Полуботок” в “Україні”, т. VI, Київ, 1925; “Пам’ятник української правничої літератури XVIII століття” у ЗНТШ, тт. CXXXVIII–CLV; “Територія України XVII віку” в “Ювілейному збірнику ВУАН на пошану Д. І. Багалія”, Київ, 1927; “Правне положення Чернігівщини за польської доби” у “Чернігів і Північне Лівобережжя”, Київ, 1928; “Права, по которым судится малороссийский народ” як джерело до історії державного права України XVIII в.” в “Ювілейному збірнику ВУАН на пошану академіка М. С. Грушевського”, т. I, Київ, 1928; “Конституція Филиппа Орлика” в “Ученых

²⁴ Ліквідоване у 1930 р.

²⁵ Про його наукову діяльність до 1917 р. див. вище. (Мається на увазі праця Д. Дорошенка “A Survey of Ukrainian Historiography” (“Огляд української історіографії”), опублікована у тому ж випуску “The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U. S.” – Упор.)

записках Інститута історії РАНІОН”, т. IV, Москва, 1929; “Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII–XVIII вв.” в “Українському археографічному збірнику”, т. I, Київ, 1926; “Матеріали до історії українського права”, т. I, Київ, 1928, та інші²⁶.

З історії XIX століття Василенко видав: “Кремінецький ліцей і університет св. Володимира” в “Записках Соціально-Економічного Відділу ВУАН”, т. I, Київ, 1923; “Як скасовано літовського статута”, там же, тт. II–III, 1924–1925.

Василенко також написав історико-біографічні нариси, присвячені І. Каманіну і О. Левицькому, там же, т. I, 1923, та О. Лазаревському, “Україна”, т. IV, 1927.

Однак свою найбільшу увагу академік Василенко приділяв Комісії для вивчення західно-руського та українського права, яка була головним центром української правничої історії у двадцятих роках, і чие значення вийшло за межі кордонів Української СРР. Комісія об’єднала істориків права старшого покоління (окрім Василенка, це академік Оникій Малиновський, академік М. Є. Слабченко, професор Микола Максимейко), а також молодих учнів та колег Василенко: Л. Окиншевича, І. Черкаського, С. Борисенка, В. Новицького, І. Балінського, С. Іваницького-Василенка, В. Отамановського, П. Сосенка, В. Гришка та інших. У Комісії працювали історики з Києва (В. Романовський, М. Тищенко), а також з інших міст (В. Барвінський з Харкова, І. Крип’якевич зі Львова). Комісія видавала свої “Праці...”, сім томів яких вийшло у Києві між 1925 та 1930 рр.²⁷

Лев Окиншевич (нар. 1898 р.), учень академіка Василенка, згодом професор Українського вільного університету у Празі

²⁶ Збірник документів про монастирське землеволодіння в Лівобережній Україні сімнадцятого та вісімнадцятого століть, підготовлений до друку Василенком, та редактований ним збірник грамот на Магдебурзьке право, яке надавалося містам Лівобережної України, не були видані.

²⁷ Останнім був т. VIII (Київ, 1930), однак том VII, що був надрукований, не отримав дозволу на розповсюдження.

та Мюнхені, присвятив свою наукову діяльність переважно вивченню історії управління в Козацько-гетьманській Україні XVII–XVIII ст. Були видані його наступні монографії: “Генеральна Старшина на Лівобережній Україні XVII–XVIII вв.” у “Працях Комісії для виучування історії західно-руського та українського права”, т. II, Київ, 1926, та окремо; “Генеральна Рада на Україні-Гетьманщині XVII–XVIII ст.”, там же, т. VI, Київ, 1929, та окремим виданням. “Центральні установи України-Гетьманщини XVII–XVIII ст. Ч. II. Рада Старшинська²⁸,” там же, т. VIII, Київ, 1930, також видана окремо²⁹. Монографія Окиншевича “Значне військово товариство в Україні-Гетьманщині XVII–XVIII ст.” була опублікована після того, як він емігрував за кордон, у ЗНТШ, т. СІVІІІ, Мюнхен, 1948.

У “Працях Комісії для виучування історії західно-руського та українського права” Окиншевич надрукував серію документальних матеріалів з деяких питань конституційного права та державної влади в Козацько-гетьманській Україні XVII–XVIII ст. Були видані його лекції в університеті: “Лекції з історії українського права. Право державне. Доба станового суспільства”, Мюнхен, 1947, також побачила світ серія історіографічних оглядів і статей, серед них стаття “Вступ до науки про право і державу”, тт. I–II, 1949, та інші.

Серед публікацій Окиншевича з окремих питань української історіографії слід назвати наступні: “Діяріуш Івана Биховця” в “Студіях з Криму”, ВУАН, Київ, 1930; “До питання про автора “Літопису Самовидця”” у “Працях Комісії соціально-економічної історії України”, ВУАН, т. I, Київ, 1932.

Окиншевич постійно цікавився та цікавиться історією Білорусії та білоруського конституційного права. Він зібрав та видав частину документальних матеріалів про вплив Хмельниччини на ситуацію у Білорусії у зв’язку з проблемою білоруського козацтва середини сімнадцятого століття: “Козацтво

²⁸ Перший варіант цієї праці “Рада Старшинська на Гетьманщині” була надрукована в “Україні”, т. IV, 1924.

²⁹ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte” т. VI, № 2, 1932.

на Беларусі” у “Польша”, т. I, Мінск, 1927. Він також видав науково-бібліографічний нарис: “Law of Grand Ducky of Lithuania – Background and Bibliography”^{8*}, Нью-Йорк, 1953, надрукований циклостилем.

Іринарх Черкаський працював над дослідженням “копних” (громадських) судів в Україні у XVI–XVIII ст. та судочинства за гетьманату К. Розумовського. Він опублікував монографію “Громадський (Копний) суд на Україні-Русі XVI–XVIII ст.” у “Працях Комісії для виучування історії західно-руського та вкраїнського права”, тт. IV–V, Київ, 1928, та окремо; та декілька нарисів, зокрема: “Сліди доменіального (панського) суду на Лівобережній Україні наприкінці XVII і на початку XVIII ст.”, там же, т. III, 1926; “Судова реформа гетьмана К. Розумовського” у “Ювілейному збірнику ВУАН на пошану академіка Д. І. Багалія”, Київ, 1927; та “Чи впливав Г. Теплов на гетьмана К. Розумовського” у “Ювілейному збірнику ВУАН на пошану академіка М. С. Грушевського”, т. I, Київ, 1928.

Степан Борисенко працював над історією права Литовсько-Руської держави та над Литовським статутом зокрема. Він написав наступні нариси та статті: “Утворення професійної адвокатури в Литовсько-Руській державі” у “Працях Комісії для виучування історії західно-руського та вкраїнського права”, т. III, Київ, 1926; “Національний характер Літоускага Статуту” у “Польша”, т. VI–VII, Мінск, 1927; “Хведар Еулашеускі, беларускі практык-юриста XVI веку”, там же, т. V, 1928; “Звичаєве право Литовсько-Руської Держави на початку XVI ст.” у “Працях Комісії по вивченню звичаєвого права України”, т. III, Київ, 1927; “Методологічні питання в науці історії Литовсько-Руського права” у “Працях Комісії для виучування західно-руського та вкраїнського права”, т. VI, Київ, 1929; “Списки Литовського Статуту 1529 р.”, там же, та інші.

Віктор Новицький працював над давньою історією України: “Давнє Лукомор’я” у “Записках Історично-Філологічного

^{8*} “Право Великого Князівства Литовського – походження та бібліографія”. – прим.перекл.

Відділу ВУАН”, т. XXIV, Київ, 1929; а також над питанням історіографії: “Державне минуле України як предмет науки” в “Україні”, №36, 1929; “Історична праця професора О. Є. Преснякова і розмежування великоруської та української історіографії” в “Україні” № 2(40), 1930.

Іван Балінський (1879–1927) працював над історією феодалізму в Україні. Він опублікував вступну частину до великої праці: “Нариси з історії феодалізму та феодального права в Поліссі, Литві і на Україні” у “Працях Комісії для виучування історії західно-руського та українського права”, т. II, Київ, 1926.

Сергій Іваницький-Василенко досліджував Магдебурзьке право у Литовсько-Руській державі та написав роботу “Законои про опіку над недолітками в джерелах Магдебурзького права західної Русі і України”, надруковану у “Працях Комісії для виучування історії західно-руського та українського права”, т. I, Київ, 1925; та інші. Він досліджував права на землеволодіння панства Лівобережної України XVII–XVIII ст.: “Державне землеволодіння Польської шляхти на Гетьманщині”, там же.

Четвертим центром історичних досліджень у Києві у двадцятих-тридцятих роках була дослідна Комісія українського народного господарства (підзвітна Соціально-економічному відділу ВУАН), яку очолював академік К. Воблій (1876–1947). Він був економістом-істориком, професором політичної економії Київського університету, у двадцять роки працював над історією цукрової промисловості України (та Росії). Він опублікував велику монографію “Нариси з історії російсько-української цукрово-бурякової промисловості”, тт. I (у двох частинах)³⁰, II та III, Київ, 1928–1930³¹. Воблій очолював наукові дослідження з історії української національної економіки, що здійснювались у двох підрозділах Соціально-

³⁰ Том I був також виданий російською мовою: “Опыт истории свеклосахарной промышленности СССР”, т. I, Москва, 1928.

³¹ Том IV цієї монографії, готовий до друку, ніколи не публікувався.

економічного відділу: Комісії українського народного господарства, до складу якої належали вчені старшого покоління, та Семінару з вивчення українського народного господарства, у якому працювали студенти академіка Воблого. Обидва підрозділи видавали свої “Праці”.

Членами комісії були:

Андрій Ярошевич, економіст і професор Київського інституту народного господарства, опублікував монографію “Капіталістична оренда на Україні за польської доби” у “Записках Соціально-Економічного Відділу ВУАН”, т. V–VI, Київ, 1927; та підготував до друку монографію “Історія поташової промисловості України”, яка не була видана.

Євген Сташевський, історик-економіст, до того – професор Київського та Кам’янець-Подільського університетів, досліджував сільське господарство та ринки сільськогосподарських продуктів України (переважно Правобережної) першої половини дев’ятнадцятого століття. Його праця під заголовком “Сільсько-господарський ринок Правобережної України за передреформеної доби” вийшла у “Працях комісії для вивчення народного господарства України”, т. II, Київ, 1929.

Петро Фомін, харківський економіст, мав тісні зв’язки з Комісією українського народного господарства та з Київським економічно-історичним центром академіка Воблого. У двадцятих роках Фомін опублікував другий том своєї монографії “Горная и горнозаводская промышленность Юга России”, перший том якої був виданий у Харкові 1915 р.

Із центром академіка Воблого був також тісно зв’язаний російський економіст та історик Костянтин Пажитнов, який працював у Києві у двадцяті роки. У цей період він надрукував “Очерки истории рабочего класса на Украине”, Харків, 1927.

Серед студентів – членів семінару академіка Воблого, які досліджували проблеми історії українського господарства, передусім відзначимо О. Плевако та С. Підгайця.

Олександр Плевако досліджував історію української цукрової промисловості першої половини дев’ятнадцятого століття та опублікував такі нариси: “До матеріалів з історії цук-

рово-бурякової промисловості на Україні” в “Україні”, т. V, 1925; “З матеріалів до історії цукрової промисловості на Україні” у “Ювілейному збірнику на пошану академіка Д. І. Багалія”, Київ, 1927; статтю з історії цукрової промисловості до 1848 та після 1849 років у “Працях Семінару для вивчення народного господарства України”, т. II, Київ, 1927.

Соломон Підгаєць досліджував історію торгівлі збіжжям в Україні наприкінці вісімнадцятого та на початку двадцятого століть. Він написав монографію “Хлібний вивіз з чорноморсько-озівських портів до 60-х років XIX віку”, опубліковану у “Працях Семінару для вивчення народного господарства України”, т. III, Київ, 1929, також вийшла окремо.

Названими вище науковими центрами аж ніяк не обмежувалась наукова діяльність в галузі історії України у Києві протягом двадцятих-тридцятих років. Окремі проблеми української історії також вивчались Комісією з історії громадських рухів ВУАН (голова – академік С. Єфремов), яка досліджувала історію української національної думки та національних рухів, переважно дев'ятнадцятого та двадцятого століть. В царині української історії також працювали такі установи: Всеукраїнський археологічний комітет (ВУАК), зв'язаний з ВУАН, кафедра історії України Київського університету (у той час Інституту народної освіти), архіви (Центральний архів давніх актів та Центральний історичний архів ім. В. Б. Антоновича), Всеукраїнський історичний музей у Києві, Державний культурно-історичний заповідник “Всеукраїнське музейне містечко” у Лаврі та інші. Більшість публікацій, випущених цими установами, містили історичні праці (переважно з історії культури). Історики, які працювали у цих установах, публікували свої праці в різних виданнях Історично-Філологічного Відділу ВУАН.

Іншим науково-історичним центром всеукраїнського значення у двадцяті – на початку тридцятих років був Харків. Дослідження з української історії здебільшого проводилися на Науково-дослідній кафедрі історії української культури (голова – академік Багалій), котра була пізніше трансфор-

мована у Науково-дослідний інститут історії української культури. До інших важливих наукових центрів у Харкові належали: Центральний історичний архів (пізніше Харківський центральний архів давніх актів), обласний архів, музей Слобідської України, історичне відділення Харківського наукового товариства, кафедра історії України Харківського університету (у двадцятих роках – Інституту народної освіти). Зрештою, проблеми української історії, особливо сучасної історії XIX та XX ст., вивчалися історичним відділом Інституту марксизму-ленінізму.

До складу Науково-дослідного інституту академіка Багалія належали не тільки більшість харківських істориків, студентів та співробітників академіка Багалія, але й чимало істориків з Києва (О. Оглоблин, Н. Полонська-Василенко, В. Романовський), Одеси (М. Слабченко), Полтави (М. Гніп), Ніжина (М. Петровський, А. Єршов) та інших міст України³². Співробітники інституту працювали над темами, що становили загальноукраїнський інтерес, а також над проблемами історії Слобідської України. Інститут (спочатку – кафедра) видавав свій “Збірник”, пізніше “Наукові записки”, десять томів яких побачили світ. Праці співробітників інституту виходили у виданнях ВУАН, Центрального архіву та місцевих (за межами Харкова) науково-академічних закладів та товариств.

Дмитро Багалій (1857–1932) працював у галузі історії України, української культури та історіографії впродовж багатьох років. У двадцяті роки Багалій переважно цікавився загальними синтетичними проблемами української історії, які підводили підсумок його попередній науковій діяльності. Так, він приділяв багато уваги соціально-економічним процесам. Його головна праця цього періоду “Нарис історії України на

³² Історик права, професор Микола Максимейко (Харків) та професор Юрій Максимович (Симферополь), колишній професор Київського університету та Ніжинського історико-філологічного інституту, також працювали в цьому інституті.

соціально-економічному ґрунті”, т. I, Харків, 1928³³ дуже насичена цією проблематикою.

Іншими працями Д. І. Багалія цього періоду, що заслуговують на увагу, є: “Декабристи на Україні”, Харків, 1926; “Український мандрівний філософ Г. С. Сковорода”, Харків, 1926; “Матеріали до біографії В. Б. Антоновича”, Київ, 1929, та інші.

У 1927 році ВУАН відзначила сімдесятиліття з дня народження та п'ятидесятиріччя наукової діяльності Д. І. Багалія³⁴. У зв'язку з цим ювілеєм уряд УСРР ухвалив видати збірник його найзначніших праць за державні кошти. Протягом наступних років Багалій підготував до друку чотири томи такого збірника. Це були: “Історія Слобідської України”, значно розширена і доповнена автором та його співробітниками, зокрема професором В. Барвінським та М. Горбанем, у порівнянні з першим виданням цієї праці від 1918 р., що мала тоді назву “Історія Полудневої України”. Також назвемо нове видання книги “Заселення Південної України” (1920, Харків), з обширними додатками професора Н. Полонської-Василенко; “Історію України”, т. I; перероблене та доповнене видання “Нарису історії України на соціально-економічному ґрунті”, лише без історіографічного розділу; та “Українську історіографію ХІХ–ХХ ст.”, що була значно розширеною історіографічною частиною його “Нарису історії України на соціально-економічному ґрунті”. Ці праці повинні були бути виданими ВУАН у 1931 та 1932 рр., однак даний проект не був здійснений.

До числа студентів та співробітників Багалія у Харкові належали:

³³ Рецензована Д. І. Дорошенком у “Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven”, т. VI, № 2–3, 1931.

³⁴ У зв'язку з ювілеєм були видані декілька збірників, присвячених Багалію. Автобіографія ювіляра та повна бібліографія його праць були опубліковані у “Ювілейному збірнику ВУАН на пошану академіка Д. І. Багалія”.

Віктор Барвінський, професор Харківського університету, котрий вивчав історію промисловості Лівобережної України та державні фінанси Гетьманщини і видав праці: “Замітки до історії мануфактури в Лівобережній Україні XVIII в.” у “Науковому збірнику Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури”, т. II–III, Харків, 1926; “До питання про індукту та евекту в Гетьманщині”, т. VI, Харків, 1927, та інші.

Наталя Мірза-Авак'янц (уроджена Дворянська), професор Харківського інституту народної освіти та пізніше Київського університету, працювала над історією судочинства Гетьманщини другої половини сімнадцятого століття та селянського руху в Україні у двадцятому столітті. Вона опублікувала монографію “Селянські рухи на Україні 1905–1907 рр.”, Харків, 1925; та серію нарисів і статей, зокрема: “З побуту української старшини кінця XVII віку” у “Записках українського наукового товариства дослідження й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині”, т. I, Полтава, 1919³⁵; “Селянські рухи 1902 р. на Полтавщині” у “Червоному шляху”, Харків, 1924, т. VII–X; “Нариси з історії суду на Лівобережжі другої половини XVII ст.” у “Науковому збірнику Харківської науково-дослідної кафедри”, т. II–III, Харків, 1926, та інші³⁶.

Вона також написала науково-популярний нарис “Історія України в зв'язку з історією Західної Європи”, Київ, 1928.

До молодшого покоління студентів Д. І. Багалія, що почало свою наукову діяльність лише у двадцяті роки, належали:

Микола Горбань, який працював переважно у галузі вивчення соціально-політичної історії України (Лівобережної, Правобережної та Слобідської) вісімнадцятого століття та української історіографії вісімнадцятого століття. Він опублікував серію “Нарисів з української історіографії”, до якої входять: “Новий список літопису “Краткое описание Мало-

³⁵ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Літературно-Науковому Віснику”, т. III, Львів, 1922.

³⁶ Н. Ю. Мірза-Авак'янц також працювала над історією Запоріжжя, однак її робота не була завершена через її арешт і заслання.

россии”, Харків, 1923; “Кілька уваг до питання про автора “Истории Русов”” у “Червоному шляху”, т. VI–VII, 1923; “”Записки о Малой России” О. Шафонського” у “Науковому збірнику Історичної секції ВУАН за рік 1926”, Київ, 1926; “Гайдамаччина 1750-их рр.” у “Науковому збірнику Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури”, т. II–III, Харків, 1926; “Лист Петра Мировича до батька–мазепинця” в “Україні”, т. III, 1927, та інші.

Горбань також написав монографію про наслідки гайдамацького руху у Гетьманщині та у Слобідській Україні, однак вона не була видана. Його інша велика праця, присвячена першому Малоросійському колегіуму (1722–1727), не була закінчена, і лише невелика частина документального матеріалу, зібраного автором, була використана ним в інших публікаціях³⁷.

Ольга Багалій-Татарінова (1888–1942), дочка Д. І. Багалія, займалась дослідженнями історії військових поселень та декабристського руху в Україні. Вона опублікувала декілька нарисів з цих тем, які вийшли у “Наукових записках Харківської кафедри”, у збірці “Декабристи на Україні” (тт. I, II, Київ, 1926, 1930), “Архівній справі” та інших виданнях.

Антін Козаченко досліджував господарство великих маєтків Лівобережної України першої половини дев’ятнадцятого століття, зокремо маєтку князя Репніна на основі документів Яготинського архіву, та опублікував декілька нарисів³⁸.

Дмитро Соловей, історик та статистик, досліджував історію торгівлі у Слобідській Україні дев’ятнадцятого століття. Він також написав працю “Загальний історичний огляд вівчарства Полтавщини” у “Наукових записках Харківської

³⁷ Наукова діяльність М. Горбаня в Україні була перервана його арештом та засланням на початку 30-х років. Згодом він працював як історик-архівіст у Казахстані і опублікував декілька праць з історії Казахстану та Західного Сибіру.

³⁸ Згодом А. Козаченко переїхав до Москви та присвятив себе вивченню російської історії.

науково-дослідної кафедри історії української культури”, т. VI, Харків, 1927³⁹.

Олекса Назарець вивчав історію робітництва та робітничого руху Лівобережної України дев’ятнадцятого століття. Він опублікував нарис “Із первопочинів робітничого руху на Україні (Лівобережжя)” у “Червоному шляху”, 1929, т. XII.

Василь Дубровський (нар. 1897 р. у Чернігові), випускник Ніжинського історико-філологічного інституту та науковий співробітник інституту Багалія, працював переважно над історією Лівобережної України вісімнадцятого та дев’ятнадцятого століть (історією селян та селянських рухів та історією промисловості й торгівлі), а також над історією українсько-кримських та українсько-турецьких стосунків у XVII–XVIII століттях. Він опублікував такі праці: “Селянські рухи на Україні після 1861 року. Чернігівська губернія (1861–1864)”, т. I, Харків, 1928; “Перша фабрика на Україні”, Харків, 1930; “Селянські втечі на Лівобережній Україні наприкінці XVIII ст. (1782–1791)” у збірнику “Чернігів і Північне Лівобережжя”, Київ, 1928; “Про Гілянський похід 1725 року” у “Ювілейному збірнику ВУАН на пошану академіка М. С. Грушевського”, т. I, Київ, 1928; “До питання про міжнародну торгівлю України в першій половині XVIII ст.” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. XXVII, Київ 1931; “Україна й Крим в історичних взаєминах”, Женева, 1946; та інші. В. Дубровський не закінчив свою велику працю з історії Гетьманату Д. Апостола через арешт та заслання у 1933 р.⁴⁰.

Харківський історичний центр припинив свою діяльність згідно розпоряджень радянської влади на початку тридцятих років. Інститут Багалія був ліквідований, а більшість його працівників була вислана або позбавлена можливості займатися науковою роботою. Історичні дослідження було відновлено у Харкові лише наприкінці тридцятих років (І. Бойком

³⁹ Вже як емігрант, Д. Соловей, який зараз проживає у Сполучених Штатах, працює переважно над політичною історією України двадцятого століття.

⁴⁰ На даний час перебуває в еміграції.

та С. Королівським, випускниками інституту Багалія), однак у значно звуженому діапазоні та, що є ще більш важливим, за умов, дуже несприятливих для української історіографії та вільних історичних досліджень.

Ще одним центром історичної науки у Харкові, що стояв окремо від інших, у двадцяті та на початку тридцятих років було історичне відділення Інституту марксизму-ленінізму, яке у тридцятих роках мало назву “Всеукраїнська Асоціація Марксо-Ленінських інститутів”, скорочено – ВУАМЛІН.

Головою відділення, деякий час навіть усього інституту, був М. Яворський. Відділення було зв’язано з Українським товариством істориків-марксистів (заснованому у 1928 р.). Інститут марксизму-ленінізму був центральною ідеологічною установою комуністичної партії в Україні і тому отримував величезну підтримку з боку радянського керівництва. Офіційним друкованим органом інституту був “Прапор марксизму”, а Товариства істориків-марксистів – “Історик-більшовик”, який побачив світ лише один раз – № 1 у 1934 р. Праці співробітників інституту друкувалися в офіційному журналі Центрального комітету комуністичної партії (більшовиків) України “Летопись революции”, 1922–1927 (замінено на “Летопись революции” у 1928–1933) та інших партійних виданнях.

Матвій Яворський (нар. 1885 р. у Галичині), правник, випускник Львівського та Віденського університетів, пізніше (1929–1930) дійсний член ВУАН, був у двадцятих роках офіційним лідером марксистської історіографії України. Окрім чисельних популярних нарисів з української історії та історії українських рухів в Україні, абсолютно нікчемних з наукової точки зору – таких як “История революционного движения на Украине”, Харків, 1922; “Революция на Украине в її головніших етапах”, Харків, 1923⁴¹. “Коротка історія України”, Харків, 1923; “Україна в епоху капіталізму”, тт. I–III, Харків – Полтава, 1924–1925; “Історія України в стислому нарисі”,

⁴¹ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Літературно-Науковому Вістнику”, т. X, Львів, 1923.

Харків, 1928; та інших публікацій переважно критичного та полемічного плану – Яворський також написав декілька наукових праць з історії революційного руху в Україні у двадцятому столітті, зокрема монографію “Нариси з історії революційної боротьби на Україні”, т. I, Харків, 1927, т. II, ч. I, Харків, 1928; та нарис “Емський акт 1876 р.” у “Прапорі марксизму”, 1927, т. I⁴².

Учнями та колегами Яворського були:

Зиновій Гуревич, досліджував історію Кирило-Мефодіївського братства у 1845–1847 рр.; монографія “Молода Україна”, Харків, 1928.

Михайло Свідзінський працював в галузі історії України дев’ятого та двадцятого століть. Нариси та статті: “До історії козаччини 1812 року” у “Науковому збірнику Харківської науково-дослідчої кафедри історії української культури”, т. V, Харків, 1927; “Земська міліція на Україні 1806–1808 років” у “Прапорі марксизму”, т. I, 1927, та т. II, 1928; “Селянські спілки на Україні в революції 1905 року” у “Літописі революції”, т. VI, 1928; та інші.

Трохим Скубицький працював над історією праці та робітничого руху в Україні.

Історичне відділення Інституту марксизму-ленінізму мало також тісні зв’язки з істориками-марксистами, що працювали в Центральному архівному управлінні УСРР⁴³, зокрема з:

Михайлом Рубачем, який переважно цікавився історією України дев’ятого та двадцятого століть. Він написав такі нариси та статті: “От народничества к марксизму” у “Летописи революции”, т. I, 1924; “К истории гражданской войны

⁴² Праці Яворського у 1930 р. були оголошені “націоналістичними”; він був виключений з партії, позбавлений звання академіка та висланий за межі України. Пізніше він був заарештований та висланий на Соловецькі острови.

⁴³ Центральне архівне управління (ЦАУ) УСРР видавало історично-архівний журнал (точніше кажучи, скоріше збірник) під назвою “Архівна справа” (1925–1930 рр.), пізніше “Архів Радянської України”, де також друкувались праці авторів, які не працювали у ЦАУ.

на Украине”, там же, т. III–IV, 1924; “К истории конфликта между Совнаркомом и Центральной Радой”, там же, т. II, 1925; “Федералистические теории в истории России” про М. Костомарова у збірці “Русская историческая литература в классовом освещении”, т. II, Москва, 1930; “К истории крестьянских восстаний накануне Октября 1917 года” у журналі “Историк-марксист”, 1934, т. III, та інші.

Микола Редін працював над історією революції 1917–1918 рр.: “До історії всеукраїнського залізничного страйку 1918 р.” у “Літопису революції”, т. V, 1928; ряд інших публікацій.

Рувім Шпунт вивчав історію революції 1905–1907 р. Він написав нарис “До методології вивчення селянських рухів в революції 1905–1907 років” у “Прапорі марксизму”, т. III–IV, 1928; та інші.

За поодинокими випадками, як зокрема, публікація архівних матеріалів, переважна більшість подібних праць не відповідала рівневі наукового дослідження.

У двадцятих роках розгорнув широку діяльність Одеський центр історичної науки, очолюваний М. Слабченком.

Михайло Слабченко (нар. 1882 р. в Одесі), випускник Одеського (Новоросійського) університету та С.-Петербурзької військово-юридичної академії, професор Одеського університету (пізніше інституту народної освіти), завідувач кафедри історії України (1919–1929), дійсний член Академії наук України (з 1929), розпочав свою наукову кар’єру до 1917 р. Вже його перші великі праці – “Малороссийский полк в административном отношении”, Одесса, 1909; та “Опыты по истории права Малороссии XVII–XVIII ст.”, Одесса, 1911 – свідчать про особливий інтерес автора до історії українського права Козацько-гетьманської держави. Подальші роботи Слабченка відповідали обраному напрямку: “Протокол отпускных писем за гетмана Апостола 1728 года”, Одесса, 1913; “Центральные учреждения Украины XVII–XVIII ст.”, Одесса, 1918; “Про судівництво на Україні”, Харків, 1920; та інші. В усіх своїх наступних працях Слабченко приділяв надзвичайну увагу історично-правовим питанням.

На початку двадцятих років Слабченко присвятив свою увагу історії українського народного господарства. Метою його досліджень було відтворення історії української економіки від часів Хмельницького до Першої світової війни. Перші два томи “Организации хозяйства Украины от Хмельницкого до мировой войны” побачили світ 1922 р. в Одесі. Такі праці, як “Хозяйство Гетьманщины в XVII–XVIII столетиях” – том I, “Землевладение и формы сельского хозяйства”⁴⁴, та том II праці “Судьбы фабрики и промышленности” були присвячені сільському господарству та формам землеволодіння і промисловості в Україні за часів Гетьманщини у XVII–XVIII ст. Третій том цієї праці вийшов в Одесі 1925 р. під назвою “Очерки торговли и торгового капитализма” і також стосувався Гетьманщини, а четвертий (українською мовою) побачив світ 1925 р. також у Одесі та був присвячений “Державному господарству Гетьманщини”.

Наступні дослідження Слабченка були присвячені соціально-економічній історії Запоріжжя. Його “Соціально-правова організація Січі Запорізької” у “Працях Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права”, ВУАН, т. III, Київ, 1927, що також вийшла окремо; та “Паланкова організація Запорозьких Вольностей”, там же, т. VI, Київ, 1929, також вийшла окремо, є результатом докладних архівних розшуків (автор використав архів Коша Війська Запорізького) з соціально-економічної історії Запоріжжя XVII–XVIII ст. та першими працями на цю тему в українській історіографії.

Дослідження історії українського права та господарства, які вів Слабченко у двадцяті роки, тісно перепліталися з глибоким вивченням ним як нової історії України (головнішою працею були його “Матеріали до економічно-соціальної історії України XIX ст.”, т. I та II, Одеса, 1925 та 1927); так і попередніх епох (зокрема “Феодалізм на Україні”, Одеса, 1929, надрукований циклестилем). “Матеріали”, зокрема, були пер-

⁴⁴ Том перший вийшов також українською мовою під назвою “Господарство Гетьманщини XVII–XVIII ст.”, том I, “Землеволодіння та форми сільського господарства”, Одеса, 1923.

шою спробою дати наукову характеристику історії України дев'ятнадцятого століття та однією з перших спроб відтворити схему українського історичного процесу дев'ятнадцятого століття⁴⁵.

Серед чисельних праць Слабченка, що побачили світ у двадцяті роки, слід відзначити: “Ескізи з історії “Прав по которым судится Малороссийский народ” у “Ювілейному збірнику ВУАН на пошану академіка Д. І. Багалія”, Київ, 1927; та інші⁴⁶.

М. Слабченко був засновником та керівником нового Одеського центру вивчення української історії, який у двадцяті роки за своїм значенням посідав третє місце після Київського та Харківського. Окрім кафедри та семінару в університеті, Слабченко очолював Одеську науково-дослідну кафедру історії України та розробив величезну програму роботи соціально-історичної секції Одеського наукового товариства, яке видало три випуски своїх “Записок”, Одеса, 1927–1928⁴⁷. Серед учнів Слабченка значних висот у науковій діяльності досягли:

Олександр Варнеке, автор декількох нарисів з історії української економіки та економічної думки дев'ятнадцятого століття, зокрема: “Залізничне будівництво на Україні в 1860-х роках” у “Записках Одеського наукового товариства при ВУАН. Секція соціально-історична”, № 1, Одеса, 1927.

І. Бровер, автор двотомної праці “Україна на переломі до промислового капіталізму”, Одеса, 1931.

Тарас Слабченко, син М. Слабченка, автор декількох нарисів з історії промисловості та культури України у дев'ят-

⁴⁵ Наступні праці Слабченка з історії України не були завершені. Третій том його “Матеріалів”, присвячений українській історії ХХ ст. до 1917 р., не надійшов у продаж. Лише частина цієї праці була розповсюджена у репринтному виданні в Одесі у 1929 році.

⁴⁶ Праця Слабченка, присвячена Генеральному військовому суду, була опублікована у VII томі “Праць комісії для виучування історії західно-руського та вкраїнського права”, однак через арешт та засудження автора не надійшла до читачів.

⁴⁷ Праці одеських істориків також публікувались в інших виданнях, переважно ВУАН.

надцятому столітті, зокрема: “До історії аграрних криз на Україні в ХІХ ст.” у “Записках Одеського наукового товариства при ВУАН. Секція соціально-історична”, № ІІ, Одеса, 1928.

Олександр Погребинський, автор монографії “Столипінська реформа на Україні”; нарису “Аграрна справа на Україні в світлі ІІ Державної Думи” у “Записках Одеського наукового товариства при ВУАН. Секція соціально-історична”⁴⁸, № ІІ, Одеса, 1928; та інших публікацій.

Семен Ковбасюк, що працював над питаннями історії військових поселень в Південній Україні та історією України двадцятого століття⁴⁹.

Арешт М. Слабченка наприкінці 1929 року (у зв’язку з переслідуванням членів СВУ (Спілки визволення України) та заслання перервали його наукову діяльність та зруйнували створений ним Одеський історичний центр. Історичні дослідження в Одесі припинилися на тривалий час, що стало величезною втратою для всієї української історіографії.

У двадцятих роках в Одесі в царині української історії також працювали:

Євген Загоровський, професор Одеського університету, що досліджував історію Південної України другої половини вісімнадцятого століття⁵⁰.

⁴⁸ І. Бровер та О. Погребинський згодом працювали у Росії над проблемами російської економіки та історії економіки.

⁴⁹ Серед учнів Слабченка був професор Ніколай (Микола) Рубінштейн, сучасний російський історик, автор книги “Русская историография”, Москва, 1941, та серії нарисів з історії російської економіки вісімнадцятого століття. Зокрема, він написав нарис “До історії соціальних відносин Київської Русі ХІ–ХІІ ст.”, опублікований у “Наукових записках науково-дослідної кафедри історії української культури”, т. ІV, Харків, 1927.

⁵⁰ Ще до 1917 р. Є. Загоровський досліджував історію іноземної колонізації та органи влади Південної України другої половини дев’ятого століття. Він написав такі праці: “Славянская колонизация Новороссийского края” у “Военно-историческом вестнике”, Київ, 1910; “Организация управления Новороссии при Потемкине в 1774–1791 годах” у “Записках Одесского общества истории и древностей”, т. XXXI, Одеса, 1913; та інші.

Олександр Рябінін-Скляревський, історик-архівіст, автор нарису “Київська Громада 1860-х років” в “Україні”, т. I–II, 1927; “З життя Задунайської Січі”, там же, т. IX, 1929; та інших.

Федір Петрунь, що працював в галузі історичної географії Південної України литовського періоду.

Саул Боровой, автор нарису “Євреї в Запорозькій Сечи” в “Историческом сборнике. Труды Исторической Комиссии Академии Наук СССР”, т. I, 1934, та інших праць.

Серед провінційних центрів історичної науки найбільшого рівня досяг Ніжин. Традиції Ніжинського історико-філологічного інституту (колишнього ліцею князя Безбородька), що у 1920 році став Інститутом народної освіти, існування Науково-дослідної кафедри, видання “Записок Ніжинського І.Н.О.” (усього між 1920 та 1932 рр. вийшло дванадцять томів)⁵¹, тісні дослідницькі зв’язки з Історичною секцією ВУАН та з Харківським інститутом академіка Багалія і, особливо, діяльність професора М. Петровського – усе це сприяло розвитку Ніжинського центру історичної науки.

Микола Петровський (1894–1951) народився у Чернігівській губернії, випускник Ніжинського історико-філологічного інституту, професор Ніжинського І.Н.О. та згодом (у сорокові роки) Київського університету, член-кореспондент Академії наук УРСР, присвятив свої наукові праці історії періоду Хмельницького та Руїни у другій половині сімнадцятого століття, а також історіографії козацько-гетьманської доби.

Його головною працею були “Нариси з історії України”, т. I, “Досліди над Літописом Самовидця”, Харків, 1930 р. Це не лише докладна монографія про видатну пам’ятку козацької історіографії, але й документальне дослідження багатьох важливих питань історії України другої половини сімнадцятого століття⁵².

⁵¹ Томи 11 та 12 вийшли як “Записки Ніжинського інституту соціального виховання”.

⁵² Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, т. V, № 4, 1931.

Інша велика праця Петровського “Визвольна війна українського народу проти гніту шляхетської Польщі і приєднання України до Росії. 1648–1654 рр.”, Київ, 1940, також базується на документальних джерелах і, незважаючи на деяку тенденційність у коментуванні історичних подій (зокрема українсько-московських відносин зазначеного періоду), продиктовану вимогами офіційної радянської ідеології та цензури, має певну документальну цінність в історіографії періоду Хмельницького.

Численні документальні нариси Петровського, присвячені окремим проблемам історії України, історіографії сімнадцятого століття та історичним особам періоду “Руїни” мають незрівняно вищу наукову цінність. Вони були опубліковані в двадцяті та на початку тридцятих років: “Три Поповичі” у “Записках Ніжинського І.Н.О.”, т. VII, Ніжин, 1927; “До української просопографії XVII в.” у “Науковому збірнику Історичної секції ВУАН за рік 1927”, Київ, 1927; “Надання місту Ніжину магдебурзького права 1625 р.” у збірнику “Чернігів і Північне Лівобережжя”, Київ, 1928; “З легенд Хмельниччини” у “Ювілейному збірнику ВУАН на пошану академіка М. С. Грушевського”, т. I, Київ, 1928; “До історії Руїни” у “Записках Ніжинського І.Н.О.” т. VIII, Ніжин, 1928; “Псевдо-діяріуш Самійла Зорки” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. XVII, Київ, 1928; “До історії полкового устрою Гетьманщини. Причинок до питання про Статті Богдана Хмельницького в редакції 1659 року” у “Записках Ніжинського І.Н.О.”, т. IX, Ніжин, 1929. “Українські діячі XVII століття. Тиміш Цицюра” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. XXIV, також вийшла окремо; “Епізод з українсько-кримських відносин кінця XVII ст.” у “Науковому збірнику Історичної секції ВУАН за 1929 рік”, Київ, 1929; “З останніх літ П. Дорошенка” у “ЗНТШ”, т. С, Львів, 1930; “До біографії Івана Богуна” у “Записках Ніжинського І.Н.О.”, т. X, Ніжин, 1930; “До історії державного устрою України в XVII ст.”, там же, т. XI, 1931; “З історії класової боротьби на Україні в XVII ст. (Змова Децика)”, там же, т. XII, 1932; та інші.

Численні публікації Петровського сорокових років, написані в дусі радянської історичної пропаганди, знаходяться поза межами української історіографії та здебільшого не мають наукової цінності.

Анатолій Єршов співпрацював з ніжинським центром історичної науки. Свою увагу він приділяв у першу чергу дослідженню української історіографії XVII–XVIII ст. та історії господарства Лівобережної України XVII–XVIII ст. Він опублікував наступні історичні нариси: “Летописное повествование о Малой России” О. Рігельмана і “Краткая летопись Малой России”, видана В. Рубаном” у “Записках Ніжинського І.Н.О.”, т. VII; “Про джерела, час складання і автора “Повести о том, что случилось на Украине, как она Литвою завладена” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. XI, Київ, 1927; “Сторінка з українського джерелознавства” у “Ювілейному збірникові ВУАН на пошану академіка Д. І. Багалія”, Київ, 1927; “Про літописні джерела історичних праць Степана Лукомського” у “Записках Ніжинського І.Н.О.”, т. VIII; присвячений О. Шафонському у “Науковому збірнику Історичної секції ВУАН за рік 1928”, Київ, 1928; “Коли й хто написав Густинський літопис?” у “ЗНТШ”, т. С, № 2, Львів, 1930.

Серед історично-економічних праць Єршова найбільше на увагу заслуговують нариси з історії цехів Лівобережної України: “До історії цехів на Лівобережжі XVII–XVIII вв.” у “Записках Ніжинського І.Н.О.”, т. VII, IX; “Ніжинські цехи в першій половині XVII ст.” у “Чернигів і Північне Лівобережжя”, Київ, 1928; Єршов також написав нарис: “До історії грошової лічби й монети на Лівобережній Україні XVII–XVIII вв.” у “Науковому збірникові”, 1929, який вийшов під заголовком “Geldrechnung und Münze in der Ukraine des 17 und 18 Jahrhunderts auf Grund der ukrainischen Historiographie von 1918–1929”^{9*} у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte” т. V, № 3, Кенігсберг та Берлін, 1931.

^{9*} “Лічення грошей та монета в Україні 17 та 18 століть на основі української історіографії 1918–1929 років”. – прим. перекл.

Дуже важлива робота в галузі історії України здійснювалась у двадцятих роках у Дніпропетровську. Тут історичні дослідження були пов'язані з Дніпропетровським науковим товариством, Інститутом народної освіти (колишнім Катеринославським університетом, заснованим 1918 р.), Науково-дослідною кафедрою та місцевим музеєм і архівом, який продовжував традиції Катеринославської архівної комісії. Місцеві історики друкували свої праці у “Записках Дніпропетровського І.Н.О.” та виданнях ВУАН.

Дмитро Яворницький (Еварницький) (1855–1940), директор музею та згодом (з 1929 р.) дійсний член ВУАН, протягом багатьох років досліджував історію та археологію Запоріжжя і Південної України. Він опублікував декілька праць, зокрема “Дніпровської пороги”, Дніпропетровськ, 1927; та “До історії Степової України”, Дніпропетровськ, 1929.

Володимир Пархоменко, котрий продовжував свою роботу з історії Київської держави, опублікував серію нарисів; особливий інтерес викликає монографія “Початок історично-державного життя на Україні”, Київ, 1925⁵³; нарис “Олег та Ігор. До питання про взаємовідносини” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. IV, Київ, 1927, та інші⁵⁴.

Василь Греков, історик-архівіст, вивчав історію Запоріжжя вісімнадцятого століття та опублікував документальні нариси: “Бунт сіроми на Запоріжжі в 1768 році” у “Записках Історично-Філологічного Відділу ВУАН”, т. IX; “Запорізькій Кіш та Коліївщина” в “Україні”, т. IV, 1928; та інші.

⁵³ Ця праця була видана також російською мовою під заголовком “У истоков русской государственности”, Ленинград, 1924.

⁵⁴ В. Пархоменко був змушений покинути Україну 1929 р. (у зв'язку із процесом “Спілки визволення України”) та продовжував свою наукову діяльність в Росії, у Ленінграді. Серед його пізніших праць слід назвати такі: “К вопросу о норманском завоевании и происхождении Руси” у журналі “Историк-марксист”, № 4, Москва, 1938; “Первая известная дата существования государства Руси”, там же, № 6; та “Характер и значение эпохи Владимира, принявшего христианство” в “Ученых записках Ленинградского государственного университета”, т. VIII, Ленинград, 1941.

Місто Полтава також було важливим центром української історіографії у двадцяті роки. Традиції таких закладів, як Полтавська архівна комісія та Українське наукове товариство дослідження охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині (що існували з 1918 року), були продовжені у науковій діяльності Полтавського наукового товариства та Інституту народної освіти (де працювали такі історики, як В. Пархоменко, П. Клепацький та І. Рибаків); у Полтавському історичному архіві працювали М. Гніп та М. Бужинський. Полтавські історики публікували свої праці у “Записках Полтавського наукового при ВУАН товариства”, у виданнях історичної секції ВУАН та інституту Багалія у Харкові, з якими вони мали дуже тісні контакти.

Павло Клепацький, випускник Одеського університету, професор Кам'янець-Подільського університету та згодом Полтавського І.Н.О., у двадцятих роках працював у галузі історії України дев'ятнадцятого століття, переважно над дослідженням господарства великих маєтків, зокрема князя Кочубея (на основі архівних матеріалів маєтку у Диканці). Він також цікавився українською історіографією XVII–XVIII ст., видав серію нарисів та статей. Уваги заслуговують передусім наступні: “Листування О. А. Безбородька зі своїм батьком як історичне джерело” у “Ювілейному збірнику ВУАН на пошану академіка Грушевського”, т. I, Київ, 1928; “Дворянське земське ополчення (“козаки”) 1812 р. на Полтавщині” у “За століт”, т. V, Київ, 1930; та інші.

Іван Рибаків працював над історією України першої половини дев'ятнадцятого століття. Він написав нариси: “До історії Малоросійського Таємного Товариства” в “Україні”, т. VI, 1925; та “Совісний суд на Україні” у “Науковому збірнику Ленінградського Товариства дослідників української історії, письменства та мови”, ВУАН, т. I, Київ, 1928.

Михайло Гніп працював над історією українських рухів 1860-х років та опублікував монографію “Політичний рух 1860-х рр. на Україні. Кн. I. Полтавська Громада”, Харків, 1930⁵⁵.

⁵⁵ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, т. V, № 2, 1931.

Михайло Бужинський опублікував нові матеріали з біографії Василя Лукашевича у “За сто літ”, т. III, 1928.

У Чернігові наукова робота у галузі історії здійснювалась історичним архівом та історичним музеєм, що продовжували традиції Чернігівської архівної комісії та Наукового товариства. Серед істориків заслуговують бути згаданими такі:

Валентин Шугаєвський, автор декількох праць з української нумізматики.

Павло Федоренко, випускник Київського університету, директор Чернігівського архіву, досліджував економічну історію монастирів Гетьманщини та історію залізорудної промисловості Чернігівської губернії у сімнадцятому та вісімнадцятому століттях. Він опублікував декілька нарисів і статей у виданнях Історичної секції ВУАН. Під його редакцією Археографічна комісія ВУАН видала “Опис Новгород-Сіверського намісництва 1779–1781 рр.”, Київ, 1931; однак його монографія “Рудні Чернігівщини XVII–XVIII ст.”, яку він підготував до друку, так і не була видана.

Наукова робота у галузі історії, переважно місцевої та на основі матеріалів місцевих архівів, виконувалась також у Кам'янці-Подільському, Вінниці, Житомирі, Миколаєві, Луганську та в інших українських містах, де діяли вищі навчальні заклади, музеї, існували пам'ятки історії та культури і наукові краєзнавчі товариства. Більшість таких місцевих центрів контактували з всеукраїнськими науковими установами (у першу чергу з ВУАН), які друкували праці місцевих дослідників. Іноді їх публікації виходили у місцевих виданнях, наприклад у “Записках І.Н.О.”, у виданнях наукових товариств і Вінницького відділення Національної бібліотеки України та інших.

Українська історіографія Наддніпрянської України двадцятих років налічує декілька напрямків, які іноді набували певних ознак наукових “шкіл” (у Києві культурно-історична або соціологічна, але, скоріше, неонародницька школа М. Грушевського; у Харкові: соціально-економічна школа Д. Багалія; історично-економічна школа; історично-правнична школа М. Василенка; марксистська школа).

Кожен з цих напрямків мав (або створив) свої власні ідейно-теоретичні традиції, свої сфери наукових інтересів та відбору тем, свої організаційні центри, періодичні видання, та, зрештою, своє коло учасників політичних та індивідуально-групових взаємовідносин. За винятком марксистського напрямку, усі інші підтримували між собою наукові або науково-організаційні контакти у різних формах.

Це відбувалося у першу чергу тому, що уся українська історіографія двадцятих років у Наддніпрянській Україні, в Галичині та за кордоном стояла на одних ідеологічних національно-українських позиціях, спрямовуючи головну увагу на вивчення питань української державності у її історичному розвитку та на усі її прояви: політичні, економічні, культурні та національні.

Якщо історично-правнична школа, природно, ставила на чільне місце наукове вивчення історичних форм та інститутів українського конституційного права, то історично-економічна школа вважала своїм головним завданням дослідження тих історично-економічних процесів та явищ, що визначали історію українського народного господарства як окремого (автономного) економічного організму. Навіть соціально-економічна та культурно-історична школи, що базувались на відомих старих традиціях, не змогли уникнути впливу державницької ідеології. Навіть марксистська школа (у працях М. Яворського) у тій частині, що належала до української історіографії, не змогла заперечити роль та значення національно-державного фактору як для історії України, так і її сучасного розвитку.

Саме державницький дух та національний характер були визначальними рисами української історіографії у Наддніпрянщині у двадцяті роки.

Українська історіографія Наддніпрянщини у двадцятих роках (та у пізніші часи) розвивалась за надзвичайно складних та здебільшого несприятливих умов, за що відповідальність несе більшовицька московська влада. Рано чи пізно, ук-

раїнська історична наука повинна була пристосуватися до цілей та завдань радянської політики.

Однак у цих намаганнях радянській владі довелося зіткнутись з серйозними перешкодами. Позиція української науки та темпи її розвитку у двадцятих роках, зумовленні відновленням української державності у 1917–1920 рр., були такими, що радянське керівництво було змушене діяти поступово. Спочатку воно застосовувало фінансові обмеження, цензурний тиск, контроль стосовно деяких питань, офіційну критику деяких напрямків української історіографії, ряду праць, публікацій та їх авторів або видавців. Однак наприкінці двадцятих років було завдано декілька більш серйозних ударів по українській історичній науці: переслідування Спілки визволення України (СВУ) у 1929–1930 рр., ідеологічна чистка ВУАН 1930 р., депортація М. Грушевського до Москви (1931) та його смерть (1934), арешт багатьох істориків та офіційне засудження наукової діяльності історичних наукових установ та провідних українських істориків (1930–1932).

Після цього радянським керівництвом було вжито нових заходів для подальшого знищення української історичної науки. Протягом першої половини тридцятих років історичні підрозділи Академії наук України було ліквідовано⁵⁶, Академію ж було перейменовано на Академію наук Української РСР.

Науково-дослідні кафедри (в Одесі, Дніпропетровську, Києві та Ніжині) та інститути (зокрема інститут Багалія у Харкові) було закрито. Реорганізовані архіви та музеї змушені були відмовитися від усіх видів наукової діяльності. Навіть провідний центр офіційної комуністичної історичної науки ВУАМЛІН (який переїхав з Харкова до Києва) був ліквідований між 1935 та 1936 роками. Університети Української РСР, що були відновлені 1933 та 1934 рр., до кінця тридцятих майже не займалися історичними дослідженнями.

⁵⁶ У системі ВУАН залишилася єдина установа історичного профілю – Інститут історії матеріальної культури, однак його можливості наукових досліджень в царині української історії були надзвичайно обмежені.

Видання наукової літератури з історії було припинено. Численні наукові праці, вже віддруковані або готові до друку, ніколи не побачили світу і здебільшого зникли безслідно⁵⁷.

У 1937 та 1938 рр. (час так званої єжовщини) багато істориків як старшого, так і молодшого покоління були заарештовані, заслані, покарані або зазнали тортур під час допитів, або ж загинули на засланні⁵⁸. Інші були звільнені з наукових закладів, їм було заборонено займатися науковою діяльністю, їм було примушено виїхати з України та припинити наукову роботу в галузі української історії назавжди або на тривалий час, їх праці були заборонені цензурою, книги вилучені з бібліотек, рукописи і наукові матеріали знищено, навіть їх імена вилучено з наукового обігу.

⁵⁷ Лише тільки у ВУАН були втрачені повністю такі готові до друку видання: збірник історичної секції ВУАН “Полуднева Україна”; “За століття”, т. VII; останній (43-й) випуск “України” за 1930; том II “Праця Комісії соціально-економічної історії України”; том VII “Праця Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права”; том IV “Українського археографічного збірника”; том V “Українського архіву”, куди входило “Генеральне слідство Полтавського полку 1729 року”; збірник указів, якими надавалось магдебурзьке право українським містам у шістнадцятому-сімнадцятому століттях; збірник архівних матеріалів з історії України середини сімнадцятого століття, зібраних у Львові істориком В. Герасимчуком; ціла серія праць Д. Багалія; “Українська кріпацька фабрика XVIII–XIX ст.” О. Оглоблина; том IV “Історії цукро-бурякової промисловості України” К. Воблого; два томи (VI і VII) “Історії української літератури” М. Грушевського; “Матеріали Поліської історично-економічної експедиції 1932” і багато інших монографій, збірників статей та архівних матеріалів. Така ж доля випала й багатьом працям істориків Харкова, Одеси та інших наукових центрів.

⁵⁸ Ось далеко не повний перелік українських істориків, що зазнали переслідувань за радянської влади: М. Слабченко, О. Гермайзе, В. Пархоменко, О. Грушевський, І. Черкаський, П. Клименко, Н. Мірза-Авак'янц, Є. Сташевський, А. Ярошевич, В. Барвінський, В. Романовський, Ф. Савченко, С. Шамрай, С. Глушко, В. Новицький, С. Борисенко, В. Отамановський, М. Яворський, М. Горбань, Л. Окиншевич, В. Дубровський, В. Міяковський, В. Базилевич, О. Рябінін-Скляревський, Ф. Петрунь, О. Плевако, Д. Бованенко, В. Камінський, С. Підгайний, К. Кушнірчук та багато інших. Лише деякі з них змогли повернутись до наукової роботи, та й то переважно за межами Української РСР або в еміграції.

Деякі, хоча й вельми обмежені, можливості для наукових досліджень в царині української історії відновились наприкінці тридцятих років у зв'язку з створенням (наприкінці 1936 р.) Інституту історії України Академії наук Української РСР.

Інститут історії України (у Києві, з відділенням у Львові у 1939–1941 рр.) зібрав декілька вчених старшого і молодшого поколінь, котрим вдалося пережити важкі тридцять років, та декількох аспірантів, що готувались до наукової кар'єри під керівництвом досвідчених науковців (О. Оглоблина та М. Петровського у Києві, І. Крип'якевича у Львові). Хоча головним завданням інституту було готувати допоміжні наукові матеріали⁵⁹, підручники та науково-пропагандистську літературу, інститут також виконував науково-дослідницьку роботу, окремі результати якої були опубліковані у сорокових роках.

Напередодні Другої світової війни в Інституті історії України у Києві працювали: О. Оглоблин, М. Петровський, Н. Полонська-Василенко, К. Гусликий, Ф. Ястребов, І. Премислер, М. Супруненко, М. Марченко, К. Стецюк, В. Дядиченко, Ф. Лось та інші.

Кость Гусликий, який розпочав свою наукову кар'єру в інституті Багалія у Харкові, працював в галузі історії українських соціальних рухів вісімнадцятого століття та історії України шістнадцятого–сімнадцятого століть. Він опублікував документальні дослідження “З історії класової боротьби в Степовій Україні в 60–70 рр. XVIII ст.”, Харків, 1933; “Турбаївське повстання”, Київ, 1947; два томи “Нарисів з історії України”, найзначнішої праці інституту: том II “Українські землі під литовським пануванням і захоплення їх Польщею з XIV ст. по 1569 рік”, Київ, 1940; том III “Україна під пануванням Польщі в XVI–XVII ст.”, Київ, 1941; нарис “Коліївщина”, Київ, 1944; та інші праці.

⁵⁹ Наприклад, “Нариси з історії України”, які інститут видавав у 1939–1941 рр.

Федір Ястребов, випускник Київського університету (ІНО), працював в галузі історії революційних рухів України дев'ятого століття, зокрема приділив багато уваги вивченню документальних матеріалів про Устима Кармелюка. Він також видав два томи нарисів з української історії: т. I “Київська Русь і феодальні князівства” у співавторстві з К. Гуслистим, Київ, 1939; том VIII “Україна в I половині XIX ст.”, Київ, 1939.

Ілля Премислер працював над історією революційних рухів в Україні на початку двадцятого століття.

Микола Супруненко працював у галузі історії України 1917–1920 рр. та опублікував серію нарисів, зокрема: “Україна в період іноземної воєнної інтервенції і громадянської війни (1918–1920)”, Київ, 1951 (під редакцією Супруненка).

Михайло Марченко досліджував українську історію часів Б. Хмельницького та І. Виговського.

Катерина Стецюк вивчала історію України другої половини сімнадцятого століття. Вона написала монографію: “Вплив повстання Степана Разіна на Україну”, Київ, 1947.

Вадим Дядиченко вивчав історію часів Мазепи, зокрема діяльність Семена Палія. Він опублікував низку статей про події 1708–1709 рр. в Україні, але його монографію про С. Палія не було видано.

Федір Лось працював над соціально-економічною історією України початку двадцятого століття. Він опублікував монографію про Столипінську аграрну реформу в Україні і декілька статей, переважно з проблем виникнення робітничого класу, у журналі “Вопросы истории”, т. II, Москва, 1951.

Серед наукових публікацій інституту довоєнного часу уваги заслуговують праці московського історика права, професора Серафима Юшкова, члена-кореспондента Академії наук УРСР: “Нариси з історії феодалізму в Київській Русі”, Київ, 1940; і “Руська Правда”, Київ, 1939 (редагована Юшковим)⁶⁰.

⁶⁰ Роботу було розпочато ще Археографічною комісією ВУАН за часів М. Грушевського.

Інститут історії України видав “Короткий курс історії України”, Київ, 1941, колективну працю, головним редактором якої був Сергій Білоусов, директор інституту, та перший том “Історії України” під редакцією М. Петровського, Уфа 1942⁶¹.

Наукова діяльність Інституту історії України та усі праці в галузі історії у радянській Україні⁶² повинні були здійснюватись у відповідності до вимог так званої “марксистсько-ленінської” методології, під суровим партійним контролем та на засадах ідеології та навіть фразеології, котра б відповідала певним (надзвичайно обмеженим) обов’язковим сюжетам. Обов’язковою основою наукової роботи інституту була офіційна ідея “радянського патріотизму” та супутня їй ідея лідерства “великого російського народу” (що широко пропагувалася під час війни) в усіх галузях суспільного життя – політичній, економічній та культурній – в усіх республіках СРСР та протягом усього часу існування російської держави. Стосовно української історії це означало теоретичне узаконення та виправдання централізуючої політики московських царів та Совітів в Україні, кінцевим наслідком чого стало нехтування усіма національними інтересами українців, їхніми національними рисами і традиціями.

За таких умов, які після короткої паузи під час Другої світової війни стали ще більш суровими (та продовжують погіршуватись), українська історіографія в межах Української РСР втратила свій український характер і традиції. Лише окремі праці (та й вони походять з попереднього періоду), що

⁶¹ Під редакцією К. Гуслистого, Л. Славіна (археолога) та Ф. Ястребова 1942 р. в Уфі був виданий “Нарис історії України”.

⁶² Окрім Інституту історії України Академії наук Української РСР наукова робота в царині української історії здійснювалась протягом 1938–1941 рр. (хоча й у дуже обмеженому обсязі) також відповідними кафедрами університетів Києва, Харкова, Одеси і Львова (1939). Том I “Трудов исторического факультета Киевского государственного университета им. Т.Г.Шевченко” вийшов (російською мовою) у 1939 (1940); том I “Записок исторического і філологічного факультетів Львівського державного університету ім. І. Франка” побачив світ 1940 р.

вийшли в Україні наприкінці сорокових і на початку п'ятдесятих, за поодинокими винятками публікацій архівних документів⁶³, не заслуговують уваги справжньої історичної науки⁶⁴.

БІБЛІОГРАФІЯ

Офіційні звіти ВУАН та її окремих установ, публікації науково-дослідних кафедр та інститутів, Центрального архівного управління Української РСР, окремих архівів, музеїв та історико-культурних заповідників, наукових і географічних товариств; хроніки та бібліографія з наукових періодичних видань з історії, зокрема журналів "Україна" періодів 1917–1920, 1924–1930 та 1932 рр. Київ; "Хліборобська Україна", тт. I–V, Відень, 1920–1925; "Стара Україна", Львів, 1924–1925; "Архівна справа", Харків, 1932–1933; "Летопись Революции" (після 1928 "Літопис революції"), Харків, 1922–1933; "Прапор марксизму", Харків, 1927–1930; "Червоний шлях", Харків, 1923–1936; "Вісник Всеукраїнської Академії Наук", Київ; "Вісті Академії Наук УРСР", "Вісник Академії Наук УРСР"; "Kwartalnik Historyczny", Львів; та інші.

Література у хронологічному порядку:

"Перший піврік існування Української Академії Наук", Київ, 1919; І. Кривецький, "Українська Академія Наук", "Літературно-Науковий Вісник", тт. V– VIII, 1922; І. Калинович, "Історія України. Публікація в українській мові" у "Бібліографії українознавства за 1914–1923 рр.", № 1, Львів, 1924; С. Смаль-Стоцький, "Українська Академія Наук", "Slavia", II, Прага, 1922; І. Кривецький, "Українська історіографія на переломі", ЗНТШ, тт. CXXXIV–CXXXV, Львів, 1924; Д. Дорошенко, "Ukrajinská Akademie nauk v Kijevu"^{10*}, "Slovanský Přehled", Прага, № 6, 1926; М. Г. (Грушевський), "Перспективи і вимоги української науки", "Україна", т. I, 1926; "Minerva, Jahrbuch der gelehrten Welt", Берлін, 1926; Д. Дорошенко, "Entwicklung und Errungenschaften der ukrainischen

⁶³ Заслуговують бути названими такі публікації: "Україна перед визвольною війною 1648–1654 рр.", Київ, 1946; "Український народ у вітчизняній війні 1812 р.", Київ, 1948; "Устим Кармелюк", Київ, 1948; "Селянський рух в 40-х роках ХІХ ст.", Київ, 1949; та інші.

⁶⁴ Яскравим прикладом цього є "Історія Української РСР", перший том якої був виданий у Києві 1954 р. Інститутом історії Академії наук Української РСР (так сьогодні називається колишній Інститут історії України) під редакцією О. Касименка (головний редактор), В. Дядиченка, Ф. Лося, Ф. Шевченка та Ф. Ястребова.

^{10*} "Українська Академія Наук у Києві". – прим. перекл.

wissenschaftlichen Forschungstätigkeit in den letzten fünfzig Jahren”^{11*}, “Mitteilungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin”, № 1, Берлін, 1927; Д. Дорошенко, “Akademie der Wissenschaften in Kyjiv”^{12*}, там само; Д. Багалій, “Нарис історії України на соціально-економічному ґрунті”, т. I, Харків, 1928; Д. Дорошенко, “Die Entwicklung der Geschichtsforschung in der Sowjet-Ukraine in den letzten Jahren”^{13*} “Mitteilungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin”, № II, Берлін, 1928; Ś. Höttsch, “Die Geschichtswissenschaft in Sowjet-Russland (1917–1927)”^{14*} Берлін, 1928; “Наука и научные работники СССР”, Академія наук СРСР, Ленінград, 1928; “Список праць Української Академії Наук, виданих за 10 літ її існування, 1918–1928”, Київ, 1928; О. Гермайзе, “Українська історична наука за останнє десятиліття”, “Студії з історії України”, т. II, Київ, 1929; О. Гермайзе, “Die ukrainische Geschichtswissenschaft in der USSR”^{15*}, “Slavische Rundschau”, № 5, Прага, 1929; “Матеріали до обрання нових академіків ВУАН”, ВУАН, Київ, 1929; М. Яворський, “Провідні думки з розвитку історичної науки, “Прапор Марксизму”, Харків, т. I, 1929; М. Яворський, “Сучасні течії серед української історіографії”, “Друга Всеукраїнська конференція викладачів соціально-економічних дисциплін у вузах”, Харків, 1929; М. Яворський, “Das Ergebnis der ukrainischen Geschichtsforschung in den Jahren 1917–1927”^{16*}, “Osteuropäische Forschungen”, нова серія, т. VI, Відень, 1929; “Десять років праці Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права (1919–1929)”, “Праці Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права”, т. VI, Київ, 1929; Л. Окиншевич, “Dix ans de travail de Commission pour l’étude de l’histoire du droit occidental russe et ukrainien (1919–1929)”^{17*}, там само; “Центральний архів стародавніх актів у Києві”, Київ, 1929; G. Gautier, “Histoire Ukrainienne. Publications en langue ukrainienne parues dans

^{11*} “Розвиток і досягнення українських наукових досліджень за останні п’ятдесят років”. – прим. перекл.

^{12*} “Академія Наук у Києві”. – прим. перекл.

^{13*} “Розвиток історичних досліджень в радянській Україні за останні роки”. – прим. перекл.

^{14*} С. Гетш, “Історична наука у радянській Росії (1917–1927)”. – прим. перекл.

^{15*} “Українська історична наука в УРСР.” – прим. перекл.

^{16*} “Досягнення українських історичних досліджень за 1917–1927”. – прим. перекл.

^{17*} “Десять років роботи Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права”. – прим. перекл.

L'URSS de 1917 a 1928"¹⁸, "Revue Historique", vol. 154, № 9, Paris, 1929, та вийшла окремо, Париж, 1930; "Бібліографія історії України, Росії та українського права, краєзнавства та етнології за 1917–1927 роки", "Матеріали до української історичної бібліографії", т. I, Харків, 1929; Д. Багалій, "Організація української історії за рр. 1917–1927 на Україні", там же; А. Козаченко, "Наука історії України та Росії за рр. 1917–1927 в УСРР", там же; "Бібліографія історичної літератури за 1928 рік", там же, т. II, Харків, 1930; "Наукові установи та організації УСРР", Держплан УСРР, Харків, 1930; М. Грушевський, "Organisation des études historiques en Ukraine"¹⁹, "Bulletin of the International Committee of Historical Sciences", № 10, т. V, частина V, Париж, 1930; D. Doroschenko, "Aufschwung der Wissenschaft und ihr Jetziger Stand. Das geistige Leben der Ukraine in Vergangenheit und Gegenwart"²⁰, "Das Deutschtum und Ausland", Münster in Westfalen, 1930; "Систематичний каталог видань Всеукраїнської Академії Наук, 1918–1929", Київ, 1930, і два додатки 1930 і 1931 років з переліками публікацій за 1930 і 1931 рр.; М. Яворський, "Доклад о работе марксистских исторических учреждений на Украине", "Труды первой Всесоюзной конференции историков-марксистов 28.XII.1928 – 4.I.1929", т. I, Москва, 1930; М. Яворський, "Современные антимарксистские течения в украинской исторической науке", там же; Т. Скубицкий, "Классовая борьба в украинской исторической литературе", "Историк-марксист", т. XVII, Москва, 1930; "Українська Загальна Енциклопедія", тт. I–III, Львів – Станіслав – Коломия, 1930–1935; D. Dorošenko, "Die ukrainische historische Forschungen in den Jahren 1914–1930"²¹, "Zeitschrift für osteuropäische Geschichte", vol. V, №3, 1931; M. Tschubatyj, "Literatur der ukrainischen Rechtsgeschichte in den Jahren 1919–1929"²², "Przewodnik Historyczno-Prawny", vol. I, Львів, 1930, перевидано у Львові 1931 р.; А. Артемський, "Що таке Всеукраїнська Академія Наук (ВУАН)?", Київ, 1931; Д. Дорошенко, "Neues zur ukrainischen Historiographie"²³, "Slavische Rund-

¹⁸ "Історія України. Публікації українською мовою, що вийшли в СРСР від 1917 по 1928". – прим. перекл.

¹⁹ "Організація історичних досліджень в Україні". – прим. перекл.

²⁰ "Підйом науки та її сучасний стан. Духовне життя України у минулому та в сучасному". – прим. перекл.

²¹ "Українські історичні дослідження у 1914–1930 рр." – прим. перекл.

²² М. Чубатий, "Література з історії українського права". – прим. перекл.

²³ "Нове про українську історіографію". – прим. перекл.

schau”, № 5, 1932; М. Андрусак, “Українська історіографія в 1921–1931 рр.”, “Літопис Червоної Калини”, №9–10, Львів, 1932; М. Korduba, “Contributions à l’histoire de l’Ukraine au VII-e Congrès International des sciences historiques”^{24*}, Варшава, серпень 1933 (видано Львівським Науковим Товариством ім. Шевченка), Львів, 1933; N. Tschubaty, “Gegenstand der Geschichte des ukrainischen Rechts”^{25*}, “Contributions à l’histoire de l’Ukraine au VII-e Congrès International des sciences historiques”, Варшава, серпень, 1933, Львів, 1933; М. Андрусак, “Historiografja ruska (ukraińska) w latach 1921–1933”^{26*}, “Kwartalnik Historyczny”, XLVIII, № 1–2, Львів, 1934; И. Смирнов, “Националистическая контрреволюция на Украине под маской исторической науки”, “Проблемы истории докапиталистического общества”, т. VI, Ленинград, 1934; Д. Дорошенко, “Історична праця Д. Багалія; Нові студії над Українською Козацькою Державою XVII–XVIII віків”, “2 Український Науковий З’їзд у Празі”, Прага, 1934; Т. Коструба, “Бібліографія економічної історії України”, “Український агрономічний вістник”, т. I, Львів, 1934; D. Doroszenko, “Українська Академія Nauk i jej losy”^{27*}, “Przegląd Współczesny”, № 157, Варшава, 1935; передруковано у “Miscellanea Slavistyczne”, № X, Краків, 1937; С. Наріжний, “Історіографія”, “Українська загальна енциклопедія”, т. III, Львів–Станіслав–Коломия, 1935; E. Borschak, “Les institutions scientifiques de l’Ukraine soviétique”^{28*}, “Le Monde Slave”, Париж, 1935; М. Кордуба, “La littérature historique soviétique-ukrainienne. Compte-rendu 1917–1931”^{29*}, “Bulletin d’information des sciences historiques en Europe Orientale”, т. 7–8, Варшава, 1938, та окремо, Варшава, 1938; J. Pfitzner, “Die Geschichtswissenschaft in der Sowjetunion”^{30*}, “Bolschewistische Wissenschaft und Kulturpolitik. Ein Sammelwerk herausgegeben von Volko Freiherrn v. Richthofen”, Кенігсберг та Берлін, 1938; М. Андрусак, “Українська історіографія”, “Праці Українського Наукового Інституту в Америці. I. Збірник Українського Наукового Інституту в Америці”, Сент-Пол (Міннесота) – Прага, 1939, та окремих

^{24*} “Доповіді з історії України на VII Міжнародному конгресі історичних наук”. – прим. перекл.

^{25*} “Предмет історії українського права”. – прим. перекл.

^{26*} “Руська (українська) історіографія у роках 1921–1933”. – прим. перекл.

^{27*} “Українська Академія Nauk та її втрати”. – прим. перекл.

^{28*} І. Борщак, “Наукові заклади радянської України”. – прим. перекл.

^{29*} “Історична література радянсько-українська. Загальний огляд 1917–1931”. – прим. перекл.

^{30*} Й. Пфітцнер, “Історична наука у Радянському Союзі”. – прим. перекл.

виданням, Прага, 1939; Г. Лазаревський, “З діяльності Академії Наук УРСР. 1938 р.”, “Сьогодні і минуле”, т. II, Львів, 1939; Б. Крупницький, “Die ukrainische Geschichtswissenschaft in der Sowjetunion 1921–1944”^{31*}, “Jahrbücher für Geschichte Osteuropas”, т. II–IV, Бреслау – Берлін, 1941; О. Шведова, “Историки СССР. Указатель печатных списков их трудов”, Москва, 1941; Н. Рубинштейн, “Русская историография”, Москва, 1941; Б. Греков, “Развитие исторических наук в СССР за 25 лет”, “Под знаменем марксизма”, т. XI–XII, Москва, 1942; “25 лет исторической науки в СССР”, Академия Наук СССР, Москва-Ленинград, 1942; М. Chubatyj, “The Problems of Modern Ukrainian Historiography”^{32*}, Нью-Йорк, 1944; О. Мезько (О. Оглоблин), “Як більшовики руйнували українську історичну науку”, Прага, 1945; друге видання: “Українська історична наука під Советами в 1920–1930-х рр.”, “Визвольний шлях”, №№ 4–8, Лондон, 1951; М. Chubatyj, “Silver Jubilee of the Ukrainian Academy of Sciences, 1918–1943”^{33*}, “The Ukrainian Quarterly”, т. I, № 3, 1945; Б. Крупницький, “До методологічних проблем української історії”, Українська Вільна Академія Наук, Аугсбург, 1946; Б. Греков, “Основные итоги изучения истории СССР за 30 лет”, “Труды Юбилейной Сессии Академии Наук СССР”, ООН, Москва, 1948; О. М. (О. Оглоблин), “Українська історична наука в 1920-х роках”, “Сучасник”, т. I, 1948. О. Ohloblyn, “The Ukrainian Humanities and the Soviets”^{34*}, “The Ukrainian Quarterly”, т. V, № 1, 1949; “Енциклопедія українознавства”, Наукове товариство ім. Шевченка, Мюнхен – Нью-Йорк, 1949; Н. Д. [Полонська-Василенко. – Упор.], “Агатангел Кримський”, “Україна”, т. II, Париж, 1951; Д. Дорошенко – О. Оглоблин, “Істориографія”, “Енциклопедія українознавства”, т. I, Мюнхен – Нью-Йорк, 1949; Н. Д. [Полонська-Василенко. – Упор.], “М. П. Василенко і ВУАН”, “Україна”, т. V, Париж, 1951; Л. О. (Окиншевич), “Дослідник Самовидця (пам’яті М. Н. Петровського)”, “Україна”, т. VII, Париж, 1952; L. Okinshevich, “The Law of the Grand Duchy of Lithuania: Background and Bibliography”^{35*}, Дослідницька програма по СРСР, Нью-

^{31*} “Українська історична наука в Радянському Союзі”. – прим. перекл.

^{32*} М. Чубатий, “Проблеми сучасної української істориографії”. – прим. перекл.

^{33*} М. Чубатий, “Срібний ювілей української Академії Наук, 1918–1943”. – прим. перекл.

^{34*} О. Оглоблин, “Українські гуманітарні науки та Совіти”. – прим. перекл.

^{35*} Л. Окиншевич, “Закони Великого Князівства Литовського: походження та бібліографія”. – прим. перекл.

Йорк, 1953, J. Lawrynenko, "Ukrainian Communism and the Soviet Russian Policy Toward the Ukraine – An Annotated Bibliography, 1917–1953"³⁶, Нью-Йорк, 1953; A. Ohloblin, "Soviet Historiography"³⁷, "Academic Freedom Under the Soviet Regime, A Symposium", Нью-Йорк, 1954; "Енциклопедія українознавства", т. II, Париж-Нью-Йорк, 1955; Н. Полонська-Василенко, "Українська Академія Наук. Нарис історії", т. I, Мюнхен, 1955; Б. Крупицький, "Українська історична наука під Советами (1920–1950)", Мюнхен, 1957, циклестилеві видання.

Праці істориків старшого покоління (М. Грушевського, Д. Багалія, М. Василенка, Д. Яворницького та інших) наведені у попередньому розділі³⁸.

Українська історіографія в Галичині

Умови, за яких розвивались історичні науки в Галичині, були іншими. Польська влада над Західною Україною, що не припускала автономії в жодному вигляді, та ворожнеча між владою і українським населенням не сприяли українській науці в цілому та українській історії зокрема. Українські кафедри Львівського університету було закрито. Наукове товариство ім. Шевченка тривалий час було позбавлено державних субсидій. Лише добровільна допомога української громадськості, як моральна так і фінансова, та самовіддана праця частини українських вчених зробила можливим те, що українська історична наука цього регіону не лише не вмерла, але й продовжувала розвиватись та досягла нових висот. Більш того, через занепад української історичної науки в Українській РСР у тридцятих роках, Галичина стала єдиною українською територією, де українські вчені могли працювати за більш-менш вільних умов.

Розвиткові сприяв і той факт, що польська влада за усієї своєї ворожості не вмшувалася у внутрішні справи української науки, та не заперечувала її методологічних засад, як це було в Українській РСР. Українська історіографія в Гали-

³⁶ "Український комунізм та радянська російська політика на Україні – анотована бібліографія". – прим. перекл.

³⁷ О. Оглоблин, "Радянська історіографія". – прим. перекл.

³⁸ Мається на увазі робота Д. Дорошенка. – Упор.

чині зберегла найкращі традиції довоєнної історичної науки, а керівництво нею залишилось в руках тих істориків, що належали до школи М. Грушевського. Не менш важливим було й те, що традиційний центр вільної української науки, Наукове товариство ім. Шевченка, збереглося та посіло чільне місце в житті української історичної науки в Галичині. Саме завдяки Науковому товариству ім. Шевченка українська наука у Галичині, позбавлена права мати власні університети, зуміла створити свої наукові центри.

Діяльність українських істориків Наддніпрянської України та зарубіжжя спричиняла значний ідеологічний вплив на українську історичну науку в Галичині. Високий рівень української історіографії Наддніпрянщини двадцятих років викликав в істориків-галичан повагу до її наукових ідей та організації. Особливий вплив спричинила діяльність Всеукраїнської академії наук та її Історичної секції, очолюваної М. Грушевським. Галицькі історики не лише друкували свої праці у виданнях ВУАН та Історичної секції, але навіть брали безпосередню участь у діяльності останньої. Відповідно до духу та традицій об'єднаної української історіографії, М. Грушевський спрямовував зусилля спільноти українських істориків на вирішення загальних проблем української історії, незалежно від державних кордонів та політичних режимів. І коли на початку тридцятих всеукраїнський центр у Києві був знищений та українська історіографія в Українській РСР була придушена, галицькі українські історики продовжували роботу, підтримуючи контакти з українськими вченими-емігрантами у Празі, Варшаві, Берліні та Парижі.

Ситуація, що склалася, зумовила особливу роль істориків-галичан у розвитку сучасної української історіографії і зробила можливим не лише взаєморозуміння українських істориків з усієї України протягом Другої світової війни, але й спільні дії емігрантів-українців з усіх країн вільного світу.

Головним осередком української історичної науки в Галичині залишалось Наукове товариство ім. Шевченка, особливо його історично-філософське відділення, очолюване профе-

сором І. Крип'якевичем. До активних членів відділення належали як старші історики, які починали свою наукову кар'єру ще за часів М. Грушевського (Б. Барвінський, В. Герасимчук, Ф. Голійчук, Д. Коренець, І. Кривецький, Ф. Срібний, О. Терлецький та інші), так і молодші вчені, котрі вперше вийшли на наукову сцену у двадцятих і тридцятих роках (М. Андрусак, І. Витанович, Р. Зубик та інші). Нове покоління з'явилося у тридцятих роках, працюючи у Науковому товаристві ім. Шевченка у професора Крип'якевича (І. Карпинець, Т. Коструба, О. Пріцак та інші).

Потреба спеціалізації та утворення низки комісій стала очевидною для Наукового товариства ім. Шевченка у тридцяті роки, коли воно об'єднувало у своїх лавах вчених старшого і молодшого поколінь, а також перспективних студентів. У зв'язку з цим 1938 р. у складі історично-філософського відділення діяли такі комісії: Стародавньої історії України (голова І. Крип'якевич), новітньої історії України (голова І. Витанович), історичних джерел (голова О. Терлецький). Дослідницька робота стосувалась переважно місцевої історії (Галицько-Волинської держави XIII–XIV ст., Галичини XVIII–XIX ст. тощо), однак інтерес та увага вчених часто виходили за межі місцевих проблем і торкалися питань всеукраїнського значення. Традиція часів М. Грушевського сприяла цьому напрямкові, який продовжили його учні-галичани. Особливий вплив у цьому відношенні мала наукова діяльність старшого покоління істориків, передусім І. Крип'якевича, котрий з успіхом продовжував досліджувати історію козацтва і Козацько-гетьманської держави. Цей напрямок набув більшої ваги на початку тридцятих після ліквідації київського науково-історичного центру, коли львівський центр знов набув загальноукраїнського значення.

Дуже велике значення мало те, що головне видання Наукового товариства ім. Шевченка, його "Записки", його інші видання та публікації історично-філософського відділення містили у першу чергу праці галицьких науковців, емігрантів та (у 1920-х) навіть вчених з радянської України. Там були

надруковані праці М. Андрусяка, Б. Барвінського, М. Чуба-того, М. Кордуби, І. Кривецького, І. Крип'якевича, М. Возняка та інших галичан; а також В. Біднова, І. Борщака, Д. Дорошенка, М. Грушевського, І. Лоського, С. Наріжного, Д. Оляничина, М. Петровського, М. Василенка, А. Яковліва та А. Єршова з Наддніпрянської України.

Окрім видань Наукового товариства ім. Шевченка, було зроблено спробу створити історичне (або історично-філологічне) періодичне видання більш широкого змісту, що могло би містити наукові нариси, науково-популярні статті, документальні матеріали, наукові хроніки, рецензії та бібліографії. Першою і найуспішнішою спробою стало створення щомісячника “Стара Україна”, редагованого І. Кривецьким. Він, однак, проіснував лише два роки (1924–1925). Другим періодичним виданням стало “Сьогочасне і минуле”, редактори І. Раковський та В. Сімович. Воно було засновано 1939 р., але його видання було перерване війною та радянською окупацією; вийшло лише три випуски⁶⁵.

Релігійні та науково-теологічні заклади і товариства також приділяли велику увагу історичним дослідженням, переважно з історії української церкви. Особливої уваги заслуговують видання Українського богословського наукового товариства у Львові, зокрема щоквартальник “Богословія”, що виходив з 1923 по 1939 рр. під редакцією о. Йосипа Сліпого⁶⁶, та “Праці Богословсько-Наукового товариства”, а особливо видання отців-василіян “Записки Чину Св. Василя Великого”, що друкувались у Жовкві між 1924 та 1939 рр., за редакцією о. Йосифа Скрутеня. “Записки ЧСВВ” стали дуже важливим виданням в галузі українознавства, у першу чергу з історії церкви, загальної історії України та історії культури, що згуртувало навколо себе багатьох українських істориків з Галичини та Закарпатської України (М. Андрусяк, Б. Барвінський,

⁶⁵ Наукове товариство ім. Шевченка відновило видання “Сьогочасного і минулого” за кордоном. Два випуски побачили світ 1948 р. під редакцією З. Кузелі.

⁶⁶ Згодом архієпископ Львова та митрополит Галицький.

В. Гаджега, М. Голубець, о. М. Каровець, о. Г. Кінах, о. Т. Коструба, І. Крип'якевич, о. Р. Лукань, о. Й. Скрутень, І. Свенціцький, С. Томашівський, М. Возняк та інші) та емігрантів (Б. Крупницький, І. Лоський, І. Огієнко, Д. Оляничин, А. Петров, В. Січинський, В. Залозецький, В. Заїкін та інші)⁶⁷.

Також заслуговують на увагу видання Львівської Ставропігії (зокрема матеріали з історії Львівського братства XVIII ст.) та Українського національного музею “Літопис національного музею”, 1933–1939 під редакцією І. Свенціцького, а також окремі публікації з історії українського мистецтва, друкарства тощо.

Багато історичних матеріалів місцевого значення друкувались у виданнях місцевих музеїв та краєзнавчих товариств: “Літопис Бойківщини” у Самборі, десять томів між 1931 і 1939 рр.; “Наша Батьківщина”; та інші.

Багато історіографічних праць та матеріалів, переважно науково-популярного змісту друкувались різними українськими громадськими та приватними видавничими закладами або у вигляді журналів чи збірників, або окремими, часто великими за обсягом, виданнями. Зокрема, потрібно назвати: “Літопис Червоної Калини”, журнал (1926–1938) одноіменного видавництва, що вміщував багато статей та матеріалів, переважно мемуарів з історії українських визвольних змагань XX ст.; збірники “Українська книга”, видані Є. Ю. Пеленським (видавництво “Бистриця”), п'ять томів вийшли між 1937 та 1945 рр.; “Літературно-Науковий Вісник”, 1922–1932, та “Вісник”, 1933–1939, що видавав Дмитро Донцов; “Життя і Знання”, 1927–1939; та інші.

Окремо було видано: “Велика Історія України” М. Голубця, редактор І. Крип'якевич, Львів, 1935; друге видання, Він-

⁶⁷ Див. “Index Analectorum OSBM”. Серія перша, т.т. I–VI, Рим, 1949. Усього було видано шість томів, однак випуски 3–4 тома VI було втрачено через війну та советську окупацію у 1939 р. 1949 р. у Римі отці-василіяни відновили видання “Analecta OSBM” (переважно латинською мовою).

ніпег, 1949; “Історія українського війська” І. Крип’якевича та Б. Гнатевича, Львів, 1936, друге видання Віннепег, 1953; “Історія української культури” І. Крип’якевича, Львів, 1937; усі ці праці надрукувало видавництво І. Тиктора.

Також варто назвати історичні розділи “Української Загальної Енциклопедії”, редактор І. Раковський (тт. I–III, 1930–1935), колективну працю істориків Галичини та емігрантів.

Проблеми української історії та у першу чергу історії західно-українських земель посідають важливе місце у польській історіографії, особливо у Галичині та на Волині. Польське історичне товариство у Львові у своїх головних виданнях, таких, як “Kwartalnik Historyczny” та “Archiwum Towarzystwa Historycznego”, окрім публікацій польських вчених, що висвітлювали українську історію, також друкували праці українських істориків (С. Томашівського, М. Кордуби, Б. Барвінського, М. Андрусяка та інших). Товариство видавало журнал “Ziemia Czerwieńska”, присвячений історії Галичини. Правничо-історичне товариство у Львові видавало “Przewodnik Historyczno-Prawny”, де друкувались і українські вчені (М. Чубатий, В. Заїкін та інші.) Журнал “Biblioteka Lwowska” вміщував багато польських досліджень з історії Галичини і Львова. “Rocznik Wolyński” видавався у Рівному та вміщував нариси з історії та культури Волині⁶⁸.

Іван Крип’якевич (нар. 1886 р.) був найвизначнішим українським істориком у Галичині. Він походив із давнього роду служителів церкви з Холмщини. Студент М. Грушевського у Львівському університеті, він присвятив себе вивченню історії козацтва XVII ст., історії Галичини та історичної географії західноукраїнських земель. Він почав друкувати свої праці, переважно джерелознавчі, ще у 1904 р. у “ЗНТШ”. У 1919 році він був призначений приват-доцентом Кам’янець-Подільського університету, однак за часів Польщі був змушений працювати викладачем університету і навіть на декілька

⁶⁸ Названі лише найважливіші видання.

років покинути Галичину. Незважаючи на неможливість брати участь в офіційній академічно-дослідницькій роботі, І. Крип'якевич не лише не припинив науково-дослідну діяльність, однак навіть згуртував у Львові навколо Наукового товариства ім. Шевченка групу молодих студентів, які вивчали історію України. У 1939 р. І. Крип'якевич був призначений завідуючим кафедрою історії України Львівського державного університету ім. Франка та очолив Львівське відділення Інституту історії України Академії наук Української РСР. Подальші події перервали його професорську діяльність, однак І. Крип'якевич продовжував дослідну роботу та очолював групу українських істориків у Львові у 1943–1944 роках. Сучасні політичні умови значною мірою обмежили роботу І. Крип'якевича, він зазнає суворої цензури за свою приналежність до так званої “школи Грушевського”, однак цей заслужений український вчений, співробітник Інституту історії Академії наук Української РСР, не припиняє своєї наукової діяльності і сьогодні.

Свою найбільшу увагу Крип'якевич зосередив на історії доби Хмельницького, зокрема на процесі утворення української Козацько-гетьманської держави. Його “Студії над державою Богдана Хмельницького”⁶⁹, які він друкував у декіль-

⁶⁹ I “Рада”, II “Генеральна старшина”, “ЗНТШ”, т. СXXXIX–СXL; III “Державні межі”; IV “Дороги”, там же, т. СXLIC–СXLV; V “Гетьманські універсали”; VI “Суд”, там же, т. СXLVII; VII “Військо”, VIII “Каталог полковників 1648–1657 рр.”, IX “Держава Богдана Хмельницького (загальні уваги)”, там же, т. CLI.

У цій же серії, однак не включені автором до “Нарисів”: “Серби в українському війську (1650–1660)”, “ЗНТШ”, т. СXXXIX; “Український державний скарб за Богдана Хмельницького”, там же, т. СXXX; “До історії українського державного архіва в XVII в.”, там же, т. СXXXIV–СXXXV; “Вольний порт в Старім Бихові 1657 р.”, “Науковий збірник Історичної секції ВУАН за рік 1929 р.”, Київ; “З українсько-московської пограничної переписки”, “ЗНТШ”, т. CL.

Дещо остеронь стоять такі праці, як: “Скарби Хмельницького”, “ЗНТШ”, т. ХСVI; “З козацької сфрагістики”, “ЗНТШ”, т. СXXIII–СXXIV; “Учитель Богдана Хмельницького (Андрій Гонцель Мокрський)”,

кох випусках “ЗНТШ” протягом двадцятих-тридцятих років (та окремими репринтами), базувались на багатому документальному матеріалі, зібраному ним в польських, українських та російських архівах, і є найзначнішим внеском до історіографії Хмельниччини.

Окрім своєї основної діяльності І. Крип’якевич надрукував надзвичайно багато наукових трактатів, статей, матеріалів і рецензій. Він також написав багато цікавих науково-популярних статей з різних питань загальної історії України (переважно XVII ст.) та з історії Західної України, переважно Галичини і Львова. Серед них потрібно відзначити історіографічні огляди (узагальнюючі або присвячені окремим історикам).

У своїх наукових працях двадцятих і тридцятих років І. Крип’якевич постає представником державницького напрямку в українській історіографії, який одночасно повністю визнає значення соціального та економічного факторів. Характерним для Крип’якевича є те, що він не тільки піддає глибокому аналізу окремі історичні явища, але й на основі цього аналізу прагне досягти синтезу в рамках усієї української історії. Він також написав серію загальних академічних курсів з історії України.

Якщо Крип’якевич працював переважно на терені Наукового товариства ім. Шевченка, то два інших українських історика, старші учні Грушевського – С. Томашівський та М. Кордуба – представляли українську історіографію головне у закордонному науковому житті.

Степан Томашівський (1875–1930), приват-доцент кафедри австрійської історії Львівського університету, якого Перша світова війна та відновлення української держави на

“ЗНТШ”, т. СХХХІІІ; “Монети Б. Хмельницького і П. Дорошенка”, “Стара Україна”, 1924; “Остафій Астаматій (Остаматенко), український посол в Туреччині 1670-х рр.”, “Україна”, т. VI, Київ, 1928; та інші.

Під час останньої війни Крип’якевич продовжував дослідження держави Богдана Хмельницького. Нещодавно він опублікував монографію “Богдан Хмельницький”, Київ, 1954.

деякий час відірвали від наукової діяльності та навіть від Галичини, 1926 р. став приват-доцентом, а 1930 р. професором кафедри історії Сходу Ягеллонського університету у Кракові. Його наукові праці цього періоду стосуються історії української Церкви та історії княжої доби. Найважливішими з них є: “Предтеча Ізидора. Петро Акерович, незнаний митрополіт Руський (1241–1245)” у “Записках Чина СВВ”, т. II, №№ 3–4, 1927, і окремо; “Петро – перший уніатський митрополіт Руси-України”, Львів, 1928; “Боярин чи ігумен?”, “Записки Чина СВВ”, т. III, №№ 1–2, 1928; “До історії Перемишля і його єпископської катедри”, там же; та “Вступ до історії Церкви на Україні”, “Записки Чина СВВ”, т. IV, №№ 1–2, 1932; друге видання вийшло у Філадельфії на початку сорокових. На увагу заслуговують також наступні праці Томашівського: “До історії перелому Хмельниччини”, “Ювілейний збірник ВУАН на пошану академіка Д. І. Багалія”, Київ, 1927, вийшла також окремо; та “Нова теорія о початках Русі”, “Kwartalnik Historyczny”, т. 43, I, та окремо, Львів, 1930 (у ній розглядається концепція В. Пархоменка).

Разом з В. Липинським С. Томашівський є засновником української державницької історіографії.

Мирон Кордуба (1876–1947), колишній професор Чернівецького університету, розгорнув широку наукову та викладацьку діяльність. Він став професором Варшавського університету, і ця посада надала йому можливість репрезентувати українську історіографію перед польським та закордонним науковим світом. Він брав активну участь у конгресах істориків як у Польщі, так і за її межами, розповсюджуючи докладні дані про розвиток української історичної науки в усіх українських землях та за кордоном. Кордуба писав нариси з сучасної української історіографії для Міжнародної конференції істориків Східної Європи у Варшаві (1928) та для Міжнародних історичних конгресів: VII-го у Варшаві (1993 р.) та VIII-го у Цюриху (1938 р.). Ці огляди були видані французькою мовою. Більше того, Кордуба також опублікував ба-

гато статей і рецензій з питань історії України у польських, німецьких (“Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”) та французьких (“Le Monde Slave”) періодичних виданнях. М. Кордуба здійснював частину своїх досліджень в Українському науковому інституті у Варшаві разом із Комісією з вивчення українсько-польських проблем, котра видавала щотижневий “Бюлетень польсько-український”, та зосередив свою діяльність переважно на історії Галицько-Волинської держави та Західної України в цілому. Він опублікував нарис “Західне пограниччя Галицько-Волинської держави в XIII ст.”, “ЗНТШ”, тт. СXXXVIII–СXL, Львів, 1925; та серію інших праць, нарис “Історія Хмельниччини і Підляшшя”, т. I, Краків, 1941. Кордуба також цікавився козацьким періодом та опублікував працю “Богдан Хмельницький у Белзщині і Холмщині”, Краків, 1941; він також був автором розділу, присвяченого історії Речі Посполитої часів Хмельниччини: “The Region of John Casimir: part I, 1648–54”^{39*} у широко відомій праці “The Cambridge History of Poland”, vol. I, “From the Origin to Sobieski (to 1696)”^{40*}, Кембрідж, 1950.

Під час Другої світової війни Кордуба переїхав до Львова, де продовжував вивчати історію західноєвропейських земель періоду середньовіччя. Важкі умови німецької окупації та переслідування з боку радянської влади перервали його наукову діяльність та прискорили його смерть.

Серед інших істориків старшого покоління треба назвати наступних:

Іван Кревецький (1883–1940) працював переважно у галузі української історіографії. Найважливішою його публікацією була: “Українська історіографія на переломі”, “ЗНТШ”, тт. СXXXIV–СXXXV. Він працював також над історичною бібліографією.

Богдан Барвінський досліджував добу Мазепи. Він опублікував нариси: “Слідами гетьмана Мазепи”, “ЗНТШ”,

^{39*} “Правління Яна Казимира: частина I, 1648–54”. – прим. перекл.

^{40*} “Кембрізька історія Польщі”, т. I, “Від початків до Собеського (до 1696 р.)”. – прим. перекл.

т. СХХІХ, 1920 та т. СХLІХ, 1926; “До побуту Орлика в Станіславові”, “Ювілейний збірник ВУАН на пошану академіка М. С. Грушевського”, Київ, 1928; та генеалогічне дослідження “Конашевич в Перемиській землі в XV–XVI ст.”, “ЗНТШ”, т. С.

Василь Герасимчук (1880–1944) вивчав період гетьманування Б. Хмельницького та І. Виговського, найзначнішою його працею є: “До питання про статті Б. Хмельницького”, “ЗНТШ”, т. С. Його збірка матеріалів з історії Хмельниччини з польських джерел, підготовлена для Археографічної комісії ВУАН, не була видана.

Омелян Терлецький досліджував історію Галичини ХІХ ст., зокрема події 1848 р.

Микола Чубатий (нар. 1889 р.), професор Українського таємного університету та Богославської академії у Львові, вивчав питання історії українського права та української Церкви. Він видав монографію: “Державно-правне становище українських земель Литовської держави”, “ЗНТШ”, тт. СХХХІV–СХХХV, СХLІV–СХLV, та окремо, Львів, 1926; нарис “Правне положення Церкви в Козацькій Державі ХVІІ–ХVІІІ ст.”, “Богословія”, т. I–II, 1925; історіографічні огляди “Literatur der ukrainischen Rechtsgeschichte in den Jahren 1919–1929”^{41*}, “Przewodnik Historyczno-Prawny”, т. I–II, 1930, та окремо, Львів, 1931; та “Gegenstand der Geschichte des ukrainischen Rechtes”^{42*}, “Contributions à l’histoire de l’Ukraine au VII-e Congrès International des sciences historiques, Varsovie, aout, 1933”, Львів, 1933.

Крім того, М. Чубатий також написав курси лекцій для студентів університету з історії українського права: “Огляд історії українського права. Історія джерел та державного права”, тт. I–II, Львів, 1921; друге видання, Львів, 1922; третє видання, Мюнхен, 1947 (циклестиль); та з історії української Церкви: “Історія української Церкви”, чч. I та II, Schloss Hirschberg, 1946, на циклестилі. Проф. Чубатий жив у Сполуче-

^{41*} “Література з історії українського права в роках 1919–1929”. – прим. перекл.

^{42*} “Предмет історії українського права”. – прим. перекл.

них Штатах з 1939 р., працював у Науковому Товаристві ім. Шевченка, та з 1944 р. був редактором “The Ukrainian Quarterly”. Він продовжує свої дослідження історії Церкви.

Микола Андрусяк (нар. 1902 р.), випускник Львівського університету, пізніше приват-доцент та професор Українського Вільного Університету у Мюнхені, присвятив себе вивченню історії Козацько-гетьманської доби. Він написав нариси: “До історії боротьби між Петром Дорошенком та Петром Суховієм у 1668–1669 рр.”, “ЗНТШ”, т. CL, 1929; “До історії правобічних козаків у 1689–1690 рр.”, “ЗНТШ”, т. С, 1930; “Павло Тетеря як член Ставропігійського Братства у Львові”, “ЗНТШ”, т. CLI, 1931; “Зв’язки Мазепи з Станіславом Лещинським і Карлом XII”, “ЗНТШ”, т. CLII, ч. I, 1933; “Гетьман Іван Мазепа як культурний діяч”, “Мазепа”, т. II, Варшава, 1939; та інші; а також монографію “Мазепа і Правобережжя”, Львів, 1938. Андрусяк також вивчав окремі проблеми церковної історії сімнадцятого століття: монографія “Józef Szumlanski, pierwszy biskup unicki lwowski, 1667–1708”^{43*}, Львів, 1934; нарис “Іван Хлопецький, перемиський православний єпископ-номінат в 1632–1633 рр.”, “ЗНТШ”, т. CXLVII, 1927; та інші; з української історіографії: нарис “До питання про авторство Літопису Самовидця”, “ЗНТШ”, т. CXLIX, 1928; та серію історіографічних оглядів у виданнях: “Літопис Червоної Калини”, Львів, 1932, №№ 9–10; “Kwartalnik Historyczny”, т. 48, Львів, 1934; “Праці Українського Наукового Інституту в Америці”, “I. Збірник Українського Наукового Інституту в Америці”, Сен-Пол (Міненаполіс) – Прага, 1939; з історії Галичини дев’ятого століття, зокрема нарис “The Ukrainian Movement in Galicia”^{44*} у “The Slavonic and East European Review”, т. XIV, №№ 40–41, Лондон, 1935–1936; в галузі старої історії України: нарис “Останні Романовичі”, “Науковий збірник Українського Вільного Університету.

^{43*} “Йосип Шумлянський, перший уніатський єпископ Львова, 1667–1708”. – прим. перекл.

^{44*} “Український рух в Галичині”. – прим. перекл.

Ювілейне видання”, т. V, Мюнхен, 1948. Нарешті Андрусак написав курси з історії України: “Історія України. I. Княжа доба”, Прага, 1941; та “Історія Козаччини”, Мюнхен, 1946, (циклестилеве видання).

Михайло Возняк (1881–1954), історик літератури, приділив багато уваги невирішеним проблемам української історії та історіографії. Він опублікував нарис “Хто ж автор Літопису Самовидця?”, “ЗНТШ”, т. СLIII, ч. I, 1933; монографію “Псевдо-Кониський і Псевдо-Полетика (“Історія Русов” у літературі і науці)”, Львів, Київ, 1938; цінний документальний матеріал “Бендерська Комісія по смерті Мазепи”, т. I, Варшава, та серію біографічних нотаток, присвячених Мазепі, особливо датам його народження і смерті.

о. Йосафат-Іван Скрутень (1894–1951) особливо цікавився проблемами історії Української греко-католицької церкви. Він опублікував, головним чином у “Записках ЧСВВ”, серію джерелознавчих нарисів та статей, присвячених біографії Святого Йосафата Кунцевича та історії Василянського Ордену в Україні. Особливої уваги заслуговують його нариси-біографії Отців-Василіян (на основі зібрання рукописів митрополита Лева Кишки): “Записки ЧСВВ”, т. I–IV, 1924–1932; про “Синопис” монастиря у Підгірцях, “Записки ЧСВВ”, т. I, III, IV; та нарис “Un demi siècle d’Histoire de l’ordre des Basiliens”^{45*}, Варшава, 1953.

о. Теодосій-Теofil Коструба (1907–1943), історик, котрий передчасно пішов з життя, опублікував серію нарисів і статей з історії української Церкви княжої доби, частина яких увійшла до його збірника “Нариси з церковної історії України X–XIII століття”, Львів, 1939; друге видання, Торонто, 1955. о. Коструба також досліджував історію Галицько-Волинської держави та історію Галичини, друкуючи (починаючи з 1929 р.) результати своїх розшуків у “Записках Наукового Товариства ім. Шевченка” (т. CL), у “Записках ЧСВВ”, “Богословії” та інших виданнях. Він також переклав “Галицько-Волинський

^{45*} “Півстоліття історії ордену Василян”. – прим. перекл.

Літопис” сучасною українською мовою (з анотаціями), що вийшов двома частинами у Львові 1936 р.⁷⁰.

о. Роман Степан Лукань (1907–1943) досліджував деякі проблеми історії української Церкви (зокрема, історію монастирів) та історії культури (преси та бібліографії).

Ілля Витанович (нар. 1899 р.) присвятив свою увагу питанням економічної та соціальної історії України, відзначимо працю “Історія і сучасний стан західно-українського села”, Подебради, 1935, циклестилеве видання; та нариси з історії соціально-політичної думки на Україні у дев’ятнадцятому – двадцятому століттях – присвячені О. Русову, М. Туган-Барановському, В. Навроцькому та іншим.

Іван Карпинець працював у тій самій галузі, згадаємо його нарис “Галицькі залізні гуті та їх продукція в рр.1772–1848”, “ЗНТШ”, т. CLIV, 1937.

Роман Зубик досліджував історію цін у п’ятнадцятому – сімнадцятому століттях.

Омелян Пріцак (нар. 1919 р.) працював над політичною історією періоду Мазепи. Представник молодшого покоління галицьких істориків (до Другої світової війни), студент професора Крип’якевича, він опублікував нарис “Іван Мазепа і княгиня Анна Дольська”, “Мазепа”, т. II, та склав докладну бібліографію Мазепи і його доби для третього тому збірника “Мазепа”, який, однак, не був виданий через війну⁷¹. Період Мазепи також досліджував о. доктор Павло Хрущ, який опублікував деякі результати своїх розшуків у “Записках ЧСВВ” (VI, 1–2)⁷².

Слід також відмітити роботи Адріана Копистянського, видавця матеріалів з історії Львівської Ставропігії вісімнадця-

⁷⁰ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Jahrbücher für Geschichte Osteuropas”, 1937, № 1.

⁷¹ У 1948 р. О. Пріцак опублікував нарис “Союз Хмельницького з Туреччиною 1648 р.”, “ЗНТШ”, т. CLVI, Мюнхен, 1948. Подальші дослідження О.Пріцака мають декілька напрямків, переважно присвячені орієнталістиці.

⁷² Його монографія “Іван Мазепа до гетьманства” все ще не опублікована.

того століття⁷³ та о. Андрія Іщака (1887–1941) з історії Церкви: “Унійні і автокефальні змагання на українських землях від Данила до Ізидора”, “Богословія”, Львів, т.т. I, II, V, 1923, 1924, 1927; “De Zacharia Корыстеньскыи еіуске Palinodia”^{46*}, “Богословія”, т.т. VIII, IX, 1930–1931.

Микола Голубець (1892–1942) опублікував багато нарисів з історії України та українського мистецтва. Він є автором “Великої історії України”, виданої І. Тиктором, Львів, 1935; друге видання, Вінніпег, 1949.

Зазначимо також, що наукові і науково-популярні та звичайні періодичні видання і книжки в Галичині періоду тридцятих-сорокових років містили чимало нарисів, статей та матеріалів з історії Галичини, присвячених, зокрема, українському національному відродженню. Тут слід відзначити праці декількох авторів: Амврозій Андрохович, “І.Лаврінський, один з піонерів українського відродження в Галичині”, “ЗНТШ”, т. СХХVIII, 1919; Іван Брик, “Слов’янський з’їзд у Празі 1848 р. і українська справа”, там же, т. СХХIX, 1919; Кирило Студинський, “Матеріали для історії культурного життя в Галичині в 1797–1857 рр.”, “Українсько-Руський Архів”, т. XIII–XIV, Львів, 1920; о. Тит Войнаровський, “Das Schicksal des ukrainischen Volkes unter polnischer Herrschaft”^{47*}, Відень, 1921; Кость Левицький, “Історія політичної думки галицьких українців 1848–1918”, тт. I–II, Львів, 1926–1927, та його ж “Історія визвольних змагань Галицької України 1914–1918”, Львів, 1929–1930; та багатьох інших.

Друга світова війна спричинила чимало змін та труднощів існуванню української історичної науки в Галичині. Протягом першої радянської окупації права української науки та вищої освіти формально були в Галичині визнані. Польський університет Яна Казимира у Львові був трансформований в Ук-

⁷³ Він також опублікував популярне видання “Історії Руси”, т.т. I–III, Львів, 1931–1933.

^{46*} “Про Захарію Копистенського та його Зречення”. – прим. перекл.

^{47*} “Доля українського народу під польським пануванням”. – прим. перекл.

раїнський державний університет ім. І. Франка, а українські професори, котрих польська влада позбавляла можливості викладати в університетах, були призначені викладачами. І. Крип'якевич був призначений завідувачем кафедри історії України, на факультеті також працювали історики О. Терлецький (кафедра всесвітньої історії), М. Андрусак (короткий час) та інші. Це надало можливість об'єднати молодих студентів, які вивчали історію у Львівському університеті, на історичному факультеті у І. Крип'якевича. Львівський державний університет почав видавати “Записки Історичного та Філологічного Факультетів”, де друкувались праці українських істориків Львова та Києва⁷⁴. Цей факт мав певне значення для подальшого розвитку української історіографічної науки.

Однак, разом з цим, радянська окупація Галичини призвела до великих втрат української науки, зокрема історичної. Перш за все, усі довоєнні^{48*} публікації були заборонені, а деякі роботи, що були готові до друку або навіть у друці, знищені.

Було втрачено цілі серії видань Наукового товариства ім. Шевченка, особливо найсвіжіші тоді томи “Записок” (“ЗНТШ”, т. CLVI, Праці історично-філологічного відділення)⁷⁵, та “Сьогодні і минулого” (т. IV). Нові видання Української Богословської академії та Богословського наукового товариства були знищені. Втрачено було також останні випуски “Записок ЧСВВ” (т. VI, №№ 3–4). Подібна доля випала й приватним виданням.

Наукове товариство ім. Шевченка на початку 1940 р. було трансформовано у Львівське відділення Академії наук Української РСР, частиною якого був Інститут історії України (офіційно – відділення київського інституту), очолюваний професором І. Крип'якевичем. В ньому працювали О. Терлецький, В. Герасимчук, Йосип Пеленський, Ф. Срібний, Фе-

⁷⁴ Зокрема, нариси Н. Полонської-Василенко та О. Оглоблина.

^{48*} Тобто до вересня 1939 р. – прим. перекл.

⁷⁵ Пізніше (у 1948 р.) том CLVI “ЗНТШ” побачив світ за кордоном, але мав вже інший зміст.

дір Голійчук, І. Карпинець та інші. Співробітники інституту працювали переважно над історією західноукраїнських територій (переважно дев'ятнадцятого століття) та збирали матеріал для відповідних розділів великої "Історії України", що тоді готувалася київським інститутом. Науковці львівського відділення разом з київськими істориками взяли участь у засіданні історично-філософського відділення Академії наук Української РСР, що відбулося у Львові весною 1941 р.

Наукова робота львівського відділення повинна була здійснюватись у рамках "марксизму-ленізму" і перебувала під суворим контролем установ радянської влади.

Становище історичної науки протягом німецької окупації Галичини 1941–1944 рр. не набагато відрізнялося від попереднього періоду. Львівський університет був ліквідований. Відділення Академії наук було залишено, однак будь-яку наукову діяльність було заборонено. Наукове товариство ім. Шевченка не було дозволено відновити навіть у вигляді науково-дослідного інституту. Німецька окупаційна влада заборонила видання будь-яких історичних праць за винятком дуже обмеженої за обсягом навчальної літератури.

Однак навіть за таких важких обставин львівські історики не припинили своєї роботи. Використавши можливість існування професійної асоціації науковців, відновила свою наукову діяльність історично-філологічна секція Наукового товариства ім. Шевченка. Найбільш жваво продовжував працювати історичний підвідділ та історичний кабінет, які очолював професор Крип'якевич. Наукові зібрання істориків відбувались 1943 та 1944 років під головуванням професора Крип'якевича за участю усіх українських істориків, які перебували тоді у Львові (Б. Барвінський, С. Білецький, Ф. Голійчук, І. Карпинець, М. Кордуба, І. Левкович, о. Р. Лукань, В. Мацяк, Ф. Срібний, О. Терлецький, І. Витанович та інші), а також істориків з Наддніпрянщини, котрі тоді перебували у Львові (В. Дубровський, О. Оглоблин, Н. Полонська-Василенко).

Тоді ж було підготовлено до друку чимало наукових нарисів, однак їх можна було публікувати лише у формі корот-

ких статей або заміток у газетах, що тоді виходили, або у літературному часопису “Наші Дні” (Львів, 1942–1944). Єдиною великою працею, яку цій групі вдалося видати, була історично-археологічна монографія професора Ярослава Пастернака “Старий Галич”, Краків-Львів, 1944. Окрім неї, побачили світ також декілька науково-популярних нарисів (написаних, зокрема, проф. Кордубою) та підручники (перевидання “Історії України” Д. Дорошенка, Краків-Львів, 1942).

БІБЛІОГРАФІЯ

“Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка” за 1920–1930 рр., Львів; Нариси з української історіографії 1920–1930-х рр. Д. Дорошенка, І. Крип’якевича, І. Борщака та М. Андрусика (див. вище); Некрологи на українських істориків у “ЗНТШ” (т. СІІ, Львів, 1931 – С. Томашівський), “Україна” (Париж, № 4, 1950 – І. Кривецький; № 6, 1951 – С. Томашівський), “Analecta OSBM” (серія II, секція II, т. I–VII, Рим, 1949 – о. Роман Степан Лукань та о. Теодосій Теофіл Коструба), та в інших виданнях; “Стара Україна”, Львів, 1924–1925, хроніка; I. Mirtschuk, “Mirtschuk, “Ukrainische Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg”^{49*}, “Mitteilungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Instituts in Berlin”, т. I, Берлін, 1927; “Сьогочасне і минуле”, тт. I–III, Львів, 1939, хроніка; С. Наріжний “Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами”, частина I, Прага, 1942; “Сьогочасне і минуле”, т. I, Мюнхен – Нью-Йорк, 1948; В. Мацяк, “Галицько-Волинська держава 1290–1340 рр. у нових дослідках. Огляд історіографії та проблематики”, Аугсбург, 1948; (Є. Ю. Пеленський), “Історія Наукового Товариства ім. Шевченка”, Нью-Йорк – Мюнхен, 1949; “Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка”, № 75, Мюнхен, 1949; “Енциклопедія Українознавства”, т. I, Мюнхен – Нью-Йорк, 1949, т. II, Париж – Нью-Йорк, 1952; В. Дорошенко, “Огнище української науки. Наукове товариство ім. Шевченка”, Нью-Йорк – Філадельфія, 1951.

Історіографія Карпатської України

Пропонуємо короткий огляд історичних праць про Карпатську Україну, оскільки дана тема не була висвітлена в “Огляді української історіографії” Д. Дорошенка.

^{49*} І. Мірчук, “Українське Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові”. – прим. перекл.

Історіографія Карпатської України була започаткована ще наприкінці вісімнадцятого століття. Першим істориком Закарпатської України (Руси) був головний абат монастиря Василіян у Мукачеві Іоаннікій Базилович (1742–1831), автор праці “*Brevis notitia foundationis Theodori Koriathovis pro religiosis Ruthenis in monte Csernek ad Munkacs*”^{50*}, тт. I–IV, Касовія, 1799–1804.

У дев'ятнадцятому столітті проблеми історії Карпатської України та її Церкви вивчали: о. Михаїл Лучкай, головною працею котрого була “*Historia Carpatho-Ruthenorum sacra et civilis*”^{51*}, чотири томи (залишились у рукопису); Адольф Добрянський (1817–1902); о. Олександр Духнович (1803–1865): “Історія Пряшевської єпархії (в Угорській Русі)”, у перекладі о. К. Кустодієва, 1877; о. Іван Дулішкович: “Исторические черты угро-русского народа”, тт. I–II, Ужгород, 1875–1877; о. Юрій Жаткович (1855–1920), чиєю чільною працею була “Етнографічна історія Угро-русов”, 1895, частина опублікована Науковим товариством ім. Шевченка, 1905. Були й інші автори, якщо не згадувати угорських та німецьких дослідників, наприклад Г. І. Бідермана та інших.

Дослідження історії Карпатської України розширились у двадцятому столітті: праці Олексія Петрова, професора С.-Петербурзького університету, зокрема його “Материалы для истории Угорской Руси”, тт. I–VII, С.-Петербург, 1906–1923; Іларіон Свенціцький, пізніше директор Українського Національного музею у Львові та професор Львівського державного університету, основні праці: “Материалы по истории возрождения Карпатской Руси”, “Сборник Галицко-Русской Матрицы”, Львів, 1905, 1908; “Обзор сношений Карпатской Руси с Россией в 1-ую половину XIX в.”, “Известия отделения русского языка и словесности Имп. Академии Наук”, т. XI, книга 3, та вийшла окремо, С.-Петербург, 1906; Антоній Годінка (1864–1946), професор Будапештського університе-

^{50*} “Короткі початки фонду теологів-русинів Теодора Коріятовича на горі Черняк біля Мукачева”. – прим. перекл.

^{51*} “Історія Карпатської Русі церковна та громадська”. – прим. перекл.

ту, основні праці: “A Munkácsi Görög-Katholikus Püspökség Története”^{52*}, Будапешт, 1909; та “A Munkácsi Gör. Szeprti Püspökség Okmánytára”^{53*}, т. I, Унгвар^{54*}, 1911; Євген Перфецький (1888–1947), “Обзор угро-русской историографии” в “Известиях отделения русского языка и словесности Имп. Академии наук”, т. XIX, книга I, Петроград, 1914; та “Угорська Русь-Україна в XVIII ст.” в “Україні”, тт. III–IV, 1917; декілька праць написав Гіядор Стрипський; Степан Томашівський написав статті “Угорська Русь”, у збірнику “Український народ в его прошлом и настоящем”, т. II, Петроград, 1916; та “Студії О. Петрова до історії Угорської Руси” у “ЗНТШ”, т. LXXXI, 1908; о. Василь Гаджега та інші.

Після Першої світової війни дослідження історії Карпатської України помітно розширилися. Ці дослідження здійснювалися як у Карпатській Україні, так і поза її межами. Їх центром стало товариство “Просвіта” в Ужгороді, котре опублікувало чимало історичних матеріалів у своєму “Науковому Збірнику”, чотирнадцять томів якого побачили світ⁷⁶. Багато нарисів, статей та документальних матеріалів з історії Карпатської України були опубліковані у “Записках ЧСВВ” та в інших галицьких і закордонних виданнях.

Над проблемами карпато-української історії працювали: професор Олексій Петров (помер 1932 р.)⁷⁷, “Karpatoruské pomístní názvi z polov. XIX a počátku XX st.”^{55*}, Прага, 1929;⁷⁸

^{52*} “Історія Мукачеської греко-католицької єпархії”. – прим. перекл.

^{53*} “Архів документів мукачеської єпархії”. – прим. перекл.

^{54*} Ужгород. – прим. перекл.

⁷⁶ Рецензовані Д. І. Дорошенком: перші три томи “Наукового збірника” у “Записках історично-філологічного Відділу ВУАН”, тт. VII–VIII, Київ, 1926.

⁷⁷ Д. І. Дорошенко написав некролог по О. Петрову: “A. L. Petrov (Nachruf)” (“О. Л. Петров (Некролог)”. – перекл.) у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, т. VI, № 3, 1932; також “Памяти А. Л. Петрова” у “Живая Мысль”, т. V, Прага, 1932.

^{55*} “Карпаторуські географічні назви першої половини XIX та початку XX ст.”. – прим. перекл.

⁷⁸ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven”, т. VI, № 2–3, 1931.

“Древнейшие грамоты по истории Карпаторусской Церкви и иерархии, 1391–1498”, Прага, 1930; “Задачи Карпаторусской историографии”, Прага, 1930;⁷⁹ Антоній Годінка, “Documenta Koriatovisciana et fundatio Monasterii Munkacsensis”, у “Analekta Ordinis S. Basilii Magni” серія II, відділ II, т. I (VII), збірник 2–3, 4, т. II (VIII), зб. 1–2, Рим, 1950, 1953, 1954; Іларіон Свенціцький, “Культурно-національний рух на Закарпатті і в Галичині в XVIII–XIX в.”, “Сьогодні і минуле”, т. I, 1939; Євген Перфецький, професор університету у Братиславі, вивчав середньовічну історію Закарпаття, джерела та історіографію, зокрема написав: “Sociálne-hospodářské poměry Podkarpatské Rusi ve století XII–XIV”^{56*}, Братислава, 1924; “Nejdůležitější studie o dějinách Podkarpatské Rusi”^{57*}, “Sborník filozofické fakulty univ. Komenského v Bratislavě”, №№ 1–8, 1922, та інші; о. Василь Гаджега (1864–1938) з давньої історії Закарпаття та історії Церкви, зокрема “О переселенні Князя Федора Коріятовича до Мадярщини”, Ужгород, 1929; “Князь Федір Коріятович і Марморощ”, Ужгород, 1930–1931; див. також “Записки ЧСВВ”, т. IV, №№ 1–2; о. Гліб Кінах з історії Церкви, там же, т. I, №№ 2–3, т. II, №№ 1–2, т. III, №№ 3–4, т. IV, №№ 1–2; Олександр Мицюк, професор Українського Вільного Університету у Празі, “Нариси соціально-економічної історії Підкарпатської Русі”, тт. I–III; Василь Пачовський (1878–1942), автор науково-популярної історії Закарпатської України “История Подкарпатской Руси”, Ужгород, 1921; друге видання – “Історія Срібної Землі”, Ужгород, 1939; третє видання – “Історія Закарпаття”, Регенсбург, 1947; та інші. Науково-популярною за характером є стаття М. Андрусика “Нарис історії Карпатської України” у збірнику “Карпатська Україна”, Львів, 1939.

⁷⁹ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, т. VI, № 3, 1931.

^{56*} “Соціально-економічне становище Карпатської Русі у XII–XIV ст.” – перекл.

^{57*} “Найважливіші праці з історії Карпатської Русі”. – прим. перекл.

БІБЛІОГРАФІЯ

Є. Перфецкий, “Обзор угро-русской историографии”, “Известия отделения русского языка и словесности Имп. Академии Наук, т. XIX, кн. I, Петроград, 1914; Огляд історіографії Карпатської України Йозефа Ракца, “Revue d'histoire comparée”, Будапешт, 1944.

Українська історіографія за межами України

Оскільки впродовж останніх десятиліть становище української історіографії на Наддніпровській Україні ставало все більш залежним від політичного фактору – антинаціональної та антидемократичної політики радянської влади, а розвиток української науки у Галичині гальмувався політичними та економічними утисками з боку польського уряду, українська історична наука за кордоном набула великого значення. Незважаючи на те, що поле її діяльності було дуже обмежене та ненадійне у фінансовому плані, що стосувалось як досліджень, так і публікацій, вона була майже повністю вільною у політичному, академічному та ідейно-методологічному аспекті. Це правда, що вона була відірвана від власного ґрунту та позбавлена доступу до історичних першоджерел, що знаходились на території СРСР та Польщі. Однак, з іншого боку, лише емігрантська наука могла вільно використовувати закордонні історіографічні та документальні матеріали, що до того часу залишались маловідомими або абсолютно невідомими українській історіографії, та встановила контакти з західноєвропейською та світовою наукою, що мало неоціненне значення для майбутнього. Після Другої світової війни українська історіографія могла розвиватися вільно лише за межами Батьківщини, в умовах еміграції. З цієї причини огляд української історичної науки за кордоном слід поділити на два періоди: до та після Другої світової війни.

Відповідно до місць розселення українських емігрантів у двадцятих і тридцятих роках основними центрами української історичної науки за кордоном були: Прага, Варшава, Берлін та у деякій мірі Париж і Рим. Найбільше значення

серед них належить, безумовно, Празі, де були зконцентровані найкращі сили українських емігрантів та де надавалася правова та фінансова допомога з боку Чехословацької Республіки, котра не накладала на українську науку жодних політичних чи ідеологічних обмежень або надмінних зобов'язань. Існування Українського Вільного Університету у Празі (створеного 1921 р. у Відні та переведеного до Праги того ж року) вирішило питання освіти нових академічних кадрів українських істориків. Діяла Кафедра історії України Українського Вільного Університету, яку тривалий час очолював Дмитро Дорошенко (1921–1926, 1931–1936 та 1939–1945), де працювали українські історики – професори, приват-доценти та асистенти (В. Біднов, Б. Крупницький, С. Наріжний, П. Феденко, М. Андрусак та інші), та Кафедра історії українського права (А. Яковлів, Р. Лашенко, О. Гайманівський). Університет видавав “Науковий збірник”, чотири томи якого вийшли до 1945 р., та університетські курси його професорів, як, наприклад, “Огляд української історіографії” Д. І. Дорошенка.

Справжнім центром наукових досліджень в галузі української історії було Українське Історично-Філологічне Товариство у Празі, засноване 1923 року. Його постійним головою був історик мистецтва, професор Дмитро Антонович (1877–1945), син Володимира Антоновича; секретарями були професор Василь Біднов (до 1929 р.), Симон Наріжний (1929–1944) та Володимир Міяковський (1944–1945). Протягом двадцяти двох років його існування у Празі членами товариства були не лише українські історики, які мешкали у Празі, але й історики з усіх центрів еміграції, з Галичини, згодом емігранти з Наддніпрянщини. Більшість доповідей, що читалися на зібраннях товариства, стосувались проблем української історії та історіографії. Товариство видавало свої “Праці”, п'ять томів котрих побачили світ, більшість статей з яких також були видані у вигляді репринтів. Воно видало ще декілька тематичних збірників (зокрема, збірник, присвячений дискусії про походження українського народу: “Откуда есть пошла Русская земля”, Прага, 1934; та збірник “Пам'яті проф. Василя Біднова”, Прага, 1936).

Наукові історичні дослідження проводились у Празі також у Музеї Визвольної Боротьби (заснований 1925 р.), в Українському Педагогічному Інституті ім. Драгоманова (1923–1933), що видавав свої “Праці”, три томи яких було надруковано, в Українському Правничому Товаристві (починаючи з 1923 р.), в Українському Соціалогічному Інституті (пізніше Інституті Соціальних Досліджень), деякою мірою в Українській Сільськогосподарській Академії (заснованої 1922 р. та згодом перейменованої в Український Технічно-Сільськогосподарський Інститут) у Подєбрадах (проблеми історії господарства), та в інших закладах і товариствах. Українські історики співпрацювали з деякими чеськими науковими установами, що друкували їхні праці (наприклад, у “*Časopis Národního Musea*”).

Певне значення для української історіографії мали українські наукові з’їзди у Празі. Два таких з’їзди відбулися у 1926 та 1932 роках. Матеріали першого з’їзду були надруковані у Празі 1928 р. у формі звіту; другого – під заголовком “2 Український науковий З’їзд у Празі”, Прага, 1934.

Потрібно відзначити, що українські видавництва у Празі (як громадські, так і приватні) видавали серії праць з української історії. Серед них на увагу заслуговує “Наукова бібліотека” видавництва Юрія Тищенка.

Іншим важливим закордонним українським дослідницьким центром була Варшава. На факультетах Варшавського університету працювало декілька українських вчених. З 1924 р. частиною університету був православний богославський факультет, де працювали також українські історики і правознавці (В. Біднов, Д. Дорошенко, О. Лотоцький, В. Заїкін); він видавав журнал “Елліс” (“Надія”).

Найвищої пошани від української історіографії заслуговує діяльність Українського Наукового Інституту у Варшаві, очолюваного О. Лотоцьким (пізніше А. Яковлівим), заснованого 1928 р. (формально 1930 р.) “з метою сприяння тим галузям української науки, котрі не мають умов для вільного розвитку в советській Україні”.

Інститут розгорнув широку науково-видавничу діяльність, переважно в царині української історії. Серед п’ятиде-

сяти чотирьох томів “Праць...”, виданих інститутом, були такі важливі роботи з української історіографії, як “Нарис історії України” Д. І. Дорошенка у двох томах, що вийшли як складова частина “Праць Українського Наукового Інституту у Варшаві”, тт. 9 та 18, Варшава, 1932–1933; монографія Б. Крупицького “Гетьман Пилип Орлик (1672–1742). Огляд його політичної діяльності”, у “Працях...”, т. 42, Варшава, 1938; збірник “Мазепа” у 2-х тт., редакційний Д. І. Дорошенком, у “Працях...”, тт. 46 і 47, Варшава, 1938–1939; монографія А. Яковліва “Українсько-московські договори в XVII–XVIII ст.” у “Працях...”, т. 19, Варшава, 1934; монографія О. Лотоцького “Українські джерела церковного права”, у “Працях...”, т. 5, Варшава, 1931; монографія С. М. Кучинського “Ziemię Czernihowsko-Siewierskie pod rządami Litwy”^{58*} у “Працях...”, т. 33, Варшава, 1936; монографія М. Гандельсмана “Українська політика Кс. Адама Czartoryskiego przed wojną Krymską”^{59*} у “Працях...”, т. 35, Варшава, 1937; збірник “З минулого”, тт. I–II, у “Працях...”, тт. 48 і 49, Варшава, 1938–1939; нарис О. Доценка “Зимовий похід 1920 р.” у “Працях...”, т. 13, Варшава, 1935; збірник документів П. Шандрука “Українсько-московська війна 1920 р”, т. I, “Праці...”, т. 15, Варшава, 1933; “Діяріш Гетьмана Пилипа Орлика”, т. I, під редакцією Яна Токаржевського-Карашевича, у “Працях...”, т. 17, Варшава, 1936⁸⁰; “Архів Михайла Драгоманова”, т. I, “Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870–1895 рр.)”, у “Працях...”, т. 37, Варшава, 1938;⁸¹ мемуари О. Лотоцького, “Сторінки минулого”, №№ I–III, у “Працях...”, тт. 6, 12 та 21, Варшава, 1932, 1933, 1934;⁸² та “У Царгороді”, у “Працях...”,

^{58*} “Чернігівсько-Сіверські землі під правлінням Литви”. – прим. перекл.

^{59*} “Українська політика князя Адама Чарторийського перед кримською війною”. – прим. перекл.

⁸⁰ Друкування II тому Діяріша П. Орлика (Праці, т. 50) не було закінчено, він був втрачений у друкарні під час війни у 1939 р.

⁸¹ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Сьогочасному і минулому”, т. II, Львів, 1939.

⁸² Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, т. VII, № 2, 1933 та т. IX, № 3, 1935.

т. 40, Варшава, 1939; нарис В. Лева “Український переклад хроніки Мартина Бельського”, у “Працях...”, т. 29, Варшава, 1936; та інші.

Нова українська наукова асоціація була створена у Варшаві 1938 р. – Українська Могілянсько-Мазепинська академія наук, яку очолили професор Степан Смаль-Стоцький (президент) та професор Андрій Яковлів (генеральний секретар). Відділення українознавства Академії видало, як третій том її “Праць...”, монографію М. Возняка “Псевдо-Кониський і Псевдо-Полетика (“Історія Русов” в літературі і науці)”, Львів-Київ, 1939. Велику роботу здійснювало Українське Військово-Історичне товариство у Варшаві, яке видало дев’ять томів збірників “За державність”, 1925–1939, присвячених історії української визвольної боротьби. Український журнал військової науки “Табір” надрукував у Калиші на початку 1923 р. серію нарисів, статей та матеріалів з української військової історії, зокрема праці О. Переяславського (Шпілінського), С. Сірополка-молодшого та інших.

“Наша культура”, науково-популярний щомісячник, видавався у Варшаві між 1935 та 1937 рр. під редакцією професора Івана Огієнка⁸³, також містив наукові роботи з української історії.

Зрештою, деякі історичні праці побачили світ у виданні Українського Чорноморського Інституту, заснованого у 1940 році: “Чорноморський збірник”.

У Варшаві українські та польські історики певним чином співробітничали. Українські історики брали участь у польських наукових з’їздах, працювали у польських наукових установах, друкували свої праці у польських наукових виданнях. З іншого боку, деякі польські історики співпрацювали з Українським Науковим Інститутом у Варшаві (зокрема, з Ко-

⁸³ З 1940 р. Іларіон, Архієпископ Холмський та Підляшський. У даний час – Митрополит Української Православної Церкви у Канаді. Митрополит Іларіон відновив видання “Нашої Культури”, яка виходила у Вінніпезі з 1951 по 1953 рр.

місією для дослідження польсько-українських проблем, котра входила до складу інституту) та публікували тут свої праці.

Третім центром української історичної науки за кордоном був Берлін, точніше Український Науковий Інститут у Берліні (1926–1945). Заснований як українсько-німецький, та згодом, після 1934 року, як німецький державний заклад, інститут мав за мету “розповсюдження достовірної інформації про Україну серед німецьких науковців, ознайомлення України з досягненнями німецької та європейської науки та надання допомоги українським студентам, які завершували свою освіту навчанням у вищих навчальних закладах Німеччини”⁸⁴. Таким чином, інститут поєднував наукову, академічну та інформаційну діяльність.

Впродовж першого періоду свого існування під керівництвом Д. І. Дорошенка (1926–1931) інститут зосередився переважно на наукових дослідженнях та видавничій діяльності, а також на підготовці молодих вчених. Протягом другого періоду, під управлінням професора І. Мірчука, історика української філософії і культури (1931–1945), інститут, продовжуючи свою наукову працю, розгорнув широку науково-інформаційну діяльність. Трансформація інституту у німецький державний заклад не внесла суттєвих змін у його суто український характер.

Кафедру історії в інституті очолювали такі визначні вчені, як В. Липинський та Д. І. Дорошенко. Серед заслужених працівників інституту були такі історики, як С. Томашівський, І. Крип’якевич, І. Кревецький, В. Біднов, В. Заїкін та інші. Інститут підготував нове покоління українських істориків: Б. Крупницького, Д. Оляничина, І. Лоського, В. Кучабського, М. Антоновича та о. Петра Вергуна (історія церкви).

Починаючи з 1927, інститут видавав свої “Записки” (“Abhandlungen”), три томи яких вийшли під редакцією Д. І. Дорошенка (Берлін, 1927, 1929, 1931), що містили нариси, статті,

⁸⁴ І. Мірчук, “Український Науковий інститут у Берліні”, “Сьогочасне і минуле”, Мюнхен–Нью-Йорк, 1949, I–II, С. 87.

рецензії (українською та німецькою) Д. Дорошенка, Б. Крупницького, Д. Оляничина та інших, та “Звідомлення” (“Mitteilungen”), два випуски яких вийшли у 1927 та 1928 рр. з статтями Д. І. Дорошенка з окремих питань. У 1932 р. інститут почав випускати “Beiträge zur Ukrainekunde” (“Замітки з українознавства”), один випуск яких (III) був присвячений М. Грушевському: “Prof. Michael Hruschewskyj. Sein Leben und sein Wirken”^{60*}, Берлін, 1935.

Наприкінці свого існування, під час Другої світової війни, інститут почав випускати (циклестилем) монографії та нариси українською та німецькою мовами. Опубліковані були такі історичні праці: монографія Л. Окиншевича “Значне Військове Товариство”; нарис Б. Крупницького “Beirträge zur Ideologie der “Geschichte der Reussen” (Istorija Rusow)”^{61*}, Берлін, 1945; та інші.

Перша енциклопедична праця про Україну німецькою мовою “Handbuch der Ukraine”^{62*} під редакцією проф. І. Мірчука (Лейпціг, 1941) була складена співробітниками інституту⁸⁵. На замовлення інституту проф. Б.Крупницький написав історію України німецькою мовою, “Geschichte der Ukraine von den Anfängen bis zum Jahre 1920”^{63*}, Лейпціг, 1939, 2 видання, Лейпціг, 1943.

Деякі історики досліджували українську історію у Парижі та Римі. У Парижі працювали: професор І. Борщак (див. далі), В. Прокопович (див. далі) та професор О. Шульгин з Українського Вільного Університету, фахівець з всесвітньої історії, який тепер працює в галузі новітньої історії України. У Римі

^{60*} “Проф. Михайло Грушевський. Життя та діяльність”. – прим. перекл.

^{61*} “Замітки про ідеологію “Історії Русів”. – прим. перекл.

^{62*} “Україна. Довідник”. – прим. перекл.

⁸⁵ Український Вільний Університет у Мюнхені видав цю працю у 1949 р. англійською мовою під заголовком “Ukraine and its People” (“Україна та її народ”) з деякими змінами та доповненнями під ред. І. Мірчука.

^{63*} “Історія України від початків до 1920 року”. – прим. перекл.

працював Євген Онацький, історик, історик культури, автор нарисів: “Походження Полетик” в “Україні”, 1917; та “Ще про автора “Истории Русов”” у “Нашому Минувому” (1918, I). Він також опублікував працю італійською мовою: “Studi di storia e di cultura Ukraina”^{64*}, Рим, 1939.⁸⁶

Українських істориків-емігрантів можна поділити на декілька наукових поколінь. До першого належать історики, які почали свою наукову кар’єру в Україні та посіли певне, часто дуже важливе, місце в українській історіографії ще до 1917 р. Першими у цій категорії стоять В. Липинський та Д. І. Дорошенко; ми можемо також включити до цієї категорії В. Біднова та О. Лотоцького (історія Церкви), А. Яковліва, Р. Лащенко і С. Шелухіна (історія права), В. Прокоповича (сфрагістика).

Друге покоління істориків продовжувало або розпочало свою наукову роботу за кордоном. Деякі з них прибули за кордон одразу після закінчення навчання в Україні, інші готувались до наукової кар’єри вже за кордоном, у двадцяті роки. До цієї категорії належать І. Борщак, В. Заїкін, а також учні Липинського і Дорошенка – Б. Крупницький, Д. Оляничин, С. Наріжний та інші.

Третє покоління в царині української історіографії з’явилося у 1930-х роках. До нього належали молоді студенти першого покоління вчених, переважно випускники Українського Вільного Університету, Варшавського університету або Українського Наукового Інституту у Берліні. Серед них слід назвати М. Антоновича, І. Лоського та інших.

Зрештою, після Другої світової війни на науковій сцені з’явилося четверте покоління молодих істориків.

Старше покоління українських істориків-емігрантів продовжувало свої наукові дослідження, розпочаті на Батьківщині. Їхні наукові праці були присвячені переважно проблемам синтезу в українській історії та історіографії, а також популяризації науки. У цих галузях їм вдалося зробити чимало. Їм також вдалося познайомити західноєвропейські наукові

^{64*} “Нариси історії та культури України”. – прим. перекл.

⁸⁶ Професор Є. Онацький у даний час живе в Аргентині.

кола з досягненнями української історіографії. Відрізані від основних архівних джерел, вони могли здійснювати наукові розшуки лише обмежено, переважно в галузі політичної історії України сімнадцятого та вісімнадцятого століть (на основі здебільшого польських джерел), церковної історії та історії права. Однак у них була можливість сформулювати державницьку концепцію українського історичного процесу, та, завдяки їх широкій і плідній академічній діяльності, їм вдалося виховати нові ряди українських істориків в цьому ж дусі, і, таким чином, створити державницьку школу в сучасній українській історіографії.

Безперечно, перше місце в українській емігрантській історіографії, як і у всій українській історичній науці, посідають В. К. Липинський та Д. І. Дорошенко. Якщо основні історичні праці В. Липинського (1882–1931) належать до дореволюційного періоду, то у двадцятих роках він зосередив свою увагу на проблемах історіософії та соціології, однак через слабке здоров'я та передчасну смерть він зміг займатися науково-академічною діяльністю лише протягом короткого часу (в Українському Науковому Інституті у Берліні). Проте немає жодних сумнівів у тому, що вплив ідей Липинського позначився на всьому розвитку української історіографії другої чверті двадцятого століття.

Наукова та академічна діяльність Д. І. Дорошенка, навпаки, набула повної зрілості вже за кордоном.

Д. І. Дорошенко (1882–1951) народився 8 квітня 1882 року у Вільно, однак його рідною землею став Глухівський повіт Чернігівської губернії. Він походив з давнього козацько-гетьманського роду, що дав Україні двох гетьманів – Михайла і Петра Дорошенків – у сімнадцятому столітті, багато патріотів-козаків у вісімнадцятому столітті та декількох громадських діячів у дев'ятнадцятому та двадцятому століттях. Д. І. Дорошенко закінчив середню школу у Вільно, навчався в університетах Варшави, С.-Петербурга та Києва, закінчивши останній у 1909 р. Ще до Першої світової війни він заявив про себе як український громадський та політичний лідер, публіцист та педагог-історик. Він працював у С.-Петербурзі

(де мешкало чимало українців), Києві, Катеринославі та знов у Києві. Його наукова робота була пов'язана з Катеринославською архівною комісією та з Українським науковим товариством у Києві, де він був секретарем та редактором "Українського Наукового Збірника", що видавався у 1914 та 1915 рр. Під час Першої світової війни Д. І. Дорошенко переважно як делегат "Об'єднання міст" брав участь в організації громадської допомоги жителям Галичини та Буковини, що перебували під окупацією російської армії. Після революції 1917 р. російський Тимчасовий уряд призначив його крайовим комісаром (генерал-губернатором) Галичини і Буковини. Того ж року його було обрано членом Української Центральної Ради, яка призначила Дорошенка головою Генерального секретаріату України (прем'єр-міністром українського уряду), однак він відмовився від цієї посади та був обраний Чернігівським губернським комісаром. У 1918 р. Д. І. Дорошенко став міністром закордонних справ українського уряду. У 1919 р. він був призначений приват-доцентом Кам'янець-Подільського університету, однак того ж року був змушений емігрувати. З 1921 р. до своєї смерті Д. І. Дорошенко був професором Українського Вільного Університету (у Відні, Празі та Мюнхені), де очолював кафедру української історії. У 1926–1936 рр. він був професором української історії у Карловому університеті у Празі. Між 1926–1931 рр. Дорошенко був директором Українського Наукового Інституту у Берліні та у 1936–1939 рр. – професором церковної історії Богословського православно-факультету Варшавського університету. У 1945–1951 рр. він був президентом Української Вільної Академії Наук за кордоном. Д. І. Дорошенко був дійсним членом багатьох наукових товариств, як українських так і закордонних, членом-кореспондентом Вищої школи слов'янських та східноєвропейських студій Лондонського університету (обраний 1923 р. разом з М. Грушевським та О. Колессою). Д. І. Дорошенко помер у Мюнхені 19 березня 1951 р.

Д. І. Дорошенко залишив велику наукову та літературну спадщину. Починаючи з 1899 р. він опублікував більш ніж 1000 наукових, академічних, науково-популярних та публі-

цистичних праць з української історії, історіографії, історії української культури, церкви, літератури, історії культурних і політичних взаємин України із Західною Європою (переважно з Німеччиною), славістики та української історичної бібліографії такими мовами: українською, російською, білоруською, польською, чеською, сербською, англійською, французькою, німецькою, італійською та шведською⁸⁷.

Головними працями Дорошенка з української історії є: “Нарис історії України”, тт. I, II, Варшава, 1932–1933; “Історія України 1917–1923 років”, т. I, “Доба Центральної Ради”, Ужгород, 1932; т. II, “Українська гетьманська держава 1918 року”, Ужгород, 1930, перевидана у Нью-Йорку, 1954; “A History of Ukraine”^{65*}, Едмонтон, 1939; друге видання, Едмонтон, 1941; “З історії української політичної думки за часів світової війни”, Прага 1936; у співпраці з чеським орієнталістом І. Рипкою: “Hejtman Peter Dorošenko a jeho turecká politika”^{66*}, “Časopis Národního Musea”, № I–II, Прага, 1933; та “Polsko, Ukrajina, Krym a Vusoká Porta v prvni pol. XVII stol.”^{67*}, “Časopis Národního Musea”, № I, Прага, 1936.

Д. І. Дорошенко написав дуже велику за обсягом монографію про гетьмана Петра Дорошенка, яка не була опублікована у повному обсязі через події Другої світової війни. Побачили світ лише окремі розділи цієї праці: “Початок гетьманування Петра Дорошенка 1665–1666” у “Працях Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі”, т. IV, Прага, 1942, та окремо, Прага, 1941; “Польсько-українська війна 1671 року” у “Науковому Збірнику Українського Вільного Університету в Празі”, т. IV, Прага, 1942, та окремо, Прага, 1942; “Степан Опара, невдалий гетьман Правобережної України”

⁸⁷ Див. “Бібліографію праць проф. Д. Дорошенка за 1899–1942 роки”, Прага, 1942 (804 назви). Ще немає його бібліографії за 1943–1951 роки.

^{65*} “Історія України”. – прим. перекл.

^{66*} “Гетьман Петро Дорошенко та його турецька політика”. – прим. перекл.

^{67*} “Польща, Україна, Крим та Висока Порто у першій половині XVII стол.” – прим. перекл.

у “Працях Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі”, т. II, Прага, 1939, та окремо, Прага, 1937.

В галузі української історіографії Д. І. Дорошенко написав “Огляд української історіографії”, Прага, 1923, перший та до сьогоднішнього дня єдиний повний курс з української історіографії від початків українських історичних досліджень по 1923 рік; монографії про М. Костомарова⁸⁸, П. Куліша⁸⁹, В. Антоновича⁹⁰, нариси про “Історію Русів”⁹¹, Ж. Б. Шерера⁹², Д. Бантиш-Каменського⁹³, М. Драгоманова⁹⁴, В. Горленка⁹⁵, В. Липинського⁹⁶, серію статей та рецензій.

⁸⁸ “Микола Іванович Костомаров. Його громадська і літературно-наукова діяльність”, Київ, 1920; друге видання, “Микола Іванович Костомаров”, Лейпциг, 1924.

⁸⁹ “П. О. Куліш. Його життя і літературно-громадська діяльність”, Київ, 1918; “Пантелеймон Куліш”, Лейпциг, 1928.

⁹⁰ “Володимир Антонович. Його життя і наукова та громадська діяльність”, Прага, 1942.

⁹¹ “Історія Русів”, як пам’ятка української політичної думки другої половини XVIII ст.” у “Хліборобській Україні”, т. V і VI, Відень, 1921.

⁹² “Scherevovy “Annales de la Petite Russie” a jejich misto v ukrajinske historiografii” (“Шерерові “Аннали Малої Русі” та їх місце в українській історіографії”. – прим. перекл.), у “Sbornik, věnovaný I. Vidlovi” (“Збірник, присвячений Й. Бідлу”. – прим. перекл.), Прага, 1928.

⁹³ “Князь Н. Репнін і Д. Бантиш-Каменський”, “Праці Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова”, т. I, Прага, 1930. Монографія Д. І. Дорошенка про Д. Бантиш-Каменського, що була надрукована у “ЗНТШ” у Львові, не побачила світу, оскільки була знищена за наказом радянської цензури у 1939 р.

⁹⁴ “М. Драгоманів і українська історіографія”, “Праці Українського Високого Педагогічного Інституту ім. Драгоманова. Драгоманівський збірник”, Прага, 1938; “Mykhajlo Dragomanov and the Ukrainian National Movement” (“Михайло Драгоманов та український національний рух”. – прим. перекл.), “The Slavonic Review”, Лондон, квітень, 1938.

⁹⁵ “Василь Горленко”, Париж, 1934.

⁹⁶ М. Забаревський (Д. І. Дорошенко), “Вячеслав Липинський і його думки про українську націю та державу”, Відень, 1925; друге видання, Аугсбург, 1946; Д. Дорошенко, “V. Lypynskyj. Ein Nachruf” (“В. Липинський: Некролог”. – прим. перекл.), “Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin”; “В. Липинський як історик”, “В. Липинський, як політик і ідеолог: Збірник”, Ужгород, 1931.

До праць, які Д. І. Дорошенко присвятив історії культурних та політичних взаємин України із Західною Європою, окрім серії статей, належать: монографія “Die Ukraine und das Reich. Neun Jahrhunderte deutsch-ukrainischen Beziehungen”^{68*}, Лейпціг, 1941, друге видання, Лейпціг, 1942; та нарис “Die Ukraine und ihre Geschichte im Lichte der westeuropäischen Literatur des XVIII und der ersten Hälfte des XIX Jhr.”^{69*} у “Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin”, т. 1, Берлін, 1927, та окремим виданням, Берлін, 1927.

Окрім циклу статей та нарисів Д. І. Дорошенко написав також книгу з української церковної історії “Православна Церква в минулому і сучасному житті українського народу”, Берлін, 1940.

В галузі української бібліографії Д. І. Дорошенко написав “Указатель источников для ознакомления с Южной Русью”, С.-Петербург, 1904, серію нотаток про науково-історичну літературу і велику кількість рецензій на праці з історії України та видання історичних джерел, як для українських так і для іноземних журналів (особливо “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, 1931–1934).

Мемуари Д. І. Дорошенка – це також значний внесок до української історіографії. Вони були опубліковані у вигляді численних статей та окремими виданнями “Мої спомини про давнє минуле (1901–1914 роки)”, Вінниця, 1949; “Мої спомини про недавнє – минуле (1914–1920)”, тт. I–IV, Львів, 1923–1924.

Високої оцінки заслуговує діяльність Д. І. Дорошенка у справі популяризації історії України серед українців та взагалі у розповсюдженні наукових знань. Надзвичайне значення має його популярний курс (підручник) з української історії, котрий витримав чотири видання⁹⁷. Дуже цікавими є

^{68*} “Україна і рейх. Дев’ять століть німецько-українських взаємин”. – прим. перекл.

^{69*} “Україна та її історія в світлі західноєвропейської літератури XVIII та першої половини XIX ст.”. – прим. перекл.

⁹⁷ “Курс історії України для вищих клас середніх шкіл”, Київ-Відень, 1921; “Короткий курс історії України”, Катеринослав-Лейпціг, 1923; “Історія України”, Краків-Львів, 1942; “Історія України”, Аугсбург, 1947.

також його нариси з історії окремих регіонів: Катеринославщини⁹⁸, Чернігівщини⁹⁹, Поділля¹⁰⁰, Галичини,¹⁰¹ Карпатської України,¹⁰² та інших; історії регіонів також присвячено “По рідному краю”, Київ, 1919, друге видання – Львів, 1930, третє видання – Нью-Йорк, 1956. Надзвичайно важливими були численні науково-інформаційні статті Д. І. Дорошенка в зарубіжних періодичних та неперіодичних виданнях, особливо у “The Slavonic Review” та у “The Slavonic and East European Review”, зокрема: “Ukrainian History since 1914”^{70*}, “The Slavonic Review”, Лондон, 1924, № VII; “Svensks-ukrainska förbindelser under 1600-och 1700-talen i belysning av den nyaste ukrainska historieskrivningen”^{70*}, в “Historisk Tidskrift”, Стокгольм, 1937, № 2; у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte” (Берлін); “Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven” (Бреслау, [Вроцлав – прим. перекл.]); “Zeitschrift für slavische Philologie” (Берлін); “Slavische Rundschau, Germano-Slavica” (Прага); “Slovanský Přehled” (Прага); “Časopis Národního Musea” (Прага); “Przegląd Współczesny” (Варшава); “Jahrbücher für Geschichte Osteuropas” (Бреслау); “Kurgios” (Кенігсберг); та інших.

Не можна не погодитися з біографом Д. І. Дорошенка професором Л. Білецьким, що праця Д. І. Дорошенка є “великою та важливою сторінкою національної історії суспільства, культури, політики та науки України”¹⁰³.

⁹⁸ “З минулого Катеринославщини. Коротка історія краю і його заселення”, Катеринослав, 1913.

⁹⁹ “Коротка історія Чернігівщини”, Чернігів, 1918.

¹⁰⁰ “Про минулі часи на Поділлі (коротка історія краю)”, Кам’янець-Подільський, 1919.

¹⁰¹ М. Жученко (Д. Дорошенко), “Галиция и ее прошлое”, “Украинская жизнь”, 1914, VIII–X.

¹⁰² М. Жученко (Д. Дорошенко), “Угорская Русь”, “Украинская жизнь”, 1914, V–VI; Д. Дорошенко, “Угорська Русь”, Київ, 1914; Д. Дорошенко “Угорська Україна”, Прага, 1942.

^{70*} “Українська історія після 1914”. – прим. перекл.

^{71*} “Шведсько-українські взаємини 1600–1700 рр. у світлі новітньої української історіографії”. – прим. перекл.

¹⁰³ Л. Білецький, “Дмитро Дорошенко”, Вінніпег, 1949, с. 16.

Що стосується української історіографії, то Дорошенко посідає у ній одне з чільних місць. Носій найкращих традицій української історіографії дев'ятнадцятого та початку двадцятого століть, він перший серед українських істориків розробив наукову концепцію історії України від її початків до сучасності не тільки як процесу історичного розвитку українського народу, але і як процесу розвитку української державності.

Серед істориків-емігрантів старшого покоління необхідно згадати також В. Біднова та О. Лотоцького.

Василь Біднов (1874–1935), професор Українського Вільного Університету (1923–1929) та Богословського православного факультету Варшавського університету (1929–1935), досліджував історію Південної України та церковну історію. Серія його статей та нарисів побачили світ у виданнях Українського Вільного Університету, Українського Історично-Філологічного Товариства, Наукового товариства ім. Шевченка (у його “Записках”) та інших, зокрема: “Устное повествование запорожца Н. Л. Коржа” та його походження і значення” у “Працях Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі”, т. I, Прага, 1926, та окремо, Прага, 1925; “Аполлон Скальковський як історик Степової України” у “Науковому ювілейному збірнику Українського Вільного Університету в Празі, присвяченому Масарикові”, т. I, Прага, 1925; “Січовий архимандрит Володимир Сокальський в народній пам'яті та освітленні історичних джерел”, “ЗНТШ”, т. СXLVII, Львів, 1927; “Марія Магдаліна, мати гетьмана Мазепи”, “Мазепа”, т. I, Варшава, 1938; “Церковна анатема на гетьмана Мазепу”, “Мазепа”, т. II, Варшава, 1939; та інші.

Олександр Лотоцький (1870–1939), професор Українського Вільного Університету (1923–1928) та Богословського православного факультету Варшавського університету, директор Українського Наукового Інституту у Варшаві, досліджував українську церковну історію та історію права. Він опублікував монографії: “Українські джерела церковного права”, Варшава, 1931¹⁰⁴; та “Автокефалія”, тт. I, II, Варшава, 1935

¹⁰⁴ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, т. VI, № 1, 1932.

і 1938; вступ до великої монографії з історії української Церкви, котра, однак, не була опублікована; нариси про релігійні інститути Володимира Великого: “Церковний устав кн. Володимира Великого”, Львів, 1925, передрукований з “Ювілейного Збірника НТШ”; та “Свиток Ярославль” у “Науковому Ювілейному Збірнику Українського Вільного Університету в Празі”, т. I, Прага, 1925; про правомірність анафемування гетьмана Івана Мазепи, “Мазепа”, т. II, Варшава, 1939; та інші.

Іван Огієнко (митрополит Іларіон) народився у Київській губернії 1882 р., також вивчав проблеми церковної історії. Філолог за професією, він є автором численних праць з української та слов'янської філології та історії культури. Він видав двотомну працю “Українська Церква. Нариси з історії Української Церкви”, Прага, 1942; та серію статей і нарисів. Він також написав документальну працю “Варшавська збірка про Орлика” у “Записках ЧСВВ”, т. VI, 1–2, 1935.

В'ячеслав Прокопович (1881–1942) також належить до цього покоління. Свою наукову кар'єру він почав у Києві. Його нарис “Київська міліція” був надрукований у журналі “Наше Минуте”, № 1, Київ, 1918. Емігрувавши до Франції, він продовжив свою дослідницьку діяльність. Його велика праця про скасування магдебурзького права у Києві була надрукована після смерті автора у збірнику “Під золотою хоругвою”, Париж, 1943. Прокопович присвятив більшість своїх праць українській сфрагістиці, однак опублікувати йому вдалось лише нарис “Сфрагістичні анекдоти” у “Працях Українського Історично-Філологічного Товариства”, т. II, Прага, 1939, та окремо, Прага, 1939. Його головна праця, “Сфрагістичні студії”, яка є науковим оглядом української сфрагістики, як і його спеціальний нарис “Печать Малороссийская”, були опубліковані після смерті автора у “ЗНТШ”, т. CLXIII, Париж – Нью-Йорк, 1954¹⁰⁵.

¹⁰⁵ Також посмертно був опублікований великий нарис Прокоповича “The Problem of the Juridical Nature of the Ukraine's Union with Muscovy” (“Проблема юридичної природи союзу України з Московією”. – перекл.) у “The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the US”, т. IV, № 3(13), 1955.

В еміграції працювали також історики українського права Р. Лашенко, А. Яковлів та С. Шелухін.

Ростислав Лашенко (1878–1929), професор Українського Вільного Університету (1922–1929), почав свою наукову кар'єру в еміграції. Свої дослідження він присвятив переважно історії українського права Литовського періоду. Він опублікував монографію “Копні суди на Україні: їх походження, компетенція і устрій” у “Збірнику Правничої Комісії при Історико-Філософичній секції Наукового товариства ім. Шевченка”, тт. I–II, Львів, 1926–1927; нарис “Литовський Статут, яко пам'ятник українського права” у “Науковому Збірнику Українського Вільного Університету в Празі”, т. I, Прага, 1923; та інші. Він також написав нарис “Переяславський договір 1654 р.” до “Ювілейного Збірника на пошану професора С. Дністрянського”, Прага, 1923, де захищав тезу про те, що Переяславський договір встановив взаємини між Україною і Московією на основі персональної унії; гетьман, як голова незалежної української держави, визнав “моральну владу” московського царя лише суто формально. Лашенко також опублікував свої “Лекції по історії українського права”, частина I, “Княжа доба”, Прага, 1923, та частина II, “Литовсько-польська доба”, т. I, Прага, 1924.

Андрій Яковлів (1877–1955), уродженець Київської губернії, адвокат і визначний громадський і політичний діяч, розпочав свою наукову кар'єру до 1917 р. У 1907 р. він опублікував у журналі “Україна” нариси “Намісники, державці і старости господарського замку Черкаського у XV–XVI ст.” та “З історії реєстрації українських козаків”, “Україна”, т. 3, Київ, 1907. Однак науковою роботою у великому обсязі він почав займатися лише за кордоном, де у 1924 р. став професором Українського Вільного Університету. Яковлів написав чимало наукових праць з історії українського права, переважно литовсько-польського і козацького періодів, зокрема аналізував діяльність громадських (копних) судів в Україні: “До питання про генезу копних судів на Україні”, “Життя і Право”, Львів, 1928, I–II; “Копні суди на Україні XVI–XVII ст.” у “Ювілей-

ному Збірнику Українського Вільного Університету у Празі”, т. II, Прага, 1930; “Ukrainian Common-Low Procedure”^{72*}, “The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.”, т. II, № 4/6, Нью-Йорк, 1952; та інші, нарис “Впливи старочеського права на право українське Литовської доби”, Прага, 1929; праці про магдебурзьке право в Україні, зокрема монографію “Das deutsche Recht in der Ukraine und seine Einflüsse auf das ukrainische Recht im XVI–XVIII Jahrhundert”^{73*}, Лейпціг, 1942; та інші.

Українську історіографію суттєво збагатили праці А. Яковліва з історії міжнародно-правових стосунків України з Московією у сімнадцятому–вісімнадцятому століттях, з кодифікації українського права у вісімнадцятому столітті, особливо дві монографії: “Українсько-московські договори в XVII–XVIII ст.”, Варшава, 1934¹⁰⁶, та “Договір гетьмана Богдана Хмельницького з московським царем Олексієм Михайловичем року 1654”, Нью-Йорк, 1954; праці: “Договір гетьмана Богдана Хмельницького з Москвою 1654 р.”, “Ювілейний збірник ВУАН на пошану академіка Д. І. Багалія”, Київ, 1928; “Статті Б. Хмельницького в редакції 1659 р.”, “Ювілейний Збірник ВУАН на пошану академіка М. С. Грушевського”, т. I, Київ, 1928; та інші; монографія “Український кодекс 1743 року “Права, по котрим судится Малороссийский народ”” у “ЗНТШ”, т. CLIX, Мюнхен, 1949; та декілька нарисів, присвяченим джерелам цього кодексу.

Зрештою, А. Яковлів працював у галузі української історіографії, зокрема, вивчав “Історію Русів”; він опублікував дві праці: “До питання про автора “Історії Русів””, “ЗНТШ”, Львів, т. CLIV, 1937; та “Istoriya Rusov and Its Author”^{74*} у “The

^{72*} “Процедура в українському звичаєвому праві”. – прим. перекл.

^{73*} “Німецьке право в Україні та його вплив на українське право”. – прим. перекл.

¹⁰⁶ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, т. IX, № 3, 1935.

^{74*} “Історія Русів та її автор”. – прим. перекл.

Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U. S.” т. III, № 2(8), Нью-Йорк, 1953.

Проблеми історії українського права княжої доби та проблеми української історії (здебільшого стародавньої) досліджував Сергій Шелухін (1860–1938), професор Українського Вільного Університету з 1921 р., який був одним з прихильників теорії кельтського походження Русі: “Звідкіля походить Русь?”, Прага, 1929. Зазначимо, що це викликало серйозні заперечення.

Друге покоління українських істориків-емігрантів почало свою наукову діяльність за кордоном, хоча декотрі з них мали досвід наукової роботи ще в Україні. Відмінними рисами цього покоління були: безпосередні контакти з західноєвропейськими вченими та ґрунтовне використання західноєвропейських документальних джерел з історії України, що мало велике значення для подальшого розвитку української історіографії. Показовою у цьому плані є наукова діяльність Б. Крупницького та І. Борщака.

Борис Крупницький (1894–1956), уродженець Київської губернії, вихованець Київського та Берлінського університетів, студент Дорошенка в Українському Науковому Інституті в Берліні, став у 1931 році асистентом, а 1941 р. професором Українського Вільного Університету. Свої основні праці він присвятив політичній історії України сімнадцятого-вісімнадцятого століть, розшукуючи для них матеріали у німецьких та шведських архівах; та українській історіографії й методологічним проблемам української історії. Крупницький написав такі монографії: “Гетьман Пилип Орлик (1672–1742). Огляд його політичної діяльності”, Варшава, 1938; “Hetman Mazepa und seine Zeit (1697–1709)”^{75*}, Лейпціг, 1942; “Гетьман Данило Апостол і його доба”, Аугсбург, 1948; серію праць, найголовнішими з котрих є : “Johann Christian v. Engel und die Geschichte der

^{75*} “Гетьман Мазепа та його доба”. – прим. перекл.

^{76*} “Йоган Христіан ф. Енгель та історія України”. – прим. перекл.

Ukraine”^{76*}, Берлін, 1931; та “J. Ch. Engel Geschichte der Ukraine”^{77*} у “Abhandlungen des Ukrainischen Institutes in Berlin”, Берлін, 1931, т. III; “Гетьман Мазепа в освітленню німецької літератури його часу” у “Записках ЧСВВ”, т. IV, №№ I–II, Жовква, 1932, та окремо, Москва, 1932; “Теофан Прокопович і шведи” у “Записках ЧСВВ”, т. VI, №№ 1–2, Львів, 1935, та окремо, Жовква, 1934; “Zu den Anfängen des Hajdamakentums”^{78*} у “Jahrbücher für Geschichte Osteuropas”, II, Бреслау (Вроцлав)-Берлін, 1936; “Пилип Орлик і Сава Чалий” у “Працях Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі”, т. II, Прага, 1939, та окремо, Прага, 1937; серію праць, статей та матеріалів про українсько-шведські стосунки часів Мазепа, особливо у 1708–1709 рр. (“Мазепа”, тт. I і II, Варшава, (1938–1939)¹⁰⁷; “Philipp Orlik und die Katholische Kirche”^{79*} у “Jahrbücher für Geschichte Osteuropas”, № 3/4, Бреслау-Берлін, 1940; “З життя першої української еміграції” у “Працях Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі”, т. III, Прага, 1941, та окремо, Прага, 1940; “З історії Правобережжя 1683–1688 р.”, там же, т. IV, Прага, 1942, та окремо; “Beiträge zur Ideologie der Istorija Rusow (“Geschichte der Reussen”)”^{80*}, Берлін, 1944 (циклестилеве видання)¹⁰⁸, та інші¹⁰⁹.

^{77*} “Історія України” Й. Х. Енгеля”. – прим. перекл.

^{78*} “Походження гайдамацького руху”. – прим. перекл.

¹⁰⁷ “Карл XII в старій і новій шведській літературі”; “Мазепа в світлі шведської історіографії”, “Плани Мазепа в зв’язку з планами Карла XII перед українським походом шведів” (“Мазепа”, т. I); “Мазепа і шведи в 1708 р. (на основі споминів і листування сучасників)”; “Шведи і населення на Україні в 1708–1709 рр. (на підставі шведських джерел)”; “З донесень Кайзерлінга 1708–1709 рр.”; “Miscellanea Мазепіана” (Мазепа”, т. II).

^{79*} “Пилип Орлик і католицька церква”. – прим. перекл.

^{80*} “Замітки про ідеологію “Історії Русів””. – прим. перекл.

¹⁰⁸ Див. також: Б. Крупницький, “Історія України і українських козаків” Й. Х. Енгеля та “История Русов”, “Україна”, № 3, Париж, 1950.

¹⁰⁹ Зокрема: “Federalism and the Russian Empire” (“Федералізм та Російська імперія”. – прим. перекл.), “The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.”, т. II, № 2 (4), Нью-Йорк, 1952.

Б. Крупницький видав курс з української історії німецькою мовою “Geschichte der Ukraine”^{81*}, Лейпціг, 1939; 2-е вид., Лейпціг, 1943; та велику працю історіософського характеру: “Основні проблеми історії України”, Мюнхен, 1955, цикле-стилеве видання.

Ілько Борщак народився у Херсонській губернії 1892 р., навчався у С.-Петербурзькому, Київському та Одеському університетах, адвокат та фахівець з класичної філології, асистент кафедри міжнародного права Одеського університету, з 1919 р. жив за кордоном та працював у архівах і бібліотеках Відня, Лондона, Рима, Стокгольма, Упсали, Лейдена та найбільше Парижа. З 1938 р. Борщак був викладачем та пізніше професором української мови, літератури та цивілізації у Державній школі сучасних східних мов у Парижі, він також є дійсним членом Слов'янського інституту Паризького університету.

Наукові праці проф. Борщака здебільшого присвячені історії України сімнадцятого-двадцятого століть, франко-українським взаєминам у минулому та українській історіографії. Він розшукав у французьких громадських та приватних архівах дуже важливі документальні матеріали про українських емігрантів вісімнадцятого століття, особливо про політичну діяльність гетьмана Пилипа Орлика та його сина, генерала на французькій службі, графа Григора Орлика. Частина цих матеріалів опублікована. Серед них чільне місце належить щоденнику Пилипа Орлика, його трактату, рукопису “Вивід прав України, 1712 р.” та переписці між старшим та молодшим Орликами.

Професор І. Борщак видав такі монографії: “Великий Мазепинець Григор Орлик, генерал-поручник Людовика XV”, Львів, 1932 – опублікована англійською мовою під заголовком “Hryhor Orlyk, France's Cossack General”^{82*}, Торонто, 1956; “Наполеон і Україна”, Львів, 1937; “А. Войнаровський”, Львів,

^{81*} “Історія України”. – прим. перекл.

^{82*} “Григор Орлик, козацький генерал Франції”. – прим. перекл.

1939; праці: “Napoléon et l’Ukraine”^{83*} у “Revue des Etudes Napoléoniennes”, 1922, VIII–IX, Париж; “Орликіана. Опис невиданих документів про гетьмана Орлика, його родину і оточення” в “Хліборобський Україні”, т. IV, Відень, 1923; “Гетьман Пилип Орлик і Франція”, “ЗНТШ”, тт. СХХХІV–СХХХV, Львів, 1924; “Пилип Орлик. Вивід прав України”, “Стара Україна”, Львів, 1925, тт. I–II; “Арешт Войнаровського”, “ЗНТШ”, тт. СХХХVІІІ–СХL, Львів, 1925; “Вольтер і Україна”, “Україна”, Київ, 1926, т. I; “Шведчина і французька дипломатія” у “Науковому Збірнику Історичної Секції ВУАН за рік 1928”, Київ, 1929; “Early Relations Between England and the Ukraine”^{84*}, “The Slavonic and East European Review”, Лондон, т. X, червень, 1931; “Мазепа – людина і історичний діяч”, “ЗНТШ”, т. CLII, № I, Львів, 1933¹¹⁰; “A Little-known French Biography of Yuras’ Khmelnytsky”^{85*}, “The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U. S.”, т. III, № 1(7), 1953; та багато інших.

I. Борщак приділив багато уваги проблемам української історіографії та західноєвропейським (переважно французьким) дослідженням і документальним матеріалам з історії України. Так, він написав монографію про “Історію Русів” під назвою: “La légende historique de l’Ukraine. Istorija Rusov”^{86*}, Париж, 1949; та докладний огляд: “L’Ukraine dan la littérature de l’Europe Occidentale”^{87*}, “Le Monde Slave”, тт. III, IV, 1934, т.т. 1, II, IV, 1935; та окремо, 1935; інші праці.

^{83*} “Наполеон і Україна”. – прим. перекл.

^{84*} “Початок взаємин між Англією та Україною”. – прим. перекл.

¹¹⁰ I. Борщак також написав у співпраці з Рене Мартелем біографію гетьмана Мазепи у формі історичного роману “La vie de Mazerpa” (“Життя Мазепи”. – прим. перекл.), Париж, 1931, котрий декілька разів був перевиданий. Він вийшов українською мовою під назвою “Іван Мазепа, життя і пориви Великого Гетьмана”, Львів, 1933.

^{85*} “Маловідома французька біографія Юрася Хмельницького”. – прим. перекл.

^{86*} “Історична легенда України. Історія Русів”. – прим. перекл.

^{87*} “Україна у літературі Західної Європи”. – прим. перекл.

Серед праць І. Борщака на увагу заслуговують також: “Le mouvement national Ukrainien au XIX-e siècle”^{88*}, “Le Monde Slave”, 1930, XI–XII, та окремо, Париж, 1930; “Traité de Paix à Brest-Litovsk”^{89*}, “Le Monde Slave” 1934, “L’Ukraine à la Conférence de la Paix 1919–1923”^{90*}, “Le Monde Slave”, 1937, I–III, 1938, I, та окремо, Париж, 1938.

Професор Борщак є редактором “України”, журналу українських досліджень та україно-французьких культурних зв’язків, що видається у Парижі з 1949 р. (вже опубліковано дев’ять його номерів). Він веде постійну колонку “La chronique ukrainienne”^{91*} у “Revue des Etudes Slaves”, Париж.

Домет Оляничин (нар. 1891 р. на Поділлі), випускник Берлінського університету та студент В. Липинського в Українському Науковому Інституті в Берліні, присвятив свої праці історії України (політичній, культурній та економічній) сімнадцятого-вісімнадцятого століть. Працюючи у німецьких архівах та сховищах рукописів, він зібрав чимало матеріалів з історії українсько-німецьких взаємин у сімнадцятому-вісімнадцятому століттях, на основі яких написав серію праць, зокрема: “Два листи гетьмана Б. Хмельницького і І. Виговського до Курфюрста Бранденбурзького Фрідріха Вільгельма” у “Хліборобській Україні”, т. V, Відень, 1924–1925; та “Із матеріалів до українсько-німецьких політичних зносин другої половини XVII в.” у “Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin”, т. I, Берлін, 1927; “Українсько-бранденбурзькі політичні зносини в XVII ст.” у “ЗНТШ”, т. СЛІ, Львів, 1931; “До історії торгівлі Руси-України з Балтикою, зокрема Стародуба з Кенігсбергом XVII і поч. XVIII ст.” у “Записках ЧСВВ”, т. VI, №№ 1–2, та окремо, Жовква, 1932; “Торговельні зносини України з Бреславлем у XVIII ст.” у “Наша Культура”, Варшава, 1935, т. VIII; “Торговельні зносини України з Ляйпцигом у XVIII ст.”, там же, 1936, I (10);

^{88*} “Національних рух українців у XIX ст.”. – прим. перекл.

^{89*} “Брест-Литовський мирний договір”. – прим. перекл.

^{90*} “Україна на мирній конференції 1919–1923”. – прим. перекл.

^{91*} “Українська хроніка”. – прим. перекл.

“Aus dem Kultur und Geistesleben der Ukraine”,^{92*} ч. I та II, “Kyrios”, 1936, № 2, та 1937, №№ 1–4, що містить список українських студентів, які вчилися у західноєвропейських, головним чином німецьких університетах.

На увагу заслуговують також наступні праці Домета Оляничина: “До історії торгівлі України з Кримом (1754–1758)” у “ЗНТШ”, т. СLII, 1933, “Опис подорожі шведського посла на Україну 1656–1657”, там же, т. СLIX, 1937, серія праць про культурні та економічні взаємини України із Заходом, переважно з Німеччиною, опублікованих у варшавському журналі “Наша Культура” за 1935–1937 рр.

Д. Оляничин написав дисертацію про Григорія Сковороду: “Hryhorij Skovoroda, 1722–1794. Der Ukrainische Philosoph des XVIII Jahrhunderts und seine geistig–kulturelle Umwelt”⁹³, Берлін-Кенігсберг, 1928, у “Osteuropäische Forschungen”, N. F, т. 2.

Український Вільний Університет у Празі визначив розвиток наукової кар’єри С. Наріжного та П. Феденка, котрі присвятили свої дослідження переважно проблемам української політичної історії сімнадцятого століття.

Симон Наріжний (народився у 1898 р.), з 1933 асистент, згодом професор Українського Вільного Університету, працював переважно над історією гетьманування Івана Виговського, над українською історіографією та історією культури. Він написав такі наукові праці: “Johann Vyhovskyi im Dienste Moskoviens”⁹⁴, Львів, 1928¹¹¹, “Гетьманство Виговського”, Праці Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова, т. I, Прага, 1929; “Розвідування московських посланців на Україні у другій половині XVII в.” у “Працях Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі”, т. III, Прага, 1941; “Судівництво і кари на Запоріжжі” у “Пра-

^{92*} “З культурного та духовного життя України”. – прим. перекл.

^{93*} “Григорій Сковорода, 1722–1794. Український філософ XVIII століття та його духовно-культурний світ”. – прим. перекл.

^{94*} “Іван Виговський на московській службі”.

¹¹¹ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte der Slaven”, т. V, № 4, 1929.

цях Українського Наукового Товариства в Америці”, Сен-Поль (Міннесота)-Прага, 1939; “Действия презельной брани” (про “Хроніку” Граб’янки) у “Працях Українського Історично-Філологічного товариства в Празі”, т. II, Прага, 1939, та окремо, Прага, 1938. Наріжний також написав нариси історіографічного характеру: про В. Біднова, “Наукова праця професора В. О. Біднова”, “Пам’яті професора Василя Біднова”, Прага, 1936; про М. Василенка, “М. П. Василенко і його наукова діяльність”, Львів, 1936; про Одеське Товариство Історії та Старожитностей, “Праці Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі”, т. IV, Прага, 1942, та окремо, Прага, 1941; про Харківське Історично-Філологічне товариство, там же, т. V, Прага, 1944, та окремо, Прага, 1944.

Наріжний також склав детальний огляд праць українських емігрантів, перша частина якого була опублікована у серії “Студії Музею Визвольної Боротьби України”, т. I: “Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами”, частина I, Прага, 1942.

Панас Феденко вивчав період Хмельниччини та Руїни. Феденко був приват-доцентом Українського Вільного Університету та автором праць: “З дипломатичної діяльності Данила Грека”, “Праці Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова”, т. I, Прага, 1929; “Політичні плани Я. Коменського та Україна”, там же, т. II, Прага, 1932; “Історія соціальної та політичної боротьби в Україні”, частини I і II, Львів, 1936; та інші.

Василь Кучабський досліджував новітню історію України. Він є автором монографії “Die West-Ukraine im Kampfe mit Polen und dem Bolschewismus in den Jahren 1918–1923”^{95*}, Берлін, 1934.

Історію української православної церкви вивчав Євген Сакович, автор наукових праць: “Kościoł Prawosławny w Polsce w erose Sejmu Wielkiego 1788–1792”^{96*}, Варшава, 1934; “Пин-

^{95*} “Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 роках”. – прим. перекл.

^{96*} “Православна церква у Польщі у період Великого Сейму 1788–1792”. – прим. перекл.

ський Собор 1791 року”, Кременець, 1936, передруковано з журналу “Церква і народ”; та інших.

Олександр Гайманівський, професор Українського Вільного Університету, досліджував історію українського права. Він написав на цю тему наступні праці: “Від “Правди Руської” до Литовського Статуту” у “Житті і праві”, Львів, 1934, № 7; та “Замітки до характеристики головних рис українського права доби “Руської Правди””, “Праці Українського Наукового Інституту в Америці”, т. I, “Збірник Українського Наукового Інституту в Америці”, Сен-Поль (Міннесота) – Прага, 1939.

Проблеми української генеалогії та геральдики досліджував Іван (Ян) Токаржевський-Карашевич (1885–1954), який написав такі праці: “Герб і походження гетьмана І. Мазепи”, “Мазепа”, т. I, Варшава, 1938; та редагував томи I і II варшавського видання “Діяріуша” гетьмана Пилипа Орлика.

Праці Володимира Січинського (нар. 1894 р. на Поділлі)¹¹² знаходяться на межі між історією культури та мистецтва і загальною історією України. Професор Українського Вільного Університету, Січинський є одним з небагатьох українських вчених-емігрантів, що обрали об’єктом досліджень історію української промисловості. Він опублікував “Нариси з історії української промисловості”, Львів, 1936; та статті “Papierfabriken in der Ukraine im XVI–XVIII Jahrhundert”^{97*} у “Gutenberg-Jahrbuch”, Майнц, 1941, та окремим виданням; та “Українська порцеляна”, Філадельфія, 1952. Січинський зібрав чимало іноземних описів України з найдавніших часів до кінця дев’ятнадцятого століття та опублікував їх українською мовою під назвою “Чужинці про Україну” декількома виданнями, найбільше побачило світ у Празі, 1942 – та англійською, “The Ukraine in Foreign Comments and Descriptions from the VI to the XX Century”^{98*}, Нью-Йорк, 1954.

¹¹² Син о. Євтима (Юхима) Січинського.

^{97*} “Паперові фабрики в Україні у XVI–XVIII ст.”. – прим. перекл.

^{98*} “Україна у коментарях та описах іноземців від VI до XX століття”. – прим. перекл.

В'ячеслав Заїкін посідає особливе місце серед істориків цього покоління. Він юрист-історик, випускник Харківського університету, згодом – професор Богословського православного факультету Варшавського університету. Головними сферами його наукових зацікавлень були церковна історія та історія права. Він друкував свої студії у таких виданнях, як: “Записки ЧСВВ”, “Богословія”, “Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, “Przewodnik Historyczno-Prawny” та інших. Він написав такі наукові праці: “Chrześcijaństwo w Europie Wschodniej od czasów Apostolskich do Księcia Igora Starego”^{99*}, Варшава, 1926; “Християнство на Україні за часів князя Ярополка I (969–979)”, “Записки ЧСВВ” т. III, № 1–2, 3–4; “Преосвященный Стефан, епископ Володимирський і Галицький та його відношення до унії русько-православної Церкви з римсько-католицькою в останній чверті XI ст.”, “Записки ЧСВВ”, т. III, № 1–2; та інші; монографія “Участие светского элемента в церковном управлении, выборное начало и “соборность” в Киевской митрополии в XVI–XVII веках”, Варшава, 1930¹¹³; нариси з української церковної історіографії (“Записки ЧСВВ”, т. II, 3–4) та з історіографії українського права: “Історично-правнича наука української еміграції та правні ідеологічні напрями в ній”, у співпраці з Олександрою Заїкіною, “Przewodnik Historyczno-Prawny”, т. V, Львів, 1937, та інші публікації.

Третє покоління українських істориків-емігрантів, покоління науковців 1930-х років, мало багато спільного з попереднім поколінням. Вони також були учнями істориків першого покоління і так само присвятили себе вивченню західноєвропейських (головним чином німецьких) джерел з української історії. Вони також цікавились переважно політичною історією та історією культури. Однак вони сформувались вже за інших обставин, тому певний вплив західноєвропейських

^{99*} “Християнство у Східній Європі з апостольських часів до князя Ігора Старшого”. – прим. перекл.

¹¹³ Рецензовано Д. І. Дорошенком у “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, т. V, № 2, 1931.

політичних ідей двадцятих та тридцятих років наклав відбиток на їх наукові інтереси, вибір тем та праці. Вони мали палке бажання працювати на основі методики історичного синтезу, однак їхні перші спроби у цьому напрямку були скоріше незрілими та більше нагадували за змістом журналістику. Здібні та навіть талановиті, добре обізнані із західноєвропейською історичною наукою та історіографією, багато з них, на жаль, стали жертвами або фінансових труднощів 1930-х років, або нещастя Другої світової війни. Незважаючи на це, вони зробили беззаперечний внесок до української історіографії.

Михайло Антонович (1909–1955), онук Володимира Антоновича та син Дмитра Антоновича, подавав особливо великі надії. Випускник Українського Вільного Університету та Українського Наукового Інституту в Берліні, з яким була пов'язана його подальша діяльність, він почав свої дослідження з періоду Наполеона. Його докторська праця була присвячена діяльності князя М. Г. Репніна, віце-короля Саксонії¹¹⁴, та мала заголовок “Князь Репнін, генерал-губернатор Саксонії”, Берлін, 1936. Працюючи в архівах Німеччини (Дрезден, Берлін, Кенігсберг, Данціг) та Польщі, він зібрав багато нових матеріалів з української політичної історії від шістнадцятого до вісімнадцятого століть. Він цікавився переважно українсько-німецькими взаємовідносинами вісімнадцятого століття, однак згодом розпочав широкі дослідження історії козацької доби та козацьких повстань шістнадцятого-сімнадцятого століть. Він опублікував декілька наукових праць, найважливішими з яких є: “Студії з часів Наливайка”, частина I–IV, “Праці Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі”, т. IV, Прага, 1942, та окремо, Прага, 1941; “Переяславська кампанія 1630 р.”, там же, т. V, Прага, 1944, та, окремо, Прага, 1944. Його монографія про гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, що була готовою до друку, не була опублікована через воєнні події.

М. Антонович також опублікував науково-популярну “Історію України” у чотирьох невеликих томах (Прага, 1940–

¹¹⁴ Пізніше генерал-губернатор Лівобережної України.

1942), котра викликала декотрі критичні зауваження. Основним чинником української історії М. Антонович вважав процес колонізації, а національному фактору надавав другорядне значення. М. Антонович також написав короткий нарис української історії “Geschichte der ukrainischen Staatlichkeit”^{100*} у збірнику “Handbuch der Ukraine”¹¹⁵. Його наукова діяльність перервалася у 1945 році. Він був депортований до СРСР та помер там на засланні.

Предчасна смерть 1936 р. Ігоря Лоського, випускника Українського Вільного Університету та Українського Наукового Інституту в Берліні, обірвала його наукову діяльність. Він також працював у німецьких архівах, досліджуючи історію українсько-німецьких культурних взаємовідносин шістнадцятого-вісімнадцятого століть. Він опублікував такі наукові праці: “Українці на студіях в Німеччині у XVI–XVIII ст.”, “ЗНТШ”, т. СLI, 1931; “Українські студенти в Ростокі і Кілі”, “Записки ЧСВВ”, т. IV, №№ 1–2, Жовква, 1932; та “Zur Geschichte der kulturellen Beziehungen zwischen Deutschland und der Ukraine im 17 und 18 Jahrhundert”^{101*} у “Deutsche wissenschaftliche Zeitschrift für Polen”, Позен (Познань), 1935, № 29.

Іван Сойко, один з випускників Варшавського Богословського православного факультету та студент Д. І. Дорошенка, працював над політичною історією України другої половини сімнадцятого століття, використовуючи джерельні матеріали з польських архівів. Він написав коротку працю “Портрет Андрея Войнаровського”, що містить деякі нові матеріали до біографії цього вождя мазепинської доби (“Мазепа”, т. II, Варшава, 1939)¹¹⁶.

^{100*} “Історія української держави”. – прим. перекл.

¹¹⁵ В англomовному виданні цього збірника “The Ukraine and its People” стаття Антоновича мала назву “The History of Ukraine” (“Історія України”. – прим. перекл.).

^{101*} “До питання про історію культурних стосунків між Німеччиною та Україною у 17 та 18 століттях”. – прим. перекл.

¹¹⁶ Праця І. Сойка про митрополита Київського Йосипа Нелюбовича-Тукальського не була опублікована.

Через події воєнного часу інші молоді українські історики цього покоління опинилися поза основних течій наукового життя.

Друга світова війна призвела до великих змін у становищі української емігрантської історичної науки. Перш за все, вона повністю зруйнувала всі провідні наукові центри. Український Науковий Інститут у Варшаві зник 1939 р. разом з іншими довоєнними українськими науковими та академічними закладами і товариствами у Польщі, зокрема Богословським православним факультетом у Варшаві. Український Науковий Інститут у Берліні припинив існування у 1945 р.; Український Вільний Університет та Українське Історично-Філологічне Товариство були змушені покинути Прагу та переїхати до Мюнхена, Музей Визвольної Боротьби України, який зазнав багатьох втрат під час війни, припинив усю наукову роботу та згодом перестав існувати. Одночасно були також знищені або втрачені бібліотеки та архіви цих та інших українських закладів, а також наукові праці, що були готові до друку або навіть частково видруковані; декотрі з українських вчених, серед яких були історики, загинули.

Однак навіть за таких руйнівних умов українська історична наука не загинула. Протягом короткого періоду (1941–1944) ця наука навіть спромоглася розширити свою дослідницьку та видавничу діяльність (у Берліні та особливо у Празі), сприяло цьому те, що українські вчені – старі емігранти – об'єднали зусилля з новими емігрантами воєнного часу. Українські історики з Києва, Харкова та Львова зібралися разом (в основному у Празі) після довгих років ізоляції, обмінялися своїми науковими досягненнями і, незважаючи на труднощі воєнного часу та перешкоди з боку політичної цензури, запроваджені тодішньою владою, співпрацювали у вирішенні найважливіших проблем української історіографії.

Новим місцем перебування української наукової громадськості за кордоном наприкінці війни стала Баварія, у першу чергу Мюнхен та (протягом певного часу) Аугсбург. Українська Вільна Академія Наук (УВАН) була заснована напри-

кінці 1945 р. в Аугсбурзі з метою відновлення традицій вільної української науки та продовження наукової діяльності київської Української Академії Наук, яка, по суті, припинила своє існування на початку тридцятих. У складі УВАН було створено історичну секцію, яку очолив Д. І. Дорошенко. Український Вільний Університет та Історично-Філологічне Товариство відновили свою діяльність у Мюнхені наприкінці 1945 р. Наукове товариство ім. Шевченка (НТШ) було відновлено 1947 р. із штаб-квартирою у Мюнхені. У складі НТШ було створено Історичну комісію. Ще раніше, у 1946 р., розпочала свою роботу Церковно-археографічна комісія (що увійшла до складу бюро Апостольської візитатури архієпископа Івана Бучка). Ця комісія була заснована митрополитом графом Андреем Шептицьким 1944 р. у Львові. Також 1946 р. у Мюнхені було засновано Українську Православно-Богословську Академію з кафедрами української історії та української церковної історії та Науково-Дослідний Інститут Української Мартирології, який мав за мету збирання та опрацювання матеріалів найновішої української історії. З'явилися також інші наукові та видавничі заклади, що досліджували проблеми української історії та допоміжних історичних дисциплін (напр., Інститут Генеалогії та Геральдики).

З сорокових років почало зростати значення українського наукового осередку у Римі. Завдяки доступу до скарбниць Ватикану та римських архівів і бібліотек, цей центр розпочав систематичні наукові дослідження з української церковної історії та видавничу діяльність. Отці-василіяни відновили видання свого часопису під заголовком “*Analecta OSBM*” (переважно латиною), котрий мав три розділи: 1) “*Opera*” (монографії), 2) власне “*Записки ЧСВВ*” та 3) “*Monumenta Vaticana Historiam Ucrainae Illustrantia*”^{102*}. Сучасні українські світські історики співпрацюють з церковними істориками у “*Analecta OSBM*” та “*Записках ЧСВВ*”.

^{102*} “Ватиканські пам'ятки, що висвітлюють історію України” – прим. перекл.

В результаті розселення українських емігрантів у Західній Європі та Америці утворились нові та більш-менш постійні центри вільної української науки.

До таких осередків, що зараз діють в Америці, належать:

Українська Вільна Академія Наук у США (УВАН у США), з штаб-квартирою у Нью-Йорку, з Історичною секцією (голова – професор О. Оглоблін), та зв'язана з нею Комісія для вивчення післяреволюційних України та СРСР, що має статус незалежної установи (голова – професор Джон Решетар). Праці цих інституцій друкуються переважно в “The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.” англійською мовою та у “Науковому збірнику” українською.

Наукове товариство ім. Шевченка в Америці, штаб-квартира у Нью-Йорку, з Історичною комісією, що друкує праці у загальних виданнях НТШ (українською мовою – “Записки НТШ”, англійською – “Proceedings”).

У 1951–1957 рр. дослідження новітньої української історії, які проводились у США українськими вченими, фінансувались Програмою вивчення СРСР Східноєвропейського фонду. Декілька праць було видано англійською мовою.

Перший Український науковий конгрес, спільний проект обох українських наукових організацій у Сполучених Штатах, у якому брала участь Історична секція, відбувся у 1953 р.

В Європі дослідження з української історії здійснюють: Історична секція Української Вільної Академії Наук (Мюнхен), котру очолював проф. Б. Крупницький, а після його нещодавньої смерті очолює проф. Н. Полонська-Василенко; Наукове товариство ім. Шевченка у Франції (Сарсель) під головуванням проф. І. Борцака та проф. О. Шульгина; Василянський науковий центр у Римі; Український Вільний Університет та Церковно-Археографічна Комісія (Мюнхен).

Починаючи з 1954 чимало українських істориків співпрацювали з Інститутом дослідження СРСР у Мюнхені та друкували свої праці в інститутських періодичних виданнях “Ukrainian Review” та “Український Збірник”; декілька праць з сучасної історії України вийшли як книжки.

До українських істориків (та істориків права), які продовжили свою наукову діяльність як повоєнні емігранти, належать: М. Андрусак, І. Борщак, М. Чубатий, Д. Дорошенко (покійний), В. Дубровський, П. Феденко, В. Гришко, Б. Крупицький (покійний), О. Оглоблин, Л. Окиншевич, Д. Оляничин, Я. Падох, Н. Полонська-Василенко, О. Прицак, В. Шугаєвський, О. Шульгин, о. Й. Скрутень (покійний), Д. Соловей, Я. Токаржевський-Карашевич (покійний), І. Витанович та А. Яковлів (покійний).

Діяльність цього старшого покоління українських істориків-емігрантів була присвячена переважно висвітленню проблем української політичної та церковної історії, історіографії, історії права, культури та методологічним проблемам історії України і допоміжним історичним дисциплінам. У своїх дослідженнях вони приділяли значну увагу історичному синтезу. Стало очевидним, що наукові інтереси сучасної української історіографії охоплюють й історію Східної Європи як одного цілого.

Після Другої світової війни заявило про себе четверте покоління українських істориків. До цього покоління належать історики, які почали свою діяльність ще до війни, однак за різних обставин не змогли одразу розгорнути свою дослідницьку роботу, а також ті молоді вчені, що закінчили свою наукову освіту у сорокових роках. Продовжуючи національні традиції української історіографії першої половини століття, ці українські історики вже встигли заявити про себе науковими працями та посісти певне місце в українській історіографії. Основним об'єктом їх уваги є українська історія княжої й козацької доби, двадцятого століття, українська церковна історія, історія українського права та суспільної думки, допоміжні історичні дисципліни.

Праці Джона С. Решетаря-молодшого заслуговують бути названими окремо. Американець українського походження, він працює над новітньою історією України (монографії "The Ukrainian Revolution, 1917–1920"^{103*}, "A Study in Nationa-

^{103*} "Українська революція, 1917–1920". – прим. перекл.

lism”^{104*}, Принстон, 1952; та інші публікації). о. Атанасій Великий (ЧСВВ) працює над історією української Церкви. Серія його документальних праць вийшла у Римі 1953–1954 рр. о. Іриней Назарко, ЧСВВ, публікував свої праці у “Analecta OSBM”; його збірник ватиканських документів з історії України “Documenta Pontificum Romanorum Historiam Ucrainae Illustrantia”^{105*}, т. I, 1075–1700, т. II, 1700–1953, вийшов у Римі 1953–1954 рр. о. Іриней Назарко, ЧСВВ, опублікував монографію “Святий Володимир Великий, Володар і Хреститель Руси-України (960–1015)”, Рим, 1954. о. Исидор Нагаєвський написав монографію “Кирило-Методіївське християнство в Русі-Україні”, Рим, 1954. Леонід Соневицький надрукував монографію “Український єпископат Перемиської і Холмської Єпархії у XV–XVI ст.”, Рим, 1955. Слід назвати також: Павла Грицака – історика середньовічної України; Володимира Мацяка – дослідника Галицько-Волинської держави XIII–XIV століть; Любомира Винара – історика козацького періоду; Івана Л. Рудницького, який зосередив увагу на українській політичній думці дев’ятнадцятого століття; Петра Ісаїва та Івана Левковича – дослідників української Церкви; Богдана Галайчука та Сократа Іваницького – істориків українського права; Юрія Крохмалюка – дослідника української військової історії; В’ячеслава Сенютовича-Бережного – фахівця з української геральдики та генеалогії; та інших.

Григорій Лужницький написав книгу “Українська Церква між Сходом і Заходом”, Філадельфія, 1954; Іван Власовський опублікував “Нарис історії Української Православної Церкви” у двох томах, Нью-Йорк, 1955, 1956.

До наукових історичних публікацій, що заслуговують окремої уваги, належать: монографії Б. Крупницького про гетьмана Данила Апостола, УВАН, Аугсбург, 1948; Л. Окиншевича про шляхту гетьманської України XVII–XVIII ст.,

^{104*} “Дослідження націоналізму”. – прим. перекл.

^{105*} “Документи Папи римського, що висвітлюють історію України”. – прим. перекл.

“ЗНТШ”, т. CLVII, Мюнхен, 1948; А. Яковліва про український кодекс 1743 р., “ЗНТШ”, т. CLIX, Мюнхен, 1949; Н. Полонської-Василенко “The Settlement of the Southern Ukraine (1750–1775)”^{106*} у спеціальному випуску “The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U. S.”, т. IV–V, № 4(14)–1(15), Нью-Йорк, 1955; І. Борщака про “Историю Русов” (французькою мовою); збірник, присвячений 300-й річниці повстання Хмельницького, “ЗНТШ”, т. CLVI, Мюнхен, 1948; “A History of Ukraine”^{107*} Івана Холмського (псевдонім)^{108*}, “ЗНТШ”, Мюнхен, 1949; нариси А. Яковліва та О. Оглоблина про Переяславський договір 1654 р.; українське видання “Истории Русов” у перекладі В. Давиденка під редакцією О. Оглоблина, Нью-Йорк, 1956; спеціальні публікації у “Мазепинському збірнику” УВАН, друкування котрого ще не закінчене; окремі праці у збірнику Церковно-Археологічної Комісії “The Theory of the Third Rome”^{109*}, Мюнхен, 1951–1954; історичні статті у “The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U. S.”, у “Proceedings” НТШ, у “Ювілейному Науковому Збірнику Українського Вільного Університету”, т. V, Мюнхен, 1948, та т. VI, Мюнхен, 1956; збірник присвячений 700-й річниці коронації короля Данила, “ЗНТШ”, т. CLXIV, Рим-Париж-Мюнхен, 1955; статті у “Analecta OSBM”, в “Україні”, Париж; у збірнику “Рід та знамено”, т. I–IV, 1947; та в інших виданнях українських наукових, релігійних та політичних інституцій і товариств, приватних видавців та окремих осіб. Деякі праці з новітньої історії України були надруковані в “Ukrainian Review” та “Українському Збірнику”, що випускаються Інститутом дослідження СРСР. Багато менших за обсягом наукових праць побачили світ у журналах та збірниках, розрахованих на більш широку аудиторію.

^{106*} “Заселення Південної України (1750–1775)”. – прим. перекл.

^{107*} “Історія України”. – прим. перекл.

^{108*} І. П. Крип’якевич. – Упор.

^{109*} “Теорія Третього Риму”. – прим. перекл.

Історичні розділи “Енциклопедії Українознавства”, т. I, Мюнхен – Нью-Йорк, 1949, та т. II, Париж – Нью-Йорк, 1953 (її видання продовжується НТШ), є результатом співпраці українських істориків. Це ж стосується і англійської “Ukrainian Encyclopaedia”, що друкується зараз у Сполучених Штатах.

Завдяки ініціативі приватних українських видавництв (у Нью-Йорку та Вінніпезі) було здійснено перевидання таких праць: В. Липинський, “Україна на переломі” та “Листи до братів-хліборобів”; Д. Дорошенко, “Історія України в 1917–1923 рр.”, т.т. I і II; “Велика історія України”, “Історія українського війська” та “Історія української культури”, останні три були видані І. Тиктором у Львові у тридцятих роках; розпочато перевидання десяти томової “Історії України-Руси” М. Грушевського (томи I–VIII вже побачили світ).

БІБЛІОГРАФІЯ

Література про українські емігрантські наукові центри до Другої світової війни:

Офіційні звіти українських наукових та академічних інституцій за кордоном, зокрема: “Український Вільний Університет у Празі в роках 1921–1926”, Прага, 1927; “Український Вільний Університет у Празі в роках 1926–1931”, Прага, 1931; “Річні справоздання Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі” за роки 1923–1941; “Les cinq années d’existence de l’Institut Scientifique Ukrainien, 1930–1935”^{110*}, Варшава, 1935; “Mitteilungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin”^{111*}, т. I, Берлін, 1927; т. II, Берлін, 1928; “Звідомлення I Українського Наукового З’їзду у Празі”, Прага, 1928; “II Український Науковий З’їзд у Празі”, Прага, 1934; I. Mirtschuk, “Ukrainische wissenschaftliche Institutionen in der Tschechoslowakei”^{112*}, “Mitteilungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin”, т. I, Берлін, 1927; П. Зленко, “Бібліографічний покажчик наукових праць Української еміграції за рр. 1920–1931”, Прага, 1932; Д. Дорошенко, “Органі-

^{110*} “П’ять років існування Українського наукового інституту, 1930–1935”. – прим. перекл.

^{111*} “Повідомлення Українського наукового інституту в Берліні”. – прим. перекл.

^{112*} І. Мірчук, “Українські наукові інституції в Чехословаччині”. – прим. перекл.

зація української наукової праці на еміграції та її виследи”, “II Український Науковий З’їзд у Празі”, Прага, 1934; D. Doroschenko, “Das ukrainische wissenschaftliche Institut in Warschau”^{113*}, “Deutsche Monatshefte in Polen”, Позен [Познань – прим. перекл.], липень, 1937; А. Животко, “10 років Українського Історичного Кабінету (1930–1940)”, Прага, 1940; С. Наріжний “15 літ діяльності Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі (1923–1938)”, “Збірник Українського Наукового Інституту в Америці”, т. I, Сен-Пол (Міннесота)–Прага, 1939; та окремо, Прага, 1940, з покажчиком праць; С. Наріжний, “Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома Світовими війнами”, частина I, Прага, 1942; Є. Ю. Пеленський, “Українська наука в Польщі за час війни (1940–1944)”, “Сьогочасне і минуле”, т. I, Мюнхен, 1948; З. Кузеля, “Українство в Німеччині (1939–1945)”, “Сьогочасне і минуле”, т. I, Мюнхен, 1948; Д. Дорошенко, “Український Науковий Інститут у Варшаві”, “Сьогочасне і Минуле”, т. I–II, Мюнхен, 1949; І. Мірчук, “Український Науковий Інститут у Берліні”, “Сьогочасне і Минуле”, т. I–II, Мюнхен, 1949.

Загальні праці української емігрантської історичної науки:

М. Korduba, “La littérature historique ukrainienne en Pologne et dans l’émigration ukrainienne (1927–1928)”^{114*}, “Bulletin d’information de sciences historiques en Europe Oriental”, т. II, №№ 1–2, та окремо, Варшава, 1929; D. Dorošenko “Die ukrainische historische Forschungen in den Jahren 1914–1930”^{115*}, “Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, № 3, Берлін, 1931; Д. Дорошенко, “Праця української еміграції в галузі історичної науки”, “II Український Науковий З’їзд у Празі”, “Прага, 1934; E. Borschak, “Histoire de l’Ukraine. Publications en langue ukrainienne parues en dehors de l’U. R. S. S.”^{116*}, “Revue historique”, т. 187, Париж, 1939, та окремо, Париж, 1939.

Література, присвячена Дмитру Дорошенку:

Передмова Б. Крупницького до книги Д. Дорошенка “Православна Церква в минулому і сучасному житті українського народу”, Берлін,

^{113*} Д. Дорошенко, “Український науковий інститут у Варшаві”. – прим. перекл.

^{114*} М. Кордуба, “Українська історична література у Польщі та в українській еміграції (1927–1928)”. – прим. перекл.

^{115*} Д. Дорошенко, “Українські історичні дослідження у 1914–1930 роках”. – прим. перекл.

^{116*} І. Борщак, “Історія України у публікаціях українською мовою у межах та за межами СРСР”. – прим. перекл.

1940; передмова (редакторська) “Про літературну і наукову діяльність проф. Д. Дорошенка”, “Бібліографія праць проф. Д. Дорошенка за 1899–1942 роки”, Прага, 1942; Л. Білецький, “Дмитро Дорошенко”, Вінніпег, 1949; І. Борщак, “Дмитро Дорошенко (1882–1951)”, “Україна”, № 5, Париж, 1951; Г. Лужницький, “Дмитро Дорошенко”, Київ, II, Філадельфія, 1951; Б. Крупницький, “Д. І. Дорошенко (спомини учня)”, “Науковий Збірник” Української Вільної Академії Наук у Сполучених Штатах, т. I, Нью-Йорк, 1952; “Український літопис”, № 1, Аугсбург, 1953; збірник пам’яті Д. І. Дорошенка з статтями та спогадами, що написали: Н. М. Дорошенко, Г. Коч, Б. Крупницький, І. Мірчук, С. Нагай, О. Оглоблін, Н. Полонська-Василенко, О. Шульгин, І. Токаржевський-Карашевич, М. Васмер та інші.

Українська емігрантська історична наука тісла Другої світової війни:

Звіти про діяльність Української Вільної Академії Наук (УВАН): “Бюлетень УВАН”, №№ 1–12, Аугсбург, 1946–1947, та “Літопис УВАН”, №№ 1–8, Аугсбург, 1946–1948; “Bulletins”^{117*} Української Вільної Академії Наук у Сполучених Штатах, №№ 1–16, Нью-Йорк, 1951–1957; “Bulletins” Канадської академії, №№ 1–4, 1952–1955; “Хроніка НТШ”, №№ 75, 76, 77; бюлетені та звіти Наукового товариства ім. Шевченка у США, Канаді, Франції, Німеччині, 1949–1957; бюлетені Українського Вільного Університету у Мюнхені, 1952–1956; “Науковий Збірник Українського Вільного Університету. Ювілейне видання”, т. I, Мюнхен, 1948; “Сьогочасне і Минуле. Вісник Українознавства”, нова серія, Мюнхен, 1948, т. I, 1949, т. I–II; “Україна”, №№ 1–9, Париж, 1949–1953; “Енциклопедія Українознавства”, видана Науковим товариством ім. Шевченка, т. I, Нью-Йорк–Мюнхен, т. II, Париж–Нью-Йорк, 1955; (Є. Ю. Пеленський), “Історія Наукового Товариства ім. Шевченка”, Нью-Йорк–Мюнхен, 1949; В. Дорошенко, “Огнище української науки. Наукове Товариство ім. Т. Шевченка”, Нью-Йорк–Філадельфія, 1951.

^{117*} “Бюлетені”. – прим. перекл.

КОМЕНТАРІ

21 стор. **Грушевський** Михайло Сергійович (25.09.1866, м. Хелм, Польща – 24.11.1934, м. Кисловодськ, Росія, похований у Києві) – видатний український історик, політичний та громадський діяч, літературознавець, соціолог, акад. ВУАН (1923 р.), акад. АН СРСР (1929).

Закінчив історично-філологічний факультет університету св. Володимира у Києві (1891). У 1894–1914 – професор Львівського університету, голова НТШ, головний редактор “Літературно-Наукового Вісника”. Засновник і голова Українського наукового товариства. У 1917–1918 рр. – голова Української Центральної Ради. У 1924–1931 рр. очолював Історичні установи ВУАН. Зазнав утисків та переслідувань з боку радянської влади, з 1931 р. змушений був жити в Москві.

Автор понад 2000 наукових праць. Головні з них “Історія України-Руси” (в 10-ти тт.), “Історія української літератури” (в 6-ти тт.).

Літ.: Винар Л. Михайло Грушевський історик і будівничий нації. – Нью-Йорк, Київ, Торонто, 1995; Винар Л. Грушевськознавство: генеза й історичний розвиток. – Київ, Львів, Париж, Нью-Йорк, Торонто, 1998; *Пиріг Р. Я.* Життя Михайла Грушевського: останнє десятиліття (1924–1934). – Київ, 1993; *Сохань П. С., Ульяновський В. І., Кіржаєв С. М.* М. С. Грушевський і Academia: Ідея, змагання, діяльність. – Київ, 1993; *Юркова О. В.* Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.). – К., 1999.

24 стор. **Грушевський** Олександр Сергійович [псевд. Ол. Г.] (12 (24).08.1877, м. Ставрополь, Росія – 1943, Іртишський

район Павлодарської області, Росія) – український історик, літературознавець, етнограф. Учень В. Б. Антоновича. Брат М. С. Грушевського.

Член Наукового товариства ім. Шевченка, Київської археографічної комісії, Українського наукового товариства у Києві, Російського географічного товариства (Петроград), Правничого товариства (Київ).

У 1888–1893 рр. навчався у Владикавказькій класичній гімназії, у 1893–1899 рр. на історичному відділі історично-філологічного факультету університету св. Володимира у Києві. У 1900 р. перебував у науковому відрядженні в Австрії та Німеччині.

Викладав у Новоросійському (Одеса, 1907–1908), Московському (1909), Петербурзькому (1910–1916), Українському народному (Київ, 1917–1918), Українському державному (Київ, 1918–1919) університетах, Київському інституті народної освіти (1920–1930).

Належав до УСДП, потім до УПСР. Член Центральної Ради від Української Трудової Партії. У 1917–1918 рр. – Голова Бібліотечно-архівного відділу при Департаменті мистецтв Генерального секретаріату справ освітніх Української Центральної Ради.

З 1919 р. активно працював у ВУАН: був директором Постійної комісії для складання історично-географічного словника українських земель з правами академіка (1919–1933), дійсним членом Науково-дослідної кафедри історії України М. П. Василенка (1922–1923), дійсним членом Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930), де очолював секцію соціально-економічної і політичної історії України, дійсним членом Археографічної комісії (1919–1933), Постійної комісії для складання біографічного словника діячів України (1919–1933). У 1919–1930 рр. – товариш голови Історичної секції, член редколегії журналів “Україна”, “Записки Історично-філологічного відділу ВУАН”, редактор 4-х тт. “Історично-географічного збірника ВУАН” (1927–1931). Звільнено з ВУАН у липні 1933.

Незаконно репресований 1938 р. Засуджений до 5 років заслання до Казахстану. Помер під час заслання. Реабілітований у 1989 р.

Досліджував устрій Великого князівства Литовського, соціально-економічну історію Гетьманщини, суспільне життя XIX ст. та нову українську літературу. Автор більше 150 праць, в т.ч. “Пинское Полесье. IX-XIII вв.” (К., 1901), “Пинское Полесье. XIV-XVI вв.” (К., 1903), “З початків нової української історіографії” (Україна. – 1914. – Кн. 2. – С. 57–63), “Перші гетьманські земельні універсали” (ЗІФВ ВУАН. – К, 1926. – Кн. VII–VIII. – С. 209–224).

Лит.: Пиріг Р. Я. Рідний брат Михайла Грушевського // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1994. – № 1. – С. 89–93; *Матяш І.* Перший голова Бібліотечно-архівного відділу (До 120-ліття від дня народження О. С. Грушевського) // Студії з архівної справи та документознавства. – 1997. – Т. 2. – С. 104–110; *Матяш І.* Олександр Грушевський як діяч архівної справи // *Матяш І.* Особа в українській архівістиці: Біографічні нариси. – К., 2001.

24 стор. **Щербина** Володимир Іванович (16.05.1850, м. Київ – 1936, м. Київ) – український історик, археограф, архівіст, киевознавець, педагог. Учень В. Б. Антоновича. Член-кореспондент ВУАН з 1925 р.

Народився в родині нащадка родовитих київських міщан лікаря університету св. Володимира у Києві І. Т. Щербини. Мати історика була донькою українського письменника, автора казок, байок, пісень та віршів про козаччину Є. П. Рудиковського (1784–1851).

Закінчив Другу київську гімназію (1868) та історично-філологічний факультет університету св. Володимира у Києві (1873). Кандидатська дисертація “Гетьманство Кирила Григоровича Розумовського в зв’язку з попередньою історією Малоросії” (1873).

У 1873–1876 рр. навчався на педагогічних курсах Петербурзької військової гімназії (згодом другий кадетський корпус), у 1876–1879 рр. викладав в петербурзьких військовій та жіночій гімназіях. З 1879 жив і працював у Києві, вчителював у жіночих та чоловічих гімназіях, був активним діячем “Общества народных чтений”.

У 1880–1890-і рр. – учасник історико-архівного гуртка під керівництвом В. Б. Антоновича. Одночасно співпрацював з Київською Археографічною комісією, Історичним товариством Нестора-літописця, друкувався в “Киевской старине”. У 1901 р. разом із Л. П. Добровольським за дорученням Історичного товариства Нестора-літописця і Московського археологічного товариства здійснив кілька експедицій на Правобережжя (головно по Васильківському і Бердичівському повітах), збираючи стародруки, рукописи, мистецькі пам’ятки.

У 1908–1920 рр. викладав у комерційній школі ім. Хорошилової. У 1919–1930 рр. плідно працював у ВУАН, був співробітником Національної бібліотеки Академії, Історично-географічної комісії, Комісії для складання біографічного словника діячів України, дійсним членом Археографічної комісії, Науково-дослідної кафедри історії України (з 1924 р.), керівником Комісії історії Києва і Правобережжя (1924–1930).

Досліджував історію Києва, історію Гайдамаччини і останніх часів Запорізької Січі, суспільні відносини Подніпров’я другої половини XVIII – початку XIX ст., видав цінні збірки актового матеріалу. Автор спогадів про В. Б. Антоновича, Л. П. Добровольського, Я. Шульгина, І. М. Каманіна та про Університет Святого Володимира 1870-х рр.

Основні твори: “Записки А. П. Рудиковского. Стихотворения Е. П. Рудиковского” (Киевская старина. – 1892. – Кн. 4–7), “Киевские воеводы, губернаторы и генерал-губернаторы 1654–1775 гг.” (Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. – 1892. – Кн. VI), “Три Шелеста (из истории Колеивчины)” (Киевская старина. – 1893. – Кн. 11), “Украинские староства по люстрациям XVIII века” (Архив Юго-Западной России. – 1905. – Ч. 7. Т. 3), “Документи до історії Києва 1494–1835 рр.” (Український археографічний збірник. – К., 1926. – Т. 1. – С. 1–49), “Нові студії з історії Києва” (К., 1926), “Перша Київська народна аудиторія (З культурного життя Києва в кінці XIX та на початку XX ст.)” (Україна. – 1930. – Травень-червень. – С. 22–59).

Бібліографія: Щербина В. І. Нові студії з історії Київля. – К., 1926. – С. XXXV–XXXIX. (за 1876–1926 рр., неповна), Юркова О. В. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.). – К., 1999. – С. 419–421 (за 1924–1930 рр.).

Літ.: Глушко С. П’ятдесятиріччя науково-педагогічної і громадської діяльності В. І. Щербини // Щербина В. І. Нові студії з історії Київля. – К. 1926. –

С. IX–XIV; *Шамрай С.* Праці В. І. Щербини з історії Правобережжя // Щербина В. І. Нові студії з історії Київів. – К. 1926. – С. XV–XXIII; *Антипович К.* Праці В. І. Щербини з історії м. Київів // *Щербина В. І.* Нові студії з історії Київів. – К. 1926. – С. XXV–XXXIV; *Апанович Е. М.* Комиссия истории Киева Академии наук УССР // Киев в фондах Центральной научной библиотеки АН УССР: Сб. научных трудов. – К., 1984; *Юркова О.* Один з найбільших авторитетів і ерудитів (Володимир Щербина) // Історичний календар, 2000. – К., 1999. – С.146.

25 стор. **Клименко** Пилип Васильович (06.11.1887, с. Ярославка зараз Бобровицького району Чернігівської обл. – 08.07.1955, м. Козелець Чернігівської обл.) – український історик, учень М. В. Довнар-Запольського.

У 1907-1908 рр. навчався на економічному відділенні Політехнічного інституту у Санкт-Петербурзі, у 1908-1912 – на відділі російської історії історично-філологічного факультету Київського університету. У 1912–1914 рр. працював у Київському центральному архіві, 1914–1918 – професорський стипендіат Київського університету. У 1915–1916 рр. працював у Москві. У 1918 р. – професор Київського археологічного інституту, 1918–1919 – Кам'янець-Подільського університету, 1920–1923 – Кам'янець-Подільського інституту народної освіти.

У 1922–1923 рр. керівник Кам'янець-Подільської науково-дослідної кафедри історії та економіки Поділля, у 1923 – член Київської науково-дослідної кафедри історії України акад. М. П. Василенка, у 1925–1930 – дійсний член науково-дослідної кафедри історії України акад. М. С. Грушевського. Співробітник Археографічної комісії ВУАН (1924–1933) та Археографічної комісії ЦАУ УСРР (1931–1932). 1932–1933 – зав. відділом феодалізму Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка. Звільнено з роботи 1933.

Незаконно арештований 1921 та 1938. У 1938 засуджений до 6 років позбавлення волі і 3 років поразки у правах. Покарання відбував у Красноярському краї. Звільнений 1943. Після війни проживав у Козельці. Покінчив життя самогубством. Реабілітований 1959.

Досліджував історію цехів в Україні та історію українських міст. Автор близько 50 праць, в т. ч. “Западно-русские цехи XVI–XVIII вв.” (К., 1914), “Графіка шрифту в Острозькій біблії” (Українська книга XVI–XVIII ст. – К., 1926), “Місто і територія на Україні за часів Гетьманщини (1654–1767 рр.)” (ЗІФВ ВУАН. – К., 1926. – Кн. VII–VIII), “Цехи на Україні. Т. 1. – Вип. 1. Суспільно-правні елементи цехової організації” (К., 1929).

Бібліографія: Сторінки історії київського міського транспорту: Пам’ятка вечора (13 березня 1985 р., Музей історії м. Києва). – К., 1985. – С. 6–8. (Упор. М. Суслопарів).

Літ.: Компан О. С., Суслопаров М. З. До 80-річчя з дня народження П. В. Клименка // УІЖ. – 1967. – № 6; *Дивний І.* Український історик Пилип Клименко (1887–1955). Документальний біографічний нарис // Наукові записки Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Зб. праць молодих вчених та аспірантів. – Т. 1. – К., 1996; *Михальченко С. И.* Киевская школа в российской историографии (В. Б. Антонович, М. В. Довнар-Запольский и их ученики). – Москва, Брянск, 1997; *Матяш І.* Пилип Клименко: портрет історика-архівіста на тлі доби // *Матяш І.* Особа в українській архівістиці: Біографічні нариси. – К., 2001.

25 стор. **Гермайзе** Осип Юрійович (Іосиф Георгійович, до хрещення у 1900 – Самуїл-Іосиф Геніх) (23.07. (5.08.) 1892, м. Київ – 22.09.1958 [?]) - історик, археограф.

У 1916 р. закінчив Київський університет Св. Володимира (історико-філологічний факультет). Член Історичної секції УНТ у Києві. З 1918 на педагогічній роботі. У 1920–1929 – викладач, професор київ. вузів, у 1924–1929 – керівничий секції методології та соціологічного обґрунтування історії Науково-дослідної кафедри історії України у Києві М. С. Грушевського, в 1926–1929 керував секцією історії України Науково-дослідної кафедри марксизму та ленінізму ВУАН. У 1923–1925 організатор і керівничий історико-архівного семінару при Київському історичному архіві ім. В.Б.Антоновича. 1919–1924 – секретар Постійної комісії для складання Історично-географічного словника українських земель, 1921–1925 – член комісії для вивчення громадсько-політичних рухів в Україні. У 1924–1929 рр. – керівничий Археографічної комісії ВУАН,

готував до видання “Коденську книгу судових справ”, “Акти про гайдамаччину”. Підготував і видав матеріали до історії українського руху за часів першої світової війни. У 1927–1929 рр. входив у комісію для підготовки до видання Архіву Коша Запорозької Січі.

Заарештований 26.07.1929 р. у справі “СВУ”. Засуджений на 5 років позбавлення волі і поразкою в правах на 2 роки. Повторно арештований і засуджений у 1937 і 1944 рр. Помер на засланні. Юридично реабілітований у 1958 і 1989 рр.

Вивчав соціально-економічні відносини Гетьманщини XVII–XVIII ст., соціально-політичну історію України другої половини XVII ст., досліджував історію гайдамаччини XVIII ст. та революційних рухів XIX - поч. XX ст. Автор більше 50 наукових праць, в т.ч. “Коліївщина в світлі новознайдених матеріалів” (Україна, 1924), “Нариси з історії революційного руху на Україні” (К., 1926, Т.1), “Праця Київського Українського Наукового Товариства на тлі наукового життя Наддніпрянської України” (Україна, 1929), “Коденська книга судових справ” (Український архів, – К., 1931).

Літ.: Скларенко Є. М. У сфабрикованій справі “СВУ” (Й. Ю. Гермайзе) // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – К., 1991; Водотика С. Г., Кондрашов В. Ф. О. Ю.Гермайзе // УІЖ. – 1992. – № 12; Водотика С., Мазур І. Творча спадщина визначного українознавця. До сторіччя з дня народження Осипа Гермайзе // Київська старовина. – 1992. – № 6.

26 стор. **Баранович** Олексій Іванович (липень 1892, м. Старокостянтинів Волинської губ. (зараз Хмельницької обл.) – 03.05.1961, м. Москва) – український історик.

У 1911-1916 рр. навчався на історично-філологічному факультеті Петроградського університету. У 1916–1920 рр. викладав історію в гімназіях на Волині. 1918 працював в архівному відділі Головного управління у справах мистецтв та національної культури. 1920–1923 – зав. відділом повітнаросвіти, голова повітвідділу спілки Робітос, зав. трудшколою, зав. педкурсами, зав. місцевого музею та архіву в Старокостянтиніві. 1923–1925 викладав у школах Києва.

У 1924–1926 – аспірант, 1926–1930 – науковий співробітник Науково-дослідної кафедри історії України при ВУАН у Києві М. С. Грушевського. 24 жовтня 1926 захистив промовну працю “Нариси магнатського господарства на півдні Волині у XVIII ст.”. Одночасно у 1923–1933 – науковий співробітник Історично-географічної комісії при ВУАН, 1930–1933 – Комісії для вивчення соціально-економічної історії України при ВУАН. 1934 – науковий співробітник Історично-археологічного інституту ВУАН. У передвоєнний час викладав у вузах Сімферополя. Після війни працював в Інституті історії АН СРСР у Москві. 1946 захистив кандидатську дисертацію “Панське місто за часів Речі Посполитої. Старокостянтинів XVI-XVIII ст.”, у 1951 – докторську дисертацію “Магнатське господарство на півдні Волині в XVIII ст.”.

Вивчав соціально-економічну історію України, Білорусі, Литви та Польщі у XVI-XVIII ст. Автор близько 50 праць, в т.ч. “Нариси магнатського господарства на півдні Волині у XVIII в.” (1926–1930), “Панське місто за часів Польської держави: Старий Костянтинів” (1928), “Залюднення Волинського воєводства в першій половині XVII ст.” (1930), “Залюднення України перед Хмельниччиною. Волинське воєводство” (1931), “Помещичий город времен Речи Посполитой” (1947), “Магнатское хозяйство на юге Волыни в XVIII в.” (1955), “Украина накануне освободительной войны середины XVII в.” (1959).

Лит.: Швидько А. К. Вопросы социально-экономического развития Правобережной Украины 16–18 вв. в трудах А. И. Барановича // Некоторые вопросы отечественной историографии и источниковедения. – Днепропетровск, 1976. – Вып. 3; *Білокін С.* Київська школа акад. М. С. Грушевського // УІЖ. – 1996. – № 5; *Юркова О.* Дослідження О. І. Барановичем магнатського господарства Волині XVI–XVIII ст. на терені Науково-дослідної кафедри історії України у Києві (1924–1930) // Український історик. – 1996. – № 1–4. – С. 314–318.

27 стор. **Ткаченко** Микола Михайлович (псевдонім Микола Михайленко, 23.12.1892 (ст. ст.), м. Тальне, тепер Черкаської обл. – 7.11.1965, м. Київ) – український історик, археограф, архівіст, джерелознавець, літературознавець.

Народився в українській селянській родині. Закінчив 2-гу чоловічу гімназію у м. Києві (1911) та історично-філологічний факультет Університету св. Володимира у Києві (1916). Наукову працю розпочав в університеті під керівництвом проф. В. Ю. Данилевича по темі: “Київська сотня Переяславського полку за Рум’янцевською ревізією”.

З 1918 р. працював у ВУАН в Історично-географічній комісії, Історичній секції Українського наукового товариства у Києві, Всеукраїнському археологічному комітеті, Комісії Степової України, Археографічній комісії (у 1931–1933 її керівничий). Асистент кафедри історії України і бібліотекар у Київському інституті народної освіти. У 1924–1927 – аспірант, у 1927–1930 – науковий співробітник Науково-дослідної кафедри історії України у Києві М. С. Грушевського. 15 червня 1927 захистив промоційну працю на тему “Закріпачення селян на Лівобережжі в XVII–XVIII ст.” (науковий керівник проф. О. С. Грушевський). У 1928 заарештований органами ДПУ УСРР, але в тому ж році звільнений.

Під керівництвом М. Ткаченка і його безпосередньою участю готувались збірки документів “Акти до історії селян”, “До питання про вивчення та видання матеріалів з історії передкапіталістичних підприємств на Україні”, “Робітничий рух на Україні за часів австро-германської окупації 1918 р.”, “Збірник бібліографічних матеріалів (мемуари, преса) з історії Жовтня та громадянської війни на Україні”, “Матеріали з історії селянських воєн в XVII ст.”. У 1933 звільнений з ВУАН “як класовий ворог”.

У 1930-х рр. викладав у школі. З 1939 р. за сумісництвом працював в Інституті української літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, де виконував тему “Історично-географічні відомості про місця перебування Т.Г. Шевченка на Україні”. З 1942 р. науковий співробітник Інституту історії та археології АН УРСР у м. Уфі (Башкирія). 1942 захистив кандидатську дисертацію. У 1947 звільнений з Інституту історії АН УРСР буцімто за “хронічне невиконання планів у 1942–

1946 рр.". У 1947–1952 – старший науковий співробітник Інституту історії та теорії архітектури, у 1952–1963 – старший науковий співробітник Інституту літератури АН УРСР. З 1963 на пенсії. 16.01.1964 захистив докторську дисертацію “Начерки з історії селян на Лівобережній Україні”. Досліджував питання соціально-економічної історії України XVII–XVIII ст., української історіографії, джерелознавства, шевченкознавства.

Основні твори: “Наукове розроблення Румянцевської ревізії” (Україна. – 1924. – Кн. 3); “М. Остер в XVII–XVIII вв.: За Румянцівською ревізією та іншими матеріалами” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. VI. – К., 1925); “Канівська сотня Переяславського полку за Рум’янцівською ревізією: Студія з економічного та соціального питання Полтавського Подніпров’я” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. VII–VIII. – К., 1926); “Гуманщина в XVI–XVII вв.” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XI. – К., 1927); “Нариси з історії селян на Лівобережній Україні в XVII–XVIII вв.” (Т. 1, вип. 1. – К., 1931); “Іван Франко – видатний дослідник шевченківської спадщини” (Дніпро. – 1956. – № 9); “Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка” (К., 1961).

Бібліографія: Білокінь С. І. Київська школа акад. М. С. Грушевського // УІЖ. – 1996. – №5. – С. 127–131; Юркова О. В. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.). – К., 1999. – С. 411–413.

Літ.: Білокінь С. І. Київська школа акад. М. С. Грушевського // УІЖ. – 1996. – № 5; 1999. – № 5; Юркова О. В. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.). – К., 1999. – 433 с.

27 стор. **Шамрай (Шамраєв) Сергій Вікторович** (17.08 (ст. ст.) 1900, Владикавказ, Осетія – 04.01.1939, “Севвостлаг”, Магаданської обл., Росія) – український історик, небіж М. С. та О. С. Грушевських, син Г. С. Шамрай.

У 1919–1924 рр. навчався на історично-філологічному факультеті Українського державного університету та етнографічному відділі Київського археологічного інституту. Одночасно викладав у школах. З 1923 працював у ВУАН: 1923–1925 – науковий співробітник кафедри історії українського народу, 1922–1933 – науковий співробітник Історично-географічної комісії, 1924–1933 – співробітник Комісії історії Правобережної України (у 1931–1933 – її керівничий), 1924–1928 – аспірант, 1928–1930 – науковий співробітник Науко-

во-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського. 1928 захистив промоційну працю “Київська козаччина 1855 р.”. У 1931–1933 після від’їзду М. С. Грушевського до Москви фактично керував роботою Кафедри історії України доби торговельного капіталу при ВУАН. 1933 арештований і засуджений до 3 років ув’язнення. Покарання відбував на Далекому Сході. 1936–1937 працював в Чернігові бухгалтером. Удруге арештований в серпні 1937 і засуджений до 8 років концтаборів. Помер під час ув’язнення. Реабілітований 1958.

Досліджував соціально-економічну історію України XVII–XIX ст., історичну географію України.

Основні праці: “Економічний стан козаків Полтавського полку в 1767 р. (по Румянцівському опису)” (Науковий збірник за 1924 р. – К., 1925), “Київський одноденний перепис 2 березоля 1874 р.” (Київ та його околиця в історії та пам’ятках. – К., 1926), “Київська Козаччина 1855 р.: До історії селянських рухів на Київщині” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XX. – К., 1928), “До історії Київської Козаччини 1855 р.” (Україна. – 1929. – Липень–серпень).

Бібліографія: “Софійський собор”: пам’ятка вечора 9 січня 1985 р. Музей історії міста Києва. Біобібліографія киевознавців. Вип. 4 / Упор. С. І. Білокінь. – К., 1985. – С. 3–8; *Юркова О.* Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.). – К., 1999. – С. 414–417.

Літ.: Пиріг Р. Я. Життя Михайла Грушевського: Останнє десятиліття (1924–1934 рр.). – К., 1993; *Юркова О.* Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.). – К., 1999.

27 стор. **Юркевич** Віктор Дмитрович [псевд.: В.Ю.] (26.12.1898, Олександрополь, тепер Кумайрі, Вірменія – 11.09.1939, с. Адак, “Воркутлаг”, Республіка Комі, Росія) – український історик, археограф, учень М. С. Грушевського.

У 1917–1918 рр. навчався на природничому відділі фізико-математичного факультету Московського університету, 1918–1919 – історично-філологічному факультеті Київського університету, 1921–23 – Київського інституту народної освіти. У 1923–1926 рр. викладав у школах.

Одночасно у 1922–1934 працював у ВУАН: 1922–1933 – співробітник Історично-географічної комісії, 1925–1926 – кандидат в аспіранти, 1926–1929 – аспірант, 1929–1930 – науковий співробітник Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського; 1930–1933 очолював Комісію козач-

чини, 1926–1929 – співробітник Комісії Лівобережної України, старої історії України, 1927–1930- науковий співробітник та секретар комісії нової української історіографії (готував до друку твори В. Б. Антоновича і М. І. Костомарова), 1930–1933 – співробітник Комісії для виучування соціально-економічної історії України. У 1926–1928 брав участь у Археографічній експедиції до Москви. 01.12.1929 захистив промоційну працю “Еміграція на схід і залюднення Слобожанщини за Б. Хмельницького”.

Після незаконного місячного арешту у 1934 звільнений з ВУАН. Удруге незаконно арештований 1937 і засуджений до 10 років концтаборів. Помер в ув'язненні. Реабілітований 1960.

Досліджував історію міст і сіл України, соціально-економічну історію України XVII ст., історію козаччини. Надрукував і підготував у рукописах близько 30 праць, в т.ч.: “До студій Максимовича з історії старого Києва” (Київ та його околиця в історії та пам'ятках. – К., 1926); “Звенигородщина в XV–XVI вв.” (Історично-географічний збірник. – К., 1927. – Т. 1); “Еміграція на схід залюднення Слобожанщини за Богдана Хмельницького” (К., 1932).

Бібліографія: Юркова О. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.). – К., 1999. – С. 421–422.

Літ.: Бабенко Л. Л. Поруч з корифеями науки (В. Д. Юркевич) // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – К., 1991; Федущак І. Учень і соратник Михайла Грушевського // Київська старовина. – 1994. – № 1; Федущак-Юркевич І. Михайло Грушевський і слідча справа Віктора Юркевича // Михайло Грушевський. Зб. наукових праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського. – Львів, 1994.

27 стор. **Савченко** Федір Якович (02.02.1892, м. Хорол Полтавської губ. – після 1938) – український етнограф, соціолог, історик.

Навчався у Ніжинському історико-філологічному інституті ім. кн. Безбородька та Історико-філологічному інституті в Петербурзі. У 1919–1924 рр. приймав участь у роботі Українського Соціологічного інституту. 1924–1928 – науковий співробітник, 1928–1930 – дійсний член Науково-дослідної кафедри історії України у Києві, секретар М. С. Грушевського.

Заарештований 1931 р. в справі “Українського Національного Центру”. Вдруге заарештований 1937. Помер на засланні.

Основні твори: “Бальзак на Україні (1847–1850)” (Україна. – 1924. – Кн. 1–2), “Парубоцькі та дівочькі громади на Україні” (Первісне громадянство. – 1926. – Вип. 3), “Заборона Українства 1876 р.” (К., 1930, передруковано у Мюнхені у 1970 р.).

Літ.: Рубльов О. С. Особистий секретар академіка М. С. Грушевського (Ф. Я. Савченко) // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – Київ, 1991; Рубльов О. С. Повертаючись до надрукованого // Український археографічний щорічник. Київ, 1993, вип. 2.

28 стор. **Нечипоренко** Прокіп Іванович (21.09 (ст. ст.) 1889, с. Красне Конопольської округи тепер Чернігівської обл. – [після 1930?]) – український історик, архівіст.

Після закінчення Феодосійського вчительського інституту (1918) вчителював на Полтавщині. У 1923–1925 – лаборант Полтавського інституту народної освіти. З 1925 працював у Харкові секретарем книготоргівельного відділу Книгоспілки. Одночасно у 1925–1927 – кандидат в аспіранти, 1927–1930 – аспірант Науково-дослідної кафедри історії України при ВУАН. Захистив промоційну працю “Низове Посем’я XVIII ст.” (1930). У 1926–1930 брав участь у роботі Археографічної комісії та Комісії історії Лівобережної України ВУАН.

У 1929–1930 вчений архівіст Полтавського краєвого історичного архіву. З 1930 викладав у Сумському інституті соціального виховання. Подальша доля невідома.

Досліджував соціально-економічний розвиток окремих районів України, зокрема район Посем’я.

Основні праці: “Умови робітничої праці на Батурицьких та Глухівських “національних строєніях”. (На підставі архівних матеріалів 1740–60 рр.)” (Історично-географічний збірник. – Т. 1. – К., 1927), “Фабрики Розумовського на Посем’ї” (ЗІФВ ВУАН. – Т. XI. – К., 1927), “Національні строєнія” 1748–65 рр. на Посем’ї та їх відношення до господарства гетьмана Розумовського” (Студії з історії України Науково-дослідчої кафедри історії України у Києві. – Т. 2. – К., 1929), “Про “порції” та “рації” на Гетьманщині 1725–1750 рр.: Матеріяли про загальні норми податку та як їх здійснювано у полках Чернігівському та Ніженському” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XX. – К., 1929).

Літ.: Юркова О. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.). – К., 1999.

28 стор. **Карачківський** Михайло Федорович (22 (ст. ст.). 09. 1899, с. Кормильче Кам'янецького повіту тепер Хмельницької обл. – [після 1964 ?]) – український історик.

1923 р. закінчив Кам'янець-Подільський інститут народної освіти. У 1923–1924 – аспірант Кам'янець-Подільської науково-дослідної кафедри народного господарства та культури Поділля. У 1924–1933 працював у ВУАН: нештатний співробітник Історично-географічної комісії (1924–1933), аспірант Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1925–1929), співробітник Комісії старої історії України (1926–1929), Українсько-молдавської комісії (1928–1930), асистент, науковий співробітник Комісії історії Києва і Правобережжя (1930–1933). Після звільнення з ВУАН на викладацькій роботі.

З 1944 на еміграції. Ймовірно, був висвячений на священника УАПЦ під час Другої світової війни, після війни проживав у Новому Ульмі (Німеччина). Подальша доля невідома.

Досліджував історію кам'янець-подільських та київських цехів, історію міст Поділля.

Основні праці: “Архівна спадщина київських цехів” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XI. – К., 1927), “До історії Кам'янецьких цехів: Статут цеху олійників 1774 р.” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XVII. – К., 1928), “Опис Поділля з 1819 року В. Рудницького (до історії Поділля поч. XIX в.)” (Студії з історії України Науково-дослідної кафедри історії України в Києві. – Т. 2. – К., 1929), “Північно-Західня Балтичина (Історично-географічні матеріали на підставі подорожі влітку 1928 року)” (Історично-географічний збірник. – Т. 3. – К., 1929), “Київські цехи за литовсько-польської та ранньої московської доби” (Київські збірники історії й археології, побуту й мистецтва. – Зб. 1. – К., 1930).

Літ.: Юркова О. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.). – К., 1999.

28 стор. **Андріяшев** Олександр Михайлович (20.08.1863, м. Чернігів – 08.02.1933 (так!), м. Київ) – український історик, архівіст, археограф. Учень В.Б.Антоновича.

У 1886 р. закінчив історично-філологічний факультет Київського університету. За дисертацію “Очерк истории Волынской земли до конца XIV в.” нагороджений золотою медаллю

та премією ім. М. І. Пирогова. У 1886–1903 працював в архівах Ревеля та Риги. 1903-1905 прослухав курс Археологічного інституту у Санкт-Петербурзі. Надалі працював у Петербурзькій Археологічній Комісії, досліджував історію Великого Новгороду. Учасник XV (Новгород, 1911) та XVI (Москва, 1913) археологічних з'їздів.

З 1917 р. – вчений архівіст Київського центрального архіву давніх актів. У 1920-х рр. – дійсний член Археографічної комісії при АН СРСР у Ленінграді та Археографічної комісії при ВУАН, співробітник Історично-географічної комісії при ВУАН, керівничий Комісії старої історії України при ВУАН (1928–1930), редактор Комісії для складання біографічного словника діячів України. Член Історичного товариства Нестора-літописця. Почесний член “Новгородского общества любителей древностей”.

Основні праці: “Очерк истории Волынской земли до конца XIV ст.” (К., 1887), “Нарис історії колонізації київської землі до кінця XV віку” (Київ та його околиця в історії і пам'ятках. – К., 1926), “Нарис історії колонізації Сіверської землі до початку XVI в.” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XX. – К., 1928), “Нарис історії колонізації Переяславської землі до початку XVI в.” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XXVI. – К., 1931), “Актові книги Київського центрального архіву давніх актів” (Центральний архів стародавніх актів у Києві. – К., 1929). Підготував до друку VII том “Новгородских писцовых книг” (опубл. 1930).

Лит.: Ворончук І. Андріяшев Олександр Михайлович // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник. – Вип. перший (XIX ст. – 1930-ті рр.). – К., 1999.

28 стор. **Житецький** Гнат Павлович (15.02.1866, Кам'янець-Подільський – 8.04.1929, с. Буча Київської обл., похований на Байковому кладовищі у Києві) – архівіст, історик, літературознавець. Син П. Г. Житецького.

Закінчив історично-філологічний факультет Університету св. Володимира у Києві (1880). У 1898–1903 рр. – редактор відділу російської і української історії видавництва “Просвещение”, у 1919 р. – часопису “Книжний вісник”. У 1890–1924 рр. – вчитель середніх навчальних закладів Петербургу і Києва. У 1922–1929 рр. – завідувач відділом рукописів Всенародної бібліотеки України.

Основні праці: “Перші роки “Киевской Старини” та М. І. Костомаров” (Україна. – 1926. – Кн. 4), “Куліш і Костомаров: Недруковане листування 1860–1870-х рр.” (Україна. – 1927. – Кн. 1–2).

Літ.: *Плацинда В. П.* Павло Гнатович Житецький. – К., 1987; *Дубровіна Л.* Житецький Гнат Павлович // Українські архівісти. Біобібліографічний довідник. – Вип. перший (XIX ст. – 1930-ті рр.). – К., 1999. – С. 140–143; *Шевченко Л. В.* Житецький Гнат Павлович. Український історик і діяч культури // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – К., 1991. – С. 343–344.

29 стор. **Міяковський** Володимир Варламович (17.07.1888, м. Ковель тепер Волинської обл. – 22.03.1972, м. Нью-Йорк, США) – український вчений, суспільствознавець, історик літератури.

Навчався на юридичному факультеті Університету св. Володимира у Києві та історично-філологічному факультеті Петербурзького університету. У 1917 р. керував описами архівних матеріалів в Російському державному видавничому цензурному архіві. З 1917 р. у Києві. Директор Київського Центрального історичного архіву ім. В. Б. Антоновича (1920–1929). Заарештований у справі СВУ у 1929 р. і засуджений на 5 років заслання до Карелії. У 1941–1943 рр. очолював Головний історичний архів ім. В. Б. Антоновича у Києві. З 1945 р. на еміграції у Німеччині. Один з ініціаторів заснування Української Вільної Академії наук. У 1950 р. переїхав до США. Директор Музею-Архіву УВАН у США.

Основні праці: “А. Н. Радищев” (1918), “Революційні відозви до українського народу 1850–1870 рр.” (1920), “Кирило-мефодіївці в Археографічній комісії” (1928), “Люди сорокових років. Кирило-мефодіївці в листуванні” (1928), “Володимир Міяковський. Ненадруковане й забуте. Громадські рухи дев’ятнадцятого сторіччя. Новітня українська література” (Нью-Йорк, 1984, т.1).

Літ.: *Залеська-Онишкевич Л.* Володимир Міяковський (1888–1972) // 125 років київської української академічної традиції. 1861–1986: Зб. під ред. М. Антоновича. – Нью-Йорк, 1983; *Білокінь С. І.* Архівіст Володимир Міяковський // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань 1917–1921. – К., 1998.

29 стор. **Корнилович** Михайло Іванович (07.11.1870, с. Квасове Володимир-Волинського повіту Волинської губ. – після 1957 [?]) – історик, архівіст.

Закінчив юридичний факультет Московського університету. Працював у Прилуцькому окружному суді. У 1918 р. переїхав до Києва, де з 1923 р. працював у архівах. Був головою експертної комісії, яка розбирала Київської губернський архів. З вересня 1925 р. – заступник завідуючого Київського окружного архіву. 03.08.1938 р. заарештований і засланий до Казахстану. У 1950-х рр. проживав у м. Георгієвську Ставропольського краю. У 1957 р. реабілітований.

Основні праці: “Очерк крестьян и крестьянского дела в губерниях Царства Польского” (СПб., 1914), “Заповіт Олександра II і окраінна політика [публ. заповіту]” (Україна. – 1924. – Кн. 1–2), “Волинський кріпацький селянський двір і громада в першій половині XIX віку” (Український Археографічний Збірник. – Т. 3. – К., 1930).

Літ.: Очеретенко В. І. Системі не скорився (М. І. Корнилович) // Історія України: Маловідомі імена, події, факти. – К., 1997. – С. 239–299.

стор. **Харламович** Костянтин Васильович (18.08 (ст. ст.) 1870, с. Рогачі Брестського повіту Гродненської губернії, тепер Республіка Білорусь – 21.03.1932, м. Київ) – український історик, історик церкви.

Магістр богословія (1899), доктор церковної історії (1914), член-кореспондент Російської Академії наук по відділу російської мови і словесності (1916), академік Української академії наук по кафедрі історії української церкви (з 1919, 1928 незаконно позбавлений звання академіка УАН Колегією НКО УСРР).

Закінчив Петербурзьку духовну академію (1894). З 1895 викладав у Казанській духовній семінарії, з 1900 у Казанському університеті (з 1909 – професор). Член Товариства археології, історії, етнографії при Казанському університеті (з 1899, у 1922–1924 – його голова), Товариства історії та старожитностей при Московському університеті (1913), Товариства шанувальників старовинної письменності (1914), Російської вченої архівної комісії (1914), Московського археологічного товариства (1918), Товариства вивчення місцевого краю Чуваської автономної області (1922), Центрального бюро краєзнавства (1923).

Арештований 1924 р. і без суду засланий до Оренбургу, потім Актюбінську та Тургаю (Киргизія). Після звільнення переїхав в Україну, оселився в Ніжині (1928). Друкувався у часопису “Україна” та працював у Педагогічній комісії ВУАН. З 1930 проживав у Києві, брав участь у створенні Комісії для досліджень з історії Близького Сходу та Візантії ВУАН, працював коректором Державного видавництва України.

Автор близько 250 праць з історії православної церкви, історії освіти та культури українського, російського та білоруського народів, краєзнавства, зокрема: “Острожская православная школа: Историко-критический очерк” (Киевская старина. – 1897. – Май; Июнь), “Западно-русские православные школы XVI и начала XVII вв., отношения их к инославным, религиозное обучение в них и заслуга их в деле защиты православной веры и Церкви” (Казань, 1898); “Малороссийские влияния на великорусскую церковную жизнь” (Т. 1. – Казань, 1914, робота відзначена премією ім. Г. Ф. Карпова Товариства історії та старожитностей Російських при Московському університеті та Великою Уваровською нагородою Імператорської академії наук); “Восстание тургайских казак – киргизов 1916-1917 гг.: По рассказам очевидцев” (Кзыл-Орда, 1926); “Нариси з історії грецької колонії в Ніжині (XVII–XVIII ст.)” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XXIV. – К., 1929).

Бібліографія: Біднов В. К. В. Харлампович (1870-1932). – Варшава, 1933 (неповна).

Літ.: Біднов В. К. В. Харлампович (1870–1932). – Варшава, 1933; Депенчук Л. П. Константин Васильевич Харлампович // Очерки истории естествознания и техники. – Вып. 38. – К., 1990, Матвеева Л., Циганкова Е., Янковський О. Трагічні сторінки (З історії Академії наук України) // Україна. Наука і культура. Вип. 28. – К., 1994, Юркова О. Доля академіка // Історичний календар 2000. – К., 1999, Справа академіка К. В. Харламповича / Публікація архівних документів, передмова та коментарі О. Морозова // Сіверянський літопис. – 2000. – № 1; № 2.

29 стор. **Ляскоронський** Василь Григорович (24.12. (ст. ст.) 1859, м. Золотоноша Полтавської губ. – 01.01.1928, м. Київ) – український історик, археолог, етнограф, нумізмат, громадський діяч, киевознавець. Учень В. Б. Антоновича.

У 1885 р. закінчив історично-філологічний факультет університету св. Володимира у Києві. У 1899 р. захистив магістерську дисертацію “Історія Переяславської землі з найдавніших часів до половини XIII в.”.

У 1891–1907 рр. викладав історію і географію у 3-й київській гімназії, одночасно у 1903–1907 рр. – приват-доцент Московського університету. У 1907–1909 рр. – приват-доцент Київського університету св. Володимира. У 1909–1921 – професор Ніжинського історико-філологічного інституту. З 1921 р. жив і працював у Києві: у 1922–1924 рр. був професором Київського археологічного інституту. Одночасно активно працював у ВУАН: був дійсним членом Всеукраїнського археологічного комітету, членом Етнографічної комісії, Комісії історії старого Києва та Правобережжя, Комісії сходознавства та ін. У 1925 р. очолив комісію ВУАН по дослідженню поховань на території Софійського собору. У 1926–1928 рр. – завідувач нумізматичного відділу Лаврського музею культурою і побуту.

У 1925 р. здійснив археологічні дослідження Гнилецького печерного монастиря у Києві, а у 1927 р. – дослідження підмурівка Золотих Воріт, під час якого відкрив залишки давнішньої брами, яка існувала на місці Золотих Воріт до 1037 р. Під час розкопок застудився, захворів на запалення легенів і помер.

Автор понад 50 праць, в тому числі “Городища, кургани та змійові вали” (1899, 1905), “Київський Вишгород в удільно-вічовий час” (1913), “Розкопки в подвір’ї Софійського собору у Києві” (1925), “Римські монети, які знайдено на території м. Києва” (1927) та ін.

Лит.: Ситник О. М. Василь Григорович Ляскоронський // Український історичний журнал. – 1990. – № 2.

29 стор. **Добровольський** Леонід Павлович (21.08 [26.07 –?] 1867, с. Кичинці Київської губернії – 17.09.1929, м. Київ) – український історик, киевознавець, педагог. Учень В. Б. Антоновича.

Член Товариства Нестора-літописця, Товариства охорони пам'ятників давнини та мистецтва, Київського відділу Імператорського Воєнно-історичного товариства, Українського наукового товариства у Києві.

Після закінчення Київського університету вчителював у київських середніх навчальних закладах та Вищих Жіночих курсах.

У 1920-х рр. – професор Київського інституту народної освіти, науковий співробітник ВУАН: член Постійної комісії для складання історично-географічного словника українських земель, Комісії старого Києва і Правобережжя. Член Всеукраїнського археологічного комітету (з 1927).

Автор численних праць з історії Києва, зокрема: “Змієвы валы вблизи Киева” (К., 1908), “Забуті межі давньої Київщини” (Записки УНТ. – Кн. III. – К., 1908), “К вопросу о древних укреплениях в окрестностях Киева” (Военно-Исторический Вестник. – 1912. – Кн. 1), “Київські укріплення і Золоті ворота” (Науковий збірник за рік 1926. – К., 1926), “З минулого Хотівської околиці м. Києва” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XII. – К., 1927), “Київ чи Мерв? До питання про те, чи існувала в XI в. астрономічна обсерваторія в Києві” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XIX. – К., 1928). Також записував та друкував народні пісні; збирав відомості про декабристів.

Лит.: Щербина В. Леонід Павлович Добровольський як знавець Києва й Київщини // Київські збірники історії й археології, побуту й мистецтва. – Зб. 1. – К., 1930.

29 стор. **Лазаревська** Катерина Олександрівна (20.08.1879, Конотопський повіт Чернігівської губернії – 16.09.1939, м. Київ) – український історик, археограф, палеограф. Донька О. М. Лазаревського.

Закінчила Київську жіночу А. Бейтель гімназію із золотою медаллю (1897). У 1898 р. отримала свідоцтво домашньої виховательки з правом викладання російської мови, математики, історії та географії. У 1904 р. була вільною слухачкою Київського художнього училища. У 1919 р. обрана лектором по кафедрі англійської мови Українського відділу Педагогічного інституту при Фребелівському товаристві у Києві.

З 1919 р. працювала у ВУАН: спеціаліст-палеограф I (Історично-філологічного) відділу (з 1919), член-співробітник Постійної комісії для складання історично-географічного словника української землі (з 1919), співробітниця Комісії для складання історичного словника української мови (1919–1928), постійна співробітниця, секретар, виконуючий обов'язки керівничого Комісії для виучування історії Лівобережної та Слобідської України (1925–1928), співробітниця Комісії для дослідження нової української історіографії (1928–1930) та Археографічній комісії ВУАН (з 1927, у 1930–1933 рр. – її секретар). Член Історичної секції ВУАН (з 1927). У лютому–листопаді 1934 р. – молодший науковий співробітник Історично-археографічного інституту ВУАН.

Досліджувала питання історії України XVII–XIX ст., зокрема історію цехового устрою України. Склала палеографічний нарис для передмови до видання “Сказаніє о войне козацкой з поляками Самійла Величка” (К., 1926), була упорядником видань “Генеральне слідство про маєтності Стародубського полку” (Український архів. – К., 1929. – Т. 1), “Генеральне слідство про маєтності Лубенського полку” (Український архів. – К., 1931. – Т.4), у 1931–1933 рр. готувала до друку “Генеральне слідство про маєтності Миргородського та Полтавського полків”, “Місто Стародуб у XVIII ст. за Рум'янцевською ревізією”, опис архівної збірки О. М. Лазаревського, матеріали до історії Смелянської цукроварні. Була упорядником проекту технічних правил для археографічних видань (1933). Готувала до видання збірники документів “Господарство великого феодала Київської Лаври” та “Селянські революційні війни 1648 р.” (1934). Провела коректуру тексту видання “Руської правди”, підготовленого С. В. Юшковим (1934).

Основні праці: “Матеріали до історії цехів на Лівобережній Україні XVII–XIX вв.” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. VI. – К., 1925), “Книга глухівського цеху калачницького” (Український археографічний збірник. – Т. 1. – К., 1926), “Київські цехи в другій половині XVIII та на початку XIX віку” (Київ та його околиця в історії і пам'ятках. – К., 1926), “Господарство неможливого панка на Конотопщині в першій половині XIX в.” (Український археографічний збірник. – Т. 2. – К., 1927), “Заможний двір на Стародубщині у першій

половині XVIII в. До історії будівництва на Україні (з публ. документів)” (Україна. – 1929. – Вересень).

30 стор. **Кордт** Веніамін Олександрович (19.02.1860, м. Дерпт, тепер м. Тарту, Естонія – 24.12.1934, м. Київ) – фахівець в галузі історичної географії, картографії, бібліограф, джерелознавець, архівіст.

Народився в німецькій родині. Закінчив природничий факультет Дерптського університету (1883). У 1883–1894 рр. – завідувач бібліотекою, викладач Дерптського (з 1893 – Юр'ївського) університету. Наукову працю розпочав під керівництвом проф. Є. Ф. Шмурло. Кандидат дипломатії (1888). Знав шведську, датську, голландську й німецьку мови. У 1894 переїхав до Києва. У 1894–1928 рр. завідував бібліотекою Університету св. Володимира у Києві (у 1920-х рр. – Київського інституту народної освіти), зробив великий внесок у її становлення і функціонування. Деякий час завідував Центральним архівом давніх актів Київської, Волинської та Подільської губерній.

У 1909 р. перебував у науковому відрядженні у Німеччині. Ознайомився і вивчив архітектуру нових бібліотечних будівель. За його планом, на зразок Гетингентської університетської бібліотеки у 1914 р. був побудований будинок бібліотеки Університету св. Володимира (нині філія спеціалізованих та історично-культурних фондів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського). У 1915–1916 рр. керував евакуацією до Саратова і повернення до Києва бібліотечного фонду університету, який становив на той час 700 тис. томів. У 1918 – один з організаторів Всенародної бібліотеки України. У 1918–1924 рр. – професор бібліотекознавства Київського археологічного інституту. Інструктор академічних та державних бібліотек секції Губнаросвіти в Києві. У 1920-х рр. – викладач Київського інституту зовнішніх відносин, Київського інституту народної освіти, Київського інституту народного господарства. У 1930–1934 рр. завідувач картографічним сектором Всенародної бібліотеки України. У 1911–1921 рр. – дійсний член Київської археографічної комісії, у 1921–1930 – Архео-

графічної комісії ВУАН. Дійсний член Одеського товариства історії та старожитностей (1900), Московського товариства шанувальників природознавства, антропології і етнографії (1906), член-кореспондент Товариства істориків у Ризі (1911), почесний член Московського археологічного товариства (1899), Історичного товариства в Утрехті (1924).

Археографічно опрацював і видав документи про П. Орлика і А. Войнаровського з архівів Гамбурга, Гааги, Копенгагена, Берліна, Дрездена, опрацював донесення шведських послів у Москві про події в Україні у другій половині XVII ст., документи Стокгольмського державного архіву до історії України другої половини XVII – початку XVIII ст., матеріали до історії картографії України (т.1, 2). Одним з перших в Україні розробив методу і почав досліджувати старі карти Росії і України. У 1899 р. під час XI Археологічного з'їзду розгорнув в університеті виставку карт, уклав каталог (31 карта, 41 літографія).

За свої праці в ділянці історичної картографії двічі відзначений преміями ім. Гейбюргера Юріївського університету (1902, 1907), Макарівською премією Петербурзької АН (1907), медаллю ім. П. Семенова-Тянь-Шанського від Російського географічного товариства (1911).

Основні праці: “Материалы к истории российской картографии” (К., 1899–1910); “Очерк сношений Московского государства с республикой Соединенных Нидерландов по 1631 г.” (Сборник Русского исторического общества. – СПб., 1902. – Т. 106). “Описание второго посольства в Россию датского посланника Ганса Ольделанда 1654 г., составленное посольским секретарем А. Роде” (Голос минувшего. – 1915. – № 7/8), “Про Національну бібліотеку Української Держави” (Збірник праць Комісії для вироблення законопроекту про заснування Української Академії наук у Києві. – К., 1919), “Бібліографія подорожей по Східній Європі до 1520” (ЗІФВ ВУАН. – К., 1926. – Кн. 7/8), “Чужоземні подорожі по Східній Європі до 1700 р.” (К., 1926), “Матеріали з Стокгольмського державного архіву до історії України другої пол. XVII – поч. XVIII вв.” (Український археографічний збірник. – К., 1930. – Т. 3). “Матеріали до історії картографії України” (К., 1931. – Ч. I).

Літ.: Кіржаєв С. В. О. Кордт та традиції київських археографів в діяльності Археографічної комісії ВУАН // Матеріали ювілейної конференції, присвяченої 150-тиріччю Київської археографічної комісії. – К., 1997;

Кіржаєв С. Кордт Веніамін Олександрович // Українські архівісти. Біо-бібліографічний довідник. – Вип. перший (XIX ст. – 1930-ті рр.). – К., 1999.

33 стор. **Антипович** Костянтин Єрофійович (25.12.1899, м. Лукове Люблінської губ. (Польща) – 1949 [?]) – український історик.

У 1918–1919 рр. навчався на історично-філологічному факультеті Київського університету, 1921–1923 – у Київському вищому інституті народної освіти. У 1925–1928 – аспірант Науково-дослідної кафедри історії України при ВУАН у Києві М. С. Грушевського. 1929–1933 – співробітник Комісії для вивчення соціально-економічної історії України XVIII–XIX ст. при ВУАН, Історично-географічної комісії при ВУАН. З 1930 – проф. Київського інституту народної освіти. 1934 – науковий співробітник Історично-археографічного інституту ВУАН. 1935 – київський обласний інспектор охорони пам'яток культури, співробітник Лаврського музею у Києві. Рятуючись від репресій, переїхав до Республіки німців Поволжя, працював у педагогічному інституті м. Енгельса.

Досліджував історію міст Правобережної України XVIII–XIX ст. Автор ґрунтовної сфрагістичної статті “Київська міська печатка” (Ювілейний збірник на пошану акад. Д. І. Багалія. – Т. 1. – К., 1927).

Літ.: Верба І., Юркова О. Український сфрагіст Кость Антипович: замальовка до портрета // Шоста наукова геральдична конференція (Львів, 27–29 березня 1997 р.): Матеріали. – Львів, 1997; *Юркова О.* Сфрагістична розвідка Костянтина Антиповича // Шоста наукова геральдична конференція (Львів, 27–29 березня 1997 р.): Матеріали. – Львів, 1997.

33 стор. **Бованенко** Дмитро Євменович (23.09.1900, м. Київ – 12.02.1942, Верхній Хатинах Магаданської обл., Росія) – український історик-економіст. Член УСДРП (1918), УКП (1919), КП(б)У (1920).

Народився в селянській родині. Закінчив Київський інститут народної освіти (1924). Член Історичного семінару підвищеного типу при Київському інституті народної освіти під керівництвом проф. О. П. Оглоблина (1923–1927). У 1926–1927 рр. – аспірант Науково-дослідної кафедри історії Украї-

ни при ВУАН М. С. Грушевського. Працював над темою “Техніка сільського господарства та її вплив на організацію праці напередодні реформи 1861 року” (науковий керівник О. Ю. Гермайзе). У 1927-1930 рр. – аспірант Кафедри марксизму-ленінізму при ВУАН. Одночасно працював як викладач політекономії в Київському інституті народного господарства. У 1930–1934 – член Комісії для виучування соціально-економічної історії України XVIII–XIX ст. при ВУАН. З 1937 працював в Держплані УРСР старшим референтом.

Заарештований 10.09.1937 і засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. Помер під час ув'язнення.

Основні праці: “До історії політичної економії на Україні” (Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Йвановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності. – К., 1927. – Т. 1), “Економічна концепція Сергія Подолинського” (Прапор марксизму. – 1928. – № 2), “Науковий центр марксистської думки на Україні” (Червоний шлях. – 1929. – № 5–6).

Літ.: Полонська-Василенко Н. Історична наука в Україні за советської доби та доля істориків // Записки НТШ. – Париж, Чикаго, 1962. – Т. 173; Верба І. В. Олександр Оглоблин: життя і праця в Україні. – К., 1999; Юркова О. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.). – К., 1999.

34 стор. **Вірніченко** Андрій Микитович (1894 – після 1944) – український історик, педагог. Учень О.П. Оглоблина.

Закінчив Київський інститут народної освіти (1926). З 1924 р. викладав у середніх школах. Під час нацистської окупації м. Києва – директор 43-ї народної школи, пізніше – інспектор освіти Святошинської управи м. Києва. 30.04.1944 заарештований НКВС і засуджений до 10 років ув'язнення. Подальша доля невідома.

Літ.: Верба І. В. Олександр Оглоблин: Життя і праця в Україні. – К., 1999.

34 стор. **Камінський** Василь Якович (29 (ст.ст.) 12. 1899, с. Петрострів Херсонської губ., тепер Хмелевського району Одеської обл. – 1941 (?), станція Майгуба Карельської обл., Росія) – український історик, архівіст. Учень О. П. Оглоблина. Член КП(б)У (1919–1936).

Народився в бідній селянській родині. В дитинстві батракував. Закінчив Новобугську учительську семінарію (1920). Брав участь у визвольних змаганнях на боці Червоної армії. У 1920–1921 рр. – інструктор-організатор, голова ревкому у м. Бершоді, секретар парткому у м. Ольгополі (біля Кременчука). Закінчив історичне відділення факультету профосвіти Київського інституту народної освіти (1924). Під керівництвом проф. О. П. Оглоблина підготував роботу “Розвій промислового капіталізму на Україні в ХІХ ст.”. У 1922–1925 рр. – викладач медтехнікуму у м. Києві. У 1925–1928 – аспірант Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського. Під керівництвом проф. П. В. Клименка та О. Ю. Гермайзе розробляв тему “Історія фабрично-заводської державної промисловості на Україні в ХІХ ст.”. У 1925–1926 рр. – викладач, завідувач педагогічною частиною радпартшколи. У 1926–1932 рр. – доцент, професор Ветеринарно-зоотехнічного інституту, Київського інституту народної освіти. Одночасно у 1929–1932 рр. – директор Київського обласного історичного архіву. З 1933 р. – начальник політвідділу Могилів-Подільської МТС, з 1936 – другий секретар Староушицького райпарткому на Вінниччині. Заарештований 02.10.1937 р. і засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Добивався перегляду своєї справи (у 1941 р. було повторне розслідування). Подальша доля невідома. Реабілітований 1958 р.

Автор праць з історії реформи 1861 р., зокрема: “До історії реформи 1861 року на Поділлі” (Студії з історії України Науково-дослідної кафедри історії України в Києві. – Т. 1. – К., 1926).

Лит.: Юркова О. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.). – К., 1999; *Верба І. В.* Олександр Оглоблин: Життя і праця в Україні. – К., 1999.

34 стор. **Кравченко** Іван Іванович (20.06.1899, с. Троїцьке Київської губ., тепер с. Довголевське Рокитнянського району Київської обл. – 18.02.1953, м. Київ) – український історик, архівіст, доктор історичних наук (1952), професор (1952). У 1917–1921 рр. – член КП(б)У. Член ВКП(б) з 1945 р.

Народився в родині селянина-незаможника. Учасник громадянської війни і визвольних змагань в Україні. У 1917 р. – товариш голови міської ради в м. Радомишлі, 1918 р. – член окружного повстанського комітету, у 1919 р. – заступник голови повітвиконкому, у 1919–1920 рр. – член Київського губвиконкому, голова комісії по ліквідації в м. Києві царських та тимчасового уряду установ. У 1920-1921 рр. – член ВУЦВК УСРР.

Закінчив Заболотську педагогічну школу (1921) та Київський інститут народної освіти (1924). Член Історичного семінару підвищеного типу при Київському ІНО (1923–1926). Під керівництвом проф. О. П. Оглоблина розробляв тему “Аграрна фабрика на Україні в умовах кризи 20–40-х рр. ХІХ ст.”. Аспірант Науково-дослідної кафедри історії України у Києві М. С. Грушевського (1925–1928), де досліджував тему “Великопанське господарство на Поділлі в першій половині ХІХ ст.” (наукові керівники проф. О. Ю. Гермайзе і проф. П. В. Клименко). Промоційну роботу не захистив.

Член Археографічної комісії ВУАН (1930-1934), Комісії для виучування соціально-економічної історії України ХІХ–ХХ ст. ВУАН (1929–1934), Комісії реврухів в Україні при ВУАН (1930). Розробляв питання соціально-економічної історії України ХVІІІ–ХХ ст. Брав участь у підготовці збірок документів “Матеріали до історії київського Арсеналу”, “Матеріали до історії польського повстання 1831 р.”, “Матеріали до історії польського повстання 1863 р.”, “Матеріали до історії робітничого класу і робітничого руху на Правобережжі”, “Матеріали до історії соціальних рухів на Україні ХVІІІ ст.”, “Матеріали до історії української буржуазії на Правобережжі в ХІХ–ХХ ст.”.

Викладач Київського ІНО (1928–1933). Вчений архівіст Київського центрального історичного архіву у м. Києві (1930). Секретар Історичного циклу ВУАН (1933–1934). Активно виступав проти школи М. С. Грушевського.

Вчений секретар, директор Історично-археографічного інституту ВУАН (1934). Науковий співробітник Київського

обласного історичного архіву (1934–1936). Співробітник, заступник директора з наукових питань Центральної наукової бібліотеки АН УРСР (1936–1940). Під його керівництвом у бібліотеці розроблявся важливий бібліографічний проект “Бібліографія актово-документального матеріалу з історії України”. Викладач Моздокського вчительського інституту (1941–1942), Ростовського університету (1942–1944), викладач, декан історичного факультету, проректор Чернівецького державного університету (1944–1952). Брав активну участь у “радянзації” Західної України. З 1952 р. завідувач кафедри історії народного господарства у Київському фінансово-економічному інституті.

Основні праці: “Боротьба за радянську владу на Радомщині” (Під гнітом німецького імперіалізму (1918 р. на Київщині). – Х., 1927), “Ямпільський маєток наприкінці XVIII та в першій чверті XIX століття” (Студії з історії України Науково-дослідчої кафедри історії України у Києві. – К., 1929. – Т.2), “Фашистські концепції Грушевського і його школи в українській історіографії: Академік Грушевський і його школа після повернення з білоеміграції” (Записки Історично-археографічного інституту. – К., 1934. – Т. 1), “Збирання і публікація фольклору в Сталінградській області” (Український фольклор. – 1938. – Кн. 1), “Народна творчість донських козаків” (Український фольклор – 1938. – Кн. 5–6).

Лит.: Рубльов О. С., Черченко Ю. А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції: 20–50-ті роки XX ст. – К., 1994; Юркова О. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського. – К., 1999; Верба І. В. Олександр Оглоблин: Життя і праця в Україні. – К., 1999.

34 стор. **Кушнірчук** Кіндрат Іванович (1899–1970 [?]) – український історик. Учень О.П. Оглоблина.

Закінчив Київський інститут народної освіти (1924). У 1929–1932 рр. – інструктор музейної групи і директор Харківського музею Слобідської України. У 1937 р. заарештований і засуджений до 10 років позбавлення волі. Після відбуття покарання працював у Полтаві. У 1940–1950-х рр. – завідував кабінетом історії Інституту підвищення кваліфікації вчителів, домігся реабілітації і скасування судимості. Писав наукові статті і монографію “Етногенез східнослов’янських народів і походження Київської держави” (не опубліковані).

Лит.: Верба І. В. Олександр Оглоблин: Життя і праця в Україні. – К., 1999.

34 стор. **Підгайний** Семен Олександрович (17.04.1907, станиця Новомиська, Кубань – 14.11.1965, м. Торонто, Канада) – український історик, археограф, музейний працівник, письменник, громадсько-політичний діяч.

Народився в заможній козацькій родині. Батько – О. Г. Підгайний, учасник визвольних змагань на Кубанщині, був страчений разом із старшим сином Олександром у 1922 р. більшовиками.

С. О. Підгайний закінчив середню школу станиці Новомиської. Навчався на факультеті профосвіти Київського інституту народної освіти (1925–1929). Член Історичного семінару підвищеного типу при Київському ІНО (1925–1927). Під керівництвом проф. О. П. Оглоблина розробляв тему “Білоруська політика Богдана Хмельницького”. За декілька місяців до закінчення інституту виключений через соціальне походження і буцімто за націоналістичну діяльність.

Науковий співробітник музею Слобідської України у Харкові (1929–1933), викладач Харківського інституту народної освіти (1930–1933), нештатний співробітник Комісії для вивчення соціально-економічної історії України XVIII–XIX ст. при ВУАН (1931–1933), член Археографічної комісії при ВУАН (1930–1933). Опрацьовував тему “Матеріали до історії мануфактури на Україні” та “Матеріали до історії кріпацької мануфактури на Україні. Бахмачський і Торський соляні заводи”. Аспірант Інституту історії матеріальної культури у Харкові (1930–1933).

Заарештований в січні 1933 р. Покарання відбував до 1941 р. на Соловках. Про цей трагічний період свого життя написав спогади. Під час нацистської окупації України повернувся в Україну. Був членом управи Харкова і начальником одного з його районів. З 1944 р. на еміграції. Активний діяч Української радикально-демократичної партії в Німеччині (1945–1949) та Канаді (1949–1965). Засновник Спілки українських жертв російського терору та голова Федерації об'єднань колишніх політичних в'язнів і репресованих радянським режимом. Редактор журналу “The New Review”.

Основні праці: “Українська інтелігенція на Соловках. Спогади. 1933–1941 рр.” (Новий Ульм, 1947); “Недостріляні” (У 2-х тт. – 1949, 1953, англ. мовою), “The Black Deeds of the Kremlin. A White Book” (Vol. 1–2, 1953, редактор і видавець), “Український національний комунізм” (Український збірник. – Мюнхен, 1957. – Т. 10).

Літ.: Оглоблин О. Семен Підгайний (1907–1965) // Український історик. – 1966. – № 3–4. Передруковано: *Оглоблин О.* Студії з історії України. Статті і джерельні матеріали. – Нью-Йорк, Київ, Торонто, 1995; *Полонська-Василенко Н.* Історична наука в Україні за советської доби та доля істориків // Записки НТШ. – Париж, Чикаго, 1962. – Т. 173.

34 стор. **Полонська-Василенко** Наталія Дмитрівна (31.01 (13.02 за н.ст.) 1884, м. Харків – 08.06.1973, м. Дормштадт, похована у м. Новий Ульм, Німеччина) – український історик, археолог, архівіст.

Народилася в дворянській родині. Закінчила Києво-Фундуклеївську жіночу гімназію (1900), Київські Вищі жіночі курси (ВЖК) (1911), історично-філологічний факультет Університету св. Володимира у Києві (1913). У 1912–1915 рр. працювала асистентом на кафедрі російської історії та кафедрі методики Київських ВЖК. З 1913 р. вела семінарські заняття з історії Росії в Університеті св. Володимира.

В 1915 р. здала магістерські іспити. З 1916 р. – приват-доцент Університету св. Володимира у Києві. Брала участь в діяльності Київського товариства пам’ятників старовини та мистецтва (з 1911), Київського історичного товариства Нестора – літописця (з 1912), Таврійській ученій архівній комісії (з 1916).

У 1917 р. виступила одним з ініціаторів заснування Київського археологічного інституту (КАІ). У 1918–1924 рр. – вчений секретар КАІ. У 1918–1920 рр. завідувала музеєм старожитностей Університету.

У 1921–1923 рр. – викладач і директор київської трудової школи № 56. У 1925–1927 рр. – архівний реєстратор і помічник ученого архівіста Центрального архіву давніх актів. У травні 1926 р. – учасниця I Всеукраїнського з’їзду архівістів.

З 1924 р. – співробітниця ВУАН, працювала під керівництвом акад. Д. І. Багалія над дослідженням історії Південної

України та Запоріжжя XVIII ст. З 1929 р. – член Постійної комісії для складання біографічного словника діячів України, у 1929-1934 рр. – вчений секретар Комісії для виучування соціально-економічної історії України XVIII-XIX ст. У 1930 р. обрана членом Археографічної комісії. У травні 1932 р. разом з архівістом М. Ф. Тищенком розробила план видання “Архіву Запорізької Січі” у 8-ти тт.

З жовтня 1934 р. – співробітник Рукописного відділу Всенародної бібліотеки України. У 1938-1941 рр. – старший науковий співробітник сектору історії феодалізму Інституту історії України АН УРСР. У жовтні 1940 р. у Москві захистила докторську дисертацію на тему “Очерки по истории заселения южной Украины в середине XVIII века (1734-1775)”. На початку 1941 р. очолила великий колектив істориків, археологів, мистецтвознавців, економістів, які готували 4-х томну “Історію м. Києва”. В листопаді 1940 р. відновила професорство в Київському державному університеті.

З початком німецької окупації Києва 20 жовтня 1941 р. очолила Археологічний інститут, а з грудня того ж року і Київський центральний архів давніх актів (з травня 1942 р. діяв на правах відділу Головного історичного архіву). У 1942 р. – співробітник Музею-архіву переходової доби м. Києва.

У вересні 1943 р. виїхала спочатку до Львова, потім на еміграцію. Професор Українського вільного університету у Празі (1944–1945) та Мюнхені (1945-1973). Декан філософічного факультету УВУ (1945-1972). Дійсний член Українського історичного товариства (1965–1973), УВУ і НТШ, а з 1953 р. – Міжнародної академії наук у Парижі.

Основні праці: “Происхождение и состав Русской правды” (1910), “Историко-культурный атлас по русской истории с объяснительным текстом” (1913–1914, вып. 1–3), “Историки Запоріжжя” (1927), “До історіографії Запоріжжя XVIII століття (Леклерк і Болтін)” (1940), “Історична наука в Україні за советської доби та доля істориків” (1962), “Запоріжжя XVIII століття та його спадщина” (т.1–2, 1965–1967), “Історія України” (т. 1–2, 1972–1976).

Літ.: Ульяновський В. І. Наталя Дмитрівна Полонська-Василенко-Моргун: сторінки життєпису // Полонська-Василенко Н. Історія України:

У 2 т. – Т. 1. До середини XVII століття. – 3-тє вид. – К.: Либідь, 1995. – С. V–LXXXVIII; *Вєрба І.* Життя і творчість Н. Д. Полонської-Василенко (1884–1973). – К., 2000.

36 стор. **Фесенко** Вадим Олексійович (02.10.1881 – [після 1958 ?]) – український історик, краєзнавець, архівіст.

Закінчив історично-філологічний факультет Харківського університету (1906). До 1920 вчителював у харківських школах. У 1920–1921 інспектор-інструктор Головархіву у Харкові, потім викладав у школах Луганська, у 1928–1929 – вечний архівіст та завідуючий Луганським окружним архівним управлінням. Член Донецького наукового при ВУАН товариства, у 1930–1933 нештатний співробітник Комісії для вивчення соціально-економічної історії України XVIII – XIX ст. ВУАН. Досліджував питання архівознавства та історію м. Луганська. У 1958 р. подав до захисту дисертацію “Луганський ливарний завод. 1795–1887 рр.” на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Подальша доля невідома.

Основні роботи: “К истории возникновения города Луганска” (Радянська школа. – 1926. – Жовтень; 1927. – Лютий), “К истории города Луганска” (Радянська школа. – 1927. – Березень), “Художественное литье на старом Луганском литейном заводе” (Радянська школа. – 1927. – Червень–липень), “Архів Луганського ливарного заводу (1795-1887)” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XXI–XXII. – К., 1929), “Початки металургійної промисловості на Україні” (Праці комісії соціально-економічної історії України при ВУАН. – Т.1. – К., 1932).

Лит.: Висоцька В. Фесенко Вадим Олексійович // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник. – Вип. 1 (XIX ст. – 1930-ті рр.). – К., 1999.

36 стор. **Романовський** Віктор Олександрович (04.01.1890, м. Глухів Чернігівської губернії, тепер Сумської обл. – 16.02.1971, м. Ставрополь, Росія) – історик, архівіст, археограф, джерелознавець. Доктор історичних наук (1947), професор (1947).

Народився в родині службовця земської управи. Закінчив чоловічу гімназію у м. Глухові (1909) та історично-філологічний факультет Університету св. Володимира у Києві (1914). Отримав золоту медаль за роботу “Економічна історія Чернігівщини XVII–XVIII ст.” (науковий керівник – проф. М. В. Довнар-Запольський). Залишений при університеті

професорським стипендіатом. 28.11.1914 р. назначений на посаду помічника завідуючого Архівом давніх актів при Університеті св. Володимира. У 1918 р. член кадетської партії.

У 1916–1919 рр. – приват-доцент Київських вищих жіночих курсів по кафедрі історії Росії (пізніше історії Росії та України - Руси), де читав курси з історіографії. У 1918–1924 рр. – викладач Київського археологічного інституту (курси з історії України, Литви та архівознавства). З 1919 р. – штатний редактор історико-біографічного словника діячів України при ВУАН. У 1919–1930 рр. – викладач Університету (з 1921 р. Київський інститут народної освіти). 01.03.1920 здав магістерський іспит при університеті. У 1921–1931 рр. – директор Центрального архіву давніх актів у Києві. У 1923 – експерт російсько-українсько-польської делегації у Москві в справі виконання радянсько-польського ризького мирного договору. Сприяв залишенню в Україні її культурних цінностей, зокрема бібліотеки Кременецького ліцею, на поверненні якого налягала польська сторона. У 1921–1931 рр. – член Археографічної комісії ВУАН (у 1930–1931 рр. – її керівничий). Науковий співробітник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. акад. Д.І. Багалія (1926–1930). У 1929–1934 рр. – нештатний співробітник Комісії соціально-економічної історії України XVIII–XIX ст. при ВУАН. У 1929 р. вів семінари з допоміжних історичних дисциплін в Кафедрі марксизму-ленінізму при ВУАН.

У 1931–1934 рр. – вчений секретар, виконуючий обов'язки директора Науково-дослідного інституту зерна у Києві. З 1935 р. – старший референт Держплану УСРР.

Перебував під слідством органів ДПУ УСРР у 1923, 1931 рр. за, буцімто, зв'язки з білоемігрантськими організаціями. 24.04.1935 р. заарештований ДПУ УСРР і звинувачений в контрреволюційній діяльності, направлений на повалення радянської влади. 10.08.1935 р. засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Реабілітований 1958 р. Після звільнення у 1940 р. працював завідуючим учбовою частиною на педагогічних курсах при Карагандинському педінституті. До-

цент Карагандинського педінституту (1940–1947). З 1947 р. – зав. кафедрою історії Ставропольського педінституту. У 1947 р. захистив докторську дисертацію на тему “Нариси з історії державного господарства України”.

Під його керівництвом і безпосередньою участю готувалися збірки документів до історії Києві XV–XVIII ст., збірки інвентарів панських та королівських маєтків Київщини і Поділля XVIII ст., акти до історії торгового капіталу на Правобережжі XVI–XVII ст., переписні книги 1666–1667 рр.

Основні праці: “Друкар Іван Федорович, життя його та діяльність” (К., 1925); “Нариси з архівознавства” (Х., 1927); “Хто був Самовидець?” (Україна. – 1925. – Кн. 1), “Грамота самозванця Лже-Дмитрія” (Архівна справа. – 1926. – Кн. 2), “До історії бюджетного права Гетьманщини за Кирила Розумовського” (Ювілейний збірник на пошану Дмитра Йвановича Багалія. – К., 1927), “Переписні книги 1666 року” (К., 1932), “Ставропольський край в истории СССР: Учебное пособие для учеников 7–8 классов” (Ставрополь, 1964); “Перепись населения Левобережной Украины 1666 года, ее организация и критическая оценка” (Ставрополь, 1967).

Літ.: Шацький П. А. Ювілей В. О. Романовського // УІЖ. – 1965. – № 3; *Митрофаненко В. В., Суслора Е. С.* Фонд В. А. Романовського в Государственном Архиве Ставропольского края // Археографический Ежегодник за 1991 г. – М., 1994; *Бутич І.* Віктор Романовський – історик-архівіст // Матеріали ювілейної конференції, присвяченої 150-річчю Київської археографічної комісії. – К., 1997; *Савенок Л.* Український історик і археограф Віктор Романовський // Матеріали ювілейної конференції, присвяченої 150-річчю Київської археографічної комісії. – К., 1997; *Водотика С. Г.* Нариси історії історичної науки УСРР 1920-х рр. – К., Херсон, 1998; *Мага І. М.* Діяльність В. О. Романовського в галузі архівної справи та архівознавства (1921–1931 рр.) // Студії з архівної справи та документознавства. 1998. – Т. 3; *Бутич І.* Романовський Віктор Олександрович // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник. Вип. перший (XIX ст. – 1930-ті роки). – К., 1999; *Мага І. М.* В. О. Романовський: на чолі Київського архіву давніх актів // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. – К., 1999. – Вип. 1; *Казьмирчук Г.* Віктор Олександрович Романовський: життя та праця вченого. – К., 2000; *Захаров В.* Віктор Александрович Романовский (1890–1971) // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики [Число 5] / Історіографічні дослідження в Україні [Вип. 10]. Об'єднаний випуск збірки наукових праць на пошану академіка В. А. Смолія (З нагоди 25-річчя наукової діяльності та до 50-річчя від дня народження): У 2 ч. – К., 2000. – Ч. 1; *Матяш І. Б.* Віктор Романовський – автор першого національного підручника з архівознавства // *Матяш І. Б.* Особа в українській архівістиці: біографічні нариси. – К., 2001.

37 стор. **Базилевич** Василь Митрофанович (31.12.1892, м. Київ – грудень 1942, м. Таганрог, Росія) – український історик, джерелознавець, архівіст, музеєзнавець. Учень М. В. Довнар-Запольського.

Закінчив Університет св. Володимира у Києві (1915). У 1918 обраний асистентом кафедри юридичних старожитностей Київського археологічного інституту. У 1919–1924 рр. – заступник завідувача Музею війни і революції при Київському університеті. У 1927–1932 рр. – співробітник Київської інспектури охорони пам'яток культури. З грудня 1932 р. співробітник Всеукраїнського історичного музею. Дійсний член Історичного товариства Нестора – літописця (1917–1930).

Заарештовувався НКВС (1923, 1927, 1933, 1935). Останній раз засуджений до 5 років позбавлення волі. Покарання відбував у Сибіру. У 1940–1942 рр. – науковий співробітник Таганрозького краєзнавчого музею. Восени 1942 р. при спробі врятувати від пограбування гітлерівцями цінні експонати був арештований і невдовзі розстріляний.

Основні праці: “Декабристи на Київщині 1825–1925” (К., 1926), “Повстання декабристів на Україні: За матеріалами ХЦІА” (Х., 1925).

Літ.: Казьмирчук Г., Вербовий О. Василь Митрофанович Базилевич: Життя і наукова діяльність // Спеціальні галузі історичної науки: Зб. на пошану М. Я. Варшавчика. – К., 1999. – С. 138–146; Матяш І. Б. Василь Базилевич: грані таланту й трагізм долі // Матяш І. Б. Особа в українській архівістиці: біографічні нариси. – К, 2001.

37 стор. **Тищенко** Микола Федорович (04.11.1893, с. Вербовка Гадяцького повіту Полтавської обл. – 1969 [?], Кам'янець-Подільський Хмельницької обл.) – український історик, архівіст.

1919 закінчив історико-філологічний факультет Університету св. Володимира у Києві. Залишений при університеті як професорський стипендіат. З 1923 – науковий секретар Київського губернського архіву, 1924–1933 – вчений архівіст Київського центрального архіву давніх актів. З жовтня 1941 – в'язень німецьких таборів. 1943 повернувся до Києва. Працював старшим науковим співробітником Головного історичного архіву у Києві. Заарештований 1948, звільнений достроко-

во через хворобу у 1955 р. З січня 1956 працював у Кам'янець-Подільському індустріальному технікумі швейцаром.

Основні праці: “Фонди установ Київщини XVIII віку (Центральний архів стародавніх актів у Києві: Зб. статтів за ред. В. О. Романовського. – К., 1929); “До історії концентрації архівних матеріалів “Румянцевская опись” (Архіви Рад. України. – 1933. – № 7–8).

Літ.: Верба І. В. Олександр Оглоблин: Життя і праця в Україні. – К., 1999; *Матяш І.* Тищенко Микола Федорович // Українські архівісти: Біо-бібліографічний довідник. Вип.1 (XIX ст. – 1930-і рр.). – Київ, 1999. – С. 318–322.

38 стор. **Василенко** Микола Прокопович (14.02.1866, с. Есмань, тепер с. Червоне Сумської обл. – 03.10.1935, м. Київ) – український історик держави і права, громадський діяч, акад. ВУАН (1920).

У 1890 закінчив історико-філологічний факультет Дерптського (Юрїївського) університету. У 1918 – міністр освіти і мистецтв, заступник голови уряду, президент Державного Сенату за правління гетьмана П. Скоропадського. У 1921–1922 рр. – Президент ВУАН. У 1920-х рр. очолював комісію ВУАН для виучування західно-руського та українського права, Соціально-економічний відділ, Правниче товариство, Історичне товариство Нестора-літописця.

Основні праці: “Нариси з історії Західної Русі і України” (К., 1916), “Матеріали до історії українського права” (К., 1929). За редакцією вченого вийшло 7 випусків праць Комісії для виучування західно-руського та українського права.

Літ.: Вороенко В. В., Кістерська Л. Д., Матвєєва Л. В., Усенко І. Б. Микола Прокопович Василенко. – К., 1991.

39 стор. **Окиншевич (Окіншевич)** Лев Олександрович (25.01.1898, Петербург – 07.11.1980, Гілквест Гілсі, Мериленд, США) – український і білоруський правознавець, історик.

1921 закінчив юридичний факультет Київського університету. У 1922–1929 – секретар Комісії ВУАН для виучування західно-руського та українського права. У 1925–1928 рр. аспірант Науково-дослідної кафедри історії України у Києві М. С. Грушевського. 1929–1931 – директор видавництва ВУАН. З 1933 працював у Ніжині, Смоленську. У 1941–1943 – перебував в окупації у Києві. З 1944 на еміграції.

Основні праці: “Центральні установи України-Гетьманщини XVII–XVIII ст.” (Праці Комісії для виучування західно-руського та українського права, вип. 6, 8. – К., 1929–30), “Значне військове товариство в Україні-Гетьманщині XVII–XVIII ст.” (Записки НТШ, т. 157, Мюнхен, 1948).

Лит.: *Падох Я.* Лев Окіншевич – видатний історик державного права козацької України // *Окіншевич Л.* Моя академічна праця в Україні. – Львів, 1995; [*Усенко І. Б.*] Окіншевич (Окіншевич) Лев Олександрович // Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К., 1996.

41 стор. **Черкаський** Іринарх Ювеналійович (1869–1941) – історик права, заступник голови, нештатний постійний співробітник відділу правничої мови (1924–25), правничого відділу (1926), Інституту української наукової мови; нештатний постійний співробітник Комісії для виучування історії західно-руського та українського права (1924–1928). Репресований 1941 р.

Основна праця: “Громадський (копний) суд на Україні-Русі XVI–XVIII вв.” (К., 1928).

Лит.: Історія Національної академії наук України. 1924–1928. – К., 1998.

41 стор. **Борисенко** Стефан (Степан) Гнатович (17.05.1891, м. Київ – 14.11.1937) – правознавець.

У 1913 р. закінчив юридичний факультет Університету св. Володимира у Києві. З 1922 працював у Комісії ВУАН для виучування історії західно-руського та українського права. У 1930 – завідуючий бібліотеками I та II відділів ВУАН. З грудня 1936 – наук. співробітник Київського медичного ін-ту. Заарештований 1937, засуджений до розстрілу.

Основні праці: “Карний зміст потоку Руської Правди” (К., 1925), “Звичаєве право Литовсько-Руської держави на початку XVI в.” (К., 1928).

Лит.: Історія Національної академії наук України. 1924–1928. Документи і матеріали. – К., 1998. – С. 520.

41 стор. **Новицький** Віктор Ізмайлович (03.02.1884, м. Двінськ Вітебської губ. – 1938) – український історик, правник, архівіст.

У 1912 закінчив юридичний факультет Університету св. Володимира у Києві. У 1920–1929 – секретар, науковий співробітник Комісії ВУАН для виучування західно-руського та українського права. У 1920–1932 – вчений архівіст, завідувач

другим відділом Центрального архіву стародавніх актів у Києві. У 1934 репресований.

Основні праці: “Давнє Лукомор’я” (ЗІФВ ВУАН, т. XXIV, 1929), “Державне минуле України як предмет науки” (Україна. – 1929. – ч. 36).

Лит.: Дзюба О. Новицький Віктор Ізмайлович // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник. Вип.1 (XIX ст. – 1930-і рр.). – Київ, 1999. – С. 241–242.

42 стор. **Балінський (Балинський) Іван** Мартинович (1879–1927) – дослідник історії українського права. З 1924 р. – член Комісії для виучування західно-руського та українського права при Соціально-економічному відділі ВУАН.

42 стор. **Іваницький-Василенко** Сергій Михайлович (05.02.1883, м. Золотоноша Полтавської губ. тепер Черкас. обл. – 10.02.1984, м. Київ) – український історик права.

Закінчив юридичний факультет Київського університету (1908). У 1909–1918 працював помічником присяжного повіреного, діловодом Київської Маріїнської громади сестер-жалібниць, секретарем болгарського консульства у Києві. У 1918–1919 – секретар-юрисконсульт Київського вчительського кооперативу. Одночасно у 1918 р. – службовець Департаменту законодавчих справ Державної канцелярії Української Держави.

У 1920-х – на початку 1930-х рр. працював у ВУАН: науковий співробітник Комісії для виучування звичаєвого права (1920), Комісії для виучування західно-руського та українського права (1920–1929, у 1920–1922 рр. її секретар), секретар президії ВУАН (1929–1932), директор видавництва ВУАН (1932–1934). У 1924–1929 – відповідальний секретар Київської секції наукових працівників профспілки працівників освіти.

У 1934–1936 рр. – співробітник Центрального архіву давніх актів. У 1936-1958 рр. юрисконсульт у різних господарських організаціях у Києві та Алма-Аті (у 1941–1944), Держарбітражі при Раді Міністрів УРСР (у 1948–1953 рр. – державний арбітр), Міністерстві культури УРСР.

Вивчав історію магдебурзького права в містах Литви, Білорусії та України, досліджував шляхетське землеволодіння Гетьманщині після 1654 р., правове становище українських земель після Люблінської унії 1569 р., опрацьовував бібліографію литовсько-руського та українського права, складав покажчик до матеріалів, що стосуються України, з “Полного собрания Законов Российской империи”.

Основні твори: “Киевская Мариинская община сестер милосердия: Исторический очерк” (К., 1913); “Законы про опіку над недолітками в джерегах Магдебурзького права Західної Русі й Гетьманщини” (Праці Комісії для виучування історії західно-руського та українського права. – Вип.1. – К., 1925); “Державне землеволодіння польської шляхти в Гетьманщині” (Праці Комісії для виучування історії західно-руського та українського права. – Вип.1. – К., 1925); “Нове в історії міст під Магдебурзьким правом в Великому князівстві Литовському” (Праці Комісії для виучування історії західно-руського та українського права. – Вип.6. – К.1929).

Літ.: Вороненко В. В., Кістерська Л. Д., Матвеева Л. В., Усенко І. Б. Микола Прокопович Василенко. – К.: Наук. думка, 1991; Історія Академії наук України. 1918-1923. Документи і матеріали. – К., 1993. – С. 523; Історія Національної академії наук України. 1923-1928. Документи і матеріали. – К., 1998. – С. 615; Юридична наука і освіта на Україні. – К., 1992; Академічна юридична думка. – К., 1998.

42 стор. **Воблий** Костянтин Григорович (27.05.1876, с. Царичанка, тепер смт Дніпропетров. обл. – 12.09.1947, м. Київ) – український економіст, статистик, економгеограф, акад. ВУАН (1919), віце-президент ВУАН (1928–1930).

Закінчив Київську духовну академію (1900) і Варшавський університет (1904). Керівник Кафедри економії торгу і промисловості Соціально-економічного відділу ВУАН, член Правління ВУАН від III-го відділу, директор Інституту для виучування економічної кон'юнктури та народного господарства України ВУАН (з 1923), директор Інституту економіки АН УРСР (1943–1947).

Основні твори: “Начальный курс политической экономии” (К., 1918), “Польський текстильний ринок (1903–1913)” (К., 1924), “Статистика: Посobie для учащихся и самообразования” (К., 1924), “Економічна географія України” (К., 1927) та ін.

Літ.: Горкіна Л. П. Нариси з історії політичної економії в Україні (остання третина XIX – перша третина XX ст.). – К., 1994.

43 стор. **Ярошевич** Андрій Іванович (1875, с. Мельниківці на Поділлі – 05.11.1941) – український економіст, статистик, економгеограф.

Закінчив історично-філологічний факультет Московського університету (1899). Член Комісії краєзнавства (1925–1927), нештатний постійний співробітник Економічної секції Соціально-економічного відділу), керівничий Комісії для вивчення продуктивних сил України (1928–30). У 1930–1934 – працював у Науково-дослідному інституті географії та картографії у Харкові, після 1934 – у Київському університеті та педагогічному інституті. Заарештований 20 липня 1941 р. і висланий етапом до Новосибірську. Помер на засланні.

Лит.: Історія Національної академії наук України. 1924–1928. Документи і матеріали. – К., 1998. – С. 531.

43 стор. **Сташевський** Євген Дмитрович (21.08.1874, м. Зіньків Летичівського повіту Кам'янць-Подільської губ. – 26.07.1938, м. Київ) – фахівець з російської історії, економічної історії Росії, України, Західної Європи. Учень М. В. Довнар-Запольського.

Закінчив історично-філологічний та юридичний факультети Університету св. Володимира у Києві (1908). Приват-доцент цього університету. 1918 обраний до складу Інституту по вивченню економічної кон'юнктури України. З 1920 – у Києві професор, завідуючий кафедрою, декан Інституту народного господарства. Працював у Комісії народного господарства ВУАН, очолював створений ним Музей сільськогосподарської промисловості Цукротресту. У 1937–1938 – старший науковий співробітник – консультант Інституту історії України АН УРСР. 12 червня 1938 ув'язнений. 26 липня того ж року загинув під час допиту.

Основні праці: “Опыты изучения писцовых книг Московского государства XVI в. Вып. 1. Московский уезд” (К., 1907); “Смоленская война 1632–1634 гг.: организация состояния Московской армии” (К., 1919); “Сільськогосподарський ринок Правобережної України за передреформеної доби” (К., 1929); “История докапиталистической ренты на Правобережной Украине в XVIII – первой половине XIX веков” (посмертне видання, М., 1968).

Лит.: Михальченко С. И. Киевская школа в российской историографии (В. Б. Антонович, М. В. Довнар-Запольский и их ученики). – М., Брянск, 1997. – С. 146–154; *Рубльов О.* Сташевський Євген Дмитрович // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. Серія “Українські історики”. Вип. 1. – К., 1998. – С. 308–309; Дело Е. Д. Сташевского в документах // *Alma Mater.* Університет св. Володимира напередодні та в добу української революції 1917–1920: Матеріали, документи, спогади. – Кн. 1. Університет св. Володимира між двома революціями. – К., 2000. – С. 140–156; Данилюк Ю. З. З в’язниці уже не вийшов (Є. Д. Сташевський) // *Історія України: Маловідомі імена, події, факти.* – Вип. 2. – К., 1997. – С. 282–286.

43 стор. **Плевако** Олександр Антонович (27.04.1899, с. Дворіжжя Харківської губ. – 1990) – український економіст.

Навчався на економічному факультеті Київського комерційного інституту та військової юнкерській школі. З квітня 1920 р. працював у канцелярії Неодмінного секретаря УАН. З 1927 р. – постійний науковий співробітник Кафедри економії, торгу та промисловості Соціально-економічного відділу ВУАН, секретар Комісії для виучування народного господарства України (1926–1927).

Заарештований 06.03.1928 і засланий до Сибіру на 3 роки. 05.04.1939 р. вдруге засуджений до позбавлення волі на 10 років. 06.05.1950 засуджений до заслання на спецпоселення до Красноярського краю. Повністю реабілітований у 1992 р.

Лит.: Історія Національної академії наук України. 1924–1928: Документи і матеріали. – К., 1998. – С. 526.

44 стор. **Єфремов** Сергій Олександрович (06.10.1876, с. Пальчик тепер Катеринопільського району Черкаської обл. – 31.03.1939, Вологда [?]) – український літературознавець, публіцист, політичний і громадський діяч. Академік ВУАН (1919).

Закінчив юридичний факультет Університету св. Володимира у Києві (1901). З середини 1890-х років займався літературною діяльністю. Один з лідерів Товариства українських поступовців, пізніше – голова Української партії соціалістів-федералістів. У 1917–1918 рр. – заступник голови Української Центральної Ради, генеральний секретар з міжнародних питань, редактор газети “Нова Рада”. У 1921–1928 рр. – віце-

президент ВУАН. З 1923 р. завідував Історико-філологічним відділом ВУАН. Очолював Комісію по виданню пам'яток нової української літератури (1921–1928). Заарештований у липні 1929 р. у справі “СВУ”. Засуджений до 10 років позбавлення волі. Загинув в одному з таборів ГУЛАГу. Реабілітований у 1989 р.

Бібліографія: Спис праць С. О. Єфремова // ЗІФВ ВУАН. – 1923. – Кн. 2–3.

Основні праці: Автор близько 3 000 книг, статей та рецензій, серед них: “У пошуках нової краси” (Киевская старина. – 1902. – Кн. 10–12), “Історія українського письменства” (1911), “Дорогою синтезу” (1923), “Щоденники” (К., 1997).

Літ.: Шумило Н. М. Гнат Хоткевич проти Сергія Єфремова: До історії відомої полеміки // Радянське літературознавство. – 1988. – № 10; *Кримський А.* Життєпис і літературна діяльність С. О. Єфремова // ЗІФВ ВУАН. – 1923. – Кн. 2–3; *Шаповал Ю.* Людина і система: Штрихи до портрету тоталітарної доби в Україні. – К., 1994.

44 стор. **Багалій** Дмитро Іванович (07.11.1857, м. Київ – 09.02.1932, м. Харків) – український історик і громадський діяч, акад. ВУАН (1918).

Закінчив у 1880 Харківський університет. З 1887 – проф. (в 1906–1910 – ректор) цього університету. 1918–1921 очолював Історично-філологічний відділ ВУАН. Очолював науково-дослідну кафедру історії української культури у Харкові (1921–1932).

Основні праці: “Історія Слобідської України” (1918), “Нариси на соціально-економічному ґрунті” (1928).

Літ.: Кравченко В. В. Д. И. Багалей: научная и общественно-политическая деятельность. – Харьков, 1990.

47 стор. **Барвінський** Віктор Олександрович (28.10.1885, с. Базаліївка Вовчанського повіту Харківської губ. – бл. 1940 р., Тайшетлаг ГУЛАГ НКВС СРСР) – український історик, архівіст, історик права. Учень Д. І. Багалія.

Після закінчення у 1909 р. історично-філологічного факультету Харківського університету залишений при університеті як професорський стипендіат. Одночасно викладав історію у середніх освітніх установах Харкова. 1915–1919 працював у бібліотеці Харківського університету. З 1919 – при-

ват-доцент Харківського університету, викладач Академії теоретичних знань, Харківського інституту народної освіти (1920–1924). Член Харківського історично-філологічного товариства.

У 1922–1934 – дійсний член Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. акад. Д. І. Багалія, у 1923–1926 керував історичною секцією кафедри. У 1926–1927 рр. – нештатний непостійний співробітник Комісії для виучування західно-руського та українського права при ВУАН. Одночасно працював як завідувач відділом архівознавства архівної секції Всеукраїнського комітету охорони пам'яток мистецтва та старовини та Центрального архівного управління (ЦАУ) УСРР (1921–1925), вчений архівіст та інспектор-інструктор ЦАУ УСРР. З 1929 – завідувач Центрального архіву давніх актів у Харкові, пізніше – старший науковий співробітник архіву.

1937 заарештований і за сфальсифікованим звинуваченням засуджений до 10 років ув'язнення в таборах. Помер в ув'язненні. Дата смерті невідома.

Основні праці: “Крестьяне в Левобережной Украине XVII–XVIII ст.” (Харків, 1909), “Д.П. Миллер: Биографический очерк” (Вестник Харьковского историко-филологического общества. – Вып. 5. – X., 1914), “Замітки до історії мануфактури в Лівобережній Україні XVIII ст.” (Науковий збірник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури. – № 2–3. – X., 1926), “До питання про індукту та евекту в Гетьманщині” (Науковий збірник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури. – № 6. – X., 1927), “Короткий нарис історії архівної справи на Україні та діяльності Укрцентрархіва за 1924 р.” (Архівна справа. – 1925. – № 1), один з авторів підручника “Архівознавство” (Харків, 1932) та ін.

Лит.: Історія Національної академії наук України. 1924–1928: Документи і матеріали. – К., 1998. – С. 605; *Бутич І., Коваль О.* Барвінський Віктор Олександрович // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник. – Вип. перший (XIX ст. – 1930-ті рр.). – К., 1999. – С. 42–43.

47 стор. *Мірза-Авак'яни* Наталія Юстинівна (11.10.1888, м. Бориспіль Полтавської губ., тепер Київської обл. – 1940, м. Київ) – український історик, археограф, джерелознавець. Дівоче прізвище Дворянська.

Народилася в українській православній родині земського лікаря, який був нащадком козаків з Донщини. Закінчила Київську міністерську жіночу гімназію (1907) та історичне відділення історично-філологічного факультету Київських вищих жіночих курсів (ВЖК). На Київських ВЖК працювала під керівництвом проф. М. В. Довнар-Запольського. У 1907–1908 рр. працювала вчителькою у київській приватній гімназії Жеребцової. У 1913 р. склала державний іспит при Московському університеті і працювала на однорічних педагогічних курсах при Московському учбовому окрузі. У 1915 р. повернулася до Києва і викладала у зразковій школі при Педагогічних курсах Жекуліної. З 1917 р. викладачка Української гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства. У 1905–1906 рр. проводила громадську і політичну роботу в серед шкільній організації РСДРП, а у 1906–1917 рр. – в УСДРП.

У 1918–1924 рр. (з перервою) – викладач методики та історії України, проректор, ректор Полтавського учительського інституту (з 1920 – Полтавський інститут народної освіти). У 1919–1920 – помічник декана Полтавського історико-філологічного факультету (філіал Харківського університету). У 1919 р. за часів Денікінщини за українську орієнтацію була звільнена з роботи. Викладала історію України та методику історії на тимчасових курсах, гуртках та семінарах для робітників освіти в Києві, Полтаві, Харкові, Прилуках, Ромнах, Миргороді, Хоролі, Гайсині. З 1919 р. – редактор Постійної комісії для складання біографічного словника діячів української землі УАН. У 1922–1923 рр. – завідувачка учбовою частиною Полтавського кооперативного технікуму та декан кооперативного відділення Агрокооперативного технікуму у Полтаві. У 1923–1924 рр. – секретар Полтавської секції наукових робітників.

У 1922–1923 рр. – аспірантка, у 1923–1924 рр. – науковий співробітник, з 1924 р. – дійсний член і керівник сектору історії української культури Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури. Працювала під науковим керівництвом акад. Д. І. Багалія. У 1924 р. захистила промо-

ційну (кандидатську) працю на тему “Землеволодіння на Лівобережній Україні XVII – початку XVIII ст.”. З червня 1924 р. по вересень 1925 р. – секретар журналу “Шлях освіти” та відповідальний секретар часопису “Радянська освіта” Державного видавництва України.

З 1924 р. – викладач, а з 1925 р. професор історії України та українознавства, керівник підвищеного семінару з історії України та голова Предметної комісії соціально-економічного відділення Харківського інституту народної освіти. Одночасно викладала у Харківському ветеринарному інституті. З 1927 р. – член бюро Харківської окружної секції наукових робітників. З 1930 р. – член Археографічної комісії Центрального архівного управління УСРР.

З початком нагінок на школу акад. Д. І. Багалія у 1934 р. позбулася педагогічних і наукових посад у Харкові і переїхала до Луганську, де викладала історію в Луганському педагогічному інституті. У 1935 р. – керівник семінару для авторів по підготовці підручника з історії України у Києві. У 1935–1938 рр. – завідувачка кафедрою історії України та викладач історії України й української мови у Київському державному університеті (КДУ). Боролася з русифікацією на історичному факультеті КДУ.

12.06.1938 р. заарештована органами ОДПУ УРСР і звинувачена в контрреволюційній націоналістично-терористичній діяльності. 16.03.1939 р. засуджена закритим Військовим трибуналом Київського особливого військового округу на 10 років виправно-трудових таборів з поразкою у політичних правах на 5 років і з конфіскацією особистого майна. Деякий час (до жовтня 1939 р.) перебувала у Лук'янівській в'язниці у Києві. Ймовірно, розстріляна у Києві на початку 1940 р. (за свідченнями дочки Н. Ю. Мірзи-Авак'янц). Реабілітована 24.01.1959 р.

Автор близько 50 праць. Належала до соціально-економічного напрямку в українській історіографії 1920–1930-х рр.

Основні праці: “З побуту української старшини кінця XVIII віку” (Записки Українського наукового товариства дослідкування й охорони па-

м'яток старовини та мистецтва на Полтавщині. – Вип. 1. – Полтава, 1919), “Українська жінка XVI–XVIII ст. Додаток до актового матеріалу” (Полтава, 1920), “Селянські рухи 1902 р. на Полтавщині” (Х., 1925), “Селянські розрухи на Україні 1905–1907 року” (Х., 1925), “Нариси з історії суду в Лівобережній Україні” (Науковий збірник Харківської науково-дослідчої кафедри історії української культури. – Ч. 2/3. – Х., 1926; Ч. 6. – Х., 1927), “История Украины в связи с историей Западной Европы” (Х., 1928).

Лит.: Водотика С. Г. Професор Київського університету Н. Ю. Мірза-Авак'янц // 150 років розвитку вітчизняної історичної науки в Київському університеті: Матеріали Республіканської науково-практичної конференції, Київ, 20–21 жовтня 1992 р. – К., 1993. – С. 134–137; *Супруненко О.* Доля історика // Козацькі старожитності Полтавщини: Збірник наукових праць. – Полтава, 1994. – Вип. 2. – С. 79–80; *Пустовіт Т.* Мірза-Авак'янц (Дворянська) Наталія Юстівна // Архівний збірник: До 80-річчя Державного архіву Полтавської області: Матеріали наукової конференції. – Полтава, 1998. – С. 291–292; *Богдашина О. М.* Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. акад. Д.І. Багалія (1921–1934 рр.). – Х., 1994. – С. 189; *Верба І. В.* Історик Н. Ю. Мірза-Авак'янц // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Міжвідомчий науковий збірник. – Вип. 4. – Студії на пошану Руслана Пирого. – К., 2001. – С. 559–578.

47 стор. **Горбань** Микола Васильович (08.12.1899, с. Миколаївка Костянтиноградського повіту Полтавської губ. – 19.04.1973, м. Ташкент, Узбекистан) – дослідник історії України та Росії XVII–XVIII ст., архівіст, письменник.

У 1920 р. закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету. З 1924 – науковий співробітник науково-дослідної кафедри історії української культури у Харкові, а з 1929 – керівник сектору докапіталістичної історії України цієї кафедри. З 1929 – вчений секретар та дійсний член Археографічної комісії ВУАН. 1931 р. заарештований у сфабрикованій справі “Українського національного центру”. З 1932 по 1943 перебував на засланні в Алма-Аті, де працював в архіві старшим науковим співробітником та одночасно викладав латинську мову в мед. ін-ті. 1946 р. захистив в Ленінградському університеті кандидатську дисертацію “Движение крестьян духовных вотчин Тобольской епархии в XVIII в.”. Після реабілітації 1957 р. викладав латинську мову в Омському медичному інституті. З 1960 – зав. кафедрою іноземних мов Ташкентського медичного інституту. З 1966 р. – завідувач

секцією латинської мови на кафедрі іноземних мов Ташкентського університету.

Надрукував українською, казахською, російською мовами біля 300 розвідок і статей, з них 16 окремими виданнями.

Основні роботи: “Гайдамаччина: науково-популярний нарис” (Харків, 1923), “Записки о Малой России О. Шафонского” (Науковий збірник, Харків, 1926), “Слово и дело государево” (Харків, 1930), “Омский областной государственный архив: Путеводитель” (Омск, 1950), “Обзор фонда сибирского генерал-губернатора” (Омск, 1959).

Літ.: Лобурець В. Є. Покликання – краєзнавець (М. В. Горбань) // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – К., 1992. – С. 225–228; *Швидько Г. К.* Втрачений талант України (М. В. Горбань) // V Всеукраїнська наукова конференція з історії краєзнавства: Тези доповідей і повідомлень. – К., Кам'янець-Подільський, 1991. – С. 72–74.

48 стор. **Багалій-Татарінова** Ольга Дмитрівна (07.10.1890, м. Харків – 1942, м. Харків) – український історик, архівіст, бібліограф, бібліотекознавець. Середня донька академіка Д. І. Багалія, його секретар і помічниця.

Закінчила історично-філософський факультет Вищих жіночих курсів у Москві (1914), тримісячні курси бібліотекарів у м. Харкові (1918) та архівознавчі курси у Харкові (1923). У 1918–1933 рр. (з перервою) – бібліотекар бібліотеки ім. В.Г. Короленка у м. Харкові. У 1920–1925 рр. – асистент на кафедрі російської історії, завідувача кабінетом історії України Харківського інституту народної освіти. Читала курси історіографії Росії та історію соціальних рухів в Росії. У 1922–1927 рр. – архівіст (з перервою) Харківського історичного архіву. Впорядковувала, описувала і виявляла документи з історії масонства, зокрема з історії руху декабристів на Слобідській Україні, з історії військових поселень на Південній Україні в першій половині ХІХ ст.

У 1922–1925 рр. – аспірантка, у 1925–1933 рр. – секретар історичної секції, науковий співробітник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури (з 1930 р. – Інститут) ім. акад. Д. І. Багалія. У 1930–1934 рр. – нештатний співробітник Комісії для вивчення соціально-економічної історії України ХVІІІ–ХІХ ст. в зв'язку з історією револю-

ційної боротьби (голова – акад. Д. І. Багалій, керівничий – проф. О. П. Оглоблин, вчений секретар – Н. Д. Полонська-Василенко). У 1932 р. після смерті акад. Д. І. Багалія описувала і впорядковувала його архів. Виступила одним з організаторів видання і перевидання творчої спадщини акад. Д. І. Багалія у 15 томах (проект не був реалізований). У 1934–1935 рр. – науковий співробітник Інституту Тараса Шевченка. З 1935 р. на пенсії. У 1936–1941 рр. на акордних засадах співпрацювала з Інститутом української літератури АН УРСР. Під час німецької окупації на початку 1942 р. була зарахована до групи істориків і архівістів на чолі з директором Головного історичного архіву ім. В. Антоновича В. В. Міяковським для написання історії архівної справи в Україні.

Основні праці: “Нариси з історії військових поселень на Україні” (Наукові записки Науково-дослідчої кафедри історії української культури. – Х., 1927. – № 6), “Дещо про архіви Парижу” (Архівна справа. – 1928. – Кн. 5/6), “До джерел про декабристський рух на Україні” (Архівна справа. – 1926. – Кн. 2/3), “Матеріали до історії декабристського руху на Україні” (Нариси з соціально-економічної історії України. – Т. 1. – К., 1932), “Записки І. Є. Бецького про лютневі дні 1848 р. в Парижі” (Архівна справа. – 1927. – Кн. 2/3), “Матеріали до історії польського постання на Правобережній Україні 1863 року” (Архівна справа. – 1933. – № 7/8, у співавторстві з Д. Солов’єм та К. Шияном).

Літ.: *Кравченко В. В.* Д. І. Багалей: научная и общественная деятельность. – Х., 1990; *Богдашина О. М.* Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. акад. Д. І. Багалія. – Х., 1994; *Верба І. В.* Олександр Оглоблин: Життя і праця в Україні. – К., 1999; *Богдашина О., Верба І.* Листи Н. Д. Полонської-Василенко до О. Д. Багалій-Татаринової // Наукові записки Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – Т. 3. – К., 1999; *Матяш І.* Українська архівна періодика 1920–1930-х рр.: історія, бібліографія, бібліометрія. – К., 1999; *Матяш І.* Архівна наука і освіта в Україні 1920–1930-х років. – К., 2000; *Богдашина О. М., Кравченко В. В.* Багалій-Татаринова Ольга Дмитрівна // Українські архівісти. Біобібліографічний довідник. – Вип. 1 (XIX ст. – 1930-ті рр.). – К., 1999. – С. 27.

48 стор. **Козаченко** Антон Іванович (2.08. (ст. ст.) 1900, м. Гадяч тепер Полтавської обл. – 15.01.1962, м. Москва) – український та російський історик, бібліограф, книгознавець. Учень Д. І. Багалія.

Закінчив Полтавський інститут народної освіти (1924). Викладав у школах, працював в місцевому архіві. Член Полтавського наукового при ВУАН товариства. 1925–1934 – аспірант, науковий співробітник, голова Бібліографічної комісії Харківського науково-дослідного інституту української культури ім. акад. Д. І. Багалія. Одночасно вчений секретар, голова Центрального бюро статистики друку (1925–1928), завідувач редакційно-бібліографічним відділом (1928–1930) Української книжкової палати. З 1930 – доцент, вчений бібліограф Всеукраїнського інституту марксизму-ленінізму, професор Харківського інституту народної освіти, з 1931 – професор Інституту червоної професури, науковий співробітник Науково-дослідного інституту Тараса Шевченка при ВУАН.

З 1934 р. працює в Москві в Центральному музеї народів СРСР та Науково-дослідному інституті національностей при ЦВК СРСР. У 1936–1939 – професор Всесоюзного комуністичного університету журналістики ім. “Правди”. З 1939 завідує кафедрою історії СРСР, декан історичного факультету Московського обласного педагогічного інституту ім. Н. К. Крупської, завідує кафедрою історії СРСР Вищої школи профспілкового руху, старший науковий співробітник Інституту етнографії АН СРСР.

Автор більше 70 праць з історії України та Росії, книгознавства, бібліографії, джерелознавства, історіографії, краєзнавства.

Основні праці: “Десять років книжкової продукції Радянської України: Історично-статистичний начерк” (Х., 1929), “Минуле книги на Україні: Історичний нарис” (Х., К., 1930), “Українська культура. Її минулина й сучасність” (Х., 1931), “Борьба украинского народа против иноземных поработителей, за воссоединение с Россией” (М., 1954).

Бібліографія: Бібліотекознавство та бібліографія. – Виш. 14. – Х., 1974. – С. 138–140 / Упорядник М. А. Низовий.

Літ.: Круть В. Т. Антон Иванович Козаченко: [Некролог] // Очерки по истории Московского края: Ученые записки Московского областного педагогического института им. Н. К. Крупской. Т. СХУШ. – М., 1962. – С. 151–154; Антон Иванович Козаченко: [Некролог] // Вопросы истории. – 1962. – № 3. – С. 216; Процюк С. Економічно-історичні дослідження на Україні // Сучасність. – 1964. – № 4; Низовий М. А. Антон Іванович Козаченко //

Бібліотекознавство та бібліографія. – Вип. 14. – Х., 1974. – С. 134–140;
Богдашина О. М. Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені академіка Д. І. Багалія (1921–1934 рр.). – Х., 1994. – 195 с.

48 стор. **Соловей (Соловій) Дмитро Федорович** (04.11.1888, с. Срібне тепер Срібнянського району Чернігівської обл. – 09.07.1966, Сент-Пол, США) – історик, публіцист.

Вчився на історично-філологічному факультеті Харківського університету до 1914 р. У 1920-і рр. - аспірант, науковий співробітник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури. У 1936–1941 рр. викладав у середній школі українську мову і літературу. З 1944 р. – на еміграції в Німеччині. У 1950 р. переїхав до США, де працював на фізичній роботі, потім пішов на пенсію.

Основні праці: “До питання про кількість кріпаків на Україні” (ЗІФВ ВУАН. – К., 1927. – Кн. IX), “Стежками на Голгофу” (1952), “Україна в системі советського колоніалізму” (1959), “Голод у системі колоніального панування ЦК КПСС в Україні” (1959).

Лит.: *Петренко П.* Один з останніх могоканів // Вільна Україна. – 1967. – Ч. 54; *Кость С.* Соловей Дмитро // Українська журналістика в іменах. – Вип. 3. – Л., 1996. – С. 280–281; *Юренко О. П. Д. Ф. Соловей як людина, учений і краєзнавець* // VI Всеукраїнська наукова конференція з історичного краєзнавства. – С. 245–246.

49 стор. **Дубровський Василь Васильович** (19.05.1897, м. Чернігів – 23.04.1966, м. Річмонд, Вірджинія, США) – історик, тюрколог, архівіст.

У 1919 закінчив Ніжинський історико-філологічний інститут кн. Безбородька. З 1923 р. – завідувач Чернігівським губернським історичним архівом, згодом завідувач губернським архівним управлінням. У 1925–1934 рр. науковий співробітник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури, професор Харківського інституту народної освіти. У 1934–1939 перебував в ув'язненні. З 1944 на еміграції. У Німеччині заснував часопис “Короткі вісті”. Один з організаторів відновлення Українського Чорноморського інституту. З 1959 р. – у США.

Основні праці: “Пропащі справи з архіву Генерального Військового суду” (Збірник Науково-дослідної кафедри історії української культури у Хар-

кові, т. 10, X., 1930), “Перша фабрика на Україні: Слобідська Глушківська мануфактура (1719–1727)” (Харків, 1930), “2-й відділ БАМЛАГ у ГПУ-НКВД” (Нью-Йорк, 1965).

Лит.: Биковський Л. В. В. Дубровський [Некролог] // Український історик. – 1966. – Ч. 1–2; Коваль О., Матяш І. Дубровський Василь Васильович // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник. Вип. 1 (XIX ст. – 1930-і рр.). – Київ, 1999; Матяш І. Василь Дубровський – науковець і організатор // Матяш І. Особа в українській архівістиці: Біографічні нариси. – К., 2001. – С. 122–142.

49 стор. **Бойко** Іван Давидович (30.09.1899, с. Володькова Дівиця, тепер Червоні Партизани Носівського району Чернігівської обл. – 5.06.1971, м. Київ) – український історик, доктор історичних наук (1965), професор.

Закінчив історико-економічний факультет Ніжинського інституту народної освіти (1923). Працював учителем у школі. У 1929–1932 рр. навчався в аспірантурі Науково-дослідної кафедри історії України у Києві та Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. акад. Д. І. Багалія. У 1931–1935 рр. – вчений архівіст Центрального історичного архіву у Харкові, згодом викладав у Харківському університеті. У 1956–1963 рр. – старший науковий співробітник Інституту історії АН УРСР, з 1963 р. на пенсії. З 1965 р. працював старшим науковим співробітником Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР.

Основні праці: “Переяславська рада та її історичне значення” (К., 1954), “Триста років возз’єднання України з Росією” (К., 1953), “Селянство України в другій половині XVI – першій половині XVII ст.” (К., 1963).

Лит.: Жачова Л. Бойко Іван Давидович // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. – К., 1998. – С. 20–21; Юркова О. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.). – К., 1999.

50 стор. **Королівський** Степан Мефодійович (16.08.1904, с. Катеринівка, тепер Петропавлівського р-ну Дніпропетровської обл. – 1976) – історик.

Закінчив Харківський інститут народної освіти (1928). З 1928 р. викладав у вузах Харкова. З 1933 р. – викладач, з 1945 р. – завідуючий кафедрою історії СРСР Харківського державного університету. Доктор історичних наук з 1969 р.

Автор праць з історії революції 1917 р. в Україні та громадянської війни, в т. ч.: “Багатовікова боротьба українського народу за своє соціальне й національне визволення” (Х., 1949), “Перший з’їзд Рад України” (К., 1957), “Перша Всеукраїнська селянська конференція” (Х., 1958), “Червневі демонстрації 1917 року на Україні” (Х., 1961), “Победа Советской власти на Украине” (М., 1967, у співавторстві), “Перемога Великої Жовтневої соціалістичної революції на Україні” (К., 1967, т.1, у співавторстві).

50 стор. **Яворський** Матвій Іванович (15.11.1885, за іншими даними 1884 або 28.02.1885, с. Корчмин Сокальського повіту на Львівщині – 03.11.1937, Медвеж’єгорськ, Карелія) – український історик, економіст, партійний діяч, акад. ВУАН (1929).

1910 р. закінчив юридичний факультет Львівського університету. Викладав історію у Харківському інституті народної освіти (з 1920) та інших вузах Харкова. Член Президії Наукового комітету НКО УСРР, завідуючий управлінням науковими установами (1924–1929). Очолював історичний відділ Українського інституту марксизму-ленінізму (з 1922), згодом весь інститут. Член Президії ВУАН, секретар історично-філологічного відділу (1929–1930). 1929 очолив кафедру історії революції та Комісію для вивчення революційних рухів ВУАН. Заарештований 1931 р. у справі “Українського національного центру”.

Основні праці: “Нариси історії України” (К., 1923, ч. I, Харків, 1924, ч. II, ч. III. – Катеринослав, 1925).

Літ.: Касьянов Г. В. Академік М. І. Яворський: доля вченого // Український історичний журнал. – 1990. – № 8; Рубльов О. С. Лідер “істориків-марксистів” України (М. І. Яворський) // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – К., 1991.

51 стор. **Гуревич** Зиновій Наумович (20.07.1896, м. Харків – 1937(?)) – історик, дослідник історії України XIX і XX ст., нештатний постійний співробітник Інституту української наукової мови, науковий співробітник і завідуючий кабінетом історії Українського інституту марксизму-ленінізму. 1937 репресований.

Лит.: Історія Національної академії наук України. 1924–1928. Документи і матеріали. – К., 1998. – С. 611; Наука и научные работники СССР. Часть VI. Научные работники СССР без Москвы и Ленинграда. – Ленинград, 1928. – С. 539.

51 стор. **Свідзінський** Михайло Іванович – у 1920-х рр. викладач Комуністичного університету у Харкові.

Основні праці: “Земська міліція 1806-1808 рр. Причинок до історії внутрішньої політики Олександра І на Україні на початку ХІХ ст. (Замітки та матеріали)” (Прапор марксизму. – 1928. – № № 1, 2, 3).

Лит.: Наука и научные работники СССР. Часть VI. Научные работники СССР без Москвы и Ленинграда. Ленинград, 1928, стор. 369.

51 стор. **Скубицький** Трохим Тимофійович (16.09.1901, с. Сурсько-Михайлівка кол. Катеринославського повіту, тепер Дніпропетровської обл. – 03.09.1937, м. Київ) – український історик.

Закінчив соціально-економічний відділ Катеринославського інституту народної освіти. У 1926–1929 рр. – аспірант історичної секції Катеринославської науково-дослідної кафедри українознавства Д. І. Яворницького. У 1930–1931 рр. – науковий співробітник історичного відділу Українського інституту марксизму-ленінізму, у 1931–1936 рр. – старший науковий співробітник Інституту історії Всеукраїнської асоціації марксистсько-ленінських інститутів. Член колективу істориків по написанню підручника з історії України. У 1936–1937 рр. – старший науковий співробітник Інституту історії України АН УРСР. Арештований 12.06.1937 і за звинуваченням у приналежності до антирадянської організації розстріляний. Реабілітований у 1958 р.

Основні праці: “Классовая борьба в украинской исторической литературе” (Историк-марксист. – 1930. – Т. 17), “Проти фашистської теорії “самостійності” і “соборності” України” (Историк-большовик. – К., 1934. – № 1).

Лит.: У лецатах тоталітаризму: Перше двадцятиріччя Інституту історії НАН України (1936–1956 рр.): Зб. док. і матер.: У 2-х ч. – Ч. 1. – К., 1996.

51 стор. **Рубач (Рубанович)** Михайло Абрамович (20.11.1899, с. Чернеча Слобода Роменського повіту Полтавської губ., тепер Буринського району Сумської обл. – 17.01.1980, м. Київ) – історик. Доктор історичних наук (1944), професор (1945).

У 1924–1927 рр. навчався на історичному відділенні Інституту червоної професури у Москві. 1928–1933 – зав. кафедрою Інституту марксизму-ленінізму в Харкові, завідуючий Центральним архівним управлінням УСРР. 1933–1935 працював в Інституті історії Комуністичної академії в Москві. Старший науковий співробітник (1942–1948), зав. відділом історії радянського суспільства (1949–1967), старший науковий співробітник, консультант (до грудня 1974) Інституту історії АН УРСР.

Основні праці: “Реакційна суть націоналістичних “теорій” безкласовості та “єдиного потоку” (К., 1955), “Очерки по истории революционного преобразования аграрных отношений на Украине в период проведения Октябрьской революции” (К., 1957).

Лит.: Учені вузів Української РСР. – Київ, 1968; Білокін С. Рубач Михайло Абрамович // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. Серія “Українські історики”. Вип. 1. – Київ, 1998; Михайло Рубач: Архівіст, історик, педагог. – К., 2000.

52 стор. *Шпунт* Рувим Михайлович (1 (14). 05. 1902, м. Крупки Могилівської губ., тепер Білорусь - ?) – історик, архівіст, теоретик архівної справи. Закінчив аспірантуру Інституту марксизму й марксознавства (Харків).

З 1927 – завідувач відділом архівознавства і член ради ЦАУ УСРР, з 1928 керівник Центральної кваліфікаційної комісії ЦАУ УСРР. У 1930–1933 – дійсний член секції видавання історико-революційних пам’яток та архівознавчої секції Археографічної комісії ЦАУ. Одночасно у кінці 1920-х – на початку 1930-х рр. викладав у Комуністичному університеті ім. Артема та був співробітником Українського інституту марксизму-ленінізму. Розробляв методику використання найактуальніших архівних фондів для застосування в археографічній роботі.

Подальша доля невідома.

Основні праці: “Возмутительное письмо к крестьянам” (Червоний архів. – 1927), “Методика розробки архівних матеріалів” (Всеукраїнська нарада завідателів центральних та краєвих історичних архівів. – К., 1928); “Про норми виробки архівно-технічної роботи” (Всеукраїнська нарада завідателів центральних та краєвих історичних архівів. – К., 1928).

Лит.: *Верба І. Шпунт Р. М.* // Українські архівісти: біобібліографічний довідник (XIX ст. – 1930-і рр.). – К., 1999. – Вип. 1 – С. 347–348; *Матяш І.* Архівна наука і освіта в Україні 1920–1930-х років. – К., 2000.

52 стор. **Слабченко** Михайло Єлисейович (псевд. Ляшок, М. Дейнека; 09.07.1882, Нерубайські Хутори під Одесою – 27.11.1952, м. Первомайське, могила не збереглася) – історик, правник, археограф, педагог. Фахівець з проблем адміністративно-господарського устрою України XVII–XVIII ст.

Середню освіту здобув самостійно, здавши екстерном екзамену на атестат зрілості в 3-й Одеській гімназії (1903 р.), а вищу – на історико-філологічному та юридичному факультетах Новоросійського університету (1910 р.). В 1920-х рр. був на викладацькій роботі в університеті, один із фундаторів Одеського інституту народної освіти, де був головою Одеської філії Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури, був членом Одеського наукового товариства при ВУАН.

1 липня 1929 р. обраний академіком ВУАН. 1930 заарештований за звинуваченнями у зв'язках з СВУ, засуджений на 6 років позбавлення волі. З 1936 р. працював у м. Кіровську Ленінградської області. У 1937 р. був повторно засуджений, 1944 оселився під Астраханню. 1947 р. переїхав до Первомайського: у пошуках роботи марно звертався до Одеського університету, приїздив до Києва з проханням влаштуватися на роботу в Інститут історії України АН УРСР. Без засобів до існування, забутий і гнаний, помер прямо на вулиці. Реабілітований за справою СВУ 1989 р., а 1990 р. поновлено в складі НАН України.

Основні праці: “Організація господарства України від Хмельниччини до світової війни” (Одеса, Миколаїв, Київ, 1922–1925, в 5-ти тт.), “Матеріяли до економічно-соціальної історії України XIX ст.” (Харків, 1925–1927, в 2-х тт.).

Літ.: Винар Б. Академік Михайло Слабченко: Матеріали до біографії та бібліографії // Український історик. – 1982–1983. – № 3–4; № 1; *Санцевич А. В.* Видатний історик М. Є. Слабченко. – К., 1993; *Верба І. В.* Спроба видання архіву Коша Запорізької Січі в 1920–1930-х рр. // Запорозьке козацтво в українській самосвідомості. – К., Запоріжжя, 1997; *Водотика С. Г.* Академік Михайло Єлисейович Слабченко. Нарис життя та творчості. – Київ, Херсон, 1998.

54 стор. **Слабченко** Тарас Михайлович (20.04.1904, Одеса – 28.10.1937) – український історик, син акад. М. Є. Слабченка.

Закінчив Одеський інститут народної освіти (1927). З 1928 – аспірант Одеської філії Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. акад. Д. І. Багалія. Член Одеського наукового при ВУАН товариства.

Арештований 16.12.1929 у справі “Спілки визволення України”. Після звільнення 1930 оселився в м. Первомайському Одеської (тепер Миколаївської) області). Удруге арештований 8.10.1937 і розстріляний. Реабілітований у 1989 р.

Основні праці: “Автобіографія М. Л. Кропивницького” (За сто літ. – Кн. 1. – К., 1927), “Театр Старицького в Одесі 1883–1885 року” (Записки Одеського наукового при УАН товариства. Секція історично-філологічна. – № 1. – Одеса, 1928), “До історії аграрних криз на Україні в ХІХ стол.” (Записки Одеського наукового при УАН товариства. Секція соціально-історична. – № 2. – Одеса, 1928); “Коли повернув на Україну Садик-Паша?” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XXV. – К., 1929), “Сільськогосподарські робітники в Степовій Україні в 60-х та 70-х роках ХІХ ст. (За даними Одеського окрарху)” (Записки Одеського наукового при УАН товариства. Секція соціально-історична. – № 4. – Одеса, 1929).

Лит.: Григор’єва Т. Ф. З сім’ї робітника-каменяра (М. Є. Слабченко) // Репресоване краєзнавство (20-30-ті роки). – К., 1991. – С. 32–37; *Водотика С. Г.* Академік Михайло Єлисейович Слабченко: Нарис життя та творчості. – К., Херсон, 1998. – 141 с.

55 стор. **Загоровський** Євген Олександрович (1885, м. Харків – 22.02.1938) – історик.

1909 закінчив історично-філологічний факультет Новоросійського університету (Одеса). Працював у навчальних закладах Одеси: місцевих гімназіях, Вищих Жіночих курсах, Інституті народної освіти. Співробітничав з Одеським археологічним інститутом, міськими музеями. Працював консультантом у Одеській державній бібліотеці ім. М.Горького. З 1933 керував музеєм цієї бібліотеки. Був співробітником Комісії для дослідження Степової України і Чорномор’я ВУАН. У 1931 р. арештований у справі “Українського національного центру”. У 1933 р. повернувся до трудової діяльності. У грудні 1937 заарештований. 11 лютого 1938 засуджений до вищої міри покарання.

Основні праці: “Людність Степової України колись і тепер” (Степова Україна: Економічно-географічні нариси. – Х., Одеса, 1930).

Лит.: Історія Національної академії наук України. 1924–1928. Документи і матеріали. – К., 1998. – С. 614; Історія Національної академії наук України. 1929–1933. Документи і матеріали. – К., 1998. – С. 356.

56 стор. **Рябінін-Скляревський** Олександр Олександрович (11.05.1878, м. Київ (?) – 10.03.1942, Свердловська обл., Росія) – військовий діяч, історик, архівіст.

Закінчив Казанське юнкерське училище (1899), Академію Генерального штабу (1907), Петербурзький археологічний ін-т (1911). Генерал-майор російської армії. За бойові заслуги нагороджений 7 орденами.

В січні-лютому 1918 тимчасовий командувач 26-м корпусом армії УНР. 1919-1921 служив в Червоній армії на штабній роботі. З 1921 по 1937 працював на посаді помічника завідувача Одеським обласним відділенням Єдиного державного архівного фонду України. 1937 заарештований. Помер на засланні.

Бібліографія: Библиография работ А. А. Рябинина-Скляревского / Сост. Г. Л. Малинова и И. В. Сапожников. Консультанты Г. Д. Зленко и Л. В. Фабрика // Малинова Г. Л., Сапожников И. В. А. А. Рябинин-Скляревский: Материалы к биографии. – Одесса, 2000. – С. 67–72.

Основні праці: “На війні 1904–1905 гг.” (Одеса, 1907), “Запорозька козаччина і Котляревський І. П.” (Україна. – 1926. – № 2–3), “Одеська громада 1880 р.” (За сто літ. – Кн. 4).

Лит.: Гісцова Л. З. Олександр Олександрович Рябінін-Скляревський // Архіви України. – 1992. – № 4; Малинова Г. Рябінін-Скляревський Олександр Олександрович // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник. Вип. 1 (XIX ст. – 1930-і рр.). – К., 1999. – С. 291–292; Малинова Г. Л., Сапожников И. В. А. А. Рябинин-Скляревский: материалы к биографии. – Одеса, Киев: “Элтон-21, “Гратек”, 2000.

56 стор. **Петрунь** Федір Остапович (01.08.1894, с. Устя Ольгопільського повіту Подільської губернії – 01.07.1963, м. Одеса) – український історик, географ, економіст, бібліограф.

Закінчив історично-філологічний факультет Новоросійського університету в Одесі (1919). У 1920–1926 рр. викладав у школах Одеси. У 1919–1929 рр. вчений-бібліотекар та завідуючий відділом Одеської центральної наукової бібліотеки. Викладав в Одеському інституті народної освіти (1920–1925) та Одеському інституті народного господарства (1923–1930).

Вчений секретар одеської філії Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства (1926). З 1929 р. – в. о. зав. українським відділом Одеської центральної наукової бібліотеки. У 1932–1933 рр. – науковий співробітник Інституту гідротехніки, викладач Одеського інженерно-меліоративного інституту. З 1933 р. працював в Одеському педагогічному інституті. Наприкінці 1930-х рр. зазнав арешту, був засуджений до 3 років концтаборів. У 1949–1952 рр. – декан географічного факультету Одеського університету.

Автор праць сходознавчої тематики та з проблем історичної географії.

Лит.: Історія Національної академії наук України. 1929–1933. Документи і матеріали. – К., 1998. – С. 356; *Білокінь С.* Петрунь Федір Остапович // Довідник з історії України (А–Я). – К., 2001. – С. 571.

56 стор. **Боровой** Саул Якович (12.11.1903, м. Одеса – 1989, м. Одеса) – історик, економіст. Доктор історичних наук, професор (1946).

Закінчив юридичний факультет Одеського інституту народного господарства (1924). У 1921–1934 рр. працював завідувачим науковим відділом Єврейської академічної бібліотеки та у архіві. З 1934 р. – викладач Одеського інституту народного господарства. Член Одеського археологічного товариства.

Основні праці: “Кредитная политика и банки России в XVIII веке” (Одеса, 1957), “А. А. Скальковский и его работы по истории Южной Украины” (Записки Одесского археологического общества. – О., 1960. – Т. 1), “Экономическая история” (М., 1967, у співав.).

Лит.: Учені вузів Української РСР. – К., 1968. – с. 69; *Боровой С. Я.* Воспоминания. – М., Иерусалим, 1993.

56 стор. **Петровський** Микола Неонович (14.11.1894, с. Кудрівка Чернігів. губ. – 20.07.1951, м. Київ) – український історик, медієвіст, археограф, дослідник історії України XVII–XVIII ст., доктор історичних наук (1939), професор (1928, 1939), член-кор. АН УРСР (1945).

1919 закінчив Історичне відділення Історико-філологічного інституту князя Безбородька в Ніжині. Викладач історії

(1924), проф. (1928-33) Ніжинського інституту народної освіти. Науковий працівник Всенародної бібліотеки України (1934–36). Науковий працівник (1937), директор (1942–1947), зав. відділом археографії (1947) Інституту історії України АН УРСР.

Основні праці: “До питання про певність відомостей Літопису Самовидця й про автора літопису” (Записки Ніжинського ІНО. – 1926, Кн. VI), “До історії Руїни” (Записки Ніжинського ІНО. – 1928. – Кн. VIII), “Нариси історії України XVII – поч. XVIII ст.” (X., 1930), “Визвольна війна українського народу проти шляхетської Польщі і приєднання України до Росії” (Нариси з історії України. Вип. 6. – К., 1939).

Літ.: Дмитрієнко С. Студентські роки Миколи Петровського // Сіверянський літопис. – Чернівці, 1995. – № 4; *Білокінь С.* Петровський Микола Неонович // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. Серія “Українські історики”. Вип. 1. – К., 1998. – С. 249–250.

58 стор. **Єршов** Анатолій Григорович (8.06. (ст.ст.) 1897, с. Товкачівка Львовського повіту Курської губернії – 11.01.1938, Харків) – український історик, краєзнавець.

Закінчив Ніжинський інститут народної освіти (1922). У 1922–1925 рр. – аспірант, у 1925–1930 рр. – науковий співробітник Ніжинської науково-дослідної кафедри історії культури та мови по секції української і російської історії. Працював під керівництвом проф. Г. А. Максимовича та М. М. Бережкова. 1925 захистив промоційну працю на тему “Історія ремісничих цехів на Лівобережній Україні у XVII–XVIII ст.”. Один з фундаторів Ніжинського наукового товариства краєзнавства (1925), був заступником голови товариства у 1925 р. та головою товариства у 1927 р. У 1927–1930 рр. співробітничав із Археографічною комісією та Комісією Лівобережжя і Слобідської України при ВУАН. Брав участь в археографічній експедиції до Москви (1927–1928).

Заарештований у березні 1931 р. за звинуваченням у причетності до “повстанської контрреволюційної організації”, звільнений через півроку за браком доказів. З осені 1931 р. – науковий співробітник Інституту української культури ім. акад. Д.І. Багалія, з 1935 р. – завідуючий відділом феодалізму Харківського історичного музею. Звільнений з посади

у листопаді 1935 р., у січні на роботі поновлено. 27.10.1937 вдруге заарештований. Розстріляний. Реабілітований 1958 р.

Основні праці: “До історії грошової лічби й монети на Лівобережній Україні XVII в.” (Науковий збірник за рік 1924. – К., 1925; Науковий збірник за рік 1929. – К., 1929); “До історії цехів на Лівобережжі XVI–XVIII вв.” (Записки Ніженського ІНО. – Кн. VI. – Ніжин, 1926; Кн. IX. – Ніжин, 1929); “Летописное Повествование о Малой России” О. Ригельмана і “Краткая Летопись Малья России”, видана В.Рубаном” (Записки Ніженського ІНО. – Кн. VII. – Ніжин, 1927); “Про літописні джерела історичних праць Ст. Лукомського” (Записки Ніженського ІНО та науково-дослідчої кафедри історії культури й мови при інституті. – Кн. VIII. – Ніжин, 1928); “До відомостей “Черниговского наместничества топографического описания” О. Шафонського” (Науковий збірник за рік 1928. – К., 1928), “Коли й хто написав Густинський літопис?” (Записки НТШ. – Т. С: Ювілейний збірник на пошану акад. Кирила Студинського. Ч.П. Праці історичні. – Львів, 1930).

Літ.: Коваленко О. Б., Ткаченко В. В. Єршов Анатолій Григорович // Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). – К., 1991. – С. 341; *Бойко О. Д.* Ніжинська науково-дослідна кафедра історії, культури і мови в історичному контексті 20–30-х рр. // Література і культура Полісся. – Вип. 4. – Ніжин, 1994. – С. 38–48; *Острянюк А.* Ніжинська історична школа: доба розквіту (20-і – початок 30-х рр. XX ст.) // Сіверянський літопис. – 2000. – № 5. – С. 31–38; *Зозуля С.* Ніжинське краєзнавче товариство 20-х рр. XX ст. // Сіверянський літопис. – 2000. – № 5. – С. 98–104; *Єршов А.* До питання про час виникнення м. Ніжина / Підготовка до друку і передмова *О. Коваленка та А. Острянюка* // Сіверянський літопис. – 2001. – №6. – С. 94–99.

59 стор. **Яворницький (Еварницький) Дмитро Іванович** (26.10.1855, с. Сонцівка Харківського повіту – 05.08.1940, м. Дніпропетровськ) – історик запорозького козацтва, археолог, фольклорист, етнограф, архівіст, археограф, письменник, акад. ВУАН (1929).

Закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету (1881). У 1902–1933 – завідуючий Історично-археологічним музеєм у Катеринославі (згодом Дніпропетровську). 1920–1933 – завідуючий кафедрою історії України Катеринославського (Дніпропетровського) ІНО. У 1923–24 рр. завідував Катеринославським губернським архівним управлінням. 1925–1929 – голова Науково-дослідної кафедри українознавства в Катеринославі (Дніпропетровську).

Бібліографія: Бібліографічний покажчик праць проф. Дмитра Івановича Яворницького (1883–1928 рр.) // Збірник Дніпропетровського краєвого історично-археологічного музею. – Дніпропетровськ, 1929, т. 1, с. 261–273; Реєстр друкованих праць Д. І. Яворницького // Шубравська М. М. Д. І. Яворницький: життя, фольклористично-етнографічна діяльність. – К., 1972.

Основні праці: “История запорожских козаков” (У 3-х тт. – СПб., 1892–1897).

Літ.: Шубравська М. М. Д. І. Яворницький: життя, фольклористично-етнографічна діяльність. – К., 1972; Шаповал І. М. В пошуках скарбів. – Дніпропетровськ, 1990; Ковальський Н. П., Абросимова С. Б. Археографическая деятельность академика Д. И. Яворницького // Актуальные вопросы теории, методики и истории публикации исторических документов. – Москва, 1991; Абросимова С. Дмитро Яворницький. – Запоріжжя, 1997.

59 стор. **Пархоменко** Володимир Олександрович (09 (22).09.1880, м. Сміле Роменського повіту Полтавської губ. – 1942, м. Ленінград) – український історик.

Закінчив Полтавську семінарію, Петербурзьку духовну академію. З 1905 р. – викладач історії Полтавської духовної семінарії. У 1913–1921 рр. працював у Тифлісі, Каневі, Києві, Полтаві, у Криму, Кубані. З 1921 р. науковий співробітник ВУАН: редактор Комісії для складання біографічного словника діячів України ВУАН (з 1924), нештатний пост. співробітник I-го відділу ВУАН з окремим науковим дорученням (1925–1927), член комісії старої історії України ВУАН, член Всеукраїнського Археологічного комітету (з 1924). З 1926 р. – професор Дніпропетровського інституту народної освіти, голова Дніпропетровського наукового при ВУАН товариства. Заарештований 1929 р. у справі “Спілки визволення України”. Достроково звільнений у 1933 р. як інвалід. Після лікування у Сочі переїздить до Ленінграду, де працює в АН СРСР. Помер під час блокади Ленінграду.

Основні праці: “Очерк истории Переяславско-Бориспольской епархии (1733–1785 гг.). В связи с общим ходом малороссийской жизни того времени: опыт церковно-политического исследования” (Полтава, 1908); “Христианство в Киевской Руси при Ярополке, брате Владимира Святого” (Харьков, 1913), “У истоков русской государственности” (Ленинград, 1924).

Літ.: Ричка В. М. За сфабрикованим звинуваченням (В. О. Пархоменко) // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – К., 1991; Портнов А. Володимир Пархоменко: штрихи до наукової біографії історика // Грані. –

Дніпропетровськ, 1999. – № 3 (5); *Портнов А.* До питання про місце В. О. Пархоменка в українському та світовому історіографічному процесі // *Осягнення історії: Збірник наукових праць на пошану професора М. П. Ковальського з нагоди 70-річчя.* – Острог, Нью-Йорк, 1999.

59 стор. **Греков** Василь Олексійович (21.01.1870, м. Харків – після 1934 (?)) – історик, архівіст, педагог, дослідник історії запорізького козацтва.

Закінчив історичний факультет Московської духовної академії. Деякий час був вільним слухачем Московського університету. З 1890-х років викладав у духовній семінарії, гімназіях та трудових школах Катеринослава. У травні 1923 призначений на посаду архіваріуса-дослідника Катеринославського губернського архіву. На початку 1930-х років ймовірно заарештований.

Основні праці: “Бунт сіроми на Запоріжжі в 1768 році” (ЗІФВ ВУАН. – К., 1926. – Кн. IX), “Запорізький кіш і Коліївщина” (Україна. – 1928. – Кн. 4).

Лит.: *Христова Н.* Греков Василь Олексійович // *Українські архівісти: Біобібліографічний довідник.* Вип. 1 (XIX ст. – 1930-і рр.). – К., 1999.

60 стор. **Клепацький (Клепатський)** Павло Григорович (12.01.1881, с. Пугачівка Київської губ. – після 1938 [?]) – український історик, історіограф, архівіст, краєзнавець.

Закінчив історико-філологічний факультет Новоросійського університету (Одеса). Викладав у цьому університеті. З 1918 – приват-доцент Кам’янець-Подільського українського університету (пізніше – інститут народної освіти). З 1922 очолював районне архівне управління у Кам’янці-Подільському. У 1924–1927 рр. жив у Полтаві, був співробітником Фольклорно-етнографічної комісії ВУАН. Заарештований 1931 р. Після звільнення жив у Мелітополі, викладав у педагогічному інституті. Змушений був виїхати з Мелітополя через переслідування. Працював у педвузах Оренбурга, Махачкалі (1934–36). 1936 вдруге заарештований. В квітні 1938 засуджений до 7 років концтаборів. Подальша доля невідома.

Основні праці: “Очерки по истории Киевской земли. Литовский период” (Одеса, 1912), “Огляд джерел до історії України (курс лекцій, читаних протягом 1919 академічного року)” (Кам’янець на Поділлі, 1921), “Літопис Самійла Величка” (Полтава, б/р. – 39 с.).

Літ.: Кириченко І. Архівне будівництво в Хмельницькій області // Архіви України. – 1968. – № 4; *Ричка В. М.* Загублене життя (П. Г. Клепатський) // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – К., 1991.

60 стор. **Рибаков** Іван Федотович (1889–?, Москва) – історик, архівіст.

Закінчив юридичний та історико-філологічний факультети Московського університету. Був першим деканом історико-філологічного факультету Полтавського університету, деякий час його ректором. З 1920 виконував обов'язки завідувача Центрального історичного архівом Полтавщини. У 1922–1924 рр. – ректор Полтавського інституту народної освіти. Згодом змушений був виїхати з України. Помер і похований у Москві.

Основні праці: “Міське населення і соціальні революції в Європі XIII–XV вв.” (Полтава, 1920), “1825 рік на Україні” (Україна. – 1925. – Кн. 6).

Літ.: Пустовіт Т. Рибаков Іван Федотович // Українські архівісти: Біографічний довідник. Вип. 1 (XIX ст. – 1930-і рр.). – К., 1999. – С. 283.

60 стор. **Гін** Михайло Оксентійович (1900–?) – історик, архівіст.

У 1920-х рр. – аспірант Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури, член Комісії Лівобережжя та Слобідської України (з 1927).

Літ.: Богдашина О. М. Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені академіка Д. І. Багалія (1921–1934 рр.). – Х., 1994.

61 стор. **Шугаєвський** Валентин Андрійович (03.04.1884, м. Київ – 02.11.1966, США) – український нумізмат, археолог, історик.

Закінчив економічний відділ Петербурзького політехнічного інституту та Петербурзький археологічний інститут (1908). У 1910–1918 рр. працівник відділу нумізматики Державного Ермітажу. У 1918–1920 рр. працював в органах охорони пам'яток старовини і мистецтв у Києві і Чернігові. З 1921 р. – зав. музеєм української старовини ім. В. Тарновського у Чернігові. У 1919–1922 рр. – професор нумізматики Київського археологічного інституту. У 1927–1933 рр. – вче-

ний-охоронець, зав. нумізматичним відділом Музею культу та побуту в Києві. У 1931–1939 рр. – зав. відділу нумізматички Всеукраїнського історичного музею ім. Шевченка. З 1944 р. на еміграції у Чехословаччині, з 1947 р. у США. Заступник голови українського відділу радіостанції “Голос Америки” у Нью-Йорку.

Основні праці: “До питання про грошовий обіг на Україні в XVII віці” (Науковий збірник за 1924 рік. – К., 1925), “Чи була на Україні в XVII столітті власна монета?” (Науковий збірник за 1926 рік. – К., 1926), “Що таке “канак”?” (Ювілейний збірник на пошану акад. М. С. Грушевського. – Т. 1. – К., 1928), “Монета і грошова лічба на Україні в XVII столітті” (Науковий збірник УВАН. – Т. 1. – Нью-Йорк, 1952).

Літ.: Кордиш-Головко Н. В. Шугаєвський // Свобода. – 1966. – 23 грудня; Курас Г., Якушева-Омельяничук Р. В. А. Шугаєвський – історик, археолог, нумізмат // Київська старовина. – 1995. – № 5.

61 стор. **Федоренко** Павло Костянтинович (30.10.1880, м. Ямпіль Глухів. повіту тепер Чернігівської обл. – 05.02.1962, м. Київ) – український історик, краєзнавець, архівіст.

У 1900–1908 рр. вчителював на Волині, 1909–1915 – навчався на юридичному, потім на історично-філологічному факультеті університету св. Володимира у Києві. У 1915–1916 рр. перебував на військовій службі. 1916–1930- викладав у Чернігівському учительському інституті (згодом – Чернігівський інститут народної освіти), 1917–1920 – у Чернігівському народному університеті. У 1923–34 рр. – завідувач, старший науковий співробітник Чернігівського історичного архіву. У 1927–1930 – науковий співробітник Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського у ВУАН. Одночасно у 1928–1932 рр. працював в Археографічній Комісії ВУАН, 1928–1931 за її завданням готував до друку “Опис Новгород-Сіверського намісництва 1781 р.” (К., 1931). У 1920-х – на поч. 1930-х рр. – член Чернігівського наукового при ВУАН товариства, керівник його історично-філологічної (з 1929 – історично-краєзнавчої) секції.

Незаконно арештований 1930 і 1934. Обидва рази звільнений через брак доказів його “контрреволюційної діяльності”. У 1934–1938 працював у канцелярії Чернігівської міської

Ради. Втретє арештований 1938 і засуджений до 5 років заслання. Покарання відбував у м. Казалинську в Казахстані. Реабілітований 1959.

У 1943–1945 рр. викладав у Казалинському педагогічному училищі, 1945–1946 – Конотопському учительському інституті. У 1946–1948 рр. – старший науковий співробітник історико-культурного заповідника “Києво-Печерська Лавра”. У 1948–1954 рр. – зав. відділом, заст. директора Музею історії Корсунь-Шевченківської битви у Корсуні.

Належав до школи О. Лазаревського в укр. історіографії. Досліджував соціально-економічну історію Лівобережної України XVII–XVIII ст. та історію Чернігівщини.

Основні праці: “О. М. Лазаревський та культурні цінності Чернігівщини” (Український Археографічний збірник. – К., 1927. – Т. 2. – С. XXII–L); “З історії монастирського господарства на Лівобережжі XVII–XVIII вв.” (ЗІФВ ВУАН. – Кн. XI. – К., 1927. – С. 103–170); “Завдання вивчення монастирського господарства (робочий план і огляд архівного матеріалу)” (Студії з історії України Науково-дослідчої кафедри історії України в Києві. – К., 1929. – Т. 2. – С. 1–35) та ін.

Літ.: Коваленко О. Б., Ткаченко В. В. Три справи і одне життя (П. К. Федоренко) // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – К., 1991. – С. 228–233; Коваленко О. Б., Ткаченко В. В. Доля історика // Репресоване “відродження”. – К., 1993. – С. 198–211.

65 стор. **Гуслистий** Кость Григорович (01.10.1902, м. Олександрівськ Катеринославської губ., тепер м. Запоріжжя – 21.02.1973, м. Київ) – український історик, етнограф. Доктор історичних наук (1963), член-кор. АН УРСР (1969).

Закінчив Дніпропетровський інститут народної освіти (1926). Аспірант Дніпропетровської науково-дослідної кафедри українознавства (1928–1930), керівник – акад. Д. І. Яворницький. Науковий співробітник (1936–1945), зав. відділом історії феодалізму (1945–1947) Інституту історії України АН УРСР, директор Центрального державного історичного архіву України у м. Києві (1944–1945), заступник директора з наукової роботи та зав. відділом етнографії Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (1954–1971).

Бібліографія: Гуслистий К. Г. Біобібліографічний покажчик. – К., 1972, а також у кн.: *Удод О. А.* Кость Гуслистий – історик України. – К., 1998.

Основні роботи: “Нариси з історії України. Вип. 1. Київська Русь і феодальні князівства XII–XIII ст.” (К., 1937, разом з Ф. О. Ястребовим), “Нариси з історії України. Вип. 2. Україна під литовським пануванням і захоплення її Польщею (з XIV ст. до 1569 р.)” (К., 1939), “Нариси з історії України. Вип. 3. Визвольна боротьба українського народу проти шляхетської Польщі” (К., 1941). Керував підготовкою колективної монографії “Українці” (у скороченому вигляді опубліковано в першому томі “Народи європейської частини СРСР” серії “Народи мира” (М., 1964).

Літ.: Білокінь С. Гуслистий Кость Григорович // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. Серія “Українські історики”. Вип. 1. – К., 1998. – С. 76–78; *Удод О. А.* Кость Гуслистий – історик України. – К., 1998.

66 стор. **Ястребов** Федір Олександрович (28.11.1903, м. Судогда, нині Володимирської обл., Росія – 30.06.1973, м. Київ) – український історик. Кандидат історичних наук (1939).

В 1926 закінчив Київський інститут народної освіти. З 1936 і до 1963 працював в Інституті історії України АН УРСР старшим науковим співробітником, у 1942–1955 – зав. відділом історії феодалізму та історії капіталізму.

Основні праці: “1905 рік у Києві” (К., 1930), “Нариси з історії України. Вип. 1. Київська Русь і феодальні князівства XII–XIII ст.” (К., 1937, разом із К. Гуслистим), “Україна в першій половині XIX ст.” (К., 1939), “Повстання декабристів” (К., 1945), “Революционные демократы на Украине. Вторая половина 50-х – начало 60-х годов XIX ст.” (К., 1960).

Літ.: Ястребов Федір Олександрович [Некролог] // Український історичний журнал. – 1973. – № 9. – С. 157.

66 стор. **Премислер** Ілля Михайлович (25.11.1904, м. Жмеринка – 01.07.1969, м. Київ) – історик, архівіст, музеєзнавець.

Закінчив чотирикласне міське училище та історичний факультет Харківського інституту народної освіти. У 1917–1927 рр. працював робітником на залізниці, трамвайному заводі, завідувачем клубу, шкільним вчителем. У 1927 р. – позаштатний архівіст Центрального архіву революції у Харкові. З листопада 1927 р. по листопад 1928 перебував у лавах Червоної армії. З 1928 р. – вчений архівіст Центрального архіву революції, з 1931 р. – референт сектору агітації, пропаганди та археографії Центрального архівного управління УСРР.

Одночасно був науковим співробітником відділу друкованих видань Центрального архіву революції.

У 1935 р. за рішенням ЦК КП(б)У переведений до Києва для роботи старшим науковим співробітником в Інститут історії Всеукраїнської асоціації марксистсько-ленінських інститутів (ВУАМЛІН), а у 1936 р. після ліквідації ВУАМЛІН – до Інституту історії України АН УРСР. У 1939 р. захистив кандидатську дисертацію. У 1940 р. перейшов на роботу до Інституту історії партії при ЦК КП(б)У.

З початком війни у липні 1941 р. пішов добровольцем на фронт. Потрапив в оточення і був взятий у полон. Перебував у Дарницькому концтаборі у Києві, після звільнення з якого залишив Київ, перейшов лінію фронту і приєднався до діючих частин Червоної Армії. Війну закінчив на Ельбі. Демобілізований у 1946 р. в званні капітана. Нагороджений орденом “Червоної Зірки” та медалями.

Після повернення до Києва працював в Інституті педагогіки, а у 1953–1964 рр. – старшим науковим співробітником Державного музею історії України у науково-методичному відділі, згодом у відділі історії України періоду Великої жовтневої соціалістичної революції, громадянської війни та побудови соціалізму. Член КПРС з 1950 р.

Автор близько 30 наукових монографій та статей, зокрема “До методології та техніки пропаганди архматеріалів через пресу” (Радянський архів. – 1927. – Кн. 4–5), “До історії заводу ім. Петровського (кол. Брянського) у Катеринославі” (Архів Радянської України. – 1932. – № 1–2), “Визвольна війна українського народу проти німецьких окупантів у 1918 році” (Більшовик України. – 1937. – № 4–5); “Київ у Жовтні 1917 року” (Соціалістичний Київ. – 1937. - № 10), “З історії революційного Луганська” (К.: Держполітвидав, 1940), “Оборона Луганська” (М.: Госвоениздат, Библиотека красноармейца, 1940), “Революційна боротьба проти польського панування в Західній Україні (1920–1939 роки)” (Західна Україна: Збірник. – К., 1940), “Українська Радянська Соціалістична Республіка: Короткий історичний нарис” (К.: Держполітви-

дав УРСР, 1940), “Боротьба за відбудову господарства на Україні в 1921–1925 рр.” (Більшовик України. – 1947. – № 5), “Ленінська “Іскра” на Україні” (К., 1950), “Революційний рух на Україні на початку ХХ ст. (1900–1903 рр.)” (К., 1958) та ін.

Упорядник документальних збірок: Хронологія історії України (1861–1917 рр.). – Вип. 2. 1861–1917. – К., 1940; Червона гвардія на Україні. 1917–1918: Документи. – К., 1937 (друге видання – 1939); Революція 1905–1907 рр. на Україні: Зб. док. і мат. – К., 1949.

Лит.: Рубльов О. Премислер Ілля Михайлович // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. – К., 1998. – С. 259; *Портнова Т.* Премислер Ілля Михайлович // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник. Вип. перший (XIX ст. – 1930-ті рр.). – К., 1999. – С. 277.

66 стор. **Супруненко** Микола Іванович (17.02.1900, м. Полтава – 11.09.1984, м. Київ) – український історик. Доктор історичних наук (1953), професор (1955), акад. АН УРСР (1972).

У 1937 закінчив історичне відділення Інституту червоної професури у Харкові. З 1937 і до кінця життя працював в Інституті історії АН УРСР: 1937–1941 – учений секретар, 1944–1954 – старший науковий співробітник, 1955–1960 – зав. відділом історії радянського суспільства, з 1960 – зав. відділом історії Великої жовтневої соціалістичної революції та громадянської війни.

Основні праці: “Очерки истории гражданской войны и иностранной военной интервенции на Украине (1918–1920)” (М., 1966), “Перемога Великої Жовтневої соціалістичної революції на Україні” (В 2-х тт., К., 1967).

Лит.: Гуржій І. О., Петренко В. С. Видатні радянські історики. – К., 1969. – С. 208–210; Николай Иванович Супруненко. – К., 1980.

66 стор. **Марченко** Михайло Іванович (19.09.1902, с. Гатне на Київщині – 22.01.1983, Київ) – український історик. Доктор історичних наук (1961), професор (1961).

У 1937 закінчив історичне відділення Інституту червоної професури у Києві. У 1937–1939 – зав. відділом Інституту історії України АН УРСР та зав. кафедри Київського педагогічного інституту. З жовтня 1939 по листопад 1940 – ректор Львівського державного університету. 23 червня 1941 р. ув'язнений. 12.02.1944 звільнений за недоведеністю звинувачення.

До кінця війни викладав у Новосибірському педінституті, згодом у Київському державному педінституті. Після ліквідації історичного факультету Київського педагогічного інституту у 1956 перейшов до Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, професором якого працював до кінця життя.

Основні праці: “Боротьба Росії і Польщі за Україну (1654–1664 рр.)” (К., 1941), “Українська історіографія з давніх часів до середини XIX ст.” (К., 1959), “Історія української культури з найдавніших часів до середини XVII ст.” (К., 1961).

Літ.: Рубльов О. С. Маловідомі сторінки біографії українського історика // Український історичний журнал. – 1996. – № 1, 2, 3; Даниленко В. Марченко Михайло Іванович // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. Серія “Українські історики”. Вип. 1. – К., 1998. – С. 202–203.

66 стор. **Стецюк Катерина Ісаківна** (23.11.1905, с. Шпитьки Київської обл. – 04.08.2002, м. Київ) – український історик. Доктор історичних наук (1961).

У 1928 закінчила факультет профосвіти Київського інституту народної освіти. У 1938–1970 працювала в Інституті історії АН УРСР: 1938–1941 – молодший науковий співробітник, 1942–1970 – старший науковий співробітник відділу історії феодалізму.

Основні праці: “Вплив повстання Степана Разіна на Україну” (К., 1947), “Народні рухи на Лівобережній і Слобідській Україні в 50-70-х рр. XVII ст.” (К., 1960).

Літ.: Овчаренко П. Стецюк Катерина Ісаківна // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. Серія “Українські історики”. Вип. 1. – К., 1998. – С. 310–311.

66 стор. **Дядиченко Вадим Архипович** (17 (30).05.1909, м. Чернігів – 24.08.1973, м. Київ) – український історик. Доктор історичних наук (1961), професор (1962).

Закінчив соціально-економічний відділ Чернігівського інституту народної освіти (1929). Аспірант (з 1936), молодший науковий співробітник (з 1938), старший науковий співробітник (з 1940) Інституту історії України АН УРСР, зав. відділом історії феодалізму (з 1961) Інституту історії АН УРСР.

Основні праці: “Історія УРСР” (в 2-х тт., К., 1953–55), “Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст.” (К., 1959).

Лит.: Білокінь С. Дядиченко Вадим Архипович // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. Серія “Українські історики”. Вип. 1. – К., 1998. – С. 93–94.

66 стор. **Лось** Федір Євдокимович (19.06.1908, с. Певневщина Городнянського повіту Чернігівської губернії – 21.06.1980, м. Київ) – український історик. Доктор історичних наук (1953), професор (1954).

У 1931 р. закінчив Чернігівський інститут соціального виховання. У 1936–1940 – аспірант, молодший науковий співробітник Інституту історії України АН УРСР. 1943–1948 – вчений секретар Інституту та зав. відділом історії СРСР. У 1948–1958 рр. – заступник директора Інституту по науці. 1958–1978 – зав. відділом історії капіталізму.

Основні праці: “Рабочий класс Украины и его революционная борьба в конце XIX – начале XX вв.” (К., 1955), “Рабочий класс Украины в 1907–1913 гг.” (К., 1962).

Лит.: Володченко А. К. 60-річчя професора Ф. Є. Лося // Український історичний журнал. – 1968. – № 9. – С. 156–158; *Корнієвська О.* Лось Федір Євдокимович // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. Серія “Українські історики”. Вип. 1. – К., 1998. – С. 188–189.

66 стор. **Юшков** Серафим Володимирович (04.05.1888, с. Трофімовщина Пензенської губернії, тепер Мордовія, Росія – 14.08.1952, Москва, Росія) – історик-правник, член-кореспондент АН УРСР (1939), акад. АН Казахської РСР (1946). Доктор історичних наук (1935).

Закінчив юридичний та історико-філологічний факультети Петербурзького університету (1912). З 1916 р. – приват-доцент Петроградського університету. З 1918 р. викладав у вузах Саратова. З 1921 р. – ректор Саратовського інституту народної освіти, згодом декан факультету суспільних наук. З 1926 р. викладав у Ленінградському університеті, у 1930-х рр. – в Узбецькій педагогічній академії в Самарканді, Дагестанському та Свердловському педагогічних інститутах. Одночасно професор Свердловського і Московського юридичних інститутів. У 1920-х – на початку 1930-х рр. активно співпрацював з Археографічною комісією та Історично-археографічним інститутом ВУАН. Підготував до друку “Руську Прав-

ду” (К., 1935). З 1938 р. працював у Всесоюзному інституті юридичних наук у Москві. З 1944 р. – професор Московського університету. Одночасно у 1939–1941, 1943–1950 – старший науковий співробітник Інституту історії України АН УРСР.

Основні праці: “Феодалные отношения и Киевская Русь” (1925), “Очерки по истории феодализма в Киевской Руси” (М., Л., 1939), “Общественно-политический строй и право Киевского государства” (М., 1949), “Русская Правда” (М., 1950), “Нариси з історії виникнення і початкового розвитку феодалізму в Київській Русі” (К., 1939, перевидання у 1992).

Літ.: Ричка В. М. Серафим Володимирович Юшков // *Юшков С. В.* Нариси з історії виникнення і початкового розвитку феодалізму в Київській Русі. – К., 1992. – С. 5–20.

67 стор. **Белоусов** (Белоусов, Білоусов) Сергій Миколайович (06.03.1897, Тула, Росія – 02.07.1985, м. Київ) – історик, партійний діяч.

Навчався в Комуністичній академії у Москві (1924–1926) та Інституті червоної професури у Москві (1930–1933). До 1936 р. – на партійній та викладацькій роботі. У 1936–1941 рр. – директор Інституту історії України АН УРСР. За сумісництвом у 1937–1938 рр. працював секретарем парткому АН УРСР. У 1941–1946 рр. перебував у лавах Червоної армії. Після демобілізації повернувся до Інституту історії. У 1947 р. захистив кандидатську дисертацію. У 1951–1955 рр. – виконуючий обов’язки завідуючого відділом історії радянського суспільства, одночасно працював в Інституті підвищення кваліфікації викладачів марксизму-ленізму при Київському державному університеті. У 1964 р. вийшов на пенсію.

Основні праці: “Борьба украинского народа против панской Польши” (К., 1940), “Возз’єднання українського народу в єдиній українській радянській державі” (К., 1951), “КПРС – натхненник і організатор комуністичного будівництва на Україні” (К., 1960).

Літ.: Даниленко В. Белоусов Сергій Миколайович // *Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник.* – К., 1998. – С. 15–16.

75 стор. **Коренець** Денис (9.04.1875, с. Розвадів Стрийського повіту, Галичина – 6.03.1946, Мюнхен, Німеччина) – український історик, педагог, організатор кооперативного руху. Учень М. С. Грушевського. Дійсний член НТШ.

Закінчив Львівський університет (1897). Викладав у різних гімназіях, в т. ч. у 1904–1913 рр. – в Українській гімназії

у Перемишлі та Академічній гімназії у Львові. У 1917–1934 рр. – директор Української торговельної школи товариства “Просвіта” (пізніше – “Рідної школи”) у Львові, організатор і президент “Центросоюзу” у Перемишлі та Львові. З 1944 р. – на еміграції. Автор праці “Зносини гетьмана Івана Виговського з Польщею” та численних статей в галицькій періодиці, зокрема в “Ділі”, “Новому часі”, “Господарсько-кооперативному часопису”, “Кооперативній республіці”.

Лит.: Качор А. Денис Коренець: Начерк його життя та праці на тлі українського фахового шкільництва і сільсько-господарської кооперації в Західній Україні. – Вінніпег, 1955; Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові: На 100-річчя першого українського іспиту зрілості 1878–1978. – Філадельфія, Мюнхен, 1978.

78 стор. **Крип'якевич** Іван Петрович (псевд. Холмський, Violot, 25.06.1886, м. Львів – 21.04.1967, м. Львів) – український історик-медієвіст, книгознавець, краєзнавець, доктор філософії (1911), доктор історичних наук (1939), професор (1941), акад. АН УРСР (1958). Учень М. С. Грушевського.

Закінчив філософський факультет Львівського університету (1908). Учителював у гімназіях Львова (1912–1928, 1934–1939) та Нестерова (1929–1934). Керував Історико-філософською секцією НТШ (1934–1939). Зав. Львівським відділом Інституту історії України АН УРСР (1940–1941, 1944–1946). Зав. кафедрою історії України і декан історичного факультету Львівського університету (1944–1946). Зав. відділом історії України (1951), директор (1953–1962) Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові.

Основні праці: “Український державний скарб за Богдана Хмельницького” (Записки НТШ, т. 130, Львів, 1920), “Студії над державою Богдана Хмельницького” (Записки НТШ, т. 138, 140, 144, 145, 147, 151, Львів, 1925–1931), “Богдан Хмельницький” (Київ, 1954).

Лит.: Івасюта М. К. І. П. Крип'якевич // Український історичний журнал. – 1966. – № 6; *Дашкевич Я.* Іван Крип'якевич – історик України // Крип'якевич І. П. Історія України. – Львів, 1990.

80 стор. **Томашівський** Степан Теодорович (09.01.1875, с. Купновичі тепер Самборського району Львівської обл. – 21.12.1930, м. Краків, Польща) – український історик, публіцист, редактор, політичний і громадський діяч. Учень М. С. Грушевського.

Закінчив Львівський університет із ступенем доктора філософії. У 1911–1914 рр. – доцент Львівського університету. З 1913 р. – заступник голови НТШ, голова Історико-філософської секції. З 1914 р. проживав у Відні, з 1921 – у Берліні. Редактор часопису “Українське слово”. З 1927 р. – викладав у Краківському університеті історію України.

Основні праці: “Матеріяли до історії Галичини” (Жерела до історії України-Руси. – Т. 5. – Л., 1901); “Угорські рукописи в світлі малярської урядової статистики” (Записки НТШ. – 1903. – Т. 56); “Українська історія. Нарис 1. Старинні і середні віки” (Л., 1919); “Ватиканські матеріали до історії України” (Жерела до історії України-Руси. Т. 16. – Л., 1924).

Літ.: *Томашівський С.* Історик. Політик. Публіцист. – Л., 1931; *Борщак І. С.* Томашівський – історик (До 20-річчя з дня його смерти) // Україна. – Париж, 1951. – Зб. VI. – С. 432–436; *Халак Н.* Степан Томашівський: до відносин із Михайлом Грушевським // Український історик. – 1996. – Т. 33.

81 стор. **Кордуба** Мирон Михайлович (02.03.1876, с. Острів тепер Тернопільського району Тернопільської обл. – 02.05.1947, м. Львів) – український історик, географ. Учень М. С. Грушевського.

Навчався у Львівському (1893–1895) і Віденському (1895–1898) університетах. У 1900–1918 працював вчителем гімназії у Чернівцях, Львові та Холмі. У 1921–1922 рр. – професор всесвітньої історії Львівського таємного університету. У 1929–1939 рр. – професор Варшавського університету. З 1944 р. – професор, завідуючий кафедрою історії південних і західних слов'ян Львівського державного університету. Одночасно старший науковий співробітник Львівського відділу Інституту історії України АН УРСР.

Основні праці: “Венецьке посольство до Хмельницького” (1907), “Західне пограниччя Галицької держави між Карпатами та долинін Сяном” (1925). Автор фундаментальної (понад 55 тисяч назв) “Бібліографії історії України” (у співав.).

Літ.: *Пісковий С. М.* М. Кордуба та його бібліографія історії України // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – 1963. – № 6; *Прицак О.* Мирон Кордуба і його життя // Дзвін. – 1990. – № 7. – С. 144–146.

82 стор. **Кревецький** Іван Іванович (14.10.1883, с. Іванівці тепер Жидачівського району Львівської обл. – 27.06.1940,

с. Роздол Жидачівського району Львівської обл.) – український історик, бібліограф, фольклорист. Учень М. С. Грушевського.

Закінчив філософський факультет Львівського університету (1907). Редагував у Львові журнал “Наша школа” (1909–1912), урядову газету ЗУНР “Республіка” (Станіслав, 1919), історичний місячник “Стара Україна” (Львів, 1924–1925). Член НТШ. Виконував обов’язки заступника голови Бібліографічної комісії (1909–1914), Комісії з історії мистецтв (1921–1922, 1925), секретаря Мовної комісії (1906–1914), член Археографічної комісії (1906–1914).

Основні праці: “Універсал Ганни Хмельницької” (Записки НТШ. – 1906. – Т. 29), “Українська вірша про Уманську різню” (Записки НТШ. – Т. 72), “До історії боротьби за суспільно-економічне визволення українських селянських мас у Східній Галичині” (Львів, 1906), “Галичина і Волинь в українській історії” (“Діло”, 1923).

Лит.: Стеблій Ф. Іван Кривецький – вчений і бібліограф // Бібліотека Наукового товариства імені Шевченка: Книги і люди. – Львів, 1996.

82 стор. **Барвінський** Богдан Олександрович (15.07. 1880, м. Тернопіль – 1962, Львів) – український історик, бібліотекознавець, архівіст, археограф.

Навчався на філософському факультеті Львівського університету та Віденському університеті. Дійсний член НТШ (1902). Працював в архіві гродських і земських актів у Львові (1901–1903). У 1913–1917 рр. – асистент бібліотеки Львівського університету. З 1919 р. – бібліотекар Інституту “Народний Дім” у Львові. У 1939–1941 рр. – директор бібліотеки Львівського державного університету. У 1944–1947 рр. працював у львівській філії Бібліотеки АН УРСР.

Основні праці: “Кілька документів і заміток до часів великих князів Свидригайла і Жигмонта Кейстуовича” (ЗНТШ. – Т. 115. – Л., 1913), “Слідами гетьмана Мазепи” (ЗНТШ. – Т. 129. – Л., 1920), “Родинні літописи, їхнє історичне і культурно-побутове значення” (Стара Україна. – Л., 1924. – Ч. 1), “Конашевичі в Перемиській волості в XV–XVI століттях: генеалогічно-історична монографія” (Л., 1930).

Лит.: Сварник Г. Барвінський Богдан Олександрович // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник. Вип. 1 (XIX ст. – 1930-і рр.). – Київ, 1999. – С. 40–42.

83 стор. **Герасимчук (Гарасимчук) Василь Іванович** (10.01.1880, с. Ільковичі зараз Сокальського району Львівської обл. – 01.09.1944, м. Львів) – український історик, археограф, учень М. С.Грушевського.

Член НТШ з 1903, член Археографічної комісії НТШ з 1906.

У 1900–1904 рр. вчився на філософському факультеті Львівського університету. 1904–1905 – служив у австрійському війську. 1905–1906 – працював в Археографічній експедиції НТШ у Кракові, Варшаві, Петербурзі над збиранням документів до історії Руїни 1657–1667. У 1906–1914 рр. викладав в гімназіях Станіслава, Перемишля, львівській жіночій учительській семінарії, працював над підготовкою документів з історії козаччини (видані не були). Під час першої світової війни знаходився при війську.

З 1919 на педагогічній роботі: спочатку професор Львівського українського університету, з 1920 – в гімназії м. Стрия.

У 1925–1930 співпрацює з Історичними установами М. С.Грушевського у ВУАН: з 1925 член Комісії для вивчення історії Західної України, з 1927 – дійсний член Археографічної комісії, з 1928 – дійсний член Науково-дослідної кафедри історії України у Києві. З 1929 – дійсний член Історичної секції ВУАН. 1927–1929 працював в археографічній експедиції, повторно збирав і копіював загублені акти до 1651–1665 рр., готував їх до друку. Однак 1931 друк був припинений, збірка документів удруге загубилася. Її невелика частина була видрукувана 1994 р. під назвою “Матеріали до історії козаччини XVII віку”.

На початку 1930-х переїхав до Львова, де викладав у гімназіях. У 1940–1941 рр. – старший науковий співробітник Львівського відділу Інституту історії України АН УРСР, під час окупації 1941–1944 – співробітник українського видавництва.

Основні праці: “Виговський і Юрій Хмельницький” (Записки НТШ. – Т. 59–60. – Львів, 1904), “Виговщина і Гадяцький трактат” (Записки НТШ. – Т. 87–89. – Львів, 1909), “Чуднівська кампанія” (Записки НТШ. – Т. 113–

114. – Львів, 1912), “Смерть Івана Виговського” (Юв. Збірник на пошану акад. М. С. Грушевського. – Т. 1. – К., 1928), “До питання про “Статті” Б. Хмельницького” (Записки НТШ. – Т. 100. – Львів, 1930), “Михайло Грушевський як історіограф України” (Записки НТШ. – Т. 133. – Львів, 1922).

Літ.: Книш Я. Родовід Василя Гарасимчука // Василь Гарасимчук: Життя і творчість (1880–1944). Львівські історичні праці. – Вип. 1. – Львів, 1994. – С. 7–11; *Грич І., Самсоник Н.* Листи Василя Герасимчука до Михайла Грушевського // Василь Гарасимчук: Життя і творчість (1880–1944). Львівські історичні праці. Вип. 1. – Львів, 1994. – С. 48–95; *Зазуляк Ю.* Василь Гарасимчук – дослідник української козаччини // Василь Гарасимчук: Життя і творчість (1880–1944). Львівські історичні праці. Вип. 1. – Львів, 1994. – С. 107–119; *Федорук Я.* Василь Гарасимчук: його життя і відносини з Михайлом Грушевським // Український історик. – 1996. – № 1–4. – С. 285–290.

83 стор. **Терлецький** Омелян Антонович (03.12.1873, с. Крамарівка Ярославського повіту (Польща) – 13.02.1958, м. Львів) – український історик. Дійсний член НТШ з 1921 р.

Закінчив філософський факультет Львівського університету (1896). У 1898–1939 рр. працював у гімназіях Тернополя, Чорткова та Львова. У 1940–1941 рр. – старший викладач і завідувач кафедрою історії середніх віків Львівського університету. Одночасно старший науковий співробітник львівського відділу Інституту історії України АН УРСР. У 1944–1947 продовжував працювати в Інституті історії України та Львівському університеті. З 1947 р. працював у львівській групі Інституту археології АН УРСР. У 1950 р. присуджена ступінь кандидата історичних наук без захисту дисертації.

Основні праці: “Політичні події в Галицькій Русі в 1340 р. після смерті Болеслава-Юрія П” (Записки НТШ. – Т. 12. – Л., 1896), “Історія української державності” (Львів, 1923–1924, Т. 1–2), “Гетьманська Україна і Запорізька Січ” (Львів, 1935), “Взаємозносини східних і західних слов’ян до половини XIII століття” (Л., 1949).

Літ.: Чорний В. Терлецький Омелян Антонович // Історичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка (1940–2000). – Л., 2000. – С. 161–162.

83 стор. **Чубатий** Микола (11.12.1889, Тернопіль – 21.07.1975, США) – історик права і церкви, педагог, публіцист, громадський діяч. Дійсний член НТШ (1928). Учень М. Грушевського.

Навчався у Львівському та Віденському університетах. Після захисту дисертації “Державноправне становище руських земель Литовської держави під кінець 14 ст.” отримав ступінь доктора права (1918). У 1919 р. – доцент історії українського права у Кам’янець-Подільському державному українському університеті. З 1919 р. працював у Львові, заснував та редагував тижневик “Правда” (1920). У 1920–25 рр. – професор історії українського права Львівського (таємного) українського університету. У 1927–1939 рр. – професор Львівської греко-католицької духовної академії. З 1939 р. на еміграції у США. Працював у газетах “Свобода”, “Америка”, журналі “Новий шлях”. Засновник і перший голова НТШ у США (1948–52). Ініціатор видання та перший редактор наукового українознавчого журналу “Ukrainian Quarterly” (1944–57).

Основні праці: “Огляд історії українського права: державне право” (1922–23), “Державний лад у Західній Області Української Народної Республіки” (1921), “Правне становище церкви в Козацькій Україні” (1925), “До історії адвокатури в Україні” (1934), “Західна Україна і Рим у 13 віці у своїх змаганнях до церковної унії” (1917), “Історія християнства на Русі-Україні” (2 тт., 1965–76).

84 стор. **Андрусак** Микола Григорович (20.02.1902, с. Переволочне тепер Буського району Львівської обл. – 25.01.1985, Бостон, США) – український історик, публіцист, громадський діяч.

Навчався в гімназіях Яворова, Бродів, Золочева. Служив добровольцем в Українській Галицькій Армії (1920). Закінчив Академічну гімназію у Львові (1923) та філософський факультет Львівського університету (1928). Доктор філософії (1934). Дійсний член НТШ, Наукового Богословського товариства у Львові, Історично-Філологічного товариства у Празі.

З 1940 р. – на еміграції. У 1944 р. викладав в Греко-католицькій богословській академії у Львові. У 1946–1948 рр. – доцент, професор Українського вільного університету у Мюнхені. З 1948 р. – у США, викладав в університетах Огайо, Пенсільванії, Нью-Йорку та Індіани.

Автор більше 800 праць.

Основні праці: “Початки християнства на Україні” (1932), “Гомін української державності і соборності” (1931).

Літ.: Глаголюк В. Андрусак Микола Григорович // Українська журналістика в іменах. – Вип. 4. – Л., 1997. – С. 6–8; Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові: На 100-річчя першого українського іспиту зрілості 1878–1978. – Філадельфія, Мюнхен, 1978.

85 стор. **Возняк** Михайло Степанович (03.10.1881, с. Вільки-Мазовецькі, тепер с. Волиця Нестеровського району Львівської обл. – 20.11.1954, м. Львів) – український літературознавець. Академік АН УРСР (1929).

Закінчив філософський факультет Львівського університету (1908). У 1920–1930-х рр. працював у журналах “Вікна”, “Культура”, “Нові шляхи”. З 1939 р. – професор, з 1944 р. – зав. кафедрою української літератури Львівського університету. З 1951 р. очолював також відділ української літератури Інституту суспільних наук АН УРСР.

Основні праці: “Філологічні праці Івана Могильницького” (Л., 1910), “Кирило-Мефодіївське братство” (Л., 1921), “Життя і творчість Івана Франка” (К., 1955).

Літ.: Нечитайок М. Невтомний трудівник науки // Жовтень. – 1959. – № 11; *Гонтар П. та ін.* Вчений каменярської снаги // Українське літературознавство. – 1981. – В. 36.

85 стор. **Скрутень** Йосафат-Іван (24.02.1894, с. Пархач – 21.10.1951, м. Торонто, Канада) – український церковний діяч, історик церкви, редактор, публіцист.

Навчався у Бучацькому Василянському навчальному закладі. У серпні 1909 р. вступив до Крехівського василіанського новіціату. У 1916 р. висвячений на священника. Вивчав філософію та теологію у Григоріанському університеті. У 1928–1930 рр. викладав філософію у Львівській богословській академії. Під час другої світової війни залишив Львів і переїхав до Німеччини. У 1949 р. переїхав до Риму, де виконував обов’язки духівника Української папської семінарії. Один з редакторів “Записок чину св. Василя Великого”.

Основні праці: “Рукописний збірник о. Павла Шиманського про святого Йосафата”, “Віднайдення і розпізнання мощів св. св. св. Йосафата Кунцевича”.

Літ.: о. Назарко І. Мої спомини про о. Й. Скрутня, ЧСВВ (1894–1951) // Записки ЧСВВ. – Рим, 1974. – С. 293–302.

85 стор. **Коструба** Теофіл (чернече ім'я Теодосій) (26.05.1907, с. Стара Ягільниця тепер Чортківського району Тернопільської обл. – 03.03.1943, м. Львів) – український історик, журналіст, редактор, літературознавець, церковний діяч.

З 1930 р. видавав журнал “Хліборобський шлях”. У 1935 р. вступив до Львівського університету. З 1927 р. – член НТШ, працював в Комісіях старої та нової історії України, історично-джерелознавчій Комісії. За його активної участі у Львові виходив альманах “За велич нації”.

У 1939 р. вступив до новіціату оо. Василіан. Таємно висвячений на священика митрополитом Андрієм Шептицьким 29.01.1940.

Основні праці: “Віра наших предків” (Інсбрук, Дорнбірн, 1946), “Нариси з церковної історії України X–XIII ст.” (Торонто, 1955), “Нарис історії України” (Торонто, 1961).

Літ.: Мох О. Теофіл Коструба, учений праведник. – Торонто, 1952; Денека О. Коструба Теофіл // Українська журналістика в іменах. – Вип. 3. – Львів, 1996. – С. 186–187.

86 стор. **Лукань** Роман-Степан Дмитрович (17.09.1907, с. Старуня тепер Богородчанського району Івано-Франківської обл. – 23.11.1943, м. Львів) – український історик, журналіст, бібліограф, церковний діяч.

Навчався у Львівському університеті. У 1930-х рр. вступив у василіанський чернечий орден. До 1939 р. працював архіваріусом у центральному василіанському архіві та редакціях “Записок Чину св. Василя Великого” та “Альманаху слов'янських богословів”. У 1940 р. – бібліотекар Львівського відділу Інституту історії України АН УРСР. Одночасно був священиком в церкві св. Онуфрія у Львові. У 1941 р. повернувся в монастир, завідував Центральною Василіанською бібліотекою у Львові. Трагічно загинув при нез'ясованих обставинах.

Літ.: Антошок Н. Лукань Роман Степан // Українська журналістика в іменах. – Вип. 3. – Л., 1996. – С. 202–203.

86 стор. **Витанович** Ілля (9.08.1899, с. Бурштин Рогатинського повіту, Галичина – 30.12.1973, м. Нью-Йорк, США) – історик, педагог, кооператор. Дійсний член НТШ (1933).

Служив у лавах Українських Січових Стрільців, Українській Галицькій Армії, Армії УНР. Навчався в Українському таємному університеті у Львові та Львівському університеті (1923–1927). Викладав в економічній школі товариства “Рідна школа” (1927–1937), у 1937–1940 рр. – директор Торговельного ліцею у Львові. З 1944 р. – на еміграції. З 1946 – професор Українського вільного університету та Українського технічно-господарського інституту у Мюнхені. З 1949 р. – у США. Один із засновників Українського історичного товариства. Досліджував економічну історію, зокрема історію кооперації.

Основні праці: “В. Навроцький” (1934), “О. Русов о взаєминах Галичини з Наддніпряниною” (1937), “Історія українського кооперативного руху” (1964), “Уваги до методології й історіософії Михайла Грушевського” (1966).

86 стор. **Карпинець** Іван Іванович (26.12.1898, м. Рудки, тепер Дрогобицької обл. – 17.11.1954, м. Львів) – український історик, мистецтвознавець, архівіст.

Брав участь в операціях УГА. Навчався у Львівському таємному університеті (1921–1923) та філософському факультеті Львівського університету (1923–1928). Доктор філософії (1932). З 1932 р. – вчитель української та німецької мови у приватних школах Львова. З 1936 р. працював у бібліотеці НТШ. У 1937–1939 рр. – хранитель фондів Музею НТШ. Брав участь у впорядкуванні архіву УГА ЗОУНР та організації відділу історично-воєнних пам’яток при Музеї НТШ. У 1940–1941, 1944–1947 рр. – науковий співробітник львівського відділу Інституту історії України АН УРСР. У 1942 р. – хранитель фондів Державного архіву м. Львова. Викладач німецької мови у Львівському зооветеринарному (1948–1950) та Львівському торгово-економічному (1950–1954) інститутах.

Основні праці: “Справа міст Галичини 1772 року”, “Чортківська офензива”, “Колонізація західноукраїнських земель польськими осадниками з 1918 по 1939 рр.”

Лит.: Стеблій Ф. Іван Карпинець (1898–1954). – Л., 1999.

86 стор. **Зубик** Роман (1902–1941) – історик-економіст. Працював у Львові. Дійсний член НТШ. Досліджував історію цін у XV–XVIII вв. На засіданні НТШ від 14 січня 1940 р.

єдиний виступив проти розпуску НТШ. Був заарештований НКВС та розстріляний 26 червня 1941 р. у м. Львові.

86 стор. **Пріцак** Омелян Йосипович (7.04.1919, с. Лука (тепер Озерне) Львівської обл.) – український історик, тюрколог, сходознавець, мовознавець. Іноземний член НАН України (1990).

Закінчив історичний факультет Львівського університету (1940). Науковий секретар львівського відділу Інституту історії України АН УРСР (1940), аспірант Інституту мовознавства АН УРСР у Києві (керівник – акад. А. Ю. Кримський, 1940). Навчався у Берлінському та Геттінгентському університетах (1943–1948). Доцент історії Євразії та алтайської філології в Геттінгентському університеті (1951–1961). З 1961 р. – у США. Керував кафедрою у Вашингтонському (1961–1964) і Гарвардському (1964–1989) університетах. Засновник і директор Українського наукового інституту при Гарвардському університеті. У 1991–1999 рр. – директор Інституту сходознавства НАН України.

Основні праці: “Походження Русі” (1981, англ. мовою), “Khazarian Hebrew Documents of the Tenth Century (with N.Golb)” (London, 1982), “The Slavs and the Avars” (1983), “На зорі християнства на Русі”, “Зустріч Сходу із Заходом” (обидві – 1990).

Літ.: *Пріцак О.* Мій шлях історика // Вісник НАН України. 1992. – № 3; *Маєвський О., Доценко А., Біленький С.* Життя в історії. Омеляну Пріцаку – 75 // Літературна Україна. – 1994. – 19 травня.

86 стор. **Копистянський** Адріан (5.08.1871 (за іншими даними, 1883), с. Хлиплі Лісовського повіту, Галичина, тепер Мостиський р-н Львівської обл. – 1934, м. Львів) – історик.

Закінчив Львівський університет (1906). Викладав у гімназії Станіслава та Академічній гімназії у Львові. У 1914–24 рр. працював в Росії. З 1924 р. – член Ставропігійського братства. Русофіл. Очолював “Каховське товариство” у Львові та друкував популярні нариси з історії Галичини російською мовою.

Основні праці: “История Руси” (у 3-х тт., 1931–1933), “История Вольнской церкви” (1929), “Исторический почерк сооружения Успенской церкви

во Львові” (1931), “Материали, относящиеся к истории Львовского Ставропигиона в 1700–1767” (1936).

87 стор. **Ишак** Андрій (23.09.1887, Миколаїв Жидачівського повіту, Галичина – 26.06.1941, м. Львів) – український греко-католицький священник, освітній діяч, богослов, видавець. З 1935 р. – член НТШ.

Під час Першої світової війни перебував в армії як капелан. З 1918 р. – перфект греко-католицької семінарії, у 1928–1939 рр. – викладав канонічне право і східну догматику у Греко-католицькій богословській академії. На початку німецько-радянської війни розстріляний органами НКВС.

Основні праці: “Унійні і автокефальні змагання на українських землях від Данила до Ізидора” (1923–1927), “Догматика нез’єданого Сходу” (1936).

87 стор. **Голубець** Микола (15.12.1891, м. Львів – 20.05.1942, м. Львів) – український публіцист, редактор, поет, історик, архівіст, краєзнавець, мистецтвознавець. Один з кращих знавців історії Львова та українського мистецтва Галичини.

Навчався у Краківській Академії мистецтв, Віденському університеті, філософічному факультеті Львівського університету. У 1914 р. – доброволець легіону Українських Січових Стрільців. Брав участь в українсько-польській війні 1919 р.

У 1920–1930-х рр. – член НТШ. Брав участь в організації Асоціації незалежних українських митців у Львові. Працював бібліографом і архівістом у Львівському міському архіві. Редагував журнали “Світ” (1917–1918), “Життя і мистецтво” (1920), “Українське мистецтво” (1926), “Неділя” (1928–1931), щоденну газету “Час” (1931).

Основні праці: “Українське малярство XVI–XVII вв. під покровом Ставропігії” (1920), “Галицьке мистецтво” (1926), “За український Львів: епізоди боротьби XII–XVIII вв.” (1927), “Слідами Хмельницького по Львові” (1928), “Полум’яний 1848 рік: картини та епізоди” (1929).

Літ.: Рудницький М. Невтомний робітник пера: Микола Голубець (1891–1942) // Львівські вісті. – 1942. – 23, 26 травня; Бутрин М. Голубець Микола // Українська журналістика в іменах. – Вип. 2. – Л., 1995. – С. 64–66.

87 стор. **Андрохович** Амвросій (5.10.1879, м. Лисці Богородчанського повіту, Галичина – 1942) – педагог, історик. Дійсний член НТШ.

Навчався у Львівському та Краківському університетах (1898–1902, 1904–1908). Викладав в українських і польських гімназіях Коломиї, Львова, Станіслава, Перемишля, Тереховля. У 1928–1931 рр. – директор державної учительської семінарії у Сокалі, у 1931–1934 рр. – директор II-ї державної жіночої учительської семінарії у Львові. У 1934–1939 рр. вчителював у дівочій семінарії Сестер Василянок у Станіславі. У 1941–1942 рр. – професор Греко-католицької Богословської академії у Львові.

Досліджував історію освіти та культури XVIII – початку XIX ст.

Основні праці: “Іван Лаврівський. Один з піонерів українського відродження в Галичині (1773–1820)” (ЗНТШ, т. 128), “Іван Горбачовський (1743–1806)” (1920), “Львівське “Studium ruthenum”” (ЗНТШ, тт. 131, 132, 127, 111, 101), “Із минулого української гімназії у Львові” (1925), “Іллірська друкарня О. Л. Курцбека у Відні. Причинки до історії кириличного друкарства у Відні” (ЗНТШ, т.101), “Образки з історії середнього шкільництва в Галичині в XVIII і XIX ст.” (ЗНТШ, т.100). т. 131, 132, 137, 146 (Львів, 1921–1929).

Література: Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові: На 100-річчя першого українського іспиту зрілості 1878–1978. – Філадельфія, Мюнхен, 1978.

87 стор. **Брик** Іван (8.07.1879, с. Устрики Долішні Лісковського повіту, Галичина – 08.1947, Ландек, Австрія) – історик літератури, педагог, громадський діяч. Дійсний член НТШ (1919).

Навчався у Львівському (1898–1901), Лейпцігському і Празькому (1901–1902), Віденському (1902–1903) університетах. У 1902 р. заснував та очолив Українську громаду у Празі. У 1903 р. отримав ступінь доктора у Віденському університеті. Викладав в Академічній гімназії у Львові та Львівському (таємному) українському університеті. Активно працював у товаристві “Просвіта”, у 1932–1939 рр. – його голова.

Автор праць з історії української літератури, богемістики, українсько-чеських зв’язків, чеської історії, біографістики.

Основні праці: “Борис Грінченко: праця і заслуги” (1910), “Шевченкова поема “Іван Гус” (1918), “Слов’янський з’їзд у Празі 1848 р. і українська справа” (1920), “Матеріали до історії українсько-чеських взаємин першої половини XIX ст.” (1921), “Святе дерево у творчості Т. Шевченка” (1931),

“Омелян Огоновський” (1933), “Маркіян Шашкевич” (1934), “Федькович у “Просвіті” (1934), “Зборівська могила чесько-словацьких борців за волю” (1937), “Масарик і українські змагання” (1937).

87 стор. **Студинський** Кирило Йосипович (4.10.1868, с. Кип'ячка, тепер Тернопільської обл. – червень 1941, загинув під час насильницької евакуації зі Львову) – літературознавець, письменник, педагог, громадський діяч. Дійсний член НТШ (1899). Академік ВУАН (1929, безпідставно виключений 1934, поновлений 1939).

У 1883–87 рр. навчався в Академічній гімназії у Львові. Закінчив філософському відділі Віденського університету (1894). Доктор філософії за спеціальністю слов'янська філологія (1894). Активний діяч НТШ, у 1906–09 рр. – заступник голови товариства, у 1923–32 рр. – його голова, у 1938–1940 рр. – голова філологічної секції. У 1897–99 рр. – доцент Ягеллонського університету у Кракові, у 1900–1918 та 1939–1941 рр. працював у Львівському університеті на посадах професора, декана, проректора. 23.03.1940 обраний депутатом Верховної Ради СРСР.

Автор праць з міжслов'янських літературних зв'язків, стародавньої української літератури.

87 стор. **Войнаровський-Столобут** Тит (псевдо: Данило Журавель, Т. вон Слєповрон, 16.02.1856, Ляцьке Шляхетське Товмачського повіту, Галичина – 21.02.1938, м. Львів) – греко-католицький священник, економіст, видавець, громадський і культурний діяч.

Закінчив Львівську духовну семінарію (1878). Працював при кафедрі св. Юра у Львові, згодом – парохом у с. Балинцях. З 1905 р. – адміністратор столових дібр Галицької митрополії, з 1910 – канонік митрополичої капітули. У 1907 р. обраний послом до австрійського парламенту. Засновник товариства “Земля”, Земельного іпотечного банку у Львові. Голова товариства “Сільський господар” (1929–1935). Почесний доктор Української господарчої академії у Подєбрадах.

Досліджував історію економіки та економічні питання. Видавець ілюстрованого щоденника “Нове слово” (Львів, 1912–1914).

Основні праці: Вплив Польщі на економічний розвій Руси-України. – Львів, 1910; Das Schicksal des ukrainischen Volkes unter polnischer Herrschaft. Band 1. – Wien, 1921; “Низка споминів з мого життя” // Історичні постаті Галичини XIX–XX ст. – Нью-Йорк, Сідней, Торонто, 1961.

Літ.: Романюк Т. Войнаровський Тит // Українська журналістика в іменах. – Вип. 5. – Львів, 1998. – С. 42–43.

87 стор. **Левицький** Кость (18.11.1859, с. Тисмениця Товмачського повіту, Галичина – 12.11.1941, м. Львів) – правник, адвокат, публіцист, громадський та кооперативний діяч, визначний політичний лідер. Дійсний член НТШ (1899).

Навчався на юридичному факультеті Львівського та Віденського університетів. У 1889–1900 рр. видавав “Часопис правництва”. Допомогає при організації цілої низки важливих кооперативних організацій, зокрема “Народної торгівлі”, страхової кампанії “Дністер” та ін. У 1898–1939 рр. очолював Центробанк. Співзасновник, згодом – голова Української національно-демократичної партії. Депутат австрійського парламенту (з 1907), галицького сейму (з 1908). Голова Головної Української Ради у Львові (1914), потім – Загальної Української Ради у Відні (з 1915). Голова уряду ЗУНР – Державного секретаріату ЗУНР-ЗО УНР (1918).

Основні праці: “Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914” (1926), “Історія визвольних змагань галицьких українців в часи світової війни 1914–1918 рр.” (1928), “Великий зрив” (1931, перевидано 1968), “До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів” (1931).

88 стор. **Пеленський** Євген Юлій (3.01.1908, с. Конюхів Стрийського повіту, Галичина – 29.09.1956, м. Сідней, Австралія) – бібліограф, видавець, історик літератури. Дійсний член НТШ (1937).

Після закінчення Львівського університету у 1930 р. отримав ступінь магістра української літератури та слов'янської етнології. Співзасновник, пізніше – голова Товариства Українських Бібліофілів, у 1930-х рр. – секретар та заступник голови Етнологічної комісії НТШ. Редактор літературного журналу “Дажбог” (1932–1934), щомісячника бібліографії “Українська книга”.

Під час Другої світової війни – відповідальний директор “Українського видавництва” (1939–1940) та видавництва “Бистриця” у Кракові. У 1943–1945 рр. – доцент Українського вільного університету у Празі, у 1946–1949 рр. – у Мюнхені.

З 1949 р. – в Австралії, де заснував і очолив відділ НТШ, заснував видавничий дім “Слово”.

Основні праці: “Бібліографія української бібліографії” (1934), “Ukrainica: Ausgewählte Bibliographie über die Ukraine in west-europäischen Sprachen” (1948).

88 стор. **Срібний** Федір (1881, м. Надвірна, тепер Івано-Франківської області – 1950) – український історик. Дійсний член НТШ (1917). Учень М. Грушевського.

У 1920–1930-х рр. викладав у гімназіях Станіслава та Львова.

91 стор. **Базилевич** Іоанікій (6.06.1742, Гливиця, Східна Словачів – 18.10.1821, м. Мукачів) – протоігумен Мукачівського монастиря, перший історик Карпатської України. У 1799–1805 рр. видав шеститомний твір “Brevis Notitia Foundationis Theodori Koriathovics, olim Lucis de Munkacs pro Religiosis Ruthenis Ordinis S. Basalii M., in monte Csernek ad Munkacs”, що містив інформацію про Василіанський монастир біля Мукачева, заснованого князем Федором Корятовичем.

91 стор. **Лучкай** Михайло (19.11.1789, Великий Лучкай, Закарпаття – 3.12.1843, м. Ужгород) – український історик, лінгвіст, греко-католицький священник.

Після закінчення семінарії у Відні служив архівістом та бібліотекарем в Ужгородській єпархії. Присвятив себе історії, етнографії та мові Закарпаття. Вважав, що церковнослов'янська мова є найдавнішою формою закарпатського діалекту, тому повинна бути літературною мовою Закарпаття. Написав 6-томну працю, присвячену історії Закарпаття (не надрукована), яка була широко розповсюджена та впливала на багатьох істориків.

91 стор. **Добрянський** Адольф (18.12.1817, с. Рудлів на Земплінщині, Словачія – 13.03.1901, м. Інсбрук, Австрія) – визначний закарпатський політичний діяч, правник.

З 1840 р. – урядовець у Пешті. Виступав в оборону прав неугорських народів. В 1848 р. – учасник Слов'янського з'їзду в Празі і голова Руської ради у Львові. Автор проекту створення окремого самоуправного краю із всіх українських земель у межах Австро-Угорщини. У 1849 р. подав цісареві проект розподілу Угорщини на національні дистрикти. У 1849–1860 рр. – намісник Руського дистрикту Австро-Угорщини. Служив в Ужгороді, Кошиці та Буді. У 1862–1876 рр. – голова товариства св. Іоанна у Пряшеві, у 1866–1876 рр. – голова Товариства св. Василя Великого в Ужгороді. У 1867–1871 рр. редагував русофільську газету “Свет”.

Основні праці: “Проект политической программы для Руси Австрийской” (1849), “О западных границах Подкарпатской Руси” (1885), “Программа для проведения национальной автономии Австрии” (1885).

Літ.: Понов А. А. И. Добрянский, его жизнь и деятельность. – Мукачев, 1928; Zapletal F. A. Dobrjanský a naši Rusini, 1849–1851. – Prague, 1927; Repčák J. Súpis literatury o A. J. Dobrjanském. – Presov, 1974.

91 стор. **Духнович** Олександр Васильович (24.04.1803, с. Тополь, тепер Гуменського повіту, Словаччина – 30.03.1865, м. Пряшів, тепер Словаччина) – педагог, публіцист, письменник, церковний, громадський і культурний діяч на Закарпатті.

Навчався в Ужгородській семінарії (1823–1827). Рукоположений як священник-целібат. Працював архіваріусом єпархіальної канцелярії у Пряшеві, консисторіальним нотаріусом Мукачівської єпархії, з 1844 і до кінця життя – священник-канонік у Пряшеві.

Писав і видавав шкільні підручники, художні твори, історично-етнографічні та філософські праці, збирав і публікував зразки усної народної творчості.

Основні праці: “Історія Пряшівської єпархії” (1846, лат. мовою), “Істинная історія Карпато-Рогсов...” (1853), “Состояніє Русинів в Угордищні” (1849), “Краткая історія угорських Русинів” (1851). Зібрані у виданні: Твори: У 4-х тт.. – Пряшів, Ужгород, 1968–1993.

Літ.: Мацталер О. Педагогічна і освітня діяльність О. В. Духновича. – К., 1966; Микитась В. Галужка могутнього дерева. – К., 1971; Рудловчак О. Біля джерел сучасності. – Братислава, 1981; Габор В. Духнович Олександр Васильович // Українська журналістика в іменах. – Вип. 6. – Львів, 1999. – С. 95–98.

91 стор. **Жаткович** Юрій-Калман (14.10.1855, м. Ужгород – 25.09.1920, с. Стройне тепер Свалявського району Закарпатської обл.) – український греко-католицький священик, історик, етнограф, письменник, перекладач.

Закінчив Ужгородську духовну семінарію (1881). Був священиком у селах Великий Раковець, Іза, Стройне. Член НТШ у Львові та Угорського історичного товариства в Будапешті.

Основні праці: “Князь Франциск Раковцій” (1904), “Історія монастиря Грушівського” (1906), “Михаїл Лучкай” (1919), “Замітки етнографічні з угорської Русі” (1896).

Лит.: Хланта І. В. Юрій Жаткович: прозаїк, перекладач, літературознавець // *Хланта І. В.* Літературне Закарпаття у ХХ столітті: Біобібліографічний покажчик. – Ужгород, 1995; *Мазурок О. С.* Юрій Жаткович як історик та етнограф // *Карпатіса – Карпатика: Актуальні питання історії, історіографії і культури країн Центральної і Південно-Східної Європи.* – Вип. 2. – Ужгород, 1993.

91 стор. **Петров** Олексій (16.03.1859, м. Санкт-Петербург – 5.01.1932, м. Прага, Чехословаччина) – історик, славіст.

У 1880 р. закінчив Санкт-Петербурзький університет. У 1880–1887 рр. викладав у гімназіях Санкт-Петербургу. З 1887 р. – професор Вищих жіночих курсів у Петербурзі, з 1911 р. – Петербурзького університету.

З 1922 р. – на еміграції у Празі. Дійсний член НТШ з 1925 р. Написав багато робіт з історії та етнографії Закарпаття.

Основні праці: “Матеріали по истории Угорской Руси” (редактор, тт. 1–7, 1905–1914, т. 8, 1923, т. 9, 1932), “Заметки по этнографии и статистике Угорской Руси” (Журнал Министерства народного просвещения, 1892), “Древнейшие грамоты по истории Карпато-Русской церкви и иерархии” (1930).

91 стор. **Свенціцький** Іларіон Семенович (07.04.1876, м. Буськ на Львівщині – 18.09.1956, м. Львів) – український філолог, мистецтвознавець, музеєзнавець.

Навчався у Львівському університеті та Петербурзькому археологічному інституті. З 1900 р. працював у бібліотеці Народного дому у Львові. У 1904 р. захистив докторську дисертацію у Відні. У 1905 р. організував у Львові Національний музей, який очолював протягом 48-ми років. З 1913 р. – приват-доцент Львівського університету. З 1944 р. – керував

львівським відділом Інституту мовознавства АН УРСР, а з 1950 р. – відділом мовознавства Інституту суспільних наук.

Основні праці: “Нариси з української мови XI–XVIII вв.” (1920), “Історія назви “Русь” (1926), упорядник українсько-польських і польсько-українських словників.

Лит.: Історія Національної академії наук України. 1924–1928: Документи і матеріали. – К., 1998. – С. 533.

91 стор. **Годінка** Антоній (псевдо: Сокирницький Сирохман, 13.01.1864, Ладомирів, Закарпаття – 15.07.1946, м. Будапешт, Угорщина) – історик.

У 1906–1918 рр. – професор Академії права у Братиславі, пізніше - професор, декан, президент Університету у Пешті, член Угорської Академії наук (1933). Голова Товариства дослідників Закарпаття у Ужгороді (1940-1944).

Основні праці: “A Munkácsi Görög-Katholikus Püspökség Története” (“Історія Мучачевської греко-католицької єпархії”, 1909), “A Munkácsi Görög-Katholikus Püspökség Okmánytára” (“Архів Мукачевської Греко-правої єпархії”, 1909), “Утсюзнина, газдівство і прошлость южно-карпатських русинів” (1922).

92 стор. **Перфецький** Євген (11.04.1888, с. Носів Костянтинівського повіту – 18.08.1947, Бардейов, Словачія) – історик.

У 1912 р. закінчив С.-Петербурзький університет. У 1919–21 рр. – приват-доцент Київського університету. З серпня 1921 р. – на еміграції. Викладач, професор (з 1935), декан (1946–47) Братиславського університету.

Досліджував історію Закарпаття. Автор праць російською, українською та чеською мовами про релігійне життя Закарпаття XVII–XVIII ст., соціально-економічної історії Закарпаття XIII–XV ст., а також історіографічних оглядів.

92 стор. **Стрипський** Гіядор (19.03.1875, с. Шелестове, Закарпаття – 9.05.1949, м. Будапешт, Угорщина) – громадський діяч, етнограф, бібліотекар, публіцист. Дійсний член НТШ (1914), Угорської академії наук (1913).

Навчався у Будапешті, Львові, Клуєві. Працював бібліотекарем у Закарпатському музеї у Клуєві, з 1910 р. – куратор Національного музею у Будапешті. У 1916-17 рр. видавав

журнал “Україна” (Будапешт). У 1919 р. організував русинознавчу кафедру у Будапештському університеті.

Основні праці: “Старша руська письменність на Угорщині” (1907), “Найстарший румунський друк латинкою” (1913), “Где документы старшой истории Подкарпатской Руси?” (1924), автор етнографічних описів Угорської Рутенії, перекладів українських літературних творів угорською мовою.

92 стор. **Гаджега** Василь (28.07.1864, с. Поляна Марамароського повіту – 15.03.1938, м. Ужгород) – український історик, педагог, греко-католицький священник. Почесний член НТШ.

Після закінчення семінарії у Будапешті став доктором теології у Відні. Працював архівістом Мукачівської єпархії та професором Ужгородської богословської семінарії. Один з лідерів Християнської народної партії, підтримував А. Волошина.

Досліджував соціально-економічну історію Закарпаття та історію церкви. Редактор “Наукового збірника товариства “Просвіта” в Ужгороді” та співредактор “Подкарпатской Руси”.

Бібліографія: “Науковий збірник товариства “Просвіта” в Ужгороді”, 1938, тт. 13–14.

93 стор. **Кінах** Гліб (5.10.1888, м. Збараж, Галичина – 29.01.1980, м. Рим, Італія) – український священник – василіанин, історик церкви.

З 1920 р. працював на Закарпатті. З 1939 р. – завідував єпархіальною бібліотекою у Пряшові, редагував єпархіальні видання. З 1946 р. – у Римі, де займав різні посади у Василіанському ордені, був архімандритом.

Досліджував історію Закарпаття та історію церкви.

Основна праця: “Записник” (1985).

93 стор. **Мицюк** Олександр (21.06.1883, с. Новоолександрівка Катерининської губернії – 30.12.1943, м. Прага, Чехословаччина) – економіст, соціолог, політичний діяч. Дійсний член НТШ.

На початку 1900-х рр. належав до Революційної української партії, згодом – один із активних діячів Української партії

соціалістів-революціонерів. За часів Директорії УНР – міністр внутрішніх справ, у 1920 р. – товариш міністра народного господарства. З 1921 р. – на еміграції у Чехословаччині. Професор Української господарської академії у Подебрадах, професор, ректор (1938–39, 1940–41) Українського вільного університету у Празі.

Основні праці: “Земельні реформи на Україні” (Львів, 1921), “Індивідуалізм та колективізм українських хліборобів” (Львів, 1921), “Історія політичної економії” (у 2-х тт., Подебради, 1922–23), “Аграрна політика, 1800–1925” (у 2-х тт., Подебради, 1925), “Аграризація жидівства України на тлі загальної економії” (Прага, 1933), “Українські хлопомани” (Чернівці, 1933), “Нариси з соціально-господарської історії Підкарпатської Русі” (у 2-х тт., Прага, 1936–38), “Вплив української суспільно-господарської думки на московську” (Прага, 1942). Автор мемуарів “Директорія УНР. Спогади і роздуми” (1931).

93 стор. **Пачовський** Василь (12.01.1878, с. Жуличі Золочівського повіту – 5.04.1942, м. Львів) – український історик, педагог, поет, драматург, журналіст.

Навчався у Львівському та Віденському університетах. У 1908–1914 рр. викладав в Академічній гімназії у Львові. У 1914 р. мобілізований до війська. У 1915–1918 рр. працював у таборах російських військовополонених у Німеччині. З 1920 р. вчителював в Береговому (Карпатська Україна). У 1926 здобув ступінь доктора філософії в Українському вільному університеті в Празі. У 1929–1934 рр. викладав в Перемиській гімназії. У 1934–1937 рр. – урядовець товариства “Рідна школа” у Львові. У 1940–1941 рр. – викладав в Львівському державному університеті ім. І. Франка.

Основні праці: поетичні збірки “Розсипані перли” (1900), “На стоці гір” (1907), “Ладі й Марені терновий вінок мій” (1912); драматичні твори: “Сон української ночі” (1903), “Сонце рухли” (1911), “Роман Великий” (1918), “Гетьман Мазепа” (1933); історичні праці: “Історія Підкарпатської Русі” (1921), “Срібна земля” (1938), “Історія Закарпаття” (1946).

Літ.: Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові: На 100-річчя першого українського іспиту зрілості 1878–1978. – Філадельфія, Мюнхен, 1978.

95 стор. **Антонович** Дмитро Володимирович (2.11.1877, м. Київ – 12.10.1945, м. Прага, Чехословаччина) – український

політичний діяч, історик, мистецтвознавець. Син В. Б. Антоновича.

Навчався в Київському університеті св. Володимира (1895–1897) та Харківському (1897–1899). У 1900 р. заснував Революційну Українську Партію. Редагував журнал “Селянин” і газету “Праця”. У 1913 р. заснував у Києві соціал-демократичний журнал “Дзвін”. Викладав історію мистецтв у Київській мистецькій школі. У 1917 р. – член Української Центральної Ради, народний міністр морських справ. З 1919 р. – на еміграції. Директор музею визвольної боротьби України у Празі, професор Українського вільного університету.

Основні праці: “Триста років українському театру” (1925), “Скорочений курс історії українського мистецтва” (1925), “З історії церковного будівництва на Україні” (1925).

Лит.: Жук А. Автобіографія Дмитра Антоновича // Сучасність. – Мюнхен. – 1961. – № 1. – С. 112–113; Ульяновська С., Ульяновський В. Автори “Української культури” // Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. – К., 1993. – С. 505–514.

99 стор. **Липинський** В’ячеслав (Вацлав-Вікентій) Казимирович (17.04.1882, с. Затурці тепер Локачинського району Волинської обл. – 14.06.1931, Відень, похований у с. Затурці, тепер Локачинського району Волинської обл.) – український історик, політолог, ідеолог українського консервативного монархічного руху.

Навчався в Ягеллонському (Краків) (1903–1906) та Женевському (1906–1908) університетах. Провідний діяч політичної групи “Вільна Україна” (Львів, 1911). Один із ініціаторів створення у 1914 р. “Союзу визволення України”. У 1917 р. один із засновників Української хліборобської демократичної партії. За гетьманату та Директорії (червень 1918 – липень 1919) – дипломатичний представник в Австро-Угорщині. З 1919 р. – на еміграції, головним чином в Австрії. Один із засновників Українського союзу хліборобів-державників. Редагував друкований орган УСХД “Хліборобська Україна”. У 1926–1927 рр. очолював кафедру історії української державності в Українському науковому інституті в Берліні.

Основні праці: “Шляхта на Україні” (1909), “З історії України” (1912), “Україна на переломі 1657–1659” (1912), “Релігія і церква в історії України” (1925), “Листи до братів-хліборобів” (1919–1926), “Повне зібрання творів, архів, студії” (25 томів, 3 серії, видається Східноєвропейським дослідним інститутом ім. В. К. Липинського та Інститутом східноєвропейських досліджень НАН України).

Літ.: В'ячеслав Липинський: Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. – К., Філадельфія, 1994.

102 стор. **Дорошенко** Дмитро Іванович (08.04.1882, м. Вільно, тепер м. Вільнюс, Литва – 19.03.1951, м. Мюнхен, Німеччина) – український історик, публіцист, громадський і державний діяч.

Навчався у Варшавському та Петербурзькому університетах. У 1904 р. перебував у Львові на університетських курсах, де слухав виклади з історії України М. С. Грушевського та з історії української літератури І. Я. Франка. Секретар журналу “Український вестник” у Петербурзі (1906). У 1917 р. – краєвий комісар Галичини і Буковини. Міністр закордонних справ в уряді П. Скоропадського (1918).

Доцент Кам'янець-Подільського університету (1919). У 1919 р. емігрував до Праги. Редактор часопису “Українське слово”. З 1923 р. – професор Українського вільного університету і Карлового університету у Празі. У 1926–1931 рр. – директор Українського наукового інституту у Берліні. У 1945–1951 рр. – президент Української вільної академії наук. У 1947 р. переїхав до Канади. Викладав у Вінніпезькій колегії святого Андрея. У 1951 р. повернувся до Мюнхена.

Основні праці: “Історія України. 1917–1923” (Нью-Йорк, 1954, т. 1–2), “Нарис історії України” (Мюнхен, 1966; Київ, 1991), “Мої спогади про недавнє минуле” (Мюнхен, 1969).

Бібліографія: Бібліографія праць проф. Д. Дорошенка за 1899–1942 рр. – Прага, 1942; Бібліографія за 1932–1980 рр. // Український історик. – 1982. – № 3–4. – С. 75–76.

Літ.: *Винар Л.* Дмитро Дорошенко. Dmytro Doroshenko. 1882–1951. – Мюнхен, Нью-Йорк, Торонто, 1983; *Ульяновська С., Ульяновський В.* Автори “Української культури” // Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. – К., 1993. – С. 527–553.

108 стор. **Біднов** Василь Олексійович (2.01.1874, Широке Херсонської губернії – 1.04.1935, Варшава, Польща) – громадський діяч, педагог, історик церкви. Дійсний член НТШ.

Закінчив Київську духовну академію (1902). З 1910 р. викладав у Катеринославській духовній семінарії, редагував “Літопис” Катеринославської архівної комісії, очолював місцеве товариство “Просвіта”. У 1918–1920 рр. – професор Кам’янець-Подільського державного українського університету, у 1922–1929 рр. – професор Українського вільного університету у Празі та Української господарчої академії у Подєбрадах. Член-засновник Українського Історично-філологічного товариства у Празі. У 1925–1935 рр. – професор Варшавського університету.

Автор близько 70 наукових праць з історії церкви та освіти в Україні.

Основні праці: “Матеріали по истории церковного устройства на Запорожье” (1907), “Православная церковь в Польше и Литве” (1908), “Церковна справа на Україні” (1921); “Дзвони: Короткі історичні відомості” (Варшава, 1931); “Що читати по історії України (Коротенька історіографія України)” (Катеринослав, 1920).

Літ.: Школьна О. Біднов Василь Олексійович // Українська журналістика в іменах. – Вип. 4. – Львів, 1997. – С. 14–17.

108 стор. **Лотоцький** Олександр Гнатович (9.03.1870, с. Бронниця Могилівського повіту Подільської губернії – 22.10.1939, м. Варшава, Польща, прах перепохований на українському меморіальному кладовищі в Баунд-Бруці, Нью-Йорк, США) – громадсько-політичний діяч, учений, видавець, письменник.

Навчався в Подільській, Тифліській та Київській духовних семінаріях, Київській духовній академії. Співзасновник видавництва “Вік”. Друкувався в “Записках НТШ”, “Літературно-Науковому Віснику”, “Киевской старине” та ін. часописах. Член Товариства українських поступовців. Засновник (1906) і голова (1910-12) українського клубу “Громада” у Петербурзі. Співзасновник українського парламентського клубу I та II Державних Дум.

Член першого складу Ради Української Центральної Ради. Губернський комісар Тимчасового уряду Буковини і Покуття

(травень – вересень 1917 р.), Генеральний писар Генерального секретаріату УЦР (1 вересня – 20 листопада 1917 р.), Державний контролер УНР (березень – квітень 1918 р.), міністр віросповідань Української Держави (жовтень – листопад 1918 р.), Тимчасовий комісар міністерства віросповідань УНР (грудень 1918 р.).

З 1920 р. на еміграції. Доцент, професор Українського вільного університету у Празі, професор Варшавського університету, засновник і директор Українського наукового інституту у Варшаві.

Автор близько 600 наукових, публіцистичних та художніх творів.

Основні праці: “Церковний Устав Князя Володимира Великого” (Львів, 1925), “Державний провід Симона Петлюри” (Париж, 1930), “Українські джерела церковного права” (Варшава, 1931), “Церковна соборність” (Луцьк, 1932), “Автокефалія” (у 2-х тт., Варшава, 1935–38), “Симон Петлюра” (Варшава, 1936), “Державний світогляд Т. Шевченка” (Львів, 1937), “Сторінки минулого” (у 4-х тт., Баунд-Брук, 1966).

Літ.: Лицар праці і обов'язку: Збірник, присвячений пам'яті проф. Олександра Лотоцького-Білоусенка. – Торонто, Нью-Йорк, 1983; *Ульяновський В.* Олександр Лотоцький // Українська культура / Лекції за ред. Д. Антоновича. – К., 1993; *Швидкий В.* Київська доба О. Г. Лотоцького (1892–1900): культурно-освітня та політична діяльність // Наукові записки: Історичні науки. Вип. спеціальний. – К., 1999; *Швидкий В.* Громадсько-політична діяльність О. Г. Лотоцького в Петербурзі (початок ХХ ст.) // Український історичний збірник – 2000. – К., 2000.

109 стор. **Огієнко** Іван Іванович (15.01.1882, смт Брусилів, тепер Житомирської обл. – 29.03.1972, м. Вінніпег, Канада) – український мовознавець, редактор, видавець, педагог, державний, церковний і культурний діяч. Учень В. М. Перетца.

Закінчив історично-філологічний факультет університету св. Володимира у Києві (1909). З 1912 р. – викладач кафедри російської мови та літератури цього університету. 1918 – міністр освіти, міністр віросповідань в уряді УНР, 1918–1920 – ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету. З 1924 р. – викладач Варшавського університету. У 1940 прийняв чернецтво і висвячений на архієпископа УАПЦ. З 1943 р. – митрополит. У 1951 р. обраний першоієрархом УАПЦ у Канаді.

Основні праці: “Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу” (К., 1918); “Сучасна літературна мова Наддніпрянської України”; “Історія українського друкарства”.

Літ.: Тимошик М. С. Невтомний сівач на українознавчій ниві // *Огієнко І.* Історія українського друкарства. – К., 1994; *Ляхоцький В. П. І. І.* Огієнко та архівна справа України // Архівна та бібліотечна справа доби визвольних змагань 1917–1921 рр. – К., 1998.

109 стор. **Прокопович** В’ячеслав Костянтинович (10.06. 1881, м. Київ – 07.06.1942, м. Париж, Франція) – український політичний і громадський діяч, публіцист, редактор, педагог.

Закінчив історично-філологічний факультет Київського університету св. Володимира. Бібліотекар Київського міського музею. З 1905 р. – діяч Української партії радикал-демократів, а згодом Товариства українських поступовців. У 1917 – член Української Центральної Ради, у січні – квітні 1918 р. – міністр освіти в кабінеті В. Голубовича. У 1926–1939 рр. – голова Ради Міністрів УНР в екзилі, у 1939–1940 – заступник голови Директорії і Головного отамана УНР.

Основні праці: “Сфрагістичні анекдоти” (1938), “Печать Малороссійская” (царська печатка з 1667 р.)”, “Сфрагістичні етюди” (1954), “Заповіт Орлика” (1939), “Під золотою коругвою” : Останні роки життя Києва під магдебурзьким правом” (1943).

Літ.: Вішка О. Прокопович В’ячеслав Костянтинович // Українська журналістика в іменах. – Вип. 5. – Л., 1998. – С. 260–262.

110 стор. **Лащенко** Ростислав (1878–1929) – український історик права. Професор Українського вільного університету і Української господарської академії у Подєбрадах. Засновник і голова Українського правничого товариства у Празі.

Основні праці: “Лекції по історії українського права. Ч. 1. Княжа доба. Ч.2. Литовсько-польська доба” (1923–1924), “Литовський статут як пам’ятка українського права” (1923), “Копні суди на Україні” (1926–1927).

110 стор. **Яковлів** Андрій Іванович (11.12.1872, м. Чигирин, тепер Київської обл. – 14.03.1955, м. Нью-Йорк, США) – громадсько-політичний діяч, історик права, публіцист. Член Українського наукового товариства. Дійсний член НТШ (1926).

Навчався у Київській духовній семінарії та юридичних факультетах Дерптського та Київського університетів. З 1913 р.

працював адвокатом судової палати Київської округи. Член Української Центральної Ради, з березня 1918 – директор канцелярії Центральної Ради. Надзвичайний посол України в Австро-Угорщині. У 1919 р. урядом Директорії призначений надзвичайним міністром і головою дипломатичної місії у Голландії та Бельгії.

З 1923 р. – на еміграції у Чехо-Словаччині. Доцент, згодом професор Українського вільного університету у Празі. Ректор університету у 1930 та 1944 рр. Одночасно – професор права Української господарської академії в Подєбрадах. Генеральний секретар Української Могілянсько-Мазепинської академії наук у Варшаві (1938). Один із засновників, згодом директор Музею визвольної боротьби України у Празі.

У 1945 р. виїхав з Праги до Західної Німеччини, згодом до Бельгії, з 1952 – проживав у США. Дійсний член Української вільної академії наук, керівник правничої секції УВАН у США.

Основні праці: “Цивільний процес” (1926), “договір гетьмана Б. Хмельницького з Москвою 1654 р.” (1927), “Впливи старочеського права на право українсько-литовської доби 15–16 ст.” (1929), “Про копні суди на Україні” (1931), “Українсько-московські договори 16–17 ст.” (1934), “Основи Конституції УНР” (1935), “Український кодекс 1743” (1949), “Договір Б. Хмельницького” (1954).

Літ.: Головацький І. Яковлів Андрій // Українська журналістика в іменах. Вип. 4. – Львів, 1997. – С. 293–294.

112 стор. **Шелухін** Сергій (1864, Полтавська губернія – 25.12.1938, м. Прага) – український правник, письменник, громадсько-політичний діяч.

Навчався в Університеті св. Володимира у Києві на математичному та правничому факультетах. Член партії українських соціал-федералістів. Працював в Одесі членом окружного суду. У 1917 р. член Української Центральної Ради, міністр юстиції. З 1921 р. проживав у Празі, де працював професором юридичного факультету Празького університету. Професор кримінального права Українського вільного університету.

Основні праці: “Назва України” (Відень, 1921), “Звідкіля походить Русь: теорія кельтського походження Київської Русі з Франції” (Прага, 1929),

“Історико-правничі підстави української державності” (Вінніпег, 1929), “Україна – назва нашої землі з найдавніших часів” (Прага, 1936).

Лит.: Комариця М. Шелухін Сергій // Українська журналістика в іменах. – Вип. 6. – Л., 1999. – С. 365–368.

112 стор. **Крупницький** Борис Дмитрович (24.07.1894, с. Медведівці Чигиринського повіту Київської губ. – 5.07.1956, Гіммельпфортен, Німеччина) – український історик, історіограф. Учень Д. Дорошенка. Дійсний член НТШ та УВАН.

Навчався в Київському та Берлінському університетах. З 1921 р. на еміграції. Професор Українського вільного університету у Мюнхені.

Бібліографія: Полонська-Василенко Н. Професор д-р Борис Дмитрович Крупницький, його життя і наукова праця (1894–1956). Праці Б. Крупницького // Крупницький Б. Українська історична наука під Советами. – Мюнхен, 1957.

Основні праці: “Мазепа в світлі шведської історіографії” (1938), “До методологічних проблем української історії” (Авгсбург, 1946), “Теорія III Риму і шляхи російської історіографії” (Мюнхен, 1952), “Основні проблеми історії України” (Мюнхен, 1955), “Історіознавчі проблеми історії України” (Мюнхен, 1959).

Лит.: Оглоблин О. Борис Крупницький (1894–1956) // Крупницький Б. Гетьман Пилип Орлик (1672–1742), його життя і доля. – Мюнхен, 1956; Вінтоняк О. Борис Дмитрович Крупницький, 1894–1956 // Український історик. – 1987. – № 1/4.

114 стор. **Борщак** Ілько (справжнє ім’я: Баршак Ілля Львович, 19.07.1892, Херсонська губернія – 11.10.1959, Париж, Франція) – громадський діяч, історик. Дійсний член НТШ.

Навчався в університетах Києва, Санкт-Петербурга, Одеси. У 1919 р. як секретар делегації УНР виїхав на Паризьку мирну конференцію і залишився у Франції.

У 1926–1929 рр. редагував газету “Українські вісті”, один з засновників Союзу українських громадян у Франції. У 1939–1957 рр. викладав в Школі східних мов. У 1949–1953 рр. редагував журнал “Україна” (Париж).

Досліджував історію України XVIII ст., та українсько-польські відносини.

Основні праці: “Гетьман Пилип Орлик і Франція” (Львів, 1924), “Шведи на Україні і французька дипломатія” (К., 1928), “Наполеон і Україна”

(Львів, 1937), “Карпатська Україна в міжнародній політиці” (Львів, 1938), “Іван Мазепа. Життя і пориви великого гетьмана” (К., 1991), “Мазепа. Орлик. Войнаровський: Іст. есе” (К., 1991).

Лит.: Дашкевич Я. Передмова // *Борщак І.* Мазепа. Орлик. Войнаровський: Іст. есе. – К., 1991; *Білокінь С.* Післямова // *Борщак І., Мартель Р.* І. Мазепа. Життя й пориви великого гетьмана. – К., 1991; *Юсип Д.* “... І час каміння збирати” // *Дзвін.* – 1994. – № 7.

116 стор. **Олянич** Домет (25.07.1891, с. Войтівка Брацлавського повіту Подільської губ. – 25.06.1970, м. Штутгарт, Німеччина) – український історик.

Закінчив педагогічні курси в Кам’янці-Подільському (1912). Під час першої світової війни мобілізований до війська, потрапив у полон. Брав участь у діяльності Союзу Визволення України у таборах військовополонених. З 1920 р. на еміграції у Німеччині.

Навчався в Київському, Кам’янець-Подільському, Берлінському та Мюнстерському університетах. Професор Українського вільного університету (з 1961). Дійсний член НТШ.

Основні праці: “Українсько-Бранденбурзькі політичні зносини в XVII столітті” (Записки НТШ. – Т. 151. – 1931), “Опис подорожі шведського посла на Україну 1656-1657 рр.” (Записки НТШ. – Т. 154. – 1937).

Лит.: Ohloblyn O. Domet Olyanchyn (1891-1970) // *The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.* – New-York, 1969/1972. – Vol.12. – № 1/2; *Полонська-Василенко Н.* Пам’яті Домета Оляничина // *Український історик.* – 1970. – № 4.

117 стор. **Наріжний** Симон Петрович (30.01.1898, с. Сопілка тепер Кобиляцького району Полтавської обл. – 23.07.1983, м. Сідней, Австралія) – український історик, музеєзнавець, публіцист, громадський діяч. Учень Д. І. Дорошенка.

У 1918–1921 рр. навчався на Полтавському історико-філологічному факультеті Харківського університету. У 1922 р. емігрував. Закінчив філософський факультет Українського вільного університету у Празі. Доктор філософії (1927). Професор кафедри всесвітньої історії середніх і нових віків Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова у Празі (1928–1932). У 1929–1944 рр. – секретар Українського історично-філологічного товариства у Празі. У 1945–1948 рр. –

директор Музею визвольної боротьби України. З 1951 р. жив і працював в Австралії.

Основні праці: “Матеріали до історії Музею визвольної боротьби у Празі” (Цюрих, Вінніпег, 1957–1959, тт. 1–3), “Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами” (Прага, 1942, Ч. 1; К., 1998, Ч. 2).

Літ.: Ульяновська С., Ульяновський В. Автори “Української культури” // Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. – К., 1993. – С. 568–569; *Мушинка М.* Музей Визвольної Боротьби України та доля його фондів. – Мельбурн, 1996.

118 стор. **Феденко** Панас (13.12.1893, с. Веселі Терни тепер Кіровоградської обл. – 10.09.1981, м. Мюнхен, Німеччина) – український політичний діяч, журналіст, письменник.

Закінчив Історично-філологічний інститут в Петрограді (1917). З 1915 – член Української соціал-демократичної робітничої партії. Доктор філософії (1924). З 1923 – працював в Українському Вільному Університеті в Празі, з 1945 – у Мюнхені.

Основні праці: “З дипломатичної діяльності Данила Грека” (Прага, 1929), “Історія соціальної і політичної боротьби в Україні” (Львів, 1936), “Український громадський рух в ХХ столітті” (Подебради, 1934).

Літ.: Антонович М. Панас Феденко // Український історик. – 1982–1983. – Ч. 3/4. – С. 151–153; *Іваничук Н.* Феденко Панас // Українська журналістика в іменах. – Вип. 5. – Л., 1998. – С. 312–313.

118 стор. **Кучабський** Василь (04.11.1895, с. Волиця тепер Пустомитівського району Львівської обл. – 1945, м. Львів) – український військовий діяч, історик, редактор, публіцист.

З 1913 р. навчався на юридичному факультеті Львівського університету. У 1913–1914 рр. – один з активних учасників січового стрілецького руху в Галичині. У 1919 р. входив до складу Української дипломатичної місії у Швеції. У 1923–1924 – співредактор першого націоналістичного журналу “Заграда” (головний редактор Д. Донцов). У середині 1920-х рр. емігрував до Німеччини, де закінчив Берлінський університет і захистив докторську дисертацію з філософії. З 1935 р. викладав у Кільському університеті. Дійсний член НТШ з 1938 р.

В роки нацистської окупації Польщі був директором бібліотеки у Кракові. У 1945 р. після вступу радянських військ

на територію Польщі пропав без вісті (за деякими даними, переїхав до Відня, де був заарештований органами НКВС і розстріляний у Львові).

Основні праці: “Січові стрільці. Воєнно-історичний нарис” (1937), “Українська дипломатія і держави Антанти у 1919 р.” (1931), “Україна і Польща” (1933), “Симон Петлюра в світлі історії” (1936).

Літ.: *Малик Я.* Проблеми української революції в оцінці В. Кучабського // Студії політичного центру “Генеза”. – Л., 1995. – Ч. 6; *Гелей С.* Василь Кучабський: від національної ідеї до державності: Українська консервативна політична думка першої половини ХХ ст. та її вклад в історичну науку. – Львів, 1998.

119 стор. **Токаржевський-Карашевич** Іван (Ян) (24.06.1885, с. Чабанівка Ушицького повіту Подільської губернії – 18.11.1954, м. Лондон, Велика Британія) – український дипломат, геральдист.

Ступінь доктора отримав у Флібургському університеті у Швейцарії. У 1911–18 рр. Працював у Полтавському губернському та повітовому земствах. У 1918–19 рр. – радник дипломатичної місії УНР у Відні та Стамбулі, у 1919–21 рр. – генеральний консул УНР у Стамбулі. У січні 1922 р. очолив міністерство іноземних справ уряду УНР в екзилі. З 1924 – голова Міжнародного Геральдичного Інституту у Парижі. З 1936 р. працював в архівах Ватикану. З 1948 р. один з керівників Антибільшовицького Блоку Націй (Лондон).

Автор статей з історії, літератури та геральдики України польською, французькою, італійською, німецькою та англійською мовами. Автор монографії “Історія української дипломатії” (неопублікована).

119 стор. **Січинський** Володимир Юхимович (24.06.1894, м. Кам’янець-Подільський, тепер Хмельницької обл. – 25.06.1962, м. Патерсон, штат Нью-Джерсі, США) – український вчений, історик мистецтва, архітектор, графік, бібліограф, публіцист.

Закінчив Інститут цивільних інженерів у Петрограді (1912–1917) та навчався в Українському вільному університеті у Празі (1923–1926). Згодом працював директором Українського педагогічного інституту. З 1940 р. – професор УВУ. У 1945–1949 рр. проживав у американській зоні окупації Німеччини

у Берліні. З 1949 р. – у США. Побудував кафедральну українську православну церкву у Вінніпезі, українську католицьку церкву у м. Принс Альберт (Канада), дерев'яну греко-католицьку церкву в Порто-Уніон (Бразилія). Одночасно з 1945 р. опублікував близько 300 праць.

Основні праці: “Архітектура катедри святого Юра у Львові” (1934), “Місто Холм” (1941), “Українська культура” (1950), “Історія українського мистецтва. Т. 1. Архітектура” (1956).

Літ.: Ульяновська С., Ульяновський В. Автори “Української культури” // Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. – К., 1993. – С. 571–576; Баб'як П. Січинський Володимир Юхимович // Українська журналістика в іменах. – Вип. 7. – Л., 2000. – С. 307–310.

120 стор. **Зайкін** В'ячеслав (1896 – дата смерті невідома) – український історик-правник. Автор праць з історії української церкви і церковного права.

Основні праці: “Християнство на Україні за часів князя Ярополка І” (1928–1930), “Участие светского элемента в церковном управлении, выборное начало и “соборность” в Киевской митрополии в XVI–XVII вв.” (1930), “К вопросу о положении православной церкви в Польском государстве в XIV–XVII вв.” (1935), “Нарис історії структури Східної слов'янської церкви” (1939), “Zarys dziejów ustroju Kościoła Wschodniosłowiańskiego” (1939).

121 стор. **Антонович** Михайло Дмитрович (20.11.1910, м. Флоренція, Італія – 1954 [?]) – український історик.

Народився в родині відомого громадського діяча Д. В. Антоновича. Закінчив географічний та історичний факультети Берлінського університету. Професор Берлінського університету. Працював у Українському науковому інституті у Берліні (1941).

У 1940 р. мобілізований до німецької армії. Згодом викладав у вузах Відня, в Бреславському університеті. За деякими даними, був викрадений у Берліні загонами “СМЕРШу” і депортований в СРСР. Засуджений до виправних таборів. Покарання відбував на Норильському гірничо-металургійному комбінаті. Під час етапу потрапив до автомобільної аварії і загинув.

Основні праці: “Історія України” (1941–1942), “Студії з часів Наливайка” (1941), “Переяславська кампанія 1630 р.” (1944).

Лит.: Encyclopedia of Ukraine. – Vol. 1. – Toronto, Buffalo, London, 1985. – р. 85; *Барбон М. Б.* У Норильському концтаборі // Український історичний журнал. – 1995. – № 5. – С. 134–136.

122 стор. **Лоський** Ігор (15.12.1900, м. Люблін, Польща – 27.05.1936, м. Львів) – український історик. У 1918 р. брав участь у бою під Крутами.

Закінчив Український вільний університет у Празі (1927). У 1927–1932 рр. працював в Українському науковому інституті в Берліні. З 1932 р. викладав французьку і німецьку мови у греко-католицькій семінарії у Львові.

Досліджував історію культури Гетьманщини та історію революційних рухів в Україні у ХІХ ст. Співредактор журналів “Хліборобський шлях” та “Рідна школа”.

Основні праці: “Українці на студіях в Німеччині в ХVІ–ХVІІІ ст.” (1931), “Українські студенти в Ростоку і Кілі” (1932).

126 стор. **Решетар** Джон (Іван) С. молодший (14.07.1924, Міннеаполіс, США) – історик, політолог.

У 1946 р. закінчив Гарвардський університет. Ступінь доктора філософії отримав 1950 р.

Викладав політичні науки в різних американських університетах, в тому числі Гарвардському, Пенсильванському. З 1962 р. – професор в університеті Вашингтона у Сієтлі. Дійсний член УВАН у США.

Основні праці: “The Ukrainian Revolution 1917–1920”, “A Study in Nationalism” (1952), “A Concise History of the Communist Party of the Soviet Union” (1960), “The Soviet Polity, Government and Politics in the USSR”.

127 стор. **Великий** Атанасій Григор, о. (05.11.1911, с. Туринка тепер Львівської обл. – 23.12.1982, м. Рим) – василянин-чернець, історик української церкви. Дійсний член НТШ (1953).

Навчався в Українському вільному університеті у Празі, Григоріанському університеті в Римі, Папському східному університеті. Доктор філософії (1944), доктор теології (1948).

У 1949 р. відновив видання “Записок чину св. Василя Великого”. Збирав та видавав документи з історії церкви в Україні.

Основні праці: “Документи Римських понтифіків, що висвітлюють історію України: 1075–1953” (у 2-х тт., 1953–1954), “Листи Київських

католицьких митрополитів: 1613–1839” (у 9 тт., 1956–1980), “Документи Берестейської унії та її творців: 1590–1600” (1970), “З літопису християнської України: Церковно-історичні радіолекції з Ватикану” (1968), “Світла й тіні української історії: Причинки до історії української церковної думки” (1969), “Біла книга” (1953).

127 стор. **Назарко** Іриней, о. (07.07.1905, м. Тернопіль – 20.04.1976, м. Оттава, Канада) – український церковний та громадський діяч, історик церкви, редактор та публіцист.

У 1922 р. став новиком Крехівського василіанського монастиря, де закінчив гімназійні студії та продовжував вивчення філософії та богослов'я. У 1930 р. склав довічні чернечі обіги, прийнявши ім'я Іриней. Того ж року висвячений на священника. Вивчав богослов'я в університетах Відня та Інсбрука. У 1932–1944 рр. – перебував в монастирі св. Онурія у Львові, з 1941 р. – його ігумен. У 1946 р. переїхав до Канади, де редагував василіанський журнал “Світло”. У 1950–1953 рр. викладав історію української церкви в Оттавському та Монреальському університетах. У 1953 р. переїхав до Риму, де виконував обов'язки редактора “Записок чину св. Василя Великого”. З 1955 р. – ректор Української папської колегії св. Іосафата в Римі. У 1966 р. повернувся до Канади.

Дійсний член НТШ, Українського богословського наукового товариства, Українського історичного товариства.

Основні праці: “Папа Інокентій XI і Україна”, “Київські і галицькі митрополити”, “Клим Смолятич і його послання”.

Літ.: Крив'як Б. Назарко Іриней // Українська журналістика в іменах. – Вип. 7. – Львів, 2000. – С. 235–237.

127 стор. **Нагаєвський** Ісидор, о. (21.06.1908, с. Полівці Чортківського повіту, Галичина – 7.05.1989, Парма, Огайо, США) – український католицький священник, історик української церкви.

У 1939 р. був в'язнем польського концтабору “Береза Картузька”. Під час Другої світової війни був ув'язнений НКВД та гестапо. У 1943–45 рр. – капелан стрільців Дивізії “Галичина”. З 1947 р. – на еміграції у США.

1953 р. отримав ступінь доктора в Українському вільному університеті у Мюнхені. З 1953 р. – професор Українського католицького університету у Римі.

Основні праці: “Кирило-методіївське християнство в Русі-Україні” (1954), “Спогади польового духовника” (1955), “Рим і Візантія” (1956), “Стародавня Україна в світлі історичних пам’яток” (1961), “History of Ukraine” (1962), “History of Modern Ukrainian State, 1917–1923” (1966).

127 стор. **Соневицький** Леонід Михайлович (25.04.1922, м. Чортків, Галичина – 06.08.1966, США) – український історик.

Навчався на історичному факультеті Львівського державного університету (1940–1941), філософічному факультеті Віденського (1945–1946), у Мюнхенському та Українському вільному університетах (1946–1948), на факультеті політичних наук Колумбійського університету (Нью-Йорк, 1952–1953, 1957–1959). Доктор філософії з історії України (1948). Магістр політичних наук (1959), магістр з бібліотекознавства (1963).

У 1948–1950 рр. – асистент кафедри історії України УВУ. Секретар Комісії НТШ в Європі (1949–1950), секретар Церковно-археографічної комісії при Апостольській візитатурі в Західній Європі (1949–1950), секретар, заступник голови історичної секції УВАН у США (1951–1961). У 1958–1961 рр. – редактор англomовного видання “Української енциклопедії”. Член-кореспондент УВАН (1956).

Основні праці: “Український єпископат Перемиської і Холмської єпархії в XV–XVI століттях” (Записки Чина св. Василя Великого. – Рим, 1955), “УВАН у США і українська історична наука” (Десятиліття УВАН у США: Зб. – Нью-Йорк, 1961).

Літ.: Оглоблин О. Леонід Соневицький (1922–1966) // *Оглоблин О.* Студії з історії України: Статті і джерельні матеріали. – К., Нью-Йорк, Торонто, 1995. – С. 260–261.

127 стор. **Винар** Любомир Роман (02.01.1932, м. Львів) – український вчений, громадський діяч, публіцист. Учень О. П. Оглоблина, Н. Д. Полонської-Василенко, В. Кубійовича.

Закінчив Український Вільний університет у Мюнхені. Один із засновників та редакторів бюлетеня “Юність” (1949–1953). У 1951–1958 – член редакційної колегії журналу “Роз-

будова держави”. З 1963 – ініціатор заснування та редактор журналу “Український історик”. У 1965 один із засновників Українського Історичного Товариства, з 1992 р. – його голова. З 1975 р. – редактор відділу “Етнічні студії” журналу “Ethnic Forum”. З 1992 р. – голова історичної секції УВАН у США.

Засновник грушевськознавства та оглоблinoзнавства. Лауреат медалі М. Грушевського (від НТШ).

Основні праці: Силуети епох. – Дрогобич, 1992; Олександр Петрович Оглоблин 1899–1992. Біографічна студія. – Нью-Йорк, Торонто, Київ, Париж, 1994; Михайло Грушевський: Історик і будівничий нації. – Нью-Йорк, Київ, Торонто, 1995.

Бібліографія: Любомир Винар: Біобібліографічний покажчик (1950–1997). – Львів, Київ, Париж, Нью-Йорк, Торонто, 1998.

Лит.: Оглоблин О. Слово про Любомира Винара // Український Історик. – 1981. – Т. 18, ч. 1/4. – С. 6–7; *Баран О.* Любомир Винар (З нагоди 65-ліття) // Український Історик. – 1997. – Т. 34, ч. 1/4. – С. 1–32; *Сакада Л. Д.* Діяльність істориків українського зарубіжжя в обороні імені М. С. Грушевського // Український історичний журнал. – 1996. – № 6. – С. 38–49; На службі Кліо: Зб. наук. праць на пошану доктора Любомира Романа Винара з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ, Нью-Йорк, Париж, Львів, 2000.

127 стор. **Рудницький (Лисяк-Рудницький) Іван** (1919, Відень, Австрія – 04.1984, США) – історик, публіцист, філософ.

Навчався в університетах Львову (до 1939), Берліну (1941–1943), Карловому університеті в Празі (1943–1945), Женеві. З 1951 р. – у США, навчався у Колумбійському університеті (1951–1953). Професор університетів у Філадельфії і Вашингтоні. З 1971 р. професор української східноєвропейської історії в Альбертському університеті в Едмонтоні (Канада).

Основні праці: “Між історією і політикою. Статті до історії та критики української суспільно-політичної думки” (1973), “Історичні есе” (У 2-х тт. К, 1994).

Лит.: Грицак Я. Іван Лисяк-Рудницький. Нарис інтелектуальної біографії // Сучасність. – 1994. – Ч. 11; *Прицак О.* Іван Лисяк-Рудницький як учений і “комунікатор” // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. – Т. 1. – С. XIII–XX.

127 стор. **Ісаїв Петро** (26.06.1905, с. Ліски Коломийського повіту, Галичина – 23.02.1973, Філадельфія, США) – історик, педагог, журналіст. Дійсний член НТШ (1952).

Закінчив Львівський університет (ступінь магістра отримав 1931 р.) та Український Вільний Університет (ступінь доктора отримав 1947 р.).

Викладав у середніх школах Львова та редагував журнали “Молоде життя” (1927–29) та “Дзвони” (1931–39). Під час Другої світової війни очолював відділ освіти Українського Центрального Комітету та редагував журнал “Українська школа” (1942–43). З 1944 р. – на еміграції у Німеччині, з 1949 р. – у США. У 1949–63 рр. редагував щотижневик “Шлях”. З 1965 р. – професор Українського Католицького університету.

Автор статей з історії української церкви, монографії “Причини упадку української держави в княжі і козацькі часи” (Рим, 1975).

127 стор. **Левкович** Іван – історик, учень М. Кордуби. Науковий співробітник Інституту дослідів Волині у Вінніпезі.

Основна праця: “Нарис історії Волинської землі (до 1914 р.)” (Вінніпег, 1953).

127 стор. **Галайчук** Богдан (21.07.1911, с. Угерско Стрийського повіту, Галичина – 31.07.1974, Буенос-Айрес, Аргентина) – публіцист, спеціаліст з міжнародного права. Дійсний член НТШ та Української академії мистецтв та наук.

Закінчив університет Інсбрука. 1946 р. отримав ступінь доктора філософії. З 1949 р. – в еміграції в Аргентині. Професор Католицького Папського університету (з 1959), директор Інституту для вивчення СРСР, якого допомагав організувати. У 1970–78 рр. – президент Української Католицької Спільки та директор відділення Українського Католицького університету у Буенос-Айресі.

Основні праці: “Los estados conquistados ante el derecho international” (1950), “El estado ucranio del siglo 20” (1953), “Нація поневолена, але державна” (1953), “Historia de la organización política de Europa Oriental” (1972), автор численних журнальних та газетних статей з міжнародного права та політичних наук.

127 стор. **Крохмалюк** Юрій (псевдо: Тис Юрій) (27.10.1904, м. Краків, Польща) – письменник, видавець, військовий історик.

Закінчив Віденську Вищу технічну школу (1928), працював інженером в Галичині. Під час Другої світової війни – штабний офіцер дивізії “Галичина”. Після війни – співзасновник Спілки українських науковців, художників та літераторів у Буенос-Айресі (Аргентина). Після переїзду до Детройту (США) заснував там Інститут української культури. З 1962 р. – головний редактор журналу “Терем”.

Основні праці: романи “Під Львовом плуг відпочивав” (1937), “Рейд у невідоме: Дивні пригоди знатного молодця пана Миколи Предвича” (1955), “Життя іншої людини” (1958), “Конотоп” (1959), “На світанку: Біографічна повість з життя Марка Вовчка” (1961); монографії “Бої Хмельницького” (1954), “La Batalla de Poltava” (1960), “Guerra y libertad: Historia de la Division ‘Halychyna’ del Ejercito Nacional Ucraino (1943–45)” (1961), “UPA Warfare in Ukraine: Strategical, Tactical and Organizational Problems of Ukrainian Resistance in World War II” (1971).

127 стор. **Сенютович-Бережний** В’ячеслав (15.06.1902, с. Токарі Лохвицького повіту Полтавської губ. – 03.02.1992, Санта-Барбара, штат Каліфорнія, США) – історик, геральдик, генеалог.

У 1919 р. закінчив Полтавську гімназію. Воював у Добровольчій армії генерала Денікіна. З 1920 р. – на еміграції в Югославії. У 1925 р. закінчив історично-філологічний факультет Белградського університету. Служив у банку. Під час другої світової війни воював на боці сербів проти німців. Вивезений у 1941 р. на роботу до Німеччини. У 1947 р. закінчив Український вільний університет. Перший український доктор з генеалогії (родознавства). Асистент кафедри історії України УВУ, викладав генеалогію та геральдику. З 1948 р. – урядовець Української апостольської візитатури та архіваріус у школі східних мов у Парижі. З 1952 р. – у США, працював у біржовій фірмі у Нью-Йорку.

Основні праці: “Рід В’ячеслава Липинського” (Державницька думка. – 1952), “Рід Гоголів на Волині” (Літопис Волині. – 1954), “До родоводу Орликів” (1954), “До родоводу Могили” (1955), “Рід і родина Виговських” (Український історик. – 1970), “Козацтво та боротьба старшинської шляхти на Гетьманщині за визнання за нею російським урядом прав дворянства” (Український історик. – 1973–1974).

Літ.: Білокінь С. Сенютович-Бережний В’ячеслав Юрійович // Довідник з історії України (А–Я). – К., 2001. – С. 739.

127 стор. **Лужницький** Григорій (27.08.1903, м. Львів – 3.03.1990, Філадельфія, США) – український письменник, театрознавець, журналіст, історик культури. Дійсний член НТШ (1952) та Вільної Чехо-Словацької академії наук та мистецтв.

Навчався в університеті Граца, ступінь доктора філософії отримав в університеті Відня (1926).

Літературний редактор видавництва “Українська преса” у Львові (до 1939 р.). У 1939–41 рр. працював у Львівському відділенні АН УРСР, одночасно у 1939–44 рр. – літературний консультант Львівського драматичного театру. Професор університету Граца (1945–50). З 1950 р. працював в редакції газети “Америка” у США. З 1959 р. – професор історії української літератури Пенсільванського університету у Філадельфії.

Основні праці: “Українська церква між Сходом і Заходом” (1954), “Ukrainian Literature within the Framework of World Literature” (1961), “Persecution and Destruction of the Ukrainian Church by Quest for an Ukrainian Catholic Patriarchate” (1971), співавтор та редактор збірника “П’ятдесят років українського театру” (1975).

127 стор. **Власовський** Іван Федорович (1883–1969) – церковний і громадський діяч, педагог, богослов, історик церкви.

У 1908–1918 рр. працював у гімназіях на Полтавщині. З 1918 – директор гімназії у Луцьку. У 1920–1930-х рр. учасник українізації православного церковного життя на Волині, член Комісії для перегляду богослужбових книг, член Товариства імені Петра Могили в Луцьку, редактор журналу “Церква і нарід” (1935–1938). У 1942–1943 рр. – секретар Адміністрації УАПЦ. У 1945–1948 – директор канцелярії Священного Синоду УАПЦ, директор Богословського інституту УАПЦ. З 1948 р. проживав у Канаді.

Основні праці: “Канонічні й історичні підстави для автокефалії Української православної церкви” (1948), “Нарис історії Української православної церкви” (у 4-х тт., 1955–1956).

129 стор. **Тиктор** Іван Микитович (06.06.1896, с. Красне тепер Буського району Львівської обл. – 26.08.1982, м. Оттава, Канада) – український видавець, редактор, підприємець, військовий, громадський діяч.

Навчався в гімназіях Львова і Рогатина. З початком першої світової війни вступив до легіону Українських Січових Стрільців. Старшина УГА.

Навчався у Львівському (таємному) українському університеті. З 1923 р. видавав часопис “Новий час”, з грудня 1932 – газету “Наш прапор”.

У 1940–1941 рр. розпочав працю в єдиному на той час українському видавництві, що діяло при Українському Центральному Комітеті. У 1943 р. виїхав до Кракова, а потім до Нижньої Австрії. З 1948 проживав у Канаді, де видавав тижневик “Новий шлях”.

Лит.: Дашкевич Я. “Історія українського війська” – проблематика, автор, видавці // Історія українського війська від княжих часів до 20-х рр. XX ст. – Л., 1994; *Якимович Б.* Видавець Іван Тиктор // Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність: Зб. наук. праць. – Вип. 3. – Л., 1996.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК¹

А

- Абросимова С. Б. 192
Андріяшев О. М. 28, 145–146
Андрохович А. 87, 213
Андрусак М. Г. 71, 75–76, 78, 84–85, 88, 90, 93, 95, 126, 208–209
Антипович К. Є. 4, 15, 33, 136, 155
Антонович В. Б. 10, 23–24, 28–29, 95, 105, 121, 133–135, 137, 143, 145, 149–150, 172, 223
Антонович Д. В. 95, 121, 222–223, 226, 231, 233
Антонович Марко Д. 147, 231
Антонович Михайло Д. 99, 101, 121–122, 233–234
Антонюк Н. 210
Апанович Е. М. 136
Апостол Д. 127
Артемський А. 70
- Багалій-Татарінова О. Д. 6, 48, 178–179
Базилевич В. М. 37, 64, 166
Базилевич І., о. 91, 217
Балінський (Балинський) І. М. 15, 39, 42, 169
Бантиш-Каменський Д. 105
Баран О. 237
Баранович О. І. 24, 26–27, 138–139
Барбон М. Б. 234
Барвінський Б. О. 75–76, 78, 82, 89, 205
Барвінський В. О. 39, 46–47, 64, 173–174
Безбородько І. А. 56
Бейтель А. 151
Белоусов (Білоусов, Белоусов) С. М. 67, 202
Бережков М. М. 190
Биковський Л. 182
Бідерман Г. І. 91
Біднов В. О. 76, 95–96, 99, 101, 108, 118, 149, 225
Біленький С. 212
Білецький Л. 107

¹ До іменного покажчика не внесені імена, які зустрічаються в назвах праць. – Упор.

- Білецький С. 89, 131
 Білокін С. І. 139, 141–142, 147, 185, 189–190, 197, 201, 230, 239
 Бованенко Д. Є. 4, 15, 33–34, 64, 155–156
 Богдашина О. М. 177, 179, 181, 194
 Бойко І. Д. 49, 182
 Бойко О. Д. 191
 Борисенок С. Г. 39, 41, 64, 168
 Боровой С. Я. 56, 189
 Борщак І. (Borschak E., Баршак І. Л.) 71, 76, 90, 100–101, 112, 114–116, 125–126, 128, 130–131, 204, 229–230
 Брик І. 87, 214–215
 Бровер І. 54–55
 Бубнов М. 4
 Бужинський М. 60–61
 Бутич І. 165, 174
 Бутрин М. 213
 Бучко І. 124
- В**
 Варнеке О. 54
 Варшавчик М. Я. 166
 Василенко М. П. 15, 37–39, 61, 73, 76, 118, 133, 136, 167, 170
 Васмер М. 131
 Великий А.-Г., о. 127, 234–235
 Величко С. 23
 Верба І. В. 16, 18, 155–157, 159, 163, 167, 177, 179, 185–186
 Вербовий О. 166
 Вергун П., о. 99
 Ветухов О. 12
 Виговський І. 66, 83, 117
 Винар Б. 186
 Винар Л. 10, 16–18, 127, 131, 224, 236–237
- Висоцька В. 163
 Витанович І. 75, 86, 89, 126, 210–211
 Вінтоняк О. 229
 Вірніченко А. М. 34, 156
 Вішка О. 227
 Власовський І. Ф. 127, 240
 Воблий К. Г. 42–43, 64, 170
 Водотика С. Г. 138, 165, 177, 186–187
 Возняк М. С. 76–77, 85, 98, 209
 Войнаровський А. 154
 Войнаровський-Столобут Т., о. 87, 215–216
 Володимир Великий 109
 Володщенко А. 201
 Волошин А. 221
 Вороненко В. В. 167, 170
 Ворончук І. 145
- Г**
 Габор В. 218
 Гаджега В., о. 77, 92–93, 221
 Гайманівський О. 95, 119
 Галайчук Б. 127, 238
 Гандельсман М. 97
 Гелей С. 232
 Герасимчук (Гарасимчук) В. І. 64, 75, 83, 88, 206–207
 Гермайзе О. Ю. 15, 22, 24–26, 64, 69, 137–138, 156–158
 Гетш С. (Höttsch S.) 69
 Гирич І. 207
 Гісцова Л. З. 188
 Глаголюк В. 209
 Глушко С. В. 24, 64, 135
 Гнатевич Б. 78
 Гніп М. О. 45, 60, 194
 Годінка А. 91, 93, 220
 Голійчук Ф. 75, 89

- Головацький І. 228
 Голубець М. 77, 87, 213
 Голубев С. 4
 Голубович В. 227
 Гонтар П. 209
 Горбань М. В. 46–48, 64, 177–178
 Горкіна Л. П. 170
 Горленко В. 105
 Греков Б. 72
 Греков В. О. 59, 193
 Григор'єва Т. Ф. 187
 Гриневич Л. 16
 Грицак П. 127
 Грицак Я. 237
 Гришко В. 39, 126
 Грузинський О. 9
 Грушевська К. М. 23
 Грушевський М. С. 5, 7, 10–11, 15, 20–24, 26, 28, 61, 63–64, 66, 68, 70, 73–76, 78, 100, 103, 129, 132–134, 136–137, 139–145, 155–158, 167, 182, 195, 202–207, 217, 224
 Грушевський О. С. 10, 15, 21–22, 24, 64, 132–134, 140–141
 Гуревич З. Н. 51, 183–184
 Гуржій І. О. 199
 Гусликий К. Г. 8, 65–67, 196–197
- Д**
- Давиденко В. 128
 Данилевич В. Ю. 24, 140
 Даниленко В. 200, 202
 Данило Галицький 128
 Данилюк Ю. 172
 Дашкевич Я. 203, 230, 241
 Денека О. 210
 Депенчук Л. П. 149
 Джиджора І. 23
 Дзюба О. М. 169
 Дивний І. 137
- Дмитрієнко С. 190
 Добровольський Л. П. 29, 135, 150–151
 Добрянський А. 91, 217–218
 Довнар-Запольський М. В. 4, 7, 10, 24, 136–137, 163, 166, 171–172, 175
 Домбровський О. 18
 Донцов Д. 77, 231
 Дорошенко В. 90, 131
 Дорошенко Д. (Doroshenko Dmytro, Doroschenko D., Dorošenko D., Doroszenko D., Забаревський М., Жученко М.) 10, 12–14, 16, 18, 22–23, 25–27, 31, 38, 40, 46–47, 50, 56, 60, 68–73, 76, 86, 90, 92–93, 95–97, 99–108, 111–112, 117, 120, 122, 124, 126, 129–131, 224, 229–230
 Дорошенко М. 102
 Дорошенко Н. М. 13, 131
 Дорошенко П. 102, 104
 Доценко А. 212
 Доценко О. 97
 Драгоманов М. П. 24, 105
 Драгоманов С. М. 9
 Дубровіна Л. 147
 Дубровський В. В. 7, 49, 64, 89, 126, 181–182
 Дулішкович І., о. 91
 Духнович О. В., о. 91, 218
 Дядиченко В. А. 8, 65–66, 68, 200–201
- Є**
- Єршов А. Г. 45, 58, 76, 190–191
 Єфремов С. О. 44, 172–173

Ж

Жаткович Ю.-К., о. 91, 219
Животко А. 130
Житецький Г. П. 28, 146–147
Житецький П. Г. 146
Жук А. 223
Жураківський Г. 6

З

Загорівський Є. О. 55, 187–188
Зазуляк Ю. 207
Заїкін В. 77–78, 96, 99, 101, 120,
233
Заїкіна О. 120
Залеська-Онишкевич Л. 147
Залозецький В. 77
Заруба Віктор 17
Захаров В. 165
Зібер М. 33
Зленко Г. Д. 188
Зленко П. 129
Зозуля С. 191
Зубик Р. 75, 86, 211–212

І

Іваницький С. 127
Іваницький-Василенко С. М. 39,
42, 169–170
Іваничук Н. 231
Іванська О. 11,
Івасюта М.К. 203
Іконников В. 10
Ісаїв П. 127, 237–238
Ішак А., о. 87, 213

К

Казьмирчук Г. 165–166
Калинович І. 68
Каманін І. М. 39, 135
Камінський В. Я. 15, 34, 64, 156–
157

Карачківський М. Ф. 28, 145
Кармелюк У. 66
Каровець М., о. 77
Карпинець І. І. 75, 86, 88–89, 211
Касименко О. 68
Касьянов Г. В. 183
Качор А. 203
Кириченко А. 194
Кишка Л. 85
Кінах Г., о. 77, 93, 221
Кіржаєв С. М. 132, 154–155
Кістерська Л. Д. 167, 170
Клепацький (Клепатський) П. Г.
60, 193–194
Клименко П. В. 24–25, 64, 136–
137, 157–158
Книш Я. 207
Коваленко О. Б. 191, 196
Коваль О. 174, 182
Ковальський Н. П. (Ковальський
М. П.) 192–193
Ковбасюк С. 55
Козаченко А. І. 48, 70, 179–180
Колесса О. 103
Комариця М. 229
Компан О. С. 137
Конашевич-Сагайдачний П. 121
Кондрашов В. Ф. 138
Копистянський А. 86, 212–213
Кордиш-Головко Н. 195
Кордт В. О. 30, 153–155
Кордуба М. М. (Korduba M.) 71,
76, 78, 80–82, 89–90, 130, 204,
238
Коренець Д. 75, 202–203
Корнилович М. І. 29, 147–148
Корнієвська О. 201
Королівський С. М. 50, 182–183
Костомаров М. І. 23–24, 52, 105,
143

- Коструба Т., о. 71, 75, 77, 85, 90, 210
 Кость С. 181
 Коч Г. 131
 Кравцов Д. О. 28
 Кравченко В. В. 173, 179
 Кравченко І. І. 34, 157–159
 Кревецкий І. І. 68, 75–76, 82, 90, 99, 204–205
 Кримський А. Ю. 173, 212
 Крип'якевич І. П. (Холмський Іван) 39, 65, 75–80, 86, 88–90, 99, 128, 203
 Крохмалюк Ю. (Тис Юрій) 127, 238–239
 Крупницький Б.Д. 10, 72–73, 77, 95, 97, 99–101, 112–114, 125–127, 130–131, 229
 Круть В. Т. 180
 Кубійович В. 236
 Кузеля З. 76, 130
 Куліш П. 24, 105
 Кунцевич Й., о. 85
 Кураєв О. 16
 Курас Г. 195
 Курінний П. 9
 Кустодієв К., о. 91
 Кучабський В. 99, 118, 231–232
 Кучинський С. М. 97
 Кушнірчук К. І. 15, 34, 64, 159
- Л**
 Лазаревська К. О. 22, 29, 151–153
 Лазаревський Г. 72
 Лазаревський О. М. 24, 29, 39, 151–152, 196
 Лащенко Р. 95, 101, 110, 227
 Лев В. 98
 Левицький К. 87, 216
 Левицький О. 39
- Левкович І. 89, 127, 238
 Левченко М. 4, 15
 Липинський В. К. 19, 81, 99, 101–102, 105, 116, 129, 223–224
 Лобурець В. Є. 178
 Лось Ф. Є. 8, 65–66, 68, 201
 Лоський І. 76–77, 99, 101, 122, 234
 Лотоцький О. Г. (Білоусенко) 96–97, 101, 108, 225–226
 Лужницький Г. 127, 131, 240
 Лукань Р.-С., о. 77, 86, 89–90, 210
 Лучкай М., о. 91, 217
 Ляскоронський В. Г. 29, 149–150
 Ляхоцький В. П. 227
- М**
 Мага І. 165
 Маєвський О. 212
 Мазепа І. П. 5, 6, 31, 66, 86, 115
 Мазур І. 138
 Мазурок О. С. 219
 Максимейко М. 39, 45
 Максимович Ю. (Максимович Г. А.) 45, 190
 Малик Я. 232
 Малинова Г. Л. 188
 Малиновський О. 39
 Мартель Р. 115, 230
 Марченко М. І. 8, 15, 65–66, 199–200
 Матвеева Л. В. 149, 167, 170
 Матяш І. Б. 134, 137, 165–167, 179, 182, 185
 Мацяк В. 89–90, 127
 Машгалер О. 218
 Микитась В. 218
 Митрофаненко В. В. 165
 Михальченко С. И. 137, 172
 Мицюк О. 93, 221–222
 Мірза-Авак'янц Н. Ю. (уроджена Дворянська) 47, 64, 174–177

Мірчук І. (Mirtschuk I.) 90, 99–100, 129, 130, 131
Міяковський В. В. 9, 29, 64, 95, 147, 179
Мозлі Ф. 12
Молчановський Н. 30
Морозов О. 149
Мох О. 210
Мушинка М. 231

Н

Навроцький В. 86
Нагаєвський І., о. 127
Нагай С. 131
Назарець О. 49
Назарко І., о. 127, 209, 235–236
Наріжний С. П. 71, 76, 90, 95, 101, 117–118, 130, 230–231
Народницький О. 28
Нелюбович-Тукальський Й. 122
Нечипоренко П. І. 28, 144
Нечиталюк М. 209
Низовий М. А. 180
Новицький В. І. 39, 41, 64, 168–169

О

Овчаренко П. 200
Огієнко І. І. (митрополит Іларіон) 77, 98, 109, 226–227
Оглоблин О. П. (Оглоблин А. П., Оглоблін О. П., Мезько О., Ohloblyn O., Ogloblin A.) 3–18, 30–33, 37, 45, 64–65, 72–73, 88–89, 125–126, 128, 131, 155–161, 179, 229–230, 236–237
Оглоблин П. 3, 16
Оглоблина К. 3
Окиншевич Л. О. (Окіншевич Л., Okinshevich L.) 6, 14, 39–40, 64, 69, 72, 100, 126–127, 167

Олянчин Д. (Olyanchyn D.) 76–77, 99–101, 116–117, 126, 230
Омельченко В. 10, 18
Онацький Є. 101
Орлик Г. 114
Орлик П. 97, 114, 119, 154
Острянка А. 191
Отамановський В. 39, 64
Очеретенко В. І. 148

П

Падох Я. 126, 168
Пажитнов К. 43
Палій С. 66
Пархоменко В. О. 59–60, 64, 81, 192–193
Пастернак Я. 90,
Пачовський В. 93, 222
Пеленський Є. Ю. 77, 90, 130–131, 216–217
Пеленський Й. 88
Перетц В. М. 226
Переяславський О. (Шпільнський) 98
Перфецький Є. 92–94, 220
Петренко В. С. 199
Петренко П. 181
Петров О. (Петров А., Петров А. Л., Петров О. Л., Petrov A. L.) 77, 91–92, 219
Петровський М. Н. 45, 56–58, 65, 67, 76, 189–190
Петрунь Ф. О. 56, 64, 188–189
Пиріг Р. Я. 132, 134, 142, 177
Підгаєць С. 43–44
Підгайний О. Г. 160
Підгайний С. О. 34, 64, 160–161
Пінчук Ю. А. 16
Пісковий С. 204
Плачинда В. П. 147

- Плевако О. А. 43, 64, 172
 Погребинський О. 55
 Подола К. 11
 Подолинський С. 34
 Полонська-Василенко Н. Д.
 (Моргун, уроджена Меньшова, Н. П.) 6–7, 9–10, 14–15, 17, 30, 34–36, 45–46, 65, 72–73, 88–89, 125–126, 128, 131, 156, 161–163, 179, 229–230, 236
 Попов А. А. 218
 Портнов А. 192–193
 Портнова Т. 199
 Премислер І. М. 65–66, 197–199
 Прицак О. Й. 75, 86, 126, 204, 212, 237
 Прокопович В. К. 100–101, 109, 227
 Процюк С. 180
 Пустовіт Т. 177, 194
 Пфітцнер Й. (Pfitzner J.) 71
- Р**
 Раковський І. 76, 78
 Ракоць Й. 94
 Репнін М. Г. 121
 Решетар Джон С. (молодший) 125–126, 234
 Редін М. 52
 Рибаків І. Ф. 60, 194
 Рипка І. 104
 Ричка В. М. 192, 194, 202
 Розумовський К. 41
 Романовський В. О. 6–7, 22, 36–37, 39, 45, 64, 163–165
 Романюк Т. 216
 Рубач (Рубанович) М. А. 51, 184–185
 Рубінштейн М. (Рубинштейн Н.) 55, 72
- Рубльов О. С. 144, 159, 172, 183, 199–200
 Рудиковський А. П. 135
 Рудиковський Є. П. (Рудиковський Е. П.) 134–135
 Рудловчак О. 218
 Рудницький (Лисяк-Рудницький) І. 127, 237
 Рудницький М. 213
 Русов О. 86
 Рябінін-Скляревський О. О. 56, 64, 188
- С**
 Савенок Л. 165
 Савченко Ф. Я. 27, 64, 143–144
 Сакада Л. Д. 237
 Сакович Є. 118
 Самсоник Н. 207
 Санцевич А. В. 186
 Сапожников І. В. 188
 Сварник Г. 205
 Свенціцький І. С. 77, 91, 93, 219–220
 Свідзінський М. І. 51, 184
 Сенченко С. 8
 Сенотович-Бережний В. 127, 239
 Ситник О. М. 150
 Сімович В. 76
 Сірополко С. (молодший) 98
 Січинський В. Ю. 77, 119, 232–233
 Січинський Ю., о. 119
 Скляренко Є. М. 138
 Скворода Г. 117
 Скоропадський П. П. 167, 224
 Скрутень Й., о. 76–77, 85, 126
 Скубицький Т. Т. 51, 70, 184
 Слабченко М. Є. 5, 7, 11, 15, 39, 45, 52–55, 64, 186

- Слабченко Т. М. 54, 186–187
 Славін Л. 67
 Сліпий Й., о. 76
 Смаль-Стоцький С. 68, 98
 Смирнов И. 71
 Смирнов П. 4
 Смолій В. А. 165
 Сойко І. 122
 Соловей (Соловій) Д. Ф. 48–49, 126, 179, 181
 Соневицький Л. М. 127, 236
 Сосенко П. 39
 Сохань П. С. 132
 Срібний Ф. 75, 88–89, 217
 Сташевський Є. Д. 43, 64, 171–172
 Стеблій Ф. І. 205, 211
 Стецюк К. І. 17, 65–66, 200
 Стрипський Г. 92, 220–221
 Студинський К. Й. 87, 215
 Супруненко М. І. 65–66, 199
 Супруненко О. 177
 Суслора Е. С. 165
 Суслопарів М. (Суслопаров М.) 137
- Т**
 Терлецький О. А. 75, 83, 88–89, 207
 Тиктор І. М. 78, 87, 129, 240–241
 Тимошик М. С. 227
 Тищенко М. Ф. 37, 39, 162, 166–167
 Тищенко Ю. 96
 Ткаченко В. В. 191, 196
 Ткаченко М. М. 6, 15, 24, 27, 139–141
 Ткачова Л. 182
 Токаржевський-Карашевич І. 97, 119, 126, 131, 232
- Томашівський С. Т. 77–78, 80–81, 90, 92, 99, 203–204
 Туган-Барановський М. 86
- У**
 Удод О. А. 197
 Ульяновська С. 223–224, 231, 233
 Ульяновський В. І. 132, 162, 223–224, 226, 231, 233
 Усенко І. Б. 167–168, 170
- Ф**
 Фабрика Л. В. 188
 Феденко П. 95, 117–118, 126, 231
 Федоренко П. К. 22, 61, 195–196
 Федорук Я. 207
 Федущак (Федущак-Юркевич) І. В. 143
 Фесенко В. О. 36, 163
 Фомін П. 15, 43
 Франко І. Я. 223
- Х**
 Халак Н. 204
 Харлампович К. В. 29, 148–149
 Хланта І. В. 219
 Хмельницький Б. 6, 23, 31, 53, 56, 66, 79–80, 83, 128
 Холмський Іван див. Крип'якевич Іван
 Христова Н. 193
 Хрущ П., о. 86
- Ц**
 Циганкова Е. 149
- Ч**
 Черкаський І. Ю. 39–40, 64, 168
 Черченко Ю. А. 159
 Чорній В. 207

Чубатий М. (Tschubatyj M.,
Chubatyj M.) 70–72, 76, 78, 83,
126, 207–208

Ш

Шамрай (Шамраєв) С. В. 24, 27,
64, 136, 141–142
Шамрай Г. С. 141
Шандрук П. 97
Шаповал І. М. 192
Шаповал Ю. І. 173
Шафонський О. 58
Шацький П. А. 165
Шведова О. 72
Швидкий В. 226
Швидько А. К. (Швидько Г. К.)
139, 178
Шевченко Л. В. 147
Шевченко Ф. П. 68
Шелухін С. 101, 110, 112, 228–229
Шептицький А. 9–10, 124, 210
Шерер Ж.-Б. 105
Шиян К. 179
Школьна О. 225
Шмурло Є. Ф. 153
Шпунт Р. М. 52, 185
Шубравська М. М. 192
Шугаєвський В. А. 61, 126, 194–
195
Шульгин О. 100, 125–126, 131
Шульгин Я. 135
Шумило Н. М. 173
Щ
Щербина В. І. 24, 135–137, 151
Щербина І. Т. 134

Ю

Юренко О. П. 181
Юркевич В. Д. 24, 27, 142–143
Юркова О. В. 16, 132, 135–136,
139–145, 149, 155–157, 159,
182
Юсип Д. 230
Юшков С. В. 66, 152, 201–202

Я

Яворницький (Еварницький) Д. І.
10, 59, 73, 184, 191–192, 196
Яворський М. І. 50–51, 62, 64, 69–
70, 183
Якимович Б. 241
Яковлів А. І. 76, 95–98, 101, 110–
111, 126, 128, 227–228
Якушева-Омелянчук Р. 195
Янковський О. 149
Ярошевич А. І. 43, 64, 171
Ястребов Ф. О. 8, 65–68, 197

G

Gautier G. 69

L

Lawrynenko J. 73

R

Repčak J. 218

Z

Zapletal F. A. 218

З М І С Т

Олександр Оглоблин та його праця
“Українська історіографія. 1917–1956”
3

Українська історіографія в Наддніпрянській Україні
19

Українська історіографія в Галичині
73

Історіографія Карпатської України
90

Українська історіографія за межами України
94

Коментарі
132

Іменний покажчик
243

Наукове видання

ОЛЕКСАНДР ОГЛОБЛИН

Українська історіографія
1917–1956

Переклад з англійської

Художник

Г. О. Сергеев

Технічний редактор

М. А. Притикіна

Оригінал-макет

І. П. Прокопенко

Підписано до друку 12.05.2003. Формат 60x84/₁₆.
Офсетний друк. Умовн. друк. арк 14,64. Умовн. фарбо-відб. 15,27.
Обл.-вид. арк. 13,82. Зам. 667.

ДЦЗД НАФ 03680 МСП, Київ-110, вул. Солом'янська, 24.